

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**AİLENİN KORUNMASINI SAĞLAYAN DAYANIŞMA
ÖRÜNTÜLERİ İLE
KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET ARASINDAKİ İLİŞKİ:
ÇANKAYA BELEDİYESİ KADIN SIĞINMAEVİ'NDE KALAN
KADINLAR ÖRNEĞİ**

Ayşe AYDIN

Doktora Tezi

Ankara, 2014

**AİLENİN KORUNMASINI SAĞLAYAN DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ İLE
KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET ARASINDAKİ İLİŞKİ:
ÇANKAYA BELEDİYESİ KADIN SİĞİNMAEVİ'NDE KALAN KADINLAR
ÖRNEĞİ**

Ayşe AYDIN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

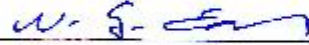
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

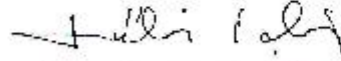
Ankara, 2014

KABUL VE ONAY

Ayşe Çetinkaya Aydın tarafından hazırlanan "Ailerin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örtütüleri ile Kadın Yönelik Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişki: Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevinde Kalan Kadınlar Örneği" başlıklı bu çalışma, 13.10.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jüriimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

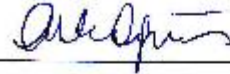
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN (Başkan)

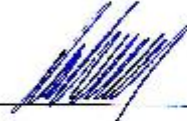
Prof. Dr. Tülin GÜNSEN İÇLİ (Danışman)

Doç. Dr. Abdülkerim Sınmez

Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU

Doç. Dr. Rahşan BALAMİR BEKTAŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin üç yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13 Ekim 2014

Ayşe AYDIN

TEŞEKKÜR

Bu tez, zaman zaman aşılammış gibi görünen çeşitli sıkıntıların eşliğinde, uzun bir sürecin sonunda tamamlandı. Tezin tamamlanmasında; bilgi birikimleri, yapıcı eleştirileri, olumlu yaklaşımları, destekleri, hoşgöruları ve sabırları ile değerli hocalarımın ve sevgili yakınlarımın katkıları büyüktür. Katkılarından dolayı öncelikle, dersini almaya başladığım ilk günden itibaren desteğini esirgemeyen, tez sürecinin tüm aşamalarında bana ve çalışmama duyduğu güveni her fırsatta dile getirerek beni cesaretlendiren, yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Tülin İÇLİ'ye çok teşekkür ederim. Yüksek lisansa başladığım yıllarda kadın çalışmalarına ilgi duymamı sağlayan, yüksek lisans tez danışmanlığımı yapan, tez izleme komitesinin de üyesi olan değerli hocam Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU'na yapıcı eleştirileriyle teze sağladığı katkılardan dolayı çok teşekkür ederim. “Bu sefer tamamdır” diyerek girdiğim tez izleme komitelerinden, “bu tezi bitiremeyeceğim galiba” diyerek çıkmama neden olan yapıcı eleştirileri ve bilgi birikimiyle tezin olgunlaşmasında ve son halini almasında büyük katkıları bulunan tez izleme komitesi üyesi, değerli hocam Doç. Dr. Abdülkerim SÖNMEZ'e tüm emekleri için çok teşekkür ederim. Yüksek lisansa giriş sınavından Doktora savunmasına kadar tüm jürilerimde bulunan, değerli hocam Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN'a her daim olumlu yaklaşımı, desteği ve yardımları için çok teşekkür ederim.

Alan araştırmasının gerçekleştirildiği Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi'nin tüm çalışanlarına, araştırmaya verdikleri önem ve araştırmacıya göstermiş oldukları misafirperverlik ve anlayış için çok teşekkür ederim. Alan araştırmasına gönüllü olarak katılan, kendilerine yöneltilen tüm soruları samimiyetle ve açık yüreklilikle yanıtlayan, yorum, değerlendirme, gözlem ve açıklamalarıyla tezin son halini almasına en fazla katkıyı sağlayan aile içi şiddet mağduru kadınlara çok teşekkür ederim. Onlar gönüllü olarak bu araştırmaya katılmasalardı, böyle bir tez olmazdı.

Çalışma azmi, sınırsız hoşgörüsü, sabrı ve desteğiyle bu uzun ve sıkıntılı dönemin her anında yanımda olduğu için sevgili eşim Kenan AYDIN'a çok teşekkür ederim.

İlkokula başladığım ilk günden itibaren okuma hevesimi destekleyen, tezin bitmesini sabır ve heyecanla bekleyen, emeklerinin ödenebilecek bir karşılığı olmayan sevgili annem Özay ÇETİNKAYA'ya ve sevgili babam Orhan ÇETİNKAYA'ya verdikleri emek ve gösterdikleri hoşgörü ve sabır için çok teşekkür ediyorum; bu çalışmayı anneme adıyorum.

ÖZET

AYDIN, Ayşe. *Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntüleri ile Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişki: Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi'nde Kalan Kadınlar Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2014.

Sosyal bir problem olan ve bir dizi sosyal probleme de kaynaklık eden kadına yönelik aile içi şiddet; bu çalışmada, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleriyle ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır. Dayanışma, belirli bir amaca yönelik ortak hareket ve uyumlu işbirliği şeklinde tanımlandığında, söz konusu amacı gerçekleştirenler ve/veya gerçekleşmesini isteyenler açısından olumlu bir anlam ifade etmektedir. Dayanışma; amacın, temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi üzerinden gerçekleştirilmesi durumunda ise, temel bireysel hak ve özgürlüklerin vazgeçilemez doğal insan hakkı olduğu anlayışını benimseyenler açısından olumsuz bir duruma karşılık gelmektedir. Buna göre, temel bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını esas alan bu çalışmada, bir kurum olarak ailenin korunmasını, bir aile üyesi olarak kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi üzerinden sağlayan dayanışma örüntülerinin, kadına yönelik aile içi şiddet üreten dinamiklerden biri olduğu öne sürülmektedir. Çalışmanın amacı, kavramsal açıdan; dayanışmayı temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi noktasında eleştirel bakış açısıyla değerlendirmek, uygulama açısından ise ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin, hangi durumlarda kadına yönelik aile içi şiddet ürettiğini ve/veya kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesine zemin hazırladığını ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir. Nitel yöntem kullanılarak gerçekleştirilen alan araştırmasında, sığınmaevinde kalan aile içi şiddet mağduru 32 kadınla görüşülmüştür. Araştırma sonuçları, kadına yönelik aile içi şiddet ile ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri arasında bir ilişki olduğunu; kadına yönelik aile içi şiddetin; ailenin korunmasını temel bireysel hak ve özgürlüklerin üzerinde tutan anlayış ekseninde şekillenen, bizzat aile içi şiddet mağduru kadının da içinde bulunduğu ilişkiler ağı tarafından üretildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Dayanışma, Kadın, Şiddet

ABSTRACT

AYDIN, Ayşe. *The Relation between Solidarity Patterns Which Enable the Protection of the Family and Domestic Violence against Women: A Case in Çankaya Municipality's Women's Shelter*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2014.

Domestic violence against women, as both a social problem and a cause of social problems, is analyzed in this study in the context of its relation with solidarity patterns which enable the protection of the family as an institution. If solidarity is defined as a social cohesion and a cooperation and collective action for a particular purpose of a group, then it may have positive effects for the said group. However, if solidarity is achieved through the violation of the basic human rights and freedoms, then it may have negative consequences for those who believe that the basic human rights and freedoms are inalienable. Accordingly, this study argues that solidarity patterns which enable the protection of the family as an institution through the violation of the basic individual rights and freedoms of the woman as a family member are dynamics of family violence against women. The theoretical purpose of the study is to evaluate the concept of solidarity from a critical point of view in terms of the violation of the basic human rights and freedoms. The practical purpose of this study is to find out under which circumstances solidarity patterns which enable the protection of the family lead to domestic violence against women. The data has been collected through qualitative field research, in-depth semi-structured interviews with 32 women victims of domestic violence staying in Çankaya Municipality's women's shelter. The findings of the research show that there is a relation between domestic violence against women and solidarity patterns which enable the protection of the family. Accordingly, domestic violence against women is produced by solidarity patterns which give more importance to the protection of the family as an institution than the basic human rights and freedoms of the woman as a family member. The findings also indicate that solidarity patterns which lead to domestic violence against women are constructed by bundles of relationships, including even women who are the victims of domestic violence.

Key Words: Family, Solidarity, Woman, Violence

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Odak Noktası	1
2. Araştırma Probleminin Arka Planı	4
3. Araştırmanın Problemi	10
4. Araştırmanın Soru Cümleleri	11
5. Araştırmanın Amacı	11
6. Araştırmanın Önemi	12
7. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	14
7.1. Neden Sığınmaevi.....	15
8. Bölüm İçerikleri	19
8.1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve	19
8.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kendileriyle Görüşme Yapılan Kadınların Bazı Demografik Özellikleri	22
8.3. Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntüleri ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Üretimi	23
8.4. Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntüleri ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Üretimini Sağlayan Mekanizmalar	23
8.5. Sonuç ve Öneriler	25

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE26

1.1. Kavramsal Çerçeve.....	26
1.1.1. Şiddet	26
1.1.1.1 Şiddetin İşlevi.....	32
1.1.1.2 Şiddet Türleri.....	34
1.1.1.3 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Türleri.....	36
1.1.2. Bir Kurum Olarak Aile ve Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntülerinin Aile İçi Şiddete Olası Etkileri	38
1.1.3. Aile İçi Şiddet.....	50
1.1.3.1. Aile İçi Şiddetin Sosyal Bir Problem Olarak Tanımlanmasına Engel Teşkil Eden Etmenler	51
1.1.3.2. Aile İçi Şiddetin Dinamikleri	56
1.1.4. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.....	65
1.1.4.1. Kadına Yönelik Şiddetin Tarihsel Kökenleri	66
1.1.5. Ataerkillik.....	70
1.1.6. Hegemonik Erkeklik ve Farklı Egemen Erkeklikler	72
1.1.7. Ataerkil Pazarlık	78
1.2. Kuramsal Çerçeve	80
1.2.1. Ataerkil Terörizm ve Eşler Arası Yaygın Şiddet.....	80
1.2.2. Baskıcı Kontrol.....	83
1.2.3. Öğrenilmiş Çaresizlik	89

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KENDİLERİYLE GÖRÜŞME YAPILAN KADINLARIN BAZI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ93

2.1. Araştırmanın Yöntemine İlişkin Açıklamalar.....	93
2.2. Alan Araştırmasında Karşılaşılan Güçlükler	98
2.3. Araştırmaya Katılan Kadınların Bazı Demografik Özellikleri	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AİLE BİRLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÜRETİMİ115

3.1. Demografik Soruların Analizi Çerçevesinde Aile Birliğini Sağlamaya Yönelik Dayanışma Örüntüleri ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Üretimi	115
3.1.1. Yaş	117
3.1.2. Evlilik Yaşı	121
3.1.3. Çocuk	124
3.1.4. Öğrenim Durumu	128
3.2. Görüşme Sorularının Analizi Çerçevesinde Aile Birliğini Sağlamaya Yönelik Dayanışma Örüntüleri ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Üretimi.....	131
3.2.1. Şiddet.....	131
3.2.1.1. Tanım.....	131
3.2.1.2. Haklılaştırma.....	134
3.2.1.3. İçselleştirme	143
3.2.2. Aile.....	152
3.2.2.1. Tanım	152
3.2.2.2. Hegemonik Erkeklik ve Farklı Egemen Erkeklikler	154
3.2.2.3. Ataerkil Pazarlık	159
3.2.2.4. Ataerkil Terörizm ve Baskıcı Kontrol	169
3.2.2.5. Öğrenilmiş Çaresizlik.....	187

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: AİLE BİRLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÜRETİMİNİ SAĞLAYAN MEKANİZMALAR.....198

4.1. 1) Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntüleri Hangi Durumlarda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Üretmekte ve/veya Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Üretilmesine Zemin Hazırlamaktadır?	198
4.1.1. Haklılaştırma.....	199
4.1.2. Normalleştirme.....	202
4.1.3. Öğrenilmiş Çaresizlik.....	204

4.2. 2) Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntülerinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Dayanakları Nelerdir?	207
4.2.1. Sosyal Dayanaklar	207
4.2.2. Kültürel Dayanaklar	217
4.2.3. Ekonomik Dayanaklar	224
4.3. 3) Ataerkilliğin Yeniden ve Yeniden İnşasında Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Üreten Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntüleri Nasıl Bir Rol Oynamaktadır?	227
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	236
5.1. Araştırmanın Araştırma Sonuçlarına Göre Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Çalışmaları Arasındaki Yeri	236
5.2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Sorununa Kalıcı Çözümler Üretilebilmesi İçin Yapılması Gerekli Görülen Çalışmalar	238
KAYNAKÇA	242
EK 1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	254
EK 2. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi'nin Tarihçesi, İdari Yapısı ve Yönetim Anlayışı Üzerine Sığınmaevi Müdiresi Mürvet Çağlayan Gökmen ile Yapılan Görüşme	257

KISALTMALAR DİZİNİ

KSGM	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
TÜSİAD	Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
AAK	Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
ECLAC	The Economic Commisison for Latin America and the Caribbean
UNICEF	United Nations Children's Fund
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
KDM	Kadın Danışma Merkezi

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Görüşme Sorularının Yanıtlanma Sayısına Göre Dağılımı	114
Tablo 2: Araştırmaya Katılan Kadınların Demografik Özellikleri.....	116

GİRİŞ

1. Araştırmanın Odak Noktası

“... Başkalarının yanında hakaret etmesi şiddet değil aslında... Hakaret şiddete girer mi bilmiyorum... Ben sadece dayacağı şiddet olarak görüyorum...”

“... Ben kendime uygulanan şiddeti bir şekilde kaldırdım, dayandım; çocuğum anneli babalı büyüsün diye...”

“... Şimdi kadın ailesinin yanında erkekten daha çok konuşursa, ailesi de kadın dışarı çıktığında, ailesi erkeğe der ki sen karına bu kadar mı yüz veriyorsun, bu kadar senden önce konuşuyor, senin vereceğin cevapları söylüyor, sen niye konuşmuyorsun der. Bence haklılar... [Kadın sesini] çıkartabilir de, ölçülü olarak konuşabilir; genelde söz hakkı erkekte olur kadının yanında, ailede...”

[Şiddet mağduru kadının şiddet mağduru başka bir kadına önerisi:] “... Sabırlı ol derim kendisine, kadın kısmısın...”

“... [Kadın] her ağızdan çıkan erkeğin lafına car car atlamamalı... Onun dışında da bütün erkeklerin ağzından lafı alıp alıp da sadece kendini ortaya atmamalı; bence bilmeli biraz yerini... [Kadının yeri neresidir?] Erkekle eşit bence...”

“... Şiddet kötü bir şey, iyi bir şey, hoş bir şey değil... Hani tamam bir insan nasıl diyeyim, bir bayan eşine çok kötü bir şey yapar, aldatır; o da kendini kaybeder, yapar, vurursun, döversin, ağzını burnunu dağıtırsın. [Hak eder mi?] Bence hak eder o kadın; ben erkek olsam ben de yapardım, ama ne bileyim namus sonuçta...”

“Karakoldaki davranışlar nasıldı biliyor musunuz? Açık konuşayım mı? Karakola giderdik, polisler önce bir hoş beş yaparlardı, sonra benimki biraz para verirdi onlara, ya da elektrik, su faturalarını yatırırdı ya da bir şey alırdı onlara, o şekilde örtbas olurdu, benim yediğim dayak yine aynı şekilde benim yanıma kar olarak kalırdı. Polisler kaba gürültüye getirirlerdi. Kafalarına göre bir şey yazar, çizerlerdi, aynen kâğıt bu şekilde elleri üzerinde “İMZALA!”, imzalamıyorum diye itiraz ettiğimde senin babanın uşağı mı var, sen kimsin, kendini ne sanıyorsun, imzalayacaksın diye imzalattırıyorlardı bir şekilde...”

“... Tezeme anlattım, tezem bir şey olmaz, dedi. Biz de dövülüyoruz ne olacak, dedi. Her dediğini yap, dedi. Ben, dedim ona köle değilim, dedim. Köle de olacaksın, döverse de öldürse de kocan senin o, dediler. Sonra

anneme anlattım. Annem de bir şey olmaz, dedi. Ben babandan az mı dayak yedim, dedi...”

“... Kaynanam derdi ki, dur sen bizi rezil mi edeceksin, otur oturduğun yerde, ben de dayak yedim, dayak yiye yiye akıllandım, işte sizi de dövün, X. diyordu; bak sakın odunu üzerlerinden eksik etme, kafalarını kaldırmaları...”

“... Ailem zaten eşimi destekliyor. Yüzde yüz yani beni haksız buluyor. Nasılsa evden o çıktı, ben suçlu oldum. Annem zaten ona çanak tutuyor resmen, onu destekliyor. Ailede ilk boşanan ben oluyorum, bizim ailede daha önce boşanma olmadığı için herkes beni suçluyor, evi bırakıp kaçtı, yok başka birisi var... Kendi ailem gidiyor eloğluna inanıyor... Hepsi birleşiyor, dertleri boşanmayacağım, çekeceğim... Onlar gerekirse nikâhsız bile oturturlar onla yani... Tek dertleri çocuklar diye tehdit ediyorlar ama bilmiyorum; rezil oluruz, bizim şerefimizi, namusumuzu iki paralık ettin, onlar onu düşünüyorlar...”

Yukarıdaki ifadeler, ekonomik özgürlükleri ve kalacak yerleri olmadığı ve/veya can güvenlikleri tehlikede bulunduğu için araştırmanın gerçekleştirildiği sürede, Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi’nde kalan ve araştırma kapsamında kendileriyle görüşülen, aile içi şiddet mağduru kadınlardan bazılarına aittir. Görüşmelerden yapılan alıntılar, kadınların aile içinde maruz kaldıkları şiddetin boyutlarına ilişkin bir fikir verdiği kadar, aynı zamanda, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinden ödün vermesine ve kadının toplumsal konumunun bizatihi aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından erkeğe göre ikincil konumda görüldüğüne dair de bir fikir vermektedir. Dolayısıyla bu araştırma, kadına yönelik aile içi şiddetin; sadece şiddetin görünen faili durumundaki erkek tarafından değil, kadına yönelik şiddetle mücadele etmekle görevli ve yetkili kurumlar, şiddet faillerinin ve şiddet mağdurlarının yakınları ve bizatihi aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından da üretilen, kolektif bir şiddet türü olduğu görüşü üzerine temellendirilmiştir.

Bu çerçevede araştırmanın odak noktası, kadına yönelik aile içi şiddetin; temel bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılması ile kurumların korunması arasındaki ilişki bağlamında incelenmesi şeklinde belirlenmiştir. Buna göre, araştırmada, genelde ataerkil toplumun sürekliliğini, bu araştırma özelinde ise bir kurum olarak ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin, bir aile üyesi olarak kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin engellenmesi ve/veya feda edilmesindeki rolü sorgulanmakta; kadına

yönelik aile içi şiddetin hangi durumlarda ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri tarafından üretildiği incelenmektedir.

Araştırmanın çıkış noktasını ise;

- *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*'nin 1. ve 3. Maddeleri uyarınca, herkesin temel bireysel hak ve özgürlükler kapsamına giren yaşamak, özgürlük, kişi güvenliği, onur ve haklar bakımından eşit olduğu ilkeleri çerçevesinde; temel bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının, korunması gereken değerler olduğu görüşü

ve

- *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*'nin 5. Maddesi uyarınca, hiç kimseye işkence yapılamayacağı; insanlık dışı, onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı ilkesi çerçevesinde; temel bireysel hak ve özgürlüklerin engellenmesi ve/veya feda edilmesine yönelik her türlü davranışın şiddet içerdiği; bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının temel değerler olarak benimsendiği ölçüde şiddetin önlenbilmesinin de mümkün olabileceği öngörüsü,

oluşturmaktadır (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1949).

Araştırmada aile; aynı evde, resmi ve/veya dini nikâhlı ya da nikâhsız olarak, varsa çocukları ve yakın akrabaları ile beraber yaşayan kadın ve erkeğin oluşturduğu birliktelik, kadına yönelik aile içi şiddet ise toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddet çerçevesinde ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet, belirli bir zaman ve toplumda, kadın ve erkek tarafından yerine getirilmesi beklenen, toplumsal olarak belirlenmiş çeşitli rol ve davranışlardır (Berktaş, 2003, s. 30; Ecevit, 2003, s. 83). Bu tanımlama, kadın ve erkek arasında rol paylaşımı, sorumluluk, hak ve özgürlükler açısından bir eşitsizliği doğrudan işaret etmese de fiilen toplumsal cinsiyet denildiğinde, genellikle kadının aleyhine erkeğin lehine işleyen bir eşitsizlik durumu algılanmaktadır (Connell, 1998, s. 11; Ecevit, 2003, s. 83). Nitekim bu araştırmada da kadına yönelik aile içi şiddet, *Ataerkil Terörizm* olarak tanımlanan; “*erkek egemenliğini*

esas alan gelenekten beslenen, karısı üzerinde kontrol kurması gerektiği inancını benimsemiş erkeklerin uyguladıkları sistematikleşmiş aile içi şiddet” (Johnson, 1995, s. 286) kapsamında ele alınmaktadır. Bununla birlikte, kadına yönelik aile içi şiddetin görünen baş faili her ne kadar erkek olsa da, şiddetin erkek egemenliğini esas alan anlayış ve bu anlayış ekseninde oluşan değerleri, adet ve gelenekleri içselleştirmiş, şiddet mağduru kadınlar da dâhil olmak üzere, tüm kadınlar ve kurumlar tarafından da üretilebilir olduğu gerçeği, bu araştırmanın her aşamasında göz önünde tutulmaktadır.

Araştırmada dayanışma örüntüleri ifadesi ise; ailenin korunması adına, gerekli olduğu düşünülen durumlarda kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini ihlal eden aile değerlerinin, adet ve geleneklerin yeniden ve yeniden üretilmesini sağlayan kalıp davranışlar, tutumlar ve söylemler anlamında kullanılmaktadır.

2. Araştırma Probleminin Arka Planı

Dayanışma; bir grup içerisinde, o grubun hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik toplumsal uyum, iş birliği ve ortak hareket şeklinde tanımlanmaktadır (Theodorson ve Theodorson, 1979, s. 406). Buna göre aile, akrabalık ilişkileri, sendikal etkinlikler, topluluk yaşamı, yeni sosyal hareketlerin kimlik politikaları gibi çağdaş toplumsal düzenler dayanışmanın görüldüğü alanlardır (Crow, 2002, s. 1). Nitekim modernleşme süreciyle birlikte, ailedeki yapısal değişimi açıklamaya yönelik kuramlarda da aile kurumu genellikle dayanışma olgusu üzerinden açıklanmakta; dayanışma, toplumsal değişim sürecinde ailenin devamını sağlayan önemli bir dinamik olarak görülmektedir (Durkheim, 1978, s. 229, 234-5; Parsons, 1967, s. 192; Kıray, 1964, s. 217; Nirun, 1994, s. 19; Kağıtçıbaşı, 2002, s. 23-4).

Buna karşın, özellikle eleştirel kuramın bazı temsilcileri tarafından ise bir kurum olarak aileye ve dayanışma olgusuna karşı sorgulayıcı bir yaklaşım geliştirilmiştir. Ailenin aile bireylerini anonimleştirerek bir anlamda bireysel kimlik kaybına neden olduğunun ileri sürülmesi (Cooper, 1970, s. 5, 22-3); aile içi ilişkilerin çok katmanlı olduğu; dolayısıyla ailenin aile bireyleri için tuzaklar hazırlayan bir kurum da olabileceği iddiası (Connell, 1998, s. 167-8, 170) aileye ilişkin eleştirel yaklaşımı besleyen görüşlerden bazılarıdır.

Yokluğu, mevcudiyetine göre daha sorunlu bir durum olarak değerlendirilse de, dayanışmanın aynı zamanda bireyin özerkliğine, yaratıcılığına ve farklı olmasına yönelik bir tehdit oluşturduğu görüşü (Crow, 2002, s. 3); özgür ve eşit katılımcılar arasında kapsamlı ve baskıcı olmayan rasyonel bir söylemin ön koşulu olarak katılımcıların her birinin diğer katılımcıyı dikkate alan (Habermas, 1995, s. 117), dolayısıyla hem birey hem de topluluğun esenliğini sağlayan bir dayanışma tanımı (Cavalier ve Ess, 2001, s. 5); bazı seçilmiş geleneklerin korunmasının ya da hatta yeniden üretilmesinin “*hasarlı dayanışmalar*” (*damaged solidarities*) olarak tanımlanması (Giddens, 1994, s. 12) ve toplumsal hayatın çeşitli alanlarında uzlaşmacı özerklik ve karşılıklı bağımlılık öngören yeni bir dayanışma ideali (Giddens, 1994, s. 13) ise geleneksel dayanışma kavramına yönelik eleştirel yaklaşımlardır.

Bu noktada öncelikle bir kurum olarak ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin, aileyi oluşturan bireylerin temel bireysel hak ve özgürlüklerinin engellenmesine ve/veya feda edilmesine yol açıp açmadığı sorusu akla gelmektedir. Soru, ailenin korunmasını, temel bireysel hak ve özgürlüklere üstün tutan anlayış açısından değerlendirildiğinde, gerekli görüldüğü durumlarda, aile bireylerinin bireysel hak ve özgürlüklerinin engellenmesi ve/veya feda edilmesi olası görünmektedir. Nitekim Bauman’ın bireysel özgürlüğe ilişkin değerlendirmesi de bu görüşü doğrular niteliktedir: “*Kolektif özgürlüğün sağlam zeminine oturarak bireysel özgürlüğün güçlendirilmesi normalde savunucuları tarafından tek sosyal düzen diye sunulan mevcut güç ilişkileri üzerinde yıkıcı bir etkide bulunabilir*” (Bauman, 2002, s. 27). Bu değerlendirmeden hareketle, aile bireylerinden gelen ve aile düzenini bozma tehlikesi taşıdığı düşünülen temel bireysel hak ve özgürlük taleplerinin, aileyi toplumsal düzenin sigortası olarak gören anlayış doğrultusunda; devlet politikaları ve dolayısıyla devlet kurumları, ailenin diğer bireyleri, akrabalar, yakın çevre ve toplumun geneli tarafından üretilen dayanışma örüntüleri aracılığıyla bastırılması anlam kazanmaktadır.

Bu noktada ise bir kurum olarak ailenin korunması mı yoksa ailenin parçalanması pahasına aileyi oluşturan bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kullanılması mı tercih edilmelidir sorusu sorulabilir. Ancak böyle bir soruya genel geçer bir karşılık bulmak, verilecek yanıt bakış açısına, toplumsal ve kültürel anlayışa, devlet politikalarına bağlı olarak değişebileceğinden, olası görünmemektedir. Ayrıca böylesi bir soru, aile kurumu

ile aileyi oluşturan bireylerin sürekli çatıştığı izlenimi de uyandırabilir niteliktedir. Dolayısıyla ideal olanın, ailenin korunması ve aile bireylerinin bireysel hak ve özgürlüklerini kullanabilmelerini, birbirinin seçeneği olarak görmek yerine; ailenin aile bireylerinin temel hak ve özgürlükleri engellenmeden ve/veya feda edilmeden, Giddens'in ifadesiyle “uzlaşmacı özerklik ve karşılıklı bağımlılıkla” korunması olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırma kapsamında incelenen kadına yönelik aile içi şiddet çalışmaları; ailenin korunmasının, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerine tercih edildiği durumlarda bu idealden oldukça uzaklaşıldığını göstermektedir (Johnson, 1995, s. 286; Stark ve Flitcraft, 1996, s. 38-9; Yıldırım, 1998, s. 79; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü [KSGM], 2009, s. 150).

Kadına yönelik aile içi şiddet, başlı başına sosyal bir problem olması, bir dizi sosyal probleme de kaynaklık etmesi açısından, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bugün üzerinde çok sayıda araştırma yapılan bir çalışma alanıdır. Nitekim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın başlıca çalışma konularından birini kadına yönelik aile içi şiddet oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda çeşitli yayın organları aracılığıyla kadına yönelik şiddet haberlerinden geçmiş yıllara göre daha fazla haberdar olunmaya başlanması ve kamuoyunun kadına yönelik şiddete yine geçmiş yıllara göre daha duyarlı yaklaşımı, kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik, mevcut yasalarda değişiklikler ve daha başka yasal düzenlemeler yapılmasını bir anlamda zorunlu kılmıştır.

Buna göre, örneğin 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 Sayılı *Ailenin Korunmasına Dair Kanun*’da aile içi şiddet; aile bireylerine şiddet kapsamında değerlendirilirken (4320 Sayılı *Ailenin Korunmasına Dair Kanun*, 1998), bu Kanun’un yerine 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 Sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*’da aile içi şiddet; özellikle kadına yönelik şiddet kapsamında değerlendirilmiştir. 1998 tarih ve 4320 Sayılı Kanun’da şiddetin genel bir tanımlaması dahi yapılmamışken, 2012 tarih ve 6284 Sayılı Kanun’da hem ev içi şiddet hem de kadına yönelik şiddet ayrı ayrı tanımlanmıştır. Ayrıca 2012 tarihli ve 6284 Sayılı Kanun’da, Kanun’un uygulanması ve gerekli hizmetlerin yerine getirilmesinde dört

temel ilkeye¹ uyulacağı da belirtilmiştir (6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Madde 1 (2), 2012).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın, yasal düzenlemelerin yanı sıra, çeşitli çalışmalarla da genelde kadına yönelik şiddetin özelde ise kadına yönelik aile içi şiddetin sosyal bir problem olduğuna dair farkındalık yaratma çabaları sürmektedir. Örneğin; *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010*; *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013 (2008)*; *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet (2008)*; *Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu (2008)*; *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet (2009)*; *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015 (2012)* söz konusu Bakanlığa bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan bazılarıdır.

Devlet politikası olarak hayata geçirilen kadına karşı şiddeti önlemeye yönelik yasal düzenlemelerde ve farkındalık yaratmayı amaçlayan çalışmalarda, aynı zamanda, bir kurum olarak ailenin korunmasına ve güçlenmesine öncelik verildiği; aile odaklı politikaların benimsendiği görülmektedir. Nitekim yukarıda belirtilen her iki kanunun içeriğinde ailenin korunmasına dair açık hükümler bulunmamakla birlikte, başlıklarında öncelikle "*Ailenin Korunması*" ifadesi kullanılmaktadır. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen *Aile Sorunlarına Bölgesel*

¹ Bu ilkeler şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler esas alınır.
- b) Şiddet mağdurlarına verilecek destek ve hizmetlerin sunulmasında temel insan haklarına dayalı, kadın erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine uygun, adil, etkili ve süratli bir usul izlenir.
- c) Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanı için alınan tedbir kararları insan onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirilir.
- d) Bu Kanun kapsamında kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve kadınları cinsiyete dayalı şiddetten koruyan özel tedbirler ayrımcılık olarak yorumlanamaz.

Düzeyde Bakış Çalıştayı'nda ise ailenin önemi şöyle ifade edilmektedir: “*Toplumsal yapının çekirdeğini oluşturan en temel kurum olan aile bütün toplumlarda olduğu gibi Türk toplumu için de; en güçlü ağ, en değerli varlık, en küçük birim, en önemli sosyal kurum olarak görülmektedir.*” Ayrıca toplumsal, ekonomik, kültürel, teknolojik vb. gelişmelerden, diğer toplumlar gibi Türk toplumunun da zaman zaman olumsuz şekilde etkilendiği belirtilmekte ve ailenin temel işlevlerini yerine getiremediği noktada çeşitli sosyal problemlerin ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Söz konusu gelişmelerden aile kurumunun olumsuz yönde etkilenmesini önlemek için aile odaklı çözüm politikalarının üretilmesinin hedeflendiği de ayrıca ifade edilmektedir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010a, s. 2- 4).

2013 yılının ilk günlerinde Ankara’da gerçekleştirilen *Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi*’nde, bir kurum olarak ailenin günümüzde karşı karşıya kaldığı sorunlar da şöyle dile getirilmektedir: “*Küreselleşen dünya, kentleşme, göç, bireyselliğin ve tüketimin özendirilmesi, yanlış özgürlük anlayışları, çekirdek aile özentsisi, bilgi ve teknolojinin yaşadığımız çağdaki işbirliğiyle aile, bazen içinden çıkılmaz sorunlarla, çaresizlikle baş başa kalabilmektedir*” (Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi, 2013).

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele kapsamında hazırlanan politikaların öncelikle aile odaklı olması, bu politikaların aileyi yapısal işlevsel açıdan ele alan klasik modernleşme kuramları esasında oluşturulduğunu göstermektedir. Ancak, klasik modernleşme kuramlarına yönelik en temel eleştirilerden birisi, bireyin edilgen bir varlık olarak değerlendirilmesidir (Giddens, 2001a, s. 10-12; Touraine, 2002, s. 151). Nitekim Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmalarında, ailenin toplumun “*en değerli varlığı*” olarak nitelendirilmesi, “*bireyselliğin özendirilmesi*”nin aile kurumunun yıkılmasına yönelik bir tehdit şeklinde gösterilmesi, “*yanlış özgürlük anlayışları*” gibi çok da açık olmayan bir ifade kullanılması, bir kurum olarak ailenin korunması adına bireysel hak ve özgürlüklerin gözden kaçırıldığını, bir anlamda bireyin edilgen bir varlık olarak değerlendirildiğini veya öyle olmasının tercih edildiğini akla getirmektedir.

Aynı şekilde 2012 tarihli ve 6284 Sayılı Kanun başlığının *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlemesine Dair Kanun* olması, ailenin korunmasına, kadına karşı aile içi şiddetin önlemesine göre öncelik verildiği izlenimi uyandırmaktadır. Nitekim söz konusu kanun taslağına ilişkin görüş bildiren Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), konuyla ilgili hazırladığı raporunda, kanun başlığının, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ye gönderilmeden önceki halinde olduğu gibi; “*Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunması*” şeklinde kalmasını, kanunun amacına daha uygun olacağı gerekçesiyle, önermiştir (TÜSİAD, 2012, s. 1).

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede sığınmaevlerinin de önemli bir işlevi bulunduğu bugün Türkiye’de de kabul edilmiş ve sığınmaevlerinin hem sayısal olarak artırılması hem de nitelikli hizmet verebilmeleri bir politika olarak benimsenmiştir. Örneğin, bu çerçevede, KSGM tarafından 2008 yılında *Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu* hazırlanmış; yine aynı genel müdürlük tarafından hazırlanan, 2012-2015 yıllarını kapsayan *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı*’nda da kadın konukevlerinin/sığınmaevlerinin iyileştirilmesi yönünde eylemler planlanmıştır (KSGM, 2012, s. 27-8). Ancak, Türkiye'deki kadın sığınmaevleri üzerine yapılan bir çalışmada, özellikle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı sığınmaevlerinde, ailenin korunmasını, şiddet mağduru kadının bireysel hak ve özgürlüklerinin üzerinde gören bir politikanın egemen olduğu belirtilmektedir. Söz konusu çalışmada konuyla ilgili şöyle bir değerlendirme yapılmıştır:

Bir sosyal hizmet alanı olarak görülen sığınmaevleri, diğer kuruluşlar gibi düşünülmemekte, yani meslek mensubu olarak (sosyal hizmet uzmanı ya da psikolog) kişinin meslek bilgisinin her sosyal grubun sorununu çözeceği anlayışı kabul görmektedir. Birçok sığınmaevinde kadınların deneyimleri ve özel koşulları adeta görünmez kılınmaktadır. Bu model özellikle SHÇEK il yönetimlerinde aile odaklılık, ailenin bütünlüğünü korumak ve eve dönüş olarak da tanımlanabilecek bir arabuluculuk süreciyle işlemektedir. Bu süreç çoğu kez diğer destek çalışmalarının önüne geçebilmektedir (Sallan Gül, 2011, s. 227-8).

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Tasarısı hakkında TÜSİAD tarafından hazırlanan raporda, şiddete ilişkin arabuluculuk yapılmamasına dair bir maddenin kanuna eklenmesi için; “*Kanun kapsamındaki her türlü şiddete ilişkin olarak arabuluculuk da dâhil olmak üzere, uyuşmazlık çözüm*

yollarının uygulanamaz olduğu Kanun metninde yer almalıdır” (TÜSİAD, 2012, s. 6) şeklinde bir önerinin bulunması da, sığınmaevlerinde şiddet mağduru kadının bireysel hak ve özgürlüklerinin korunmasından daha çok, ailenin korunmasına öncelik veren politikaların geçerli olduğu izlenimini bir anlamda doğrulamaktadır.

Bu noktada, bir yandan kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele edilirken, bir yandan da, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri aracılığıyla, kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden üretilmesi gibi paradoksal bir durumun oluşup oluşmadığı sorusu akla gelmektedir. Bu soru aynı zamanda, birey ve bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılması ile kurum ve kurumların korunması arasındaki ilişki çerçevesinde araştırmanın problemini ve soru cümlelerini de belirlemektedir.

3. Araştırmanın Problemi

Dayanışmanın herhangi bir hedefe ulaşmaya yönelik birlikte hareket etmek, işbirliğinde bulunmak şeklinde tanımlandığı dikkate alındığında; ailenin korunması hedefi; bu hedefe ulaşmak amacıyla aile üyeleri, akrabalar, yakın çevre ve toplumun çeşitli kurumları arasında, ailenin korunmasını sağlayan değerlerin, adet ve geleneklerin yaşatılması yoluyla gerçekleşen, süreli ya da sürekli her türlü işbirliği ise dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, bu çalışmada kadına yönelik aile içi şiddet, bir kurum olarak ailenin korunması ile bir aile bireyi olarak kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini kullanması arasında ilişki bağlamında incelenmekte; ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin kadına yönelik aile içi şiddet üreten ve/veya kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesine zemin hazırlayan dinamiklere sahip olduğu öne sürülmektedir. Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin, kadına yönelik aile içi şiddeti hangi durumlarda ve nasıl ürettiğinin ve/veya kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesine zemin hazırladığının anlaşılması ve açıklanması ise araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

4. Araştırmanın Soru Cümleleri

1. Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri, hangi durumlarda kadına yönelik aile içi şiddet üretmekte ve/veya kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesine zemin hazırlamaktadır?
2. Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin sosyal, kültürel ve ekonomik dayanakları nelerdir?
3. Ataerkilliğin yeniden ve yeniden inşasında, kadına yönelik aile içi şiddet üreten ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri nasıl bir rol oynamaktadır?

5. Araştırmanın Amacı

Belirli bir hedefe ulaşmak üzere bir topluluğu oluşturan bireyler arasındaki uyumlu işbirliği ve ortak hareket sonucunda gerçekleşen dayanışma, söz konusu topluluğun hedeflerini gerçekleştirme açısından olumlu bir eylemdir. Bununla birlikte bir topluluğun asli unsuru bireydir ve birey olmaksızın bir topluluktan söz edilemez. Nitekim Giddens, bireyin toplum için önemini şöyle ifade etmektedir: *“Tabii ki somut birey zorunlu olarak toplumun taşıyıcısıdır. Bütün insan organizmalarını ortadan kaldırırsanız toplum diye bir şey kalmaz”* (Giddens, 2001b, s. 133). Bireyin toplumun varlığı için olmazsa olmaz bir önkoşul; temel bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının da bir değer olduğu görüşünden hareket edildiğinde ise, bir kurum olarak ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri, bir aile bireyi olarak kadının temel hak ve özgürlüklerinin engellenmesine ve/veya feda edilmesine yol açtığı noktada olumsuz bir eylem olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki değerlendirme doğrultusunda, bu araştırmanın amacı, dayanışma olgusunun diyalektik niteliği de göz önünde bulundurularak, kadına yönelik aile içi şiddetin yaşanmasında, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin rolünü anlamak ve söz konusu dayanışma örüntülerinin, hangi durumlarda kadına yönelik aile içi şiddeti ürettiği ve/veya kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine zemin hazırladığını açıklamak şeklinde belirlenmiştir.

6. Araştırmanın Önemi

Kadına yönelik aile içi şiddete ilişkin çalışmalar, şiddete yol açan çeşitli dinamikleri ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’de gerçekleştirilen ve bu araştırma kapsamında incelenen kadına yönelik aile içi şiddet çalışmalarında, bir kurum olarak ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin, aynı zamanda, kadına yönelik aile içi şiddete yol açan dinamiklerden biri olduğuna ilişkin bulgulara da ulaşıldığı görülmektedir. Bu bulgular genellikle şu şekilde değerlendirilmektedir:

- Aile içi şiddet mağduru kadının, aileyi bir arada tutma çabası ve/veya şiddete maruz kalmasında kendisinin de sorumluluğu bulunduğu inanması sonucunda maruz kaldığı şiddeti kabullenmesi (İçli, 1994, s. 17-8; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu [AAK], 1995, s. 151, 154, 156, 158-9; Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 126),
- Aile içi şiddet mağduru kadına akrabaları ve/veya çevresi tarafından, egemen toplumsal cinsiyetçi anlayış doğrultusunda aile birliğini koruması yönünde telkinlerde bulunulması (AAK 1995, s. 157; Yıldırım, 1998, s. 79; KSGM, 2009, s. 150),
- Namus anlayışı; buna göre kadının namussuzluk olarak kabul edilen bir davranışta bulunması durumunda kadına yönelik şiddetin kadınlar tarafından da meşru görülmesi (Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 126-7; AAK, 1995, s. 159-60),
- Aile içinde yaşanan şiddetin, çeşitli gerekçelerle başkalarından/yaşanılan çevreden saklanması (İçli, 1994, s. 7; AAK, 1995, s. 205; Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 120, 129),
- Toplumdaki egemen güç ilişkilerinin bir yansıması olarak, erkeğin aile içinde gücün ve iktidarın sahibi olarak görülmesi ve erkeğin gerekli olduğu düşünülen durumlarda şiddet uygulamasının meşru bir zemininin olması (Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 129),

- Şiddetin kültürel bir meşruiyet zemininin bulunması ve bunun özdeyiş; atasözü, şarkı gibi ifade biçimleriyle toplumda dolaşımında olması ve kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi (İçli, 1994, s. 20; Vatandaş, 2003, s. 176),
- Aile içi şiddet mağduru kadınların maruz kaldıkları şiddeti, ilgili kurumlara genellikle bildirmemeleri; bildirenlerin bir kısmının ise çeşitli gerekçelerle şikâyetlerini geri almaları; ilgili kurumların kadına yönelik aile içi şiddete gerekli duyarlılığı göstermemeleri ve/veya aile birlikteliğine, bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasına göre daha fazla önem veren bir yaklaşım sergilemeleri (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminolojik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2003, s. 17; Yıldırım, 1998, s. 202; Sallan Gül, 2011, s. 156-7).

Yukarıdaki bulgular, kadına yönelik aile içi şiddetin nedenlerine ilişkin göstergeler olduğu kadar, aynı zamanda, kadının temel hak ve özgürlüklerini engelleyen aile değerlerini, adet ve geleneklerini yeniden ve yeniden üreterek ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerine de ilişkindir. Buna karşın, kadına yönelik aile içi şiddet araştırmalarında, söz konusu dayanışma örüntüleri ile kadına yönelik aile içi şiddet arasındaki ilişkiye genellikle değinilmediği görülmektedir. Nitekim Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan bir araştırmada, aile içi dayanışma ile aile içi şiddet arasında bir ilişki bulunduğu ifade edilerek şöyle bir değerlendirme yapılmıştır: *“Aile içi dayanışma faktörü, şimdiye kadar ailede ve toplumda şiddet araştırmalarında yeterince üzerinde durulmamış bir kavramdır; oysa bu araştırmanın sonuçları, onun özellikle ailede şiddet olgusunun bir ara belirleyeni olarak ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır”* (AAK, 1998, s. 257).

Ancak söz konusu araştırmada da, aile içi dayanışmanın olmadığı ya da az görüldüğü ailelerde şiddetin arttığı yönünde sonuçlara ulaşıldığından, geleneksel aile değerleri ve aile içi dayanışma, şiddeti azaltan etmenler olarak değerlendirilmekte; dayanışma olgusu olumlanmaktadır (AAK, 1998, s. 257). Bu araştırmada ise, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin aynı zamanda kadına yönelik aile içi şiddeti üreten dinamiklere de sahip olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla bu tez çalışması öncelikle, genellikle olumlu bir anlam yüklenen dayanışma olgusunun eleştirel bir yaklaşımla da

değerlendirilmesinin gerekliliğine dikkat çekebileceği düşüncesiyle önemli görülmektedir. Tez çalışması, özel olarak ise, araştırma sonucunda ulaşılan bulgular ışığında, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin, aynı zamanda, kadına yönelik aile içi şiddeti doğrudan ya da dolaylı olarak üreten dinamiklere de sahip olduğunun, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele politikalarında dikkate alınabileceği inancıyla önemli bulunmaktadır.

7. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele etmeye yönelik politikaların, genellikle aile odaklı politikalar olduğu; ailenin korunması esasına göre hayata geçirildiği düşünülmektedir. Nitekim kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında çıkarılan kanun başlığında öncelikle “*Ailenin Korunması*” ifadesinin kullanılması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalarda bir kurum olarak ailenin korunmasına büyük önem verilmesi, SHÇEK’e bağlı sığınmaevlerinde aile içi şiddet mağduru kadınların eşleriyle barıştırılarak, ailelerine geri dönmeleri yönünde arabuluculuk faaliyetlerine sıklıkla rastlanıldığı tespit edilmesi (Sallan Gül, 2011, s. 228), temel bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasından daha çok ailenin korunmasına yönelik politikaların benimsendiğini göstermektedir.

Ancak, araştırmanın problemi de göz önünde bulundurulduğunda, kadına yönelik şiddetle mücadelede, aile odaklı bir yaklaşım benimsenmesi, aileyi korumaya yönelik dayanışma örüntülerinin, aynı zamanda temel bireysel hak ve özgürlükleri engelleyebilecek dinamiklere de sahip olduğunun gözden kaçırılması gibi bir risk taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, *İnsan Hakları Evrensel Beyanname*si esas alınarak, temel bireysel hak ve özgürlükler kapsamına giren yaşamak, özgürlük, kişi güvenliği, onur ve haklar bakımından tüm insanların eşit olduğu ilkesinden hareket edilmiştir. Bu çerçevede söz konusu temel bireysel hak ve özgürlüklerin engellenmesine ve/veya feda edilmesine yönelik fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik içerikli her türlü uygulama ise şiddet olarak kabul edilmektedir. Buna göre çalışmada kadına yönelik aile içi şiddet; bir kurum olarak ailenin korunmasına yönelik dayanışma örüntülerinin, bir aile bireyi olarak kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini

engellenmesi açısından ele alınmakta ve temel bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılması odaklı bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

Araştırma ayrıca, araştırma problemi çerçevesinde, mekân olarak Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi; zaman olarak Haziran 2012 - Ağustos 2013 tarihleri arası; teorik olarak kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesinde önemli bir belirleyen olan ataerkil anlayışı anlamaya ve açıklamaya yönelik belirli kavramlar ve kuramlarla sınırlanmıştır. Araştırmanın yöntemi, niteliksel alan araştırması olarak belirlenmiştir. Araştırmanın özneleri, yukarıda belirtilen tarihlerde Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi'nde kalan, aile içi şiddet mağduru kadınlardır.

Kadına yönelik aile içi şiddet, ilk bakışta kişilerarası şiddet olarak değerlendirilebilecek bir şiddet türü olsa da; aslında, şiddetin aktörleri konumundaki faillerini, destekleyenlerini, mağdurlarını ve tanıklarını neden ve sonuçları açısından çeşitli şekillerde etkileyebilen geniş tabanlı bir şiddet türüdür. Dolayısıyla, kadına yönelik aile içi şiddet araştırmalarında, sosyal bilimlerin doğası gereği, elde edilen veriler, ulaşılan bulgular ve yapılan değerlendirmeler; zamana, mekâna, araştırma yöntemine, araştırmacının bakış açısına bağlı olarak değişiklik gösterebildiği gibi, hangi aktörlerin araştırmaya dâhil edildiğine bağlı olarak da değişiklik gösterebilmektedir. Bu araştırmada, esas olarak şiddetin baş mağduru kabul edilen kadınlardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu nedenle, şiddet mağduru kadınların maruz kaldıkları şiddete yaklaşımlarının, kendilerini tek mağdur, şiddet uygulayanı ise tek fail olarak görmeleri çerçevesinde yaptıkları öznel değerlendirmelerin, yorumların, gözlemlerin, önyargıların, değer yargılarının, mağdur olmalarının yarattığı ruh halinin kendilerinden elde edilen verilere yansıdığı çalışmanın tüm aşamalarında göz önünde bulundurulmuştur.

7.1. Neden Sığınmaevi?

Araştırmanın bir kadın sığınmaevinde yapılması başlıca iki nedene dayanmaktadır:

1. Aile içi şiddet mağduru bir kadının, maruz kaldığı şiddeti önleyebilmesi ve/veya şiddet ortamından uzaklaşabilmesi sahip olduğu kaynaklara göre değişiklik gösterebilir. Örneğin bir şekilde ekonomik özgürlüğünü elde etmiş aile içi şiddet mağduru bir kadın,

sahip olduğu iktisadi kaynakları kullanarak yaşadığı şiddeti sonlandırabilir. Ekonomik özgürlüğü olmasa da ailesi, akrabaları ya da yakın çevresi tarafından kendisine destek verilen bir kadın da maruz kaldığı şiddet ortamından uzaklaşabilir ya da kendisine şiddet uygulayan kişiyi çevresinden uzaklaştırabilir. Benzer şekilde, yetişkin çocukları olan bir kadın çocuklarının yardım ve desteğiyle maruz kaldığı şiddeti sonlandırabilir. Yasal haklarını bilerek ya da yasal hakları konusunda bilgilendirilerek resmi makamlara başvurabilen bir kadının da yaşadığı şiddeti sonlandırabilmek için gerekli adımları atabilmesi olasıdır.

Yukarıda bazıları sıralanan kaynaklara sahip olmayan ya da sınırlı kaynaklara sahip olan aile içi şiddet mağduru bir kadının ise şiddetle mücadele kapsamında kurulmuş kurumların yönlendirmesiyle sığınmaevi/konukevi olarak adlandırılan, yardım ve desteğe muhtaç kadınların belirli bir süre kalabileceği yerlere yerleştirilerek şiddet ortamından uzaklaşabilmesi sağlanabilmektedir. Ayrıca, şiddeti sonlandırabilecek ve/veya şiddet ortamından uzaklaşabilecek kaynaklara sahip olmayan bir kadının, kendisine şiddet uygulayan kişiye bir şekilde zarar vererek maruz kaldığı şiddeti sonlandırabilmesi de mümkündür.

Aile içi şiddet mağduru kadınların şiddeti önlemeye yönelik mücadele yöntemleri yukarıda belirtilen yollarla sınırlı olmadığı gibi, yine yukarıda belirtildiği şekilde kategorik de olmayabilir. Buna göre örneğin ekonomik özgürlüğü bulunan, öğrenim düzeyi yüksek bir kadının da can güvenliği nedeniyle sığınmaevini tercih etmesi olasıdır. Bununla birlikte, genellikle, maruz kaldığı aile içi şiddeti önleyebilecek ve/veya şiddetten uzaklaşabilecek kaynaklara sahip olmayan ya da sınırlı kaynaklara sahip olan kadınların geçici bir sosyal kaçış alanı olarak sığınmaevlerini tercih ettikleri ya da aile içi şiddetle mücadele kapsamında hizmet veren kurumların yönlendirmesiyle sığınmaevlerine yerleştirildikleri düşünülmektedir. Kısacası sığınmaevlerinde, öğrenim düzeyi düşük, ekonomik kaynak yoksunluğunun ya da yetersizliğinin yanı sıra aile, akraba ve/veya yakın çevre desteğinden yoksun aile içi şiddet mağduru kadınların kalma olasılığının, şiddetle mücadele için kullanabilecekleri çeşitli kaynaklara sahip kadınlara oranla daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye’deki kadın sığınmaevleri üzerine yapılan bir çalışma da, sığınmaevlerinde kalan kadınların yukarıda sıralanan kaynaklardan önemli ölçüde yoksun olduklarını ortaya koymaktadır. Buna göre, çalışmanın yapıldığı şehirlerdeki sığınmaevlerinde kalan kadınların % 74’ünün öğrenim durumu ilkokul ve altı düzeyindedir; % 46,6’sı 18 yaşın altında ilk evliliğini yapmıştır; % 86’sı ev kadını olup, ekonomik özgürlüğünü elde edebilecek herhangi bir iş deneyimine sahip bulunmamaktadır ve özellikle fiziksel ve cinsel şiddet mağduru kadınların aileleri, kadınları çocuklarıyla birlikte yanlarına kabul etmemektedir (Sallan Gül, 2011, s. 134, 136-7).

Bu noktada, maruz kaldığı şiddet nedeniyle yaşadığı ortamdan, varsa çocuklarıyla birlikte uzaklaşmak zorunda kalan bir kadına ailesinin, akrabalarının, yakın çevresinin ve hatta kadına yönelik şiddeti önlemekle görevli ve yetkili kurumların neden destek olmadığı sorusu, araştırmanın problemi açısından önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, sığınmaevlerinde kalan aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından bu soruya verilecek yanıtların, kadına yönelik aile içi şiddet ile aileyi korumaya yönelik dayanışma örüntüleri arasındaki ilişkiyi açıklayıcı nitelikte ilk elden veri sağlayabileceği öngörülmüş, bu nedenle alan çalışmasının bir kadın sığınmaevinde gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

2. Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele kapsamında hizmet veren kurumların başında kolluk birimleri gelmektedir. *6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*’da da kolluk birimlerinin, şiddeti önlemeye yönelik tedbir kararlarının yerine getirilmesinden görevli ve yetkili kılındığı belirtilmiştir (6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012, Madde 9/3). Dolayısıyla, aile içi şiddet mağduru kadınların şiddetle mücadelede ilk bağlantı kurdukları kişiler, genellikle, kolluk görevlileri olmaktadır. Bu noktada, kolluk görevlilerinin aile içi şiddet mağduru kadına yönelik tutumları, kadının şiddet gördüğü ortama geri dönmesinde ya da sığınmaevleri gibi şiddetten uzak kalabilecek güvenli bir yere yerleştirilmesinde önemli bir belirleyici unsur olabilmektedir. Zira her ne kadar kolluk birimleri kadına yönelik şiddetin önlenmesiyle görevli ve yetkili kılınsalar da, zaman zaman bir anlamda arabuluculuk yaparak, şiddet gören kadını kendisine şiddet uygulayan kişiyle barıştırma, dolayısıyla da kadının şiddet gördüğü ortama geri dönmesine neden olabilecek bir tutum sergiledikleri bilinmektedir. Çalışmanın başında,

sığınmaevinde kalan aile içi şiddet mağduru bir kadının kolluk birimleriyle ilgili deneyimlerine ilişkin anlattıkları böyle bir tutumun varlığını göstermektedir. Türkiye'deki kadın sığınmaevleriyle ilgili çalışmada da kolluk birimlerinin aile içi şiddet mağduru kadına yönelik tutumları şöyle ifade edilmektedir:

Kadın şiddete karşı çözüm arayışına girdiğinde şiddet uygulayan kişi eğer kadının kocası ya da babası ise, güvenlik güçleri yani polis ve jandarma açısından zaten suç teşkil eden bir durum söz konusu görülmemektedir... Kadının ailede kendi adına karar verememe durumu öylesine kronik bir hal alabilmektedir ki, kadın bir kuruma yaşadığı şiddet nedeniyle başvurduğunda oradakilerin kendisi için bir çözüm üretmesini beklemektedir. Bu tür durumlarda polis ya da jandarma kadını kocası ile barıştırma yolunu tercih etmekte ya da aile büyüklerine ulaşarak kadını eve döndürmede arabuluculuk yapmak istemektedir. Eğer başvuru nedeni ensest ya da cinsel suçlarsa sığınmaevine göndermeyi polis istemekte ya da kadının ısrarı olursa sığınmaevi süreci başlayabilmektedir (Sallan Gül, 2011, s. 156-7).

Bununla birlikte özellikle son yıllarda, kolluk birimlerinin aile içi şiddet mağduru kadına yönelik tutumlarında, kadının bireysel hak ve özgürlüklerinin korunması lehine bir değişiklik olduğu da belirtilmektedir. Türkiye'deki kadın sığınmaevleri üzerine yapılan çalışmada bu tutum değişikliği şöyle anlatılmaktadır:

Sığınmaevlerinin kurulduğu ilk yıllarda polislerin konuyla ilgili ataerkil tutumları ve güvenlik ihlallerini dile getiren yetkililer, polis eğitimleriyle birlikte bu sıkıntıların azaldığına vurgu yapmışlardır. Aile içi şiddet konusunda güvenlik güçlerinde toplumsal cinsiyet farkındalığını artırma çalışmalarına dikkat çeken görüşmeciler, emniyet personelini eğitmekle işe koyulduklarını ifade etmişlerdir (Sallan Gül, 2011, s. 196).

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele etmekle görevli ve yetkili kolluk birimlerinin, zaman zaman şiddet mağduru kadının bireysel hak ve özgürlüklerini bir anlamda göz ardı ederek, ailesiyle barıştırma yolunu tercih etmesi, ailenin korunmasını amaçlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, sığınmaevinde kalan aile içi şiddet mağduru kadınların, şiddetle mücadele kapsamında kolluk görevlileriyle yaşadıkları deneyimlerinin, kadına yönelik aile içi şiddet ve ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri arasındaki ilişki hakkında veri sağlayabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda da alan çalışmasının bir kadın sığınmaevinde yapılması uygun görülmüştür.

8. Bölüm İçerikleri

8.1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Birinci bölümde, çalışmaya zemin oluşturan kavram ve kuramlara yer verilmektedir. Kavram ve kuramlar, genelde ataerkil toplumun, araştırma kapsamında ise bir kurum olarak ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri ile kadına yönelik aile içi şiddet arasındaki ilişki çerçevesinde değerlendirilmektedir. Buna göre şiddet, aile, dayanışma, ataerkillik, hegemonik erkeklik ve farklı egemen erkeklikler ve ataerkil pazarlık araştırmanın başlıca kavramları olarak belirlenmiştir.

Araştırmada şiddet kavramı, hem şiddet uygulanan kişilere yönelik yıkıcı sonuçları hem de şiddet uygulananlara ve/veya şiddet uygulayanlara sağlayabileceği bireysel ve/veya toplumsal yararları göz önünde bulundurularak ele alınmaktadır. Şiddetin; *“bir grubun ve/veya bireylerin başkalarının bedenlerine yönelttiği şok, çürüme, şişme ya da baş ağrısından kırılmış kemiklere, kalp krizlerine, kol ve bacak yitirilmesine hatta ölüme dek uzanan bir dizi sonucun ortaya çıkmasına neden olabilecek nitelikteki, istenmeyen müdahaleler”* (Keane, 1998, s. 68) şeklinde değerlendirilmesinin yanı sıra; dile getirilen gerekçesi ne olursa olsun, temelde bir kişinin ya da belirli bir grubun maddi manevi çeşitli kazanımlar elde etmek için başvurduğu bir araç olduğu (Ergil, 2001, s. 40; Felson, 2009, s. 28) ve şiddete, salt şiddet uygulayanlara değil, uygulandığı birey ya da topluluklara da bir şekilde yarar sağladığı düşüncesiyle başvurulduğu (İnam, 2001, s. 47) yönündeki tespitler araştırmanın şiddetle ilgili bölümünün temelini oluşturmaktadır.

Bu açıklamalardan hareketle, kadın cinayetlerine kadar ulaşan kadına yönelik aile içi şiddet, şiddet mağduru kadın açısından yol açtığı yıkıcı sonuçların yanı sıra, bir kurum olarak ailenin sürdürülmesini sağlayan dayanışma örüntüleri bağlamında, aile birliğini korumaya ve sürdürmeye yönelik olası işlevleri göz önünde bulundurularak incelenmektedir.

Araştırmada, aile ve dayanışma kavramları ise aile birliğini korumaya yönelik dayanışma örüntüleri ve söz konusu dayanışma örüntülerinin kadına yönelik aile içi şiddeti nasıl ürettiğini sorgulayan araştırma problemi çerçevesinde incelenmektedir.

Buna göre aile kavramı öncelikle, özellikle modernleşme süreciyle birlikte ailede meydana gelen yapısal değişimleri açıklamaya yönelik kuramlarda ailenin, ailenin sürdürülebilirliğine yönelik dayanışma örüntüleri temelinde var olması ve aileyi oluşturan bireylerin bireysel hak ve özgürlüklerinden daha çok bir kurum olarak ailenin toplumsal işlevinin vurgulanması (Durkheim, 1978, s. 234-5; Parsons, 1967, s. 192; Kıray, 1964, s. 217; Nirun, 1994, s. 19, 35, 37-8; Kağıtçıbaşı, 2002, s. 23-4) açılarından ele alınmaktadır.

Aile kavramı ayrıca, aileyi; toplumsal işlevinden daha çok, aileyi oluşturan üyelerin bireysel hak ve özgürlükleri bağlamında değerlendiren eleştirel kuramlar açısından incelenmektedir. Ailenin; aile üyelerini anonimleştirdiği, özerkliği tahrip ettiği ve denetlenebilir bir kurum olması dolayısıyla egemen sınıfın gücünü pekiştirdiğine dair değerlendirmelere (Cooper, 1970, s. 4–5, 140) bu çerçevede yer verilmektedir. Ailenin, aile içi ilişkilerin toplumun diğer kurumlarında olmadığı kadar yoğun, “*duygu, iktidar ve direniş örgüleri açısından*” son derece sıkı, çok katmanlı ve karmaşık olması dolayısıyla, aile üyelerine tuzaklar hazırlayan bir kurum olduğuna ilişkin değerlendirmeler de (Connell, 1998, s. 167–168, 170) araştırmada yer almaktadır.

Dayanışma kavramı ise, bir topluluğun genel olarak çıkarına ya da o topluluğu oluşturan bireylerin bir kısmının çıkarına yönelik bir amaç doğrultusunda gerçekleşen bir işbirliği olup, topluluğun diğer bireyleri bu işbirliğinden bir şekilde zarar görüyorlarsa, bu durumun aynı zamanda bir eşitsizliğin de göstergesi olduğu noktasında (Habermas 1995:117; Cavalier ve Ess 2001: 5; Crow 2002: 3) ele alınmaktadır. Giddens’in, toplumsal düzenin korunması için, bireysel özgürlükleri kısıtlayan bir takım geleneklerin sürdürülmesi olarak tanımladığı “*hasarlı dayanışmalar*” (*damaged solidarities*) (Giddens, 1994, s. 12) kavramına da bu kapsamda yer verilmektedir.

Araştırmada, kadın çalışmalarının temel kavramlarından ataerkillik, genelde erkeğin kadın karşısında üstün olduğu anlayışı çerçevesinde belirlenen güç ilişkileri, özelde ise bu güç ilişkileri çerçevesinde “*kadınların ezilmişliği nasıl yaşadığını anlamak kadar, erkeklerin eril iktidar konumlarını nasıl sürdürdüklerinin ve tahakkümü nasıl inşa ettiklerinin*” (Sancar, 2011, s. 15) anlaşılması açısından ele alınmaktadır.

Hegemonik erkeklik kavramı ise, ataerkillik kavramının, eril iktidarların nasıl inşa edildiğini anlatmada yetersiz kaldığı noktalara açıklık getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Hegemonyanın, zaman zaman güç kullanımı içermekle birlikte, ağırlıklı olarak kültürel onay, rıza, ikna ve kurumlar tarafından desteklenerek inşa edilen bir iktidar biçimi (Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 832) olmasından hareketle, hegemonik erkekliğin; hem eril iktidarların inşa edilmesini hem de kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesini açıklayıcı nitelikte bir kavram olduğu düşünülmüştür.

Araştırmada ataerkil pazarlık kavramı, hegemonik erkeklik kavramıyla da bağlantılı olarak, kadınların ataerkil düzen içerisinde var olabilmek; korunma, güvence gibi birtakım bireysel kazanımlar edinebilmek için geliştirdikleri çeşitli stratejilerin (Kandiyoti, 1988, s. 274), aynı zamanda kadına yönelik aile içi şiddeti yeniden ve yeniden üreten dinamikler olup olmadığını incelemek amacıyla kullanılmaktadır.

Araştırmanın kuramları ise, *Ataerkil Terörizm ve Eşler Arası Sıradan Şiddet, Baskıcı Kontrol ve Öğrenilmiş Çaresizlik* olarak belirlenmiştir. *Ataerkil Terörizm ve Eşler Arası Sıradan Şiddet* ve *Baskıcı Kontrol* kuramlarında aile içi şiddet, ahlaki bir sorun olarak değerlendirilen eşler arası sıradan şiddet ile ideolojik bir gerçeklik olarak değerlendirilen; kadının yaşamını kontrol altında tutmak amacıyla, tek taraflı uygulanan şiddet içerikli davranışlar şeklinde iki kategoride incelenmektedir (Johnson, 1995, s. 284, 286-287; Arnold, 2009, s. 1434-1435; Stark ve Flitcraft, 1996, s. 28). Aile içi şiddetin içeriğine ilişkin böyle bir ayrımın, ataerkil ideoloji ekseninde şekillenen aile yapısının korunmasını sağlayan pratiklerden biri olan toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddetin görünürlüğünü netleştireceği düşüncesiyle, söz konusu kuramlara araştırma kapsamında yer verilmektedir. Böylelikle toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddetin, ataerkil ideolojinin aile üzerinden sürdürülebilirliğini sağlayan dayanışma örüntüleri tarafından hangi durumlarda ve nasıl üretildiğinin daha iyi anlaşılabilceği öngörülmüştür.

Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri ile kadına yönelik aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesinde son olarak *Öğrenilmiş Çaresizlik* kuramından yararlanılmıştır. *Öğrenilmiş Çaresizlik*, doğrudan kadına yönelik aile içi şiddeti açıklamak üzere geliştirilmiş olmamakla birlikte, genel mantığı çerçevesinde, aile içi

şiddete maruz kalan kadının şiddet karşısındaki tutumunu da açıklar nitelikte olduğundan kadın çalışmalarında da yararlanılan bir kuramdır (Coleman, 2009, s. 335; Walker, 1992, s. 327, 330; Walker, 2006, s. 145). Buna göre araştırma kapsamında öğrenilmiş çaresizlik, aile içi şiddet mağduru kadının, maruz kaldığı şiddeti önleyebilecek kaynaklardan yoksun olması durumunda, yaşadığı şiddeti bir şekilde kabullenmesi şeklinde tanımlanmıştır.

Aile içi şiddet mağduru kadının, maruz kaldığı şiddeti önleyemediğini öğrendiğinde *“kocamı seviyordum”, “çocuklarım için katlanıyorum”, “yuvamı kurtarmak istiyorum”, “bu benim kaderim”* gibi gerekçeler üreterek şiddete katlanabilmesi ve/veya şiddeti önlemenin bir yolu olarak; sessiz kalmak, kendisinden istenildiği şekilde davranmak gibi çeşitli ataerkil pazarlıklara başvurabilmesi olası görünmektedir. Bu noktada, öğrenilmiş çaresizliğin göstergesi niteliğindeki bu tür tepkiler, kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine olanak tanıyan, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmekte ve araştırma kapsamında bu bağlamda ele alınmaktadır.

8.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kendileriyle Görüşme Yapılan Kadınların Bazı Demografik Özellikleri

Yöntem bölümü, bir teorinin ampirik başarısının; kavramsal ve kuramsal çerçevede tartışılan, anlam ilişkileri ağının nasıl inşa edildiği ve bunun sonucunda ortaya çıkan beklentilerin ve eylemlerin dünyanın gerçek yapısıyla nasıl ilişkilendirildiğine bağlı olduğu düşüncesi esas alınarak oluşturulmuştur. Buna göre, çalışma kapsamında ele alınan kavramların, günlük hayat pratiklerinden ayrı tutulmamasına; kuramların ise kendi içinde tutarlı olmasının yanı sıra araştırma kapsamında incelenen olgu ile de bağlantılı olarak ele alınmasına ve kavramlarla günlük hayat pratiklerinin birbirini biçimlendirmesine araştırma bulgularının en doğru şekilde değerlendirilebilmesi (Sayer, 1992, s. 58-9) açısından dikkat edilmiştir.

Yöntem bölümünde alan araştırmasında karşılaşılan güçlükler de açıklanmakta, ayrıca araştırma kapsamında görüşülen kadınlar hakkında genel bir fikir edinilmesi için,

kadınların araştırma problemiyle bağlantılı bazı demografik özellikleri, kimlikleri açığa çıkmayacak şekilde, belirtilmektedir.

8.3. Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntüleri ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Üretimi

Bu bölümde ilk olarak, araştırma kapsamında görüşülen kadınlara; yaş, evlilik yaşı, çocuk sahibi olup olmadıkları ve öğrenim durumlarına ilişkin bilgiler elde etmek amacıyla yöneltilen demografik soruların analizi ve değerlendirmesi yapılmaktadır. Daha sonra araştırma problemi kapsamında; şiddet ve aile başlıkları altında hazırlanan sorulardan elde edilen veriler, şiddet kavramı için; şiddetin tanımı, şiddetin haklılaştırılması ve içselleştirilmesi alt başlıklarına göre; aile kavramı için ise ailenin tanımı, hegemonik erkeklik ve farklı egemen erkeklikler, ataerkil pazarlık, ataerkil terörizm, baskıcı kontrol ve öğrenilmiş çaresizlik alt başlıklarına göre gruplandırılarak değerlendirilmektedir.

8.4. Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntüleri ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Üretimini Sağlayan Mekanizmalar

Bu bölümde, araştırmanın soru cümleleri, kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden üretimini sağlayan mekanizmalar çerçevesinde yanıtlanmaktadır. Buna göre;

“Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri, hangi durumlarda kadına yönelik aile içi şiddet üretmektedir?” soru cümlesi; ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin, kadına yönelik aile içi şiddeti,

- haklılaştıran,
- normalleştiren,
- içselleştiren

dinamikleri üretmesi üzerinden yanıtlanmıştır.

“Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin sosyal, kültürel ve ekonomik dayanakları nelerdir?” soru cümlesi; sosyal dayanaklar açısından;

- ailenin korunmasını, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üzerinde gören sosyal politikalar,
- şiddetin sosyalizasyon sürecinde öğrenilmesi,
- geleneksel toplumsal cinsiyet anlayış,

kültürel dayanaklar açısından;

- kızların çocuk yaşta evlendirilmeleri,
- geleneksel bir aile değeri olarak namus anlayışı,

ekonomik dayanaklar açısından;

- aile içi şiddet mağduru kadının ekonomik özgürlüğünün bulunmaması,

üzerinden yanıtlanmış;

“Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri, ataerkilliğin yeniden ve yeniden inşasında nasıl bir rol oynamaktadır?” soru cümlesi ise ataerkilliğin;

- ailenin korunmasını, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üstünde tutan bir anlayış üzerinden, kadına yönelik şiddetle mücadele eden kolluk görevlileri,
- kadına yönelik aile içi şiddet mağduru kadınların akrabaları/yakınları,
- erkeklere, egemen erkekliklerini eril şiddet üzerinden kurmalarına olanak tanıyan akrabalar/yakınlar,
- kızların çocuk yaşta evlendirilmesini meşru gören, öğrenim görmelerini ise gerekli bulmayan kültürel anlayış,
- bizzat aile içi şiddet mağduru kadınlar

tarafından üretilmesi üzerinden yanıtlanmıştır.

8.5. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın, araştırma sonuçları çerçevesinde, kadına yönelik aile içi şiddet çalışmaları arasındaki yerine ilişkin bir değerlendirme ile kadına yönelik aile içi şiddet sorununa kalıcı çözümler üretilebilmesi için gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu düşünülen çalışmalar sonuç ve öneriler bölümünde yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddetin dinamikleri; inanç, adet, gelenek, değer yargıları gibi kültürel özellikler; öğrenim durumu, istihdam oranı gibi gelişmişlik düzeyini belirleyen sosyal ve ekonomik koşullar; stres gibi sosyal-psikolojik değişkenlere bağlı olarak hem toplumdan topluma hem de zamanla aynı toplum içerisinde değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla her toplumun kadına yönelik aile içi şiddete zemin hazırlayan kendine özgü dinamiklerinin, soruna yönelik kalıcı çözümler üretilmesi için göz önünde bulundurulması gerekli görülmektedir.

Bununla birlikte, bugün en azından akademik çevrelerce evrensel bir sosyal problem olarak kabul edilen kadına yönelik aile içi şiddeti açıklamaya ilişkin birçok çalışma, yukarıda sıralanan etkenlere bir anlamda yön veren ataerkil anlayışın, kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesinde önemli bir belirleyen olduğunu ortaya koymaktadır (İçli, 1994, s. 18–19; Johnson, 1995, s. 287; T.C.B.K.S.G.M., 2008, s. 22; Stark, 2009, s. 1509). Dolayısıyla bu araştırmada da kadına yönelik aile içi şiddet, ataerkilliği sorunsallaştıran kavramlar ve kuramlar çerçevesinde, bütüncül ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

1.1.1. Şiddet

Şiddetin bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığına ilişkin genel geçer bir açıklama yoktur. Zira koşullara, zamana, mekâna, bakış açısına, sahip olunan önyargılara ve değer yargılarına göre farklı biçimlerde algılanabilir ve anlamlandırılabilir olması, şiddet kavramının çeşitli şekillerde tanımlanmasına yol açmaktadır.

Örneğin Felson, şiddet üzerine yapılan araştırma sonuçlarından hareketle, bir eylemin şiddet olarak tanımlanabilmesi için insanların o eylemin yanlış olduğunu düşünmelerinin gerekli olduğunu belirterek şiddetin göreceli bir kavram olduğuna dikkati çekmektedir. Buna göre, insanlar kendilerine zarar verilmesi durumunda bu eylemi şiddet; kendilerinin başkalarına zarar vermeleri durumunda ise aynı eylemi adalet olarak tanımlayabilmektedir. Benzer şekilde, bir toplumda sapkın davranış olarak kabul edilen bir davranışta bulunan kişiye karşı zarar verici bir eylemde bulunmak da şiddet olarak değil; sapkın davranışa verilen bir ceza şeklinde değerlendirilebilmektedir (Felson, 2009, s. 26).

Şiddetin önlenmesinde genel geçer kuralların değil, öznel kuralların rol oynadığını söyleyen Michaud da, şiddetin göreceliliğini şöyle açıklamaktadır:

Şiddetin dizginlenmesinde kullanılan hukuksal, kurumsal, grupsal veya alt grupsal ve hatta kişisel ölçütlere göre değişen öznel bir bileşen vardır. 13. Yüzyıl İngiltere'sindeki şiddet ile 20. Yüzyıl İngiltere'sindeki şiddeti karşılaştırmak, pek çok norm değişmiş olduğu için, saflıktan başka bir şey olmaz... Şiddet konusunda söylenmiş evrensel bir söz, belirlenmiş evrensel bir bilgi yoktur. Her toplumun kendine özgü şiddet sorunları vardır. Bunlar özgün normlarla belirlenir ve az ya da çok başarılı biçimlerde ele alınır (Michaud, t.y., s. 12).

Şiddet eylemini şiddet olmayan eylemden ayıran genel geçer bir ölçütün bulunmadığını belirten Öztürk de, şiddetin meşru olup olmadığının ve hangi tür şiddetin meşru kabul edilip edilmeyeceğinin genellikle bulunulan yere, çıkarlara ve beklentilere göre değiştiğine dikkati çekerek şiddetin göreceliğini vurgulamaktadır (Öztürk, 2008, s. 117)

Hobart ise “şiddet nedir” sorusunu sormanın, şiddet üzerine çalışanları, şiddetin kültürlerarası düzeyde tartışılabilir genel özelliklerinin bulunduğunu varsaymak gibi temel bir yanıla düşüreceğini ileri sürmektedir (Hobart, 1996, s. 51). Bu görüşüyle Hobart, şiddetin zamana ve mekâna göre ve de toplumdan topluma farklı biçimlerde algılanabilme olasılığına işaret etmekte, bir eylemin tüm toplumlar ya da bir toplumun tamamı tarafından şiddet olarak kabul edilmesinin zorluğunu ortaya koymaktadır. Hobart, dolayısıyla, şiddetin ne olduğuna ilişkin genel geçer bir açıklama yapmaya çalışmak yerine, şiddet olarak tanımlanan eylemlerin ortak özellikleri üzerinde durmaktadır. O'na göre “toplum, bir organizmaysa ya da bir dilse, şiddet onun

patolojik düzensizliği ya da iletişimsel kopukluğu” anlamına gelmektedir (Hobart, 1996, s. 53).

Şiddetin göreceliği, yukarıda da belirtildiği üzere, her ne kadar genel geçer bir açıklamaya olanak vermese de, şiddetin özellikle şiddete maruz kalanlar açısından olumsuz bir durum olması, genel olarak şiddete ilişkin açıklamaların ortak noktasını oluşturmaktadır. Örneğin Michaud, şiddetin, hem şiddet durumlarını hem de şiddet eylemlerini açıklayacak şekilde tanımlanması durumunda daha iyi anlaşılacağı görüşünden hareketle şiddeti şöyle tanımlamaktadır:

Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır (Michaud, t.y., s. 8-9).

Anlamı zamana ve mekâna göre değişebildiği için, şiddet üzerine tartışmaların süreğenliğinden söz eden Keane’e göre ise *“şiddet bir grubun ve/veya bireylerin başkalarının bedenlerine yönelttiği şok, çürüme, şişme ya da baş ağrısından kırılmış kemiklere, kalp krizlerine, kol ve bacak yitirilmesine hatta ölüme dek uzanan bir dizi sonucun ortaya çıkmasına neden olabilecek nitelikteki, istenmeyen müdahaleler olarak ele alınırsa daha iyi anlaşılabilir”* (Keane, 1998, s. 68). Keane, bu açıklamasının ardından şiddeti, şiddete maruz kalanın ötekileştirildiği, saygı duyulan bir özne olmaktan çıkarılıp, bedenini ortadan kaldırmaya kadar gidebilecek ölçüde zarar verilen bir nesne durumuna indirildiği ilişkisel bir eylem olarak tanımlamaktadır (Keane, 1998, s. 68–9).

Ergüden’e göre, şiddet eğer bireyin iradesi dışında kendisine kabul ettirilen bir durumdan fiziksel ve/veya manevi baskı uygulamaya hatta ölümüne neden olacak kadar uzanan bir dizi eylem olarak tanımlanacak olursa, bu tür eylemlerde bulunma gücünün öncelikle tahakküm ve otoriteden alındığı kabul edilmelidir. İster bireysel ilişkilerde ister kurumsal düzeyde olsun tahakküm ve otoritenin bulunduğu yerde şiddet eyleminin kaçınılmazlığını vurgulayan Ergüden, kişisel şiddetin kapalı kapılar ardında ve daha örtük yaşandığı için görünülüğünün kısıtlı olduğunu, kurumsallaşmış şiddetin izlerinin

ise gündelik hayatın içinde dolaylı veya dolaysız bir biçimde, ama daha net olarak görülebildiğini belirtmektedir (Ergüden, 1996, s. 110).

Şiddeti tanımlarken, günlük hayatın akışı içinde her alanda karşılaşılabilecek bir eylem olduğuna vurgu yapan Somersan da, iktidarın bir göstergesi olan ve yıkıcı nitelikteki her eylemin, çeşitli gerekçelerle haklılaştırılmaya çalışılsa da, şiddet olarak tanımlanması gerektiği görüşündedir. Somersan'a göre:

Kimi yerde bir satır, bir kurşun, işkencecinin elektriği, gazetecinin zoru, yasal idam, yasal operasyon, Mayaların gençlerin göğsünü bıçakla keserek kalbi çıkarması ve tanrılara sunması, Avrupa'nın bitmeyen engizisyonu, annenin dayağı, babanın yumruğu, kocanın saldırısı, Yanamoma kabilelerinin dönemsel savaşları, öğretmenin cetveli, çocuğun taşı, bir kapının yüzünüze kapanması, bir başkasının hiç açılmaması, köyün zorla boşaltılması, bazen klitorisün sünnet edilmesi,... kimi yerde milliyetçilik..., ırkçılık, görünmez şiddetin dışlanması, iftira, kıskançlık, dostluğun inkarı, bazen de, sadece bir söz, bir cümleciktir, şiddet (Somersan, 1996, s. 49).

Somersan'ın şiddeti ayrıca “*iktidarın yapışık ikizi*” ve “*gücün koruyucusu*” olarak nitelendirmesi, şiddet ve iktidar arasındaki ilişkinin ortaya konulması açısından önemlidir. Buna göre iktidar sahipleri, ötekileştirdikleri bireylere, topluluklara ve/veya kurumlara karşı yıkıcı davranışlarda bulunabilmekte, ancak bu davranışlar, meşru bir zemine oturtulduğu için, şiddet olarak algılanmayabilmektedir. Somersan, bu tür “*gelenekselleşmiş*” ve/veya “*kurumsallaşmış*” şiddetin şiddet olarak kabul edilmeyip çoğunlukla “*adet, töre, tören*” olarak tanımlandıklarını belirtmektedir (Somersan, 1996, s. 49).

Şiddeti, iktidarın dışavurum biçimlerinden biri olarak değerlendiren Öztürk de, iktidarın şiddet aracılığıyla somutlaştığını vurgulamaktadır. O'na göre “*bir ruh, bir telos ya da belli bir tutumdan ibaret olan iktidar, şiddet özelinde ete kemiğe bürünür*” (Öztürk, 2008, s. 117-8).

Şiddet ve iktidara ilişkin yukarıdaki açıklamalardan hareketle, iktidarın gücünü göstermesi ve/veya sürdürülebilirliği için şiddetin araç olarak kullanıldığı noktada, özellikle meşrulaştırılmış, bir anlamda, Somersan'ın ifadesiyle, *gelenekselleşmiş* şiddet ve iktidar arasında birbirini tamamlar nitelikte bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Buna göre iktidarı korumak ve sürdürmek adına başvurulan yöntemlerden biri olarak

görülen şiddet, iktidarın yeniden üretilerek gücünü artırmasına olanak tanıyabilmekte, gücünü artırarak büyüyen iktidar, konumunu korumak ve kalıcı olmak için daha fazla şiddete başvurabilmekte ve böylelikle kırılması güç bir döngü oluşabilmektedir. Bu aşamada, iktidar gücünün artıp kapsama alanının genişlediği ölçüde şiddet de artıp yoğunlaşabilmekte; uygulanan şiddete iktidar tarafından gerekçeler üretilmesi ise şiddete meşru bir kimlik kazandırılmasını ve şiddetin içselleştirilmesini mümkün kılabilir.

Buna göre şiddetin dini ve dünyevi kültürlerden kutsal savaflara kadar geniş bir alan içerisinde incelenebileceğini belirten Moses (Moses, 1996, s. 24), şiddet eyleminin meşrulaştırılmasına ilişkin Tagore'nin görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

Ulus olma ideası, icat edilen en etkili uyuşturucu maddedir. Yoğunluğun etkisi altında, bütün bir ulus neredeyse sistematik bir şekilde ahlaki çöküntüsünün farkına varamadan, bu tehlikeli bencilliğe tutsak olur. Genel bir hukuk bilincine sahip olan her toplumun; kin, yalan, casusluk veya cinayet olarak nitelendirdiği olgular, ulus belirlemesinin soyut bir ilkesi uğruna gerçekleştirildiği anda, haklı eylemler olma niteliği kazanır. Böylece, bir anlamda vicdana, yani üst benliğe uyuşturucu verir. Öyle durumlar vardır ki, uluslar, bireylerinden (şiddet içerse bile) ulus adına davranmalarını isterler ve hatta bunu emrederler. Böylece şiddet eylemi de meşrulaştırılmış olur (Tagore'dan Aktaran: Moses, 1996, s. 24).

Meşrulaştırılmış olsun ya da olmasın, şiddet olarak tanımlanan eylemlerle günlük yaşamın içinde karşılaşılabilmek olasılığının fazla olmasına karşın şiddeti anlamaya yönelik çalışmaların yetersiz olduğuna ilişkin görüşler ise şiddetin ne ölçüde içselleştirildiğinin ve dolayısıyla normalleştiğinin bir göstergesi niteliğindedir. Örneğin Moses, bu konuda, şiddet olaylarının yaşandığı her toplumda, zamanla şiddete alışıldığından ve şiddet eylemleriyle ilgili haberlere karşı duyarsız kaldığından söz etmektedir (Moses, 1996, s. 25). Yaşadığımız çağda savaşların ve diğer yıkıcı çatışmaların çok sayıda örneği bulunduğu halde şiddetin nedenleri, sonuçları ve etik-siyasal açıdan etkileri üzerine düşünmenin az rastlanır bir durum olduğunu belirten Keane ise bu durumu şiddetin bir paradoksu olarak tanımlamakta ve şöyle devam etmektedir: “Şiddet konusundaki tuhaf sessizlik, dile getirilemeyen önyarguların ve önemli ön kabullerin kafa karışıklığı içindeki, kafa karıştırıcı bir birleşimine dayanmaktadır” (Keane, 1998, s. 17).

Şiddet eyleminin araç-amaç ilişkisine dayalı olduğunu belirten Arendt, amacın kullanmak için haklı gerekçeler bulunduğu araçların altında ezilme tehlikesinin bulunduğu dikkati çekmekte; bir araç olarak kullanılan şiddetin, özellikle siyasal amaçlı kullanılması sırasında ileriye yönelik ulaşılmak istenen hedeflerden daha belirleyici olabilme ihtimali üzerinde durmaktadır (Arendt, 2006, s. 10). Araç olarak görülen şiddetin bizatihi kendisinin amaca dönüşebilme tehlikesine karşın, şiddet üzerine yapılan çalışmaların yetersizliğinden de söz eden Arendt konuyla ilgili görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

Tarih ve siyaset üzerine düşünmeyi iş edinen hiç kimse, şiddetin insan işlerinde daima oynaya geldiği muazzam rolün ayırdına varmaktan kendini alıkoyamaz. Durum böyleyken, şiddetin özellikle ele alınmasına seyrek olarak tanık olmamız, ilk bakışta şaşırtıcıdır. Bu durum, şiddet ve keyfiliğin, ne ölçüde “yaşamın gerçekleri” gibi alındığını ve bu yüzden ihmal edildiğini gösterir. Herkesin açıklıkla gördüğü bir şeyi hiç kimse sorgulamaz, incelemeyiz (Arendt, 2006, s. 14–15).

Şiddetin içselleşmesi, yol açtığı ve/veya yol açabileceği yıkıcı sonuçlarının yeterince anlaşılmasının bir nedeni olarak değerlendirilebilir. Zira günlük hayatın her alanında şiddetin farklı biçimleriyle karşılaşılabilme ihtimali normal bir durum gibi algılanmaya başladığı noktada, şiddetin olumsuz sonuçlarına karşı tepkisiz kalınması, şiddet üzerine düşünmeye fazlaca gerek duyulmamasına ve dolayısıyla şiddetin yıkıcılığı ile ilgili farkındalık yaratma çabalarının engellenmesine yol açabilir. Şiddetin, daha önce belirtildiği üzere; zaman, mekân, bakış açısı, değer yargıları, ön yargılar gibi, çeşitli belirleyici unsurların etkisiyle farklı biçimlerde algılanmasının da şiddet üzerinde, özellikle kuramsal düzeyde, çalışmayı güçleştirdiği söylenebilir. Nitekim Keane, “şiddet teriminin askeri ve ceza hukukunun alanlarından aile içi şiddet gibi hayatın diğer alanlarını da kapsayacak biçimde genişletilmesiyle birlikte şiddetin algılanma biçiminde farklılıkların arttığını” belirterek, “bu tür mekânsal ve zamansal değişiklikler, şiddetin kuramsal olarak değerlendirilmesi çabalarının kaçınılmaz olarak daha karmaşık, daha sıkıntılı bir hale gelmesine yol açar” demektedir (Keane, 1998, s. 67).

Özetle yukarıdaki görüş, tanımlama ve açıklamalarda, şiddetin genellikle şiddet mağdurları açısından ele alındığı ve yine şiddet mağdurları için yıkıcı sonuçlara yol

açması nedeniyle de olumsuz bir durum olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ancak bu açıklamaların, şiddete neden başvurulduğu konusunda tümüyle aydınlatıcı olduğu söylenemez. Bu noktada, yıkıcı sonuçlarına karşın, çok farklı biçimlerde her zaman ve her toplumda görülen şiddet olgusunun işlevsel yönüne dikkat çekilerek; şiddetin bir araç olarak kullanılmasının ve hatta bir amaca dönüşmesinin nedenleri üzerinde durulması gereği ortaya çıkmaktadır.

1.1.1.1. Şiddetin İşlevi

Şiddetin güdülenmeye bağlı olarak gerçekleştiğini ifade eden Ergil, bu güdülenmenin dayanaklarını; birey veya grup tarafından beklenen somut bir kazanç, katlanılmaz duruma gelmiş baskılar, siyasi marjinalleşme, kan davası ve/veya namus davası gibi kültürel nedenler olarak belirtmekte ve şöyle devam etmektedir: “*Ardında hangi güdü olursa olsun, şiddet, her zaman bir kişi veya grubun servet, itibar veya iktidar kazanmak için başvurduğu bir araçtır*” (Ergil, 2001, s. 40).

Bu görüşten hareket edildiğinde, insanları şiddet uygulamaya yönelten nedenlerden birisinin temel insani isteklerin karşılanması olduğu söylenebilir. Örneğin Felson’a göre, her türlü şiddet eylemi, kızgınlık/öfke içerse de, uygulayana yarar sağlayan bir davranış biçimidir (Felson, 2009, s. 27). Böylelikle insanlar, şiddet uygulayarak, fazla bir bedel ödmeden istediklerini elde edebilmektedir. Öç almanın, başkalarını etkilemenin, başkalarına boyun eğdirmenin bir yolu olarak şiddete başvurulduğunu belirten Felson, özellikle karşıdakine boyun eğdirmek suretiyle şiddet uygulayan kişinin; maddi kazanç sağlama, cinsel isteklerini tatmin etme gibi temel insani ihtiyaçlarını karşılayabildiğine işaret etmektedir (Felson, 2009, s. 28). Bu açıklama doğrultusunda şiddetin, şiddete maruz kalanlar açısından yıkıcı sonuçlarına karşın, şiddetin faillerine yarar sağlamak gibi önemli bir işlevinin bulunduğu görülmektedir. Şiddetin, uygulayıcılarına fayda sağlaması ise süreklilik kazanmasında önemli bir etkidir. Şiddetin insani gereksinimlerin karşılanması gibi faydacı bir rol oynaması, aynı zamanda, başkaları üzerinde iktidar kurma çabalarını da anlaşılır kılmaktadır. Bu noktada, şiddet yoluyla güç elde ederek, istekleri karşılayabilmenin ve/veya güç sayesinde karşıdakine şiddet uygulayarak gereksinimleri yerine getirebilmenin büyük

bir tatmin duygusu yarattığı ve böylesi bir duygudan vazgeçebilmenin çok da kolay olmadığı düşünülmektedir.

Şiddet, şiddet uygulayanların salt kendileri için değil, şiddetin uygulandığı birey ve/veya gruplara, kısa veya uzun vadede bir şekilde yarar sağladığı düşüncesiyle de uygulanabilmektedir. Örneğin İnam, şiddetin, genellikle “eğitmek”, “terbiye etmek” için başvurulan bir yol olduğunu belirtmektedir. İnsanların şiddetle terbiye edilebileceği temel varsayımından hareketle anne çocuğuna, öğretmen öğrencisine, kolluk güçleri suçlulara şiddet uygulayabilmektedir (İnam, 2001, s. 47).

Kendi iktidarını toplumun bazı kesimlerine ve/veya tamamına kabul ettirmek amacıyla da; baskı, zulüm, kıyım, işkence gibi uygulamalarla şiddete başvurulması da söz konusu olabilmektedir. İnam, sindiren şiddet olarak tanımladığı bu şiddet türünü şöyle açıklamaktadır:

Sindiren şiddet, güç peşinde, iktidar tutkunu şiddettir. Bu şiddet amacına erişmek için, iktidarına engel olduğunu düşündüğü bütün güçleri kendine düşman sayar ve ortadan kaldırmayı planlar. Bunu her zaman bilinçli, planlı yapmaz. Sindiren şiddet, savaşla, kavgayla, huzursuzlukla, terörle var olan şiddettir. Şiddeti açık olarak, fiziksel, toplumsal, siyasal, ruhsal şiddet olarak uygulayabildiği gibi, örtük olarak, “aba altından sopa” göstererek, değişik kılıklarda da ortaya koyabilir. Bilim, insan hakları, demokrasi, din kavramlarını kullanır. Yapmamızı istediği şeyleri yapmadığımız, onun gibi düşünmemiz gerekenleri düşünmediğimizi anladığında, bunun bilime, insan haklarına, demokrasiye ya da dine aykırı olduğunu söyleyerek bize manevi baskı uygulayabilir (İnam, 2001, s. 47).

Yukarıdaki açıklamalar, şiddet eyleminin gerçekleşmesinde; şiddetin, uygulayıcısına ve/veya şiddet uygulanana bir şekilde, bireysel ve/veya toplumsal fayda sağlayan bir davranış biçimi olarak algılanmasının önemli rol oynadığını göstermektedir. Dolayısıyla şiddet çalışmalarında, şiddetin özellikle uygulanana yönelik, yıkıcı bir davranış biçimi olarak değerlendirilmesinin yanı sıra, uygulayana ve/veya uygulanana ve/veya bir gruba/topluluğa bir şekilde yarar sağlayan bir davranış biçimi olarak da değerlendirilmesi, şiddet olgusunun daha kapsamlı anlaşılması açısından önemli bulunmaktadır. Bu çerçevede araştırma problemi kapsamında ele alınan kadına yönelik aile içi şiddetin de, aile birliğinin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri üzerinden,

ailenin sürdürülmesini sağlayabildiği ölçüde işlevsel olduğu göz önünde bulundurulmaktadır.

1.1.1.2. Şiddet Türleri

Toplumsal yapıların karmaşıklaştığı ölçüde şiddetin de toplumsal ve bireysel hayatın her safhasına yayılarak çeşitlenmesi, şiddet türlerinin sınıflandırılmasını; şiddetle ilgili çalışmalarda belirsizliğe düşülmemesi açısından, gerekli kılmaktadır. Nitekim şiddetin, özellikle modern toplumlarda karmaşık bir yapıya sahip olduğuna dikkati çeken çeşitli açıklamalar da, şiddet türlerinin belirli kategoriler altında toplanmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Örneğin Ünsal, ana özellikleri ne olursa olsun, şiddetin zamana ve topluma göre değiştiğini ifade etmektedir (Ünsal, 1996, s. 31). O'na göre dünya değiştiği ölçüde, dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskılar da şiddet kategorisine dâhil edilmektedir (Ünsal, 1996, s. 33). Michaud da toplumsal yaşamı yönetme biçimlerinin yanı sıra teknoloji ve kitle iletişim araçlarının da değişmesi sonucunda şiddetin görüntüsü ve ölçüsünün değiştiği görüşündedir (Michaud, t.y., s. 13). Az gelişmiş toplumların günümüz çağdaş toplumlarına göre daha kaba, vahşi ve saldırgan olmalarına karşın öldürme olanaklarının kısıtlı olduğunu vurgulayan Michaud, teknoloji toplumlarında yıkım olanaklarının çoğaldığını ve şiddetin kurallara bağlandığını da belirtmektedir (Michaud, t.y., s. 37).

Kızmaz ise bazı şiddet davranışlarının içinde yaşanan kültürel yapıdan kaynaklandığını; örneğin Türkiye toplumunda birçok şiddet eyleminin; şeref, namus, erkeklik gibi kültürel algılamaların bir sonucu olduğunu; ayrıca özellikle kırdan kette göçün etkisiyle kırsala özgü şiddet kodlarının kente ait şiddet kodlarına eklenmesi ve bizatihi göç olgusunun neden olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar nedeniyle şiddet içeren davranışların çeşitlendiğine dikkat çekmektedir (Kızmaz, 2006, s. 261).

Kısaca, bir eylemin şiddet olarak algılanıp algılanmamasının çeşitli etkenlere bağlı olduğuna ilişkin daha önce yer verilen görüş ve açıklamaların yanı sıra, şiddetin toplumların değişim süreçlerine paralel bir değişim içinde olduğu ve çeşitlendiğine dair

yukarıdaki görüş ve açıklamalar doğrultusunda; günümüz toplumlarında yaşanan şiddetin anlaşılabilmesi ve açıklanabilmesi için şiddet tipolojilerinden yararlanılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Şiddet eylemleri, şiddetin hangi açıdan incelendiğine bağlı olarak farklı şekillerde sınıflandırılabilirdiğinden bu çalışmada, araştırma problemi çerçevesinde, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) şiddet tipolojisi esas alınmıştır. WHO tarafından şiddet ve sağlık üzerine hazırlanan bir raporda, şiddet öncelikle kendine dönük/yönelik şiddet, kişilerarası şiddet ve kolektif şiddet olarak üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Buna göre kendine dönük/yönelik şiddet; intihara eğilimli davranışlar ve kendini aşağılama şeklinde kendi içinde iki alt grupta toplanmaktadır. Kişilerarası şiddet; genellikle aile üyeleri ve birlikte yaşayan çiftler arasında yaşanan şiddet ve birbirlerini tanımayan kişiler arasında ve genellikle ev dışında yaşanan topluluk şiddeti olarak gruplandırılmaktadır. Kolektif şiddet ise sosyal, siyasal ve ekonomik şiddet olarak sınıflandırılmaktadır (WHO, 2002, s. 7).

Şiddet eylemleri, yukarıda belirtilen her üç grup ve alt gruplarda fiziksel, cinsel, psikolojik şiddet ve yoksun bırakma ya da ihmal etme olarak gerçekleşmektedir. Örneğin kişiler arası şiddet kategorisinde yer alan aile içi çocuğa yönelik şiddet; fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet ve aynı zamanda ihmal etme şeklinde uygulanabilmektedir. Topluluk şiddeti; gençler arasında yaşanan fiziksel şiddet, iş yerinde yaşanan cinsel şiddet ya da yaşlıların uzun süreli bakım hizmetlerinin ihmal edilmesi olarak meydana gelebilmektedir. Siyasal şiddet ise çatışma, fiziksel ve psikolojik savaş durumlarında tecavüz ve benzeri davranışları içerebilmektedir (WHO, 2002, s. 7).

Yukarıdaki sınıflandırmaya göre, bu çalışmanın odağında yer alan ve fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, yoksun bırakma ve ihmal etme şeklinde gerçekleşen kadına yönelik aile içi şiddetin öncelikle kişilerarası şiddet grubunda yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, kadının maruz kaldığı aile içi şiddetten dolayı intihar etmesi ya da kendisini değersiz görmesi sonucunda kendine dönük şiddetin yaşanması da olasıdır. Ayrıca, kadına yönelik aile içi şiddet, bir şekilde toplum tarafından onaylanması durumunda, kolektif bir şiddet türü olarak da tanımlanabilir görünmektedir. Dolayısıyla Dünya

Sağlık Örgütü tarafından yapılan şiddet sınıflandırması, kadına yönelik aile içi şiddet çalışmalarında kullanılabilir bir sınıflandırma olarak değerlendirilmektedir.

1.1.1.3. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Türleri

Genelde kadına yönelik şiddet özelde ise kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili araştırmalar, şiddetin genellikle fiziksel, cinsel, psikolojik/duygusal ve ekonomik şiddet şeklinde uygulandığını göstermektedir (Altınay ve Arat, 2007, s. 12; KSGM, 2009, s. 35; Hombrecher, 2007, s. 26; Kishor ve Johnson, 2004, s. 1; United Nations Children's Fund [UNICEF] Innocenti Research Centre, 2000, s. 2; The Economic Commission for Latin America and the Caribbean [ECLAC] ve diğerleri, 2007, s. 29; Fawole, 2008, s. 167; WHO, 2002, s. 6). Buna göre:

- *Fiziksel şiddet*; öldürme, yaralama veya bedene geçici ve/veya kalıcı zarar vermekle de sonuçlanabilecek tokatlama, dövme, tekmeleme, itme, boğma, yumruklama, bıçaklama, silahla vurma gibi kasıtlı güç kullanımı eylemlerini (Kalmuss ve Straus, 1982, s. 280; WHO, 2002, s. 5; KSGM, 2009, s. 35; Hombrecher, 2007, s. 26; Munir, 2005, s. 6),
- *Cinsel Şiddet*; tecavüz, istenmeyen cinsel davranışlarda bulunmaya zorlanma, evliliğe zorlanma, kürtaja zorlanma, fuhuşa zorlanma, cinsel yolla bulaşan hastalıkları önlemeye yönelik yöntemlere başvurma hakkının engellenmesi, cinsel içerikli sözlere maruz kalma, elle sarkıntılığa maruz kalma, cinsel yaşamında aşağılanma ve benzeri eylemleri (The Foundation for AIDS Research [amfAR], 2005, s. 4; KSGM, 2008, s. 18; Munir, 2005, s. 6),
- *Psikolojik/Duygusal Şiddet*; bireyin özgüvenini, bağımsızlığını ve hareket alanını sistematik bir biçimde azaltmak, bağırma, baskı yapmak, ilgi göstermemek; dövmeyle, öldürmekle tehdit etmek, çalışmasını, arkadaş edinmesini engellemek; ailesini görmesine izin vermemek; isim takmak; başkalarının önünde küçük düşürmek; azarlamak; gözdağı vermek gibi doğrudan mağdura yönelik eylemlerin yanı sıra mağdurun öz benliğine; çocukları, akrabaları veya arkadaşları gibi yakınları üzerinden zarar vermeye

yönelik dolaylı eylemleri (Hombrecher, 2007, s. 26; Casique ve Furegato, 2006, s. 953; Kishor ve Johnson, 2004, s. 16; ECLAC ve diğerleri, 2007, s. 33),

- *Ekonomik Şiddet*; bireyi, yaşam için ihtiyaç duyulan yemek, ilaç gibi temel kaynaklardan veya rahat bir yaşam sürmesinden mahrum bırakmak, ekonomik faaliyetlerini denetim altında tutmak; gelirine el koymak ya da gelirden mahrum bırakmak, aile bütçesinde söz sahibi yapmamak, ailenin devamının sağlanması için zorunluluk haline gelen durumlarda dahi gelir getiren bir işte çalışmasına izin vermemek, ekonomik kaynaklara, kredilere, sağlık hizmetlerine, iş ve eğitim olanaklarına ve tarımsal kaynaklara erişimini kısıtlamak, özel mülkiyet ve ortak alanların kullanımı konularında geleneksel yasalar yoluyla negatif ayrımcılığa maruz bırakmak ve benzeri eylemleri (ECLAC ve diğerleri, 2007, s. 29; Hombrecher, 2007, s. 26; Tanrıverdi ve Şıpkın, 2008, s. 185; Fawole, 2008, s. 1)

içermektedir.

Şiddet olarak tanımlanan bu tür eylemlere yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyal ve ekonomik etkenler gibi değişkenlerden bağımsız olarak; kadın, erkek, çocuk, genç, erişkin ve yaşlı tüm bireylerin, hem özel hem de kamusal alanda maruz kalabilmeleri her zaman için olasıdır. Bununla birlikte, kadınların egemen toplumsal cinsiyet anlayışının bir sonucu olarak da ayrıca bu şiddet eylemlerine maruz kaldıkları bilinmektedir. Nitekim özellikle son yıllarda, Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede, genelde kadına yönelik şiddet, özelde ise ailede kadına yönelik şiddet üzerine yapılan çok sayıda araştırma; kadının genellikle, egemen toplumsal cinsiyet anlayışının bir yansıması olarak aile içi şiddete maruz kaldığını ortaya koymaktadır (Gelles; 1980; s. 882; Kalmuss ve Straus, 1982, s. 278; İçli, 1994, s. 7; Johnson, 1995, s. 283; Munir, 2005, s. 2; Altınay ve Arat, 2007, s. 16; KSGM, 2009, s. 19; Stark, 2009, s. 1509).

Toplumsal cinsiyet; belirli bir zaman ve toplumda, kadın ve erkek tarafından yerine getirilmesi beklenen, toplumsal olarak belirlenmiş çeşitli rol ve davranışları ifade eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Berktaş, 2003, s. 30; Ecevit, 2003, s. 83). Bu tanımlama, kadın ve erkek arasında rol paylaşımı, sorumluluk ve hak ve özgürlükler

açısından bir eşitsizliğe doğrudan işaret etmese de fiilen toplumsal cinsiyet denildiğinde, genellikle kadının aleyhine, erkeğin lehine işleyen bir eşitsizlik durumu algılanmaktadır (Connell, 1998, s. 11; Ecevit, 2003, s. 83).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, toplumun tüm kurumlarında olduğu gibi ailede de, farklı şekillerde, sıklıkta ve yoğunlukta yaşandığı gerçeği, genelde kadına yönelik şiddet özelde ise kadına yönelik aile içi şiddet çalışmaları tarafından ortaya konulmaktadır. Nitekim kadın çalışmaları içerisinde kadına yönelik aile içi şiddetin başlı başına bir çalışma alanı olması da aile içinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mevcudiyetinin açık bir işareti niteliğindedir. Bu noktada bir kurum olarak ailenin kurumsal yapısının, toplumsal işlevinin ve aile içi ilişkilerin; genelde aile içi şiddete özelde de kadına yönelik aile içi şiddete olası etkileri açısından incelenmesinin kadına yönelik aile içi şiddet sorununa yönelik çözüm arayışlarına temel oluşturacağı düşünülmektedir.

1.1.2. Bir Kurum Olarak Aile ve Ailenin Korunmasını Sağlayan Dayanışma Örüntülerinin Aile İçi Şiddete Olası Etkileri

Freyer; ailenin, karşı cinslerin birlikteliği ve bu birliktelikten dünyaya gelen çocukların diğer canlılardan daha uzun bir süre bakıma muhtaç olması gibi doğal gerçeklere dayanması bakımından “zaman dışı” sayılabileceğini; bu anlamda da doğa tarafından yaratılmamakla birlikte; doğadan aldığı ilhamla bütün büyük sosyal yapılara örnek oluşturan en küçük grup olduğunu söylemektedir (Freyer, 1963, s. 220). Bununla birlikte, aile üzerine yapılan çalışmaların, ailenin sonsuz çeşitliliğini ortaya koyduğuna da dikkat çeken Freyer, aileyi bütün yüksek toplumsal yapıların nüvesi olarak tanımlamanın yanıtıcı bir tarafının olabileceğini belirterek şöyle devam etmektedir:

Çünkü bu tasavvurla aile, bütün karmaşık sosyal düzenleri geliştiren tek değişmez unsur şeklinde görünmektedir. Oysaki bu düşünce doğru değildir. Aile sosyolojisinin ilk ve önemli sonuçlarından biri, bu “nüve”nin son derece yüksek bir değişme kabiliyetine sahip olması ve her zaman daha yüksek toplumsal yapıların izlerini de taşımasıdır. Bu fikri, şöyle bir aykırı deyimle (paradoks) ifade etmek mümkündür: Ailenin devamlılığı, asıl onun değişim kabiliyetine dayanmaktadır (Freyer, 1963, s. 220).

Nitekim klasik modernleşme kuramcılarının önde gelen temsilcileri, Batı toplumlarında sanayileşmenin etkisiyle yaşanan değişimi açıklayan çalışmalarında ailenin yapısal ve işlevsel açıdan değişimi üzerinde durmuşlar ve bir kurum olarak ailenin sürdürülebilirliğinde, değişen aile içi ilişkilere göre yeniden düzenlenerek aile birliğini koruyan dayanışma örüntülerinin rolüne dikkat çekmişlerdir.

Örneğin Durkheim, modern Avrupa toplumlarında baba, anne ve erkek soyundan gelen diğer akrabaların bir arada yaşadığı ata soylu aile tipinin küçülmesinin bir sonucu olarak anne, baba ve onların evlenmemiş çocuklarından oluşan *evlilik ailesi (conjugal family)* adını verdiği yeni bir aile tipinin ortaya çıktığını belirterek, aile yapısında meydana gelen bu değişikliğin, aile içi dayanışmayı zayıflatma ya da güçlendirme yönündeki etkisini tartışmaktadır (Durkheim, 1978, s. 229–30). Durkheim'a göre bu konuda kesin bir açıklamada bulunmak güçtür. Zira bir taraftan sınırlı sayıdaki aile üyeleri arasında çözülemez bir ilişki kurulduğundan aile içi dayanışma daha da güçlenebilmekte diğer taraftan ise aile bireylerinin birbirlerine karşı yükümlülükleri azaldığı ve önemsizleştiği için dayanışmanın zayıflaması mümkün olabilmektedir. Durkheim, bu nedenle, evlilik ailesinde aile içi dayanışmanın arttığı ya da azaldığına ilişkin bir saptamada bulunmak yerine bizatihi dayanışma olgusunun dönüşümü üzerinde durmaktadır. O'na göre dayanışma olgusu, evlilik ailesinde kişisel bir boyut kazanmıştır. Aile üyelerinin, bir kurum olarak aileye karşı bağlılıklarından daha çok o aile içindeki bireylere karşı bağlılıkları öncelik almıştır. Aile kurumunun, sahip olduğu mülkiyetle birlikte devamının sağlanmasının esas olduğu, kişisel görüşlerin ise ikinci planda kaldığı geniş aile tipinin aksine, evlilik ailesinde aile üyelerinin bireysel düşünceleri, aile kurumunun devamının sağlanmasından daha önemli görülmeye başlanmıştır (Durkheim, 1978, s. 234–5).

Amerikan aile yapısında meydana gelen değişiklikleri değerlendiren Parsons ve Bales ise, yeni toplumsal gelişmelerin etkisiyle Amerikan aile sisteminde önemli yapısal değişikliklerin yaşandığını; Amerikan aile sisteminin, toplumun diğer birim ve kurumlarıyla keskin bir şekilde ayrıştığını, işlevleri açısından da hem eski Amerikan aile yapısı hem de diğer toplumların aile yapılarından önemli ölçüde farklılaştığını belirtmektedir (Parsons ve Bales, 1964, s. 352-3). Parsons bu noktada, çekirdek ailenin geleneksel geniş aile gibi güçlü bir dayanışma birimi olabileceğini de vurgulamaktadır

(Parsons, 1967, s. 192). Ancak çekirdek ailedeki evlilik ilişkisi, geleneksel geniş ailedeki evlilik ilişkisinden farklılaştığından, çekirdek ailedeki dayanışma ile geniş ailedeki dayanışma örüntüleri de farklılaşmaktadır. Çekirdek ailede eşler yalnızca birbirlerine destek olmakta; birbirlerine dayanmakta, içinde doğup yetiştikleri aile üyeleri ile olan bağları ise zayıflamaktadır (Parsons ve Bales, 1964, s. 19-20).

Modernleşme süreciyle birlikte Türkiye toplumunun aile yapısında ve işlevlerinde meydana gelen değişimi açıklamaya yönelik çeşitli araştırmalar da, Türkiye’de ailenin yapısal işlevsel açıdan kendine özgü bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. Bu araştırmalarda da değişim sürecindeki aile yapısının, ailenin devamını sağlamaya yönelik dayanışma örüntüleri üzerinden açıklandığı; dayanışmanın ailenin bir kurum olarak sürdürülebilirliğini sağlayan temel unsurlardan biri olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Örneğin Kıray sanayileşme sürecindeki Ereğli kasabasında yaşanan toplumsal değişimi açıklayan çalışmasında, sanayileşme ve şehirleşmeyle birlikte meydana gelen toplumsal değişikliklerin önemli bir bölümünün aile içi ilişkilerde yaşandığını belirterek; bu değişiklikleri şöyle değerlendirmiştir:

Dışa açılmanın ve şehirleşmenin getirdiği değişikliklerin önemli bir bölümü de aile içi ilişkilerde görülmektedir. Baba-oğul ilişkilerindeki değişim en önemli değişimlerden biridir. Çünkü baba-oğul dayanışmasının çözülmesi toplumda yeni düzensizlikler yaratmaktadır ve aileye güvensizlik getirmektedir. Bu yüzden kız evlat ile ailesi arasındaki ilişki önem kazanmaya başlamıştır (Kıray, 1964, s. 217).

Kağıtçıbaşı ise Türkiye’de ailenin değişimini açıklamaya yönelik *Aile Değişme Modeli*’nde ailenin, geleneksel aile içi dayanışma örüntülerinin bazı özelliklerini koruyarak değişim geçirdiğini vurgulamaktadır. Batı toplumları esas alınarak geliştirilen modernleşme teorilerinin temelinde, geleneksel geniş aile tipi çekirdek aileye doğru evrildikçe aile içi dayanışmanın azaldığı, bireysel çıkar ve ihtiyaçların öncelik kazandığı ve tümüyle bireyselleşmiş bir topluma doğru gidildiği görüşünün yer aldığını belirten Kağıtçıbaşı, *Aile Değişme Modeli* ile böyle bir saptamanın en azından Batı dışı toplumlar için geçerli olmadığını açıklamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1984, s. 137).

Kağıtçıbaşı, üç farklı aile modelinden söz etmektedir: Buna göre maddesel ve duygusal açıdan aile üyeleri arasında görülen sıkı bağlılık ve bağımlılık, geleneksel aile tipine karşılık gelmektedir. Aile üyeleri arasında maddesel ve duygusal açıdan bağlılığın ve bağımlılığın zayıflaması, buna karşın kişisel özgürlük ve bağımsızlığın öncelik kazanması ise Batı tipi çekirdek ailenin belirleyici özelliği olarak kabul edilmektedir. Üçüncü model ise, maddesel bağlılık ve bağımlılığa göre duygusal bağlılığın daha fazla görüldüğü aile modelidir. Kağıtçıbaşı, aile üyeleri arasında maddesel bağımsızlık ve duygusal bağlılık ve bağımlılığı içeren bu modeli, ilk iki modelin bir sentezi olarak değerlendirmektedir (Kağıtçıbaşı, 2002, s. 23-4).

Özetle ailenin değişimine ilişkin yukarıdaki açıklamalarda, Batı toplumlarında ve Türkiye toplumunda toplumsal değişime paralel olarak yeniden düzenlenen dayanışma örüntülerinin, ailenin yeniden yapılanması ve devamının sağlanmasında oynadığı role vurgu yapıldığı; bir kurum olarak ailenin sürdürülmesindeki işlevi açısından ele alındığı görülmektedir. Ayrıca, aile içi dayanışma örüntülerine, aile birliğini korudukları ölçüde olumlu anlam yüklenmektedir. Örneğin, Nirun'un aile içi dayanışmaya ilişkin değerlendirmeleri bu yöndedir:

Ailenin görevinin ve öneminin kaynağı, "aile içi dayanışma"dır. Solidarite, endüstri toplumunda sosyal huzur ve güven faktörleri ile aile içinde desteklenmektedir. Endüstri toplumlarında, ferdiyetçiliğin gelişmesine mukabil aile içindeki solidarite, aile bireyleri arasındaki "Biz Duygusu" ihtiyacını artırmaktadır (Nirun, 1994, s. 19).

Yukarıdaki değerlendirmelerde dayanışmanın, aile birliğinin sürdürülebilirliği adına, aile bireylerinin bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyici dinamikleri de barındırıp barındırmadığı; barındırması durumunda aile içi dayanışmanın; aynı zamanda, çatışma ve çatışmanın bir sonucu olan aile içi şiddete yol açma olasılığının bulunup bulunmadığı ise tartışılmamaktadır. Aksine, söz konusu değerlendirmelerde aile içi çatışmanın aile içi dayanışmanın çözüldüğü ya da zayıfladığı noktada ortaya çıktığına dair bir algının egemen olduğu anlaşılmaktadır.

Örneğin Parsons, Amerikan toplumunda kadınların özgürleşme hareketiyle birlikte geleneksel kadınlık rollerinin değiştiğini ve bunun aile içi geleneksel rol paylaşımı üzerinden kurulan dayanışmayı, dolayısıyla aile içi dengeyi bozarak gerilim yarattığını

ifade etmektedir. Geleneksel aile içi rollere göre kadın; eş ve anne olmanın yanı sıra ya “ev hanımı” ya da en fazla bir “iş” sahibi olabilir; ancak “kariyer” sahibi olmaya çalışmak kadınlık rolleri arasında değildir. Parsons’a göre, toplumda karı koca arasındaki rekabetin evlilik dayanışmasını bozduğu yönünde bir ön kabulün hâkim olmasından dolayı, aile içi rol paylaşımı eşler arasında rekabet oluşturmayacak şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, ailenin statüsü yalnızca kocanın sahip olduğu/yaptığı iş tarafından belirlenmekte böylelikle de özellikle koca ve karı arasında, evliliğin sürdürülmesi için gerekli dayanışmaya zarar verebilecek statü rekabeti ortadan kalkmaktadır (Parsons, 1967, s. 192-3). Parsons’ın bu saptamaları çerçevesinde, toplumsal değişimle birlikte hız kazanan kadınların özgürleşme hareketinin ise, aile içinde geleneksel evlilik dayanışmasını ve dolayısıyla aile içi dengeleri bozarak aile içi şiddete yol açabilecek bir çatışma ortamı yarattığı şeklinde değerlendirildiği düşünülmektedir.

Kıray’ın çalışmasında da geleneksel aile tipinde görülen baba oğul dayanışmasının, toplumsal değişimin bir sonucu olarak çözülmesiyle birlikte yaşanan toplumsal düzensizliklerden söz edilmesi; bir anlamda, dayanışmanın bittiği noktada çatışmanın başladığına ve çatışmanın yeni bir dayanışmayla giderilebildiğine işaret edilerek dayanışma kavramına, aile birliğinin sürdürülmesi açısından, olumlu bir anlam yüklediğini göstermektedir. Nirun’un yukarıda belirtilen ailenin görevi ve önemine ilişkin değerlendirmesinde ise aile içi dayanışma, bireyciliğin gelişmesine karşılık, özellikle ailenin bir kurum olarak işlevini yerine getirmesinde önemli bir unsur olması nedeniyle olumlanmaktadır (Nirun, 1994, s. 19).

Dayanışma olgusu; bir grup içerisindeki, o grubun hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik, toplumsal uyum, işbirliği, ortak hareket olarak tanımlandığında (Theodorson ve Theodorson, 1979, s. 406); birlik, beraberlik ve bütünlük sağlamaya yönelik ilişkilerin vurgulandığı görülmektedir. Bu tanım çerçevesinde dayanışmanın, aile de dâhil, her tür topluluğun kurulması ve sürdürülebilirliği için temel koşullardan biri olduğu söylenebilir. Herhangi bir topluluğun kendisini meydana getiren bireyler arasında, topluluğun devamının sağlanmasına yönelik, dayanışma ilişkileri olmaksızın varlığını sürdürebilme olasılığının bulunmadığının kabul edildiği noktada da dayanışmanın söz konusu topluluk açısından gerekli ve dolayısıyla olumlu bir eylem olduğu açıktır.

Örneğin ailenin mahremiyetine ulaşmanın çok zor olduğunu belirten Nirun, aile mahremiyeti ve aile içi dayanışma korunduğu sürece hem toplumsal bir kurum olarak ailenin hem de toplumun sağlıklı kaldığını ileri sürerek aile içi dayanışmayı tümüyle olumlamaktadır (Nirun, 1994, s. 35, 37–8).

Eleştirel teorinin temsilcileri tarafından ise klasik modernleşme kuramlarında çizilen aile modeli ve genel olarak dayanışma olgusu sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Örneğin *Ailenin Ölümü* adlı kitabında Cooper, özellikle yirminci yüzyıl kapitalist toplumlarının çekirdek aile modelini hedef almakta; toplumsal açıdan başkalaşmış ailenin, aile üyelerini anonimleştirdiğini ve özerk girişimi/inisiyatifi tahrip ettiğini savunmaktadır (Cooper, 1970, s. 5, 140). Cooper’a göre aile, aile üyelerinden birinin eksikliği/yetersizliği temelinde aile üyelerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olmasına neden olmaktadır. Ayrıca aile, aile üyelerinin özgün kimliklerini oluşturmak için gerekli koşulları sağlamaktan daha çok, üyelerinin rollerinin şekillenmesi konusunda uzmanlaşmıştır (Cooper, 1970, s. 22-3). Ailenin gücünü toplumsal bir araç olmasından aldığı söyleyen Cooper, herhangi bir sömürgeci toplumda ailenin, son derece kontrol edilebilir bir model olarak, egemen sınıfın gücünü pekiştirdiğini de ileri sürmektedir (Cooper, 1970, s. 4).

Muhafazakâr ideolojinin, aileyi “*toplumun temeli*” olarak, geleneksel sosyolojinin de aileyi genellikle kurumların en basiti, daha karmaşık yapıların yapıtaşı olarak gördüğüne dikkati çeken Connell'a göre ise aile içi ilişkiler çok katmanlıdır. Zira aile, toplumun temeli olmasının yanı sıra toplumun en karmaşık yapılarından da biridir. Ailede, iç içe geçmiş ilişkiler söz konusudur. Toplumun başka hiçbir kurumunda “*ilişkiler, zaman içinde böylesine yaygın; temas esnasında böylesine yoğun; ekonomi, duygu, iktidar ve direniş örgüleri açısından böylesine sıkı değildir.*” Dolayısıyla aile “*birden çok yolla bir tuzak da olabilir*” (Connell, 1998, s. 167-8, 170).

Dayanışma olgusu ise genellikle, dayanışma örüntülerinin topluluğun ve/veya topluluğu oluşturan bireylerin bir kısmının lehine, diğer bireylerin aleyhine işleyen eşitsiz bir durum oluşturması noktasında eleştirilmektedir. Örneğin Crow, dayanışmanın olmamasını olmasına göre daha sıkıntılı bir durum olarak görmekle birlikte, dayanışmanın aynı zamanda bireyin özerkliğini, yaratıcılığını, farklı olmasını

engelleyebileceğine de işaret etmektedir (Crow, 2002, s. 3). Habermas'ın özgür ve eşit katılımcılar arasında kapsamlı ve baskıcı olmayan rasyonel bir söylemin ön koşulu olarak, katılımcıların her birinin diğer katılımcıyı dikkate alması gerektiğine dair görüşü (Habermas, 1995, s. 117) de, bir anlamda katılımcılar arasında eşitlik ilkesine dayalı bir dayanışma modeline işaret etmesi açısından önemli görülmektedir. Böylelikle hem birey hem de topluluğun esenliğini sağlayan bir dayanışma tanımı da mümkün olabilmektedir (Cavalier ve Ess, 2001, s. 5).

Giddens da küreselleşmenin doğrudan bir sonucu olarak, geleneğin ortadan kalktığı gibi bir izlenim edinirse de; gerçekte geleneğin yok olmadığını, sadece statüsünün değiştiğini söylemektedir. Zira özellikle modern toplumların ilk gelişme dönemlerinde geleneklerden, toplumsal düzenin sağlamlaştırılmasına hizmet etmeleri yönünde yararlanılmıştır. Örneğin bazı gelenekler, toplumsal düzenin korunması için milliyetçilik ya da din gibi olgular görünümünde oluşturulmuş ya da yeniden oluşturulmuştur. Aynı şekilde bazı gelenekler de aile, cinsiyet, cinsellik gibi sosyal yaşamın diğer alanlarının yeniden düzenlenmesinde etkili olmuştur. Buna göre serbestlikten/özgürleşmeden daha çok, kadının eve daha fazla kapatılması, cinsiyet ayrımının daha fazla belirginleştirilmesi, “*normal*” cinsel davranış esaslarının belirlenmesi geleneklerle yeniden düzenlenmiştir (Giddens, 1994, s. 5). Giddens bu değerlendirmesinde ayrıca, geleneklerin kendilerini sorgulamaya ve diyaloga açmaları gerektiğini savunmakta (Giddens, 1994, s. 5) ve bazı seçilmiş geleneklerin korunmasını, ya da hatta yeniden üretilmesini “*hasarlı dayanışmalar*” (*damaged solidarities*) olarak tanımlayarak, öncelikle bunların onarılmasının gerektiğini belirtmektedir (Giddens, 1994, s. 12).

Bunun için, Giddens'a göre başlangıç noktası, günümüz toplumunda bireyciliğin uygun bir değerlendirmesini yapmaktır. Birey, hayatta kalabilmenin ve bir yaşam sürdürmenin bir koşulu olarak belirli bir düzeyde eyleme özerkliğini kazanmalıdır. Ancak bu özerklik egoizmle aynı anlama gelmez; daha çok karşılıklılık ve karşılıklı bağımlılığı ifade eder. Dolayısıyla toplumsal dayanışmanın yeniden yapılandırılmasından, toplumsal hayatın çeşitli alanlarında uzlaşmacı özerklik ve karşılıklı bağımlılık anlaşılmalıdır (Giddens, 1994, s. 13).

Giddens, idealize ettiği toplumsal dayanışmanın uygulama alanına bir örnek olarak aileyi göstermektedir. Giddens'a göre modern toplumlarda ailenin parçalanmasına yol açan etkenler çoğalmıştır. Ancak, ailenin parçalanma olasılığının artmasından duyulan endişeyle, geleneksel aile değerlerine doğrudan dönülmesi doğru değildir. Zira bu değerler, yakın zamana kadar karanlıkta kalan, aile içinde çocuklara yönelik fiziksel ve cinsel tacizi ve kadına yönelik şiddeti de barındırmaktadır. Ayrıca bugün artık çocuklar ve kadınların kazanmış olduğu bir takım haklar vardır ve geleneksel aile değerlerine dönüşmesiyle birlikte bu haklardan yararlanamama gibi bir olasılık da ortaya çıkabilir ki ne çocuklar ne de kadınlar bu haklarından vaz geçmek niyetindedirler (Giddens, 1994, s. 13). Bu noktada Giddens, bugüne kadar tarihte bir örneği bulunmamakla birlikte, modern toplumlarda ailenin birlikteliğinin korunması ve sürdürülebilmesi için geleneksel aile değerlerine doğrudan dönmek yerine, uzlaşmacı özerklik ve karşılıklı bağımlılıkla sağlanan toplumsal dayanışmayı önermektedir (Giddens, 1994, s. 14).

Giddens'ın yukarıdaki değerlendirmesinin aynı zamanda, modern toplumlarda, toplum düzeninin korunması ve sürdürülmesi için bazı geleneklerin korunması ya da yeniden oluşturulması şeklinde tanımladığı “*hasarlı dayanışmalar*” kavramına karşılık geldiği düşünülmektedir. Buna göre ailenin parçalanma tehlikesine karşı dönülmesi düşünülen geleneksel aile değerleri; ailenin ve dolayısıyla toplum düzeninin korunması ve sürdürülebilirliği adına, aile içinde çocuğa ve kadına yönelik şiddetin gizli kalması ve aile içi şiddetin yeniden üretilmesi noktasında bir tür hasarlı dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

Bir kurum olarak aileye ve dayanışma olgusuna yönelik yukarıdaki görüş ve açıklamaların en genelinde, Giddens'ın ifadesiyle, asırlık birey-toplum ilişkisi sorununa (Giddens, 2001b, s. 127) işaret ettiği görülmektedir. Nitekim birey ve toplum arasındaki ilişkinin nasıl düzenleneceği tartışması çeşitli düşünce akımlarının başlıca konularından birini oluşturmuştur. Örneğin Doğal Hukuk Öğretisi'nde insan hakları yok sayılamayan ezeli ve ebedi haklar olarak kabul edilmiş ve bu bağlamda “*topluluk gerçeğinin insanın doğal niteliklerinden hangilerine dayandığı, her bir topluluk düzeninde insanın ne gibi doğal haklarının kesinlikle güvenlik altında bulundurulması gerektiği*”, “*insanın hangi hakları, kesinlikle kendisinden alınmasına ve hatta kendisinin feragat etmesine cevaz verilemeyecek nitelikte olduğu*” gibi sorulara yanıtlar aranmış; “*kişisel özgürlüğün*

feragat edilemeyecek doğal insan haklarından olduğu” konusunda doğal hukukçuların çoğu tarafından fikir birliğine varılmıştır (Freyer, 2012, s. 24-5).

Birey-toplum ikiliğine işaret eden kuramsal açıklamaların yanı sıra, gerçek hayatta toplumla toplumu oluşturan bireyler arasında bir çıkar çatışması bulunmaması durumunda sürdürülebilir bir uzlaşma da her zaman için mümkündür. Sorunlu nokta ise toplumun geneliyle bireyler arasında çıkarların çatıştığı noktada bu çatışmanın nasıl giderileceğidir. Giddens, klasik modernleşme kuramının temsilcilerinden Durkheim ve Parsons’ın böyle bir durumda çatışmanın giderilmesi ve düzenin yeniden kurulması için, *“birey aktörlerin özel çıkarlarının toplumsal ahlakla, yani kollektif bilinç/vicdan veya ‘ortak değerler sistemi’yle uzlaştırılması gerektiği”* düşüncesini taşıdıklarını söylemektedir. Toplumsal düzeninin *“değerlerin içselleştirilmesi”* ile anlaşılamayacağını savunan Giddens ise, toplumu oluşturan bireylerin eylemlerinin sonucunda, toplumun inşasının ve yeniden üretiminin mümkün olabileceğini belirtmektedir (Giddens, 2003, s. 137). Zira bireyler ve toplum arasında çifte etkileşim vardır. Bireyler toplumu, toplum da bireyi yaratır. Toplumsal sistemlerin şekillenmesi ve sürdürülebilirliği de bireylerin belirli davranış biçimlerini, zamandan zamana ve mekândan mekâna faal olarak tekrarladıkları ölçüde mümkün olabilmektedir (Giddens, 2001a, s. 11).

Kısaca Giddens’in, toplumu oluşturan bireylerin eylemleriyle içinde yaşadıkları toplumu dönüştürebilme gücüne sahip olduklarını; sadece toplum tarafından yönlendirilmediklerini; eylemleriyle kendilerinin de toplumu yönlendirebildiklerini savunduğu görülmektedir. Nitekim bir toplumun asli unsurunun birey olduğu; bireyin toplum dışında var olamaması gibi birey olmaksızın herhangi bir toplumun mevcudiyetinden de söz edilemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda, birey ve toplum arasındaki ilişkinin hem birey hem de toplum açısından önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu noktada bir toplumun asli unsuru olan bireyin bireysel hak ve özgürlüklerinin, toplumun sürdürülebilmesi için, toplumun geneli tarafından gerekli görüldüğü durumlarda, engellenebilir ve/veya feda edilebilir unsurlar olup olmadıkları; bireysel hak ve özgürlüklerin engellenmesi ve/veya feda edilmesi söz konusu ise toplumun sürdürülmesini sağlayan dayanışma örüntülerinin bunda nasıl bir rol oynadığı, söz konusu dayanışma örüntülerinin hangi durumlarda kişiye yönelik şiddete dönüştüğü

soruları akla gelmektedir. Araştırma kapsamında bu sorulara, bir kurum olarak aile ve bir aile bireyi olarak kadına yönelik aile içi şiddet arasındaki ilişki açısından yanıt aranmaktadır.

Buna göre örneğin kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili bir çalışmanın bulguları doğrultusunda yapılan değerlendirmede, şiddet olaylarının yaşandığı ailelerde dahi ailenin devamını sağlamaya yönelik dayanışma örüntülerinin sürdürüldüğüne; ailenin bir bütün, başlı başına bir oluşum olarak değerlendirildiğine dikkat çekilmektedir. Aile üyelerinden birisinin bireysel ihtiyaçlarının, bir kurum olarak ailenin devamının sağlanmasını bozacak ölçüde güçlü olması aile bireyleri arasında yakın ilişkiye dayanan bağlılığın bozulmasına neden olsa da sonuç itibarıyla aile içi şiddet içeren ilişkiler, ailenin sürdürülmesini mümkün kılan dayanışma örüntülerine eklenebilmektedir. Utanma ve suçluluk duyguları aile bireylerini birbirlerine bağlayabilmekte; aile içinde psikolojik bağımsızlığını kurmuş kimse yokmuş izlenimi verilebilmektedir. Aile üyeleri, tipik olarak, şiddeti dışarıdakilerden saklı tutmak için işbirliğinde bulunmakta, aileye sadakate büyük önem verilirken aile içi sorunların dile getirilmesi ise ihanet olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle de aile, dışarıya karşı ideal ve birbirine bağlı bir birim olarak gösterilmektedir (Walker, 1981, s. 87).

Aile içi şiddetle ilgili bir başka çalışmada da ailenin diğer sosyal sistemler gibi, bazı itiraz ya da reddetmelere karşın, sonuç itibarıyla, verili kabul edilen ve sorgulanmayan bir güç tarafından desteklendiği ve gücün, şayet aile üyelerinden bazılarının aile kurumunun yapısına ilişkin itirazları bulunmuyorsa genellikle görünür nitelikte olmadığı belirtilmektedir. İtiraz söz konusu olduğunda da, bunlara diğer aile üyeleri, yakın akrabalar, komşular ya da adli kurumlar veya emniyet kurumları tarafından güç kullanılarak müdahale edilmekte ve böylelikle ailenin devamını sağlayan kurallara yeniden işlerlik kazandırılmaktadır (Goode, 1971, s. 634).

Bu değerlendirmelerde yer alan, özellikle aile üyelerinin, yakın çevrenin ve hatta toplumun ilgili kurumlarının şiddeti gizlemek ve aile bütünlüğünü korumak için işbirliğinde bulduklarına ilişkin ifadelerin; aile içi şiddetin görünürlüğüne engelleyerek içselleştirilmesine ve yeniden üretilmesine olanak tanıyan dayanışma örüntüleri oldukları düşünülmektedir.

Türkiye’de de genelde aile içi şiddet, özelde ise kadına yönelik aile içi şiddet araştırmalarında, dayanışmanın aile içi şiddete yol açabilme olasılığı doğrudan sorgulanmamakla birlikte, aile birliğini korumaya yönelik dayanışma örüntülerinin, şiddet olarak tanımlanan; bireysel hak ve özgürlüklerin engellenmesine ve/veya feda edilmesine yönelik davranışları onaylayıcı ve/veya gizli kalmasını sağlayıcı yönde etkide buldukları ortaya konmaktadır.

Örneğin aile içi şiddetin sebep ve sonuçlarına ilişkin bir araştırmada elde edilen bulgular şöyle değerlendirilmektedir:

Araştırmanın, araştırma amacı dışındaki ilk ve önemli bulgusu, kadın ve erkeğin (ve daha çok kadının) ailedeki şiddet olaylarını konuşmaktan duyduğu sıkıntı ve üzüntü olmaktadır. Bu duygunun doğal sonucu ise şiddetin varlığını kabullenmemeleri ya da özellikle cinsel şiddet olaylarında olduğu gibi, ayrıntılı konuşmaktan kaçınmalarıdır. Olayın aile ve yakın çevre içinde kalması bir yandan aile birliğinin sürmesini sağlarken (kol kırılır yen içinde kalır), diğer yandan da şiddetin tekrarlanma ve kurumsallaşmasına yardımcı olmaktadır (AAK, 1995, s. 205).

Aile içi şiddet üzerine Ankara örneğinde yapılan bir araştırmada da aile içi şiddetin yakın çevrede yaşayanlar tarafından bilinmekle birlikte genellikle gizli kalmasına göz yumulduğu belirtilerek şöyle bir değerlendirme yapılmaktadır:

Şiddet kullanımı, aslında, şiddet kullanılan çevrede yaşayanlar açısından gizli kapaklı olmayan ve bilinen bir davranış biçimidir. Herkes yakın çevresinde kimin karısını dövdüğünü, kimin çocuklarına kötü davrandığını çoğunlukla bilir. Ancak, özellikle gecekondu mahalleleri gibi insanların komşuluk dışında, hemşerilik ve hatta akrabalık gibi bağlarla bağlandıkları kentsel mekânlarda bu tür davranışların, mahallenin “onurunu” korumak ve yaşanılanı dışarıya karşı daha “temiz” göstermek gibi kaygılarla, yabancılardan gizlenmesi söz konusudur. Sonuç olarak da, kullanıldığı yaygın olarak bilinen şiddet “dört duvar arasında” kalmaktadır (Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 120)

Bu iki değerlendirmede kullanılan “kol kırılır yen içinde kalır” ve “dört duvar arasında kalmak” ifadelerinin, aile içi şiddetin görünürlüğüne engelleyerek içselleştirilmesine ve yeniden üretilmesine yol açan dayanışma örüntüleri oldukları düşünülmektedir. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi kapsamında KSGM tarafından yürütülen bir başka çalışmanın sonuçları doğrultusunda yapılan değerlendirmede de özgüven/özsaygı eksikliği ve aileyi bir arada tutma isteği; kadınların kendilerine şiddet uygulayan

erkeklerle yaşamayı sürdürmelerinin nedenleri arasında gösterilmiştir (KSGM, 2008, s. 33). Böyle bir değerlendirme ise, aile içi şiddet mağduru kadının bireysel hak ve özgürlükleri algılayışı ve öğrenilmiş çaresizliği hakkında fikir verdiği kadar; aile içi şiddet mağduru kadının da katkısıyla, kadına yönelik aile içi şiddete rağmen ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin varlığına da işaret etmektedir.

Yukarıdaki değerlendirmeler doğrultusunda, dayanışma örüntülerinin, her ne kadar öncelikle aile birliğini sağlamaya yönelik birlik, beraberlik, bütünlük, denge, uyum gibi olumluluk bildiren eylemleri çağırırsa da, bugün hem başlı başına sosyal bir problem olan hem de çeşitli sosyal problemlerin kaynağını oluşturan aile içi şiddeti doğrudan ya da dolaylı olarak üreten dinamikleri de içinde barındırdığı görülmektedir. Dolayısıyla aile birliğini korumaya ve sürdürmeye yönelik dayanışma örüntülerinin:

- 1) aile içi şiddetin çeşitli nedenlerle gizlenmesi ve/veya aile içi şiddete katlanılması gerektiği düşünülen durumlarda, şiddetin saklı tutulması için işbirliğinde bulunan aile bireyleri, akraba, yakın çevre vb. tarafından, dolaylı olarak aile içi şiddeti yeniden üretebilme;
- 2) aile birliğinin tehlikede olduğu ve/veya ailenin “*namusu*”, “*şerefi*” gibi değerlere zarar verildiği düşünüldüğü durumlarda ise doğrudan aile içi şiddeti üretebilme

gizil gücünün bulunduğu düşünülmektedir.

Özetle, aile içi şiddetin, aile birliğini korumaya ve sürdürmeye yönelik dayanışma örüntüleri yoluyla dolaylı ya da doğrudan üretilmesinin olası olduğu anlaşılmaktadır. Daha önemlisi ise söz konusu dayanışma örüntülerinin şiddete dönüştüğü noktada, bu durumun şiddet mağdurları da dâhil olmak üzere aile üyeleri tarafından, aile içi şiddetten daha çok aile içi dayanışma olarak algılanma ve dolayısıyla sorgulanmama olasılığının bulunmasıdır. Dolayısıyla, aile içinde giderilemeyen veya önlenemeyen çatışmaların şiddete dönüşmesi durumunda ortaya çıkabilecek sosyal problemlere yönelik çözüm arayışlarının, aile birliğini korumaya ve sürdürmeye yönelik dayanışma örüntülerinin öne çıkartılması, şiddetin ise içselleştirilmesi, gözden kaçırılması ya da görmezden gelinmesiyle sonuçsuz kalması da olasılık dâhilindedir.

Bu nedenlerle, dayanışma örüntülerinin doğrudan ya da dolaylı olarak aile içi şiddete neden oluşturup oluşturmadığı, dayanışma olgusunun sorunsallaştırılması yoluyla, aile içi şiddeti önlemeye yönelik kalıcı çözümler üretmeyi hedefleyen çalışmalarda göz önünde bulundurulması gerekli görülmektedir. Bu noktada öncelikle aile içi şiddetin ne olduğu; hangi dinamiklerin aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak görülmesini engellediği ve hangi dinamiklerin aile içi şiddeti ürettiği soruları akla gelmektedir.

1.1.3. Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet, çalışma konusuna göre çeşitli şekillerde tanımlanmakla birlikte, bu tanımlarda vurgulanan birçok noktanın ortak olduğu görülmektedir. Buna göre aile içinde, aile bireyini/bireylerini bir şekilde baskı ve kontrol altında tutmak amacıyla uygulanan ve bireysel hak ve özgürlüklerin engellenmesi ve/veya feda edilmesiyle sonuçlanan her türlü fiziksel, psikolojik, cinsel saldırı veya saldırı tehdidi ile ekonomik kısıtlama veya kısıtlama tehdidi aile içi şiddetle ilgili tanımlarda, tümüyle ya da kısmen, yer alan ortak ifadelerdir (UNICEF Innocenti Research Centre, 2000, s. 2; Cambridge Public Health Department, 2013, s. 4; AAK, 1995, s. 33; KSGM, t.y., s. 5). Bu araştırma kapsamında da aile içi şiddet, yukarıda belirtilen noktalar çerçevesinde ele alınmaktadır.

Aile içi şiddet, öncelikle aile üyelerini doğrudan etkileyen özel alana ait bir şiddet türü olarak algılanabilirse de, ailenin toplumun bir kurumu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumun diğer kurumlarını da etkileyebilecek ve o kurumlardan etkilenebilecek çok boyutlu ve dinamik bir toplumsal şiddet biçiminde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte özellikle Batı toplumlarında yaşanan sanayileşme ve kentleşme süreciyle birlikte aile içi ilişkilerin değişimini ve dönüşümünü açıklamaya yönelik çok sayıda çalışma yapılmasına karşın, bugün evrensel bir sosyal problem olarak kabul edilen aile içi şiddete dikkat çeken çalışmalar yakın tarihlere kadar yapılmamıştır.

Örneğin Gelles ve Straus, emniyet ve askeri birimler hariç tutulduğunda, Birleşik Devletler’de en çok şiddet içeren sosyal grubun aile olma olasılığının yüksek olduğunu belirterek, böyle bir gerçeklik söz konusuysen, aile içi şiddetin sosyal bir problem

olarak ele alınmasının çok uzun süre göz ardı edildiğini belirtmektedir (Gelles ve Straus, 1985, s. 88-9). Gelles'in, 1939 yılında yayın hayatına başlayan "*Evlilik ve Aile Dergisi*"nde (*Journal of Marriage and Family*), 30 yıl süresince, başlığında "*şiddet*" kelimesi bulunan tek bir makalenin yayınlanmamış olduğunu belirtmesi de bu tespiti doğrular niteliktedir. Gelles'in ayrıca, Birleşik Devletler'de 1960'lı yılların sonuna kadar aile içi şiddetle ilgili güvenilir istatistiklerin bulunmadığını ve yine aynı tarihlere kadar ailede hem kadına yönelik şiddetin hem de kocaya, ebeveynlere ve yaşlı kişilere yönelik şiddetin bilimsel ya da popüler yayınlarda yer almadığını ifade etmesi de (Gelles 1980, s. 873), aile içi şiddetin yakın bir geçmişe kadar göz ardı edilmesinin ve/veya sorgulan(a)mamasının diğer göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Bu noktada, aile içi şiddetin son yıllara kadar sosyal bir problem olarak algılanmasına hangi etmenlerin engel oluşturmuş olabileceği sorusu akla gelmektedir.

1.1.3.1. Aile İçi Şiddetin Sosyal Bir Problem Olarak Tanımlanmasına Engel Teşkil Eden Etmenler

Aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak tanımlanmasına engel teşkil eden birçok etmenden söz edilebilir. Nitekim aile içi şiddetle ilgili çeşitli çalışmalar bu etmenleri açıklar niteliktedir. Bu araştırma kapsamında incelenen çalışmalarda aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak tanımlanmasına engel olduğu düşünülen dört etmen öne çıkmaktadır. Buna göre:

1. görünür ya da gizli, güç kullanma ve/veya güç kullanma tehdidinin bir kurum olarak ailenin temel kaynaklarından biri olarak kabul edilmesi,
2. güç kullanma ve/veya güç kullanma tehdidinin sosyalizasyon sürecinde öğrenilen/öğretilen bir davranış biçimi olması,
3. aile içi ilişkilerin kişiye özel kabul edilerek dışarıya yansıtılmaması gerektiğine dair yerleşik bir anlayışın varlığı,
4. aile içinde yaşanan çatışmaların bir şekilde haklılaştırılarak onaylanması, meşrulaştırılması ve dolayısıyla içselleştirilmesi,

aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak algılanmasını engelleyen başlıca unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

1. Ailenin diğerk sosyal sistemler gibi dört temel kaynaktan beslendiğini söyleyen Goode, bunları ekonomik değişkenler, itibar/saygınlık, dostluk/arkadaşlık ve güç kullanma ve/veya güç kullanma tehdidi olarak tanımlamaktadır. Bu kaynaklardan ilk üçü aileyi olumlu yönde besleyen kaynaklar olarak kabul edilirken, güç kullanma ve/veya güç kullanma tehdidi ise kötü bir üne sahip olmakla birlikte insan ilişkilerinde en az diğerk temel kaynaklar kadar etkilidir (Goode, 1971, s. 624-5).

Gücü tüm aile sistemlerinde veya başka herhangi bir sosyal sistemde var olan ve insanların, kendi amaçlarına hizmet için başkalarını harekete geçirebildiği kaynaklardan birisi olarak tanımlayan Goode'e göre, aile içinde yaygın güç kullanımı ve/veya güç kullanma tehdidi göz ardı edilemez (Goode, 1971, s. 634). Ancak, ailenin temelini oluşturan ekonomi, itibar/saygınlık ve dostluk/arkadaşlık unsurları ne ölçüde güçlü olursa, güç/güç kullanma tehdidi de o ölçüde gizli kalabilmektedir. Buna göre örneğin, orta ya da daha üst sosyo-ekonomik sınıfa mensup bir koca/baba, sahip olduğu ekonomik gücünü, işindeki başarısını ve saygınlığını kullanarak ailesi üzerinde etkili olabilmekte, ailesinden de aynı şekilde saygı, dostluk ve sevgi görebilmektedir. Aile içi denge bu biçimde kurulup sürdürüldüğünde de özellikle fiziksel güç/zor kullanma söz konusu olmamaktadır (Goode, 1971, s. 628).

Ayrıca, aile üyeleri mevcut aile yapısının sürdürülmesini sağlayan kuralları ihlal etmeye yönelik bir eylemde bulunmadan önce, bir tür kâr zarar hesabı yapmakta; sonucun mutlak bir yenilgi olacağına dair bir kanaatin oluşması durumunda, böylesi bir girişim başlamadan sona ermektedir. Böylelikle ailenin devamı sağlanırken, aile içindeki iktidarın da şiddet kullanmasına gerek kalmamaktadır. Örneğin, isyankâr bir çocuk ya da eş, babanın/kocanın kendilerinden daha güçlü olduğunu ve kendisine karşı koymaları durumunda dışarıdan otoritesini ve gücünü destekleyecek ilave güçler bulabileceğini bildikleri için, aile yapısını koruyan kurallara karşı gelmeyi göze alamamakta; mevcut düzenin değiştirilme olasılığı böylelikle ortadan kalktığı için de iktidar sahibi düzeni korumak adına güç kullanma gereği duymamaktadırlar (Goode, 1971, s. 625).

Aile içi şiddet üzerine Türkiye'de yapılan çeşitli araştırmaların sonuçları da, şiddetin belirli kurallar çerçevesinde sağlanan aile düzeninin sürdürülmesinde; denge ve

bütünlüğün korunmasında, genellikle erkek tarafından temel bir kaynak ve kontrol aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu şekilde meşrulaştırılan aile içi güç ilişkileri ise şiddetin sosyal bir problem olarak tanımlanmasını engellemektedir (Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 129; AAK 1995, s. 152; KSGM, 2009, s. 130).

Kısaca, yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde, genellikle güç sahibi konumundaki baba/koca da dâhil olmak üzere tüm aile üyelerinin verili toplumsal kurallara uymaları durumunda, iktidar sahibinin elinde bulundurduğu gücün aile kurumuna yönelik bir tehdit oluşturmadığı, aksine gücün aile birliğini kuvvetlendirdiği düşünülmektedir. Gizli ya da görünür nitelikte güç ve/veya güç kullanma tehdidi, aile kurumunun devamını sağlayan temel kaynaklardan biri olarak kabul edildiği noktada da aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak tanımlanmasına engel oluşturabilmektedir.

2. Çalışma kapsamında ele alınan araştırmalar doğrultusunda, aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak algılanmasına engel teşkil eden bir diğer unsur, güç ve/veya güç kullanma tehdidinin, sosyalizasyon sürecinde öğrenilen bir davranış biçimi olmasıdır. Öyle ki, güç ve/veya güç kullanma tehdidi, sosyalizasyon sürecinde aile içindeki normal, şiddet içermeyen etkileşime göre daha etkili olabilmektedir. Buna göre, güç ve/veya güç kullanma tehdidi sadece, aile ve topluma ilişkin değerlerin, normların ve rol yapılarının çocuklara sosyalizasyon sürecinde doğru ve makbul aile örüntüleri olarak kabul ettirmek için kullanılmamakta, aynı zamanda, böylelikle çocuklara güç kullanmanın, bir anlamda gerektiğinde şiddete başvurmanın, yararlı olduğu da öğretilmektedir (Goode, 1971, s. 627).

Nitekim Türkiye’de ve Latin Amerika ülkelerinde yapılan üç farklı araştırma sonuçları ailede disiplin ve düzeni sağlamak adına şiddet uygulanmasına kısmen ya da tamamen onay verildiğini, şiddete tanıklık ederek ya da deneyimleyerek büyüyen çocukların, şiddete karşı duyarsızlaştıkları ve şiddeti, istediklerini elde etmenin uygun bir yolu olarak gördüklerini; şiddetin disiplin ve eğitim amaçlı kullanılan ve öğrenilen bir davranış biçimi olduğunu ortaya koymaktadır (İ.Ü. Ceza Hukuku ve Kriminolojik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2003, s. 32; Flake ve Forste, 2006, s. 20; KSGM, 2009, s. 107-109).

Aile içi şiddetin öğrenilen bir davranış biçimi olduğunu doğrular nitelikteki yukarıdaki değerlendirmeler, bu araştırmanın *Şiddet* bölümünde yer alan “*belli bir amaçla uygulanan şiddetin, genellikle “eğitmek”, “terbiye etmek” için başvurulan bir yol olduğu*” (İnam, 2001, s. 47) yönündeki açıklamalarla da paralellik göstermektedir. Bu noktada, aile düzenini sağlamak ve sürdürmek adına aile üyesine/üyelerine ailenin diğer üyesi/üyeleri tarafından, sosyalizasyon sürecinde öğrenilen bir davranış biçimi olarak, çeşitli şekillerde güç kullanmak ve/veya güç kullanma tehdidinde bulunmak suretiyle şiddet uygulanmasının, sosyal bir problem olarak algılanmaması da anlam kazanmaktadır.

3. Aile içi ilişkilerin özel hayata dair olduğu, dolayısıyla mahremiyeti bulunduğu düşüncesinden hareketle, aile içinde yaşanan olaylara müdahale edilmemesi gerektiğine ilişkin yerleşik algı da aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak tanımlanmasına engel teşkil eden bir başka etken olarak değerlendirilebilir. Örneğin, Gelles ve Straus aile içi şiddetin, arkadaşlar veya yabancılarla konuşulması yasak olan son derece hassas bir konu olduğu için aile içi şiddetle ilgili araştırma yapılmasının kolay olmadığını belirtmektedirler (Gelles ve Straus, 1985, s. 91). Bunun yanı sıra, aile kurumunun dokunulmazlığı bulunan özel alan olarak değerlendirilmesi ve aile mahremiyetine büyük önem verilmesi, ailenin olası bir çatışma durumunda dışarıdan yardım almasını da engelleyebilmektedir (Gelles ve Straus, 1985, s. 107).

Türkiye’de gerçekleştirilen iki ayrı çalışmada da aile içi şiddetin yakın çevrede yaşayanlar tarafından bilinmekle birlikte genellikle gizli kalmasına çalışıldığı; özellikle kadınların ailede yaşanan şiddeti dile getirmekten sıkıntı duydukları belirtilmektedir. Aile içi şiddetin sadece aile ve yakın çevre tarafından bilinmesinin ise aile birliğinin sürdürülmesine olanak tanırken şiddetin tekrarlanarak kurumsallaşmasına yardımcı olduğu ifade edilmektedir (Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 120; AAK, 1995, s. 205).

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, aile içi şiddete mahremiyet atfedilmesinin, şiddetin gizlenmesi ve/veya şiddete tepkisiz kalınmasının; aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak görünürlük kazanmasına engel oluşturduğu düşünülmektedir.

4. Son olarak, aile içi şiddetin, ailenin sürdürülebilirliği adına egemen kültürel değerler ve normlar çerçevesinde haklılaştırıldığı ve dolayısıyla meşrulaştırıldığı ölçüde,

toplumsal düzeni tehdit edici nitelikte bir problem olarak algılanmasının güçleştiğinden söz edilebilir. Örneğin, Goode, yaradılış itibarıyla insanın öldürmeye yatkın olmadığını, ayrıca öldürmemeleri gerektiğini öğrenerek sosyalleştiğini ifade etmekle birlikte, sosyalizasyon sürecinde, bireyin aynı zamanda uğruna öldürme ya da ölme ile sonuçlanabilecek değerlerle de kuşatılmış olduğuna da dikkati çekmektedir (Goode, 1971, s. 630). Buna göre birey, sosyalizasyon sürecinde içselleştirdiği değerler, inançlar doğrultusunda, bazı durumlarda, başkalarına karşı şiddete başvurabileceğini, hatta şiddete başvurması gerektiğini de öğrenmektedir. Dolayısıyla, örneğin kız kardeşin namusunu korumak için aile üyelerinin şiddete başvurması, övünülesi bir durum olarak değerlendirilebilmekte, uygulanan şiddet de böylelikle bir anlamda haklılaştırılmaktadır (Goode, 1971, s. 631).

Giddens'da, bazı durumlarda aile içinde yaşanan şiddetin toplum tarafından hoş görülmesi ve onaylanmasını, aile içi şiddetin yaygın olmasının bir nedeni olarak değerlendirmektedir. O'na göre, aile içi şiddetin toplum tarafından hoşgörüle karşılanması için kültürel açıdan ne ölçüde kabul edilebilir olduğu önem taşımaktadır. Dolayısıyla, örneğin, anneleri ve babaları tarafından çocukların dövülmesini çocuk eğitiminin bir parçası olarak gören toplumlarda, ailede çocuğa yönelik şiddet hoşgörüle karşılanabilmekte hatta onaylanabilmektedir. Benzer şekilde, bazı durumlarda eşlerin birbirlerini dövebileceğine dair hâkim bir görüşün bulunduğu toplumlarda, eşlerden birinin diğerine bir biçimde şiddet uygulaması meşru görülebilmektedir (Giddens, 2000, s. 174).

Araştırma kapsamında incelenen, Türkiye'de dahil olmak üzere çeşitli ülkelerde gerçekleştirilen aile içi şiddet araştırmalarının sonuçları da şiddetin, toplum tarafından meşru görülen bir amaç için uygulanması durumunda şiddet olarak tanımlanmadığını; aile içi şiddetin özel bir konu olarak algılandığı ve özellikle kadına yönelik kötü muamelenin geçerli bir sebep bulunarak meşrulaştırıldığını; birçok aile içi şiddet olayının "*normal şiddet*" olarak değerlendirildiği için kamunun dikkatini çekmediğini; aile üyelerinden birisinin yanlış yapması durumunda, kültürel kurallar ve normlara göre, yanlış yapan kişinin şiddet uygulanarak cezalandırılmasının uygun bulunduğunu ortaya

koymaktadır (Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 120; Rabbani ve diğerleri, 2008, s. 424; Gelles ve Straus, 1985, s. 105).

Aile içinde yaşanan şiddet olaylarının yakın tarihlere kadar sosyal bir problem olarak tanımlanmasına engel teşkil ettiği düşünülen etmenler, aile içi şiddetle ilgili bazı çalışmalar doğrultusunda belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu etmenlerin, aile içi şiddet sorununun tüm boyutlarıyla ele alınmasında engel oluşturmaya devam ettiği düşünülmekle birlikte, günümüzde aile içi şiddetin, hemen her toplumda görülen evrensel bir sosyal problem olarak kabul edilmeye başlandığı da bir gerçektir. Bu noktada, öncelikli olarak aile içi şiddete yol açan unsurların neler olduğu sorusu akla gelmektedir.

1.1.3.2. Aile İçi Şiddetin Dinamikleri

Bugün, birçok sosyolojik değişkenin, aile içi şiddetin yaşanmasında belirleyici rol oynadığı bilinmektedir. Örneğin Gelles, “yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, zenginlik düzeyi, mesleki durum, dini inançlar, işsizlik, namus vb.” sosyolojik değişkenler ile aile içi şiddet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedir (Gelles’ten aktaran, Ritterberger-Tılıç, 1998, s. 121). Meadows da genel olarak sosyal ve ekonomik etmenlerin eşler arası şiddetin yaşanmasında belirleyici olduklarını ifade etmektedir (Meadows, 2007, s. 57). Benzer şekilde Goode da şiddetin uygulanma sıklığının sosyal ve ekonomik düzey, etnik farklılıklar, cinsiyet, yaş gibi değişkenler tarafından belirlendiğini söylemektedir (Goode, 1971, s. 631). Türkiye’de yapılan bir araştırmanın sonuçları da sosyal ve ekonomik düzeyle aile içi şiddet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu; sosyal ve ekonomik kaynakları yetersiz olan ailelerde aile içi şiddetin daha sık yaşandığını ortaya koymaktadır (AAK. 1998, s. 252). Aile içi şiddeti açıklamaya yönelik olarak beş Latin Amerika ülkesinde, Pakistan’da ve Hindistan’da gerçekleştirilen üç farklı araştırmada da öğrenim durumu, yaş, gelir düzeyi, toplumsal cinsiyet, dini inançlar gibi sosyolojik değişkenlerin aile içi şiddetin yaşanmasında belirleyici rol oynadıkları ifade edilmektedir (Flake ve Forste, 2006, s. 26–27; Rabbani ve diğerleri, 2008, s. 422; Martin ve diğerleri, 1999, s. 421; Munir, 2005, s. 13, 15, 19). Ayrıca, genellikle bu değişkenlere bağlı olarak alkol ve uyuşturucu kullanımı ile

stres/gerilimin de aile içi şiddete yol açtığı saptanmıştır (Ritterberger-Tılıç, 1998, s. 121; Gelles ve Straus, 1985, s. 102).

Bu açıklama ve değerlendirmelerin yanı sıra, örneğin hak mahrumiyeti, ekonomik yetersizlik gibi değişkenler ile eşler arası şiddet arasında güçlü bir ilişki bulunmakla beraber, eşler arası şiddetin sosyal, ekonomik, dini ve kültürel özelliklerden bağımsız olarak toplumun tüm kesimlerinde görüldüğü de vurgulanmaktadır (Meadows, 2007, s. 49). Dolayısıyla, bu noktada söz konusu değişkenlerle aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi kuran dinamiklerin neler olabileceği sorusu akla gelmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen araştırmalar doğrultusunda, aile içi şiddetin sosyal bir problem olarak tanımlanmasına engel oluşturduğu düşünülen dinamiklerin, aynı zamanda çeşitli sosyolojik değişkenler ile aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi kuran dinamikler olduğu belirlenmiştir. Buna göre:

1. güç kullanma ve/veya güç kullanma tehdidinin ya da bizatihi güç olgusunun aile kurumunun temel kaynaklarından biri olarak kabul edilmesi;
2. şiddetin sosyalizasyon sürecinde öğrenilen/öğretilen bir davranış biçimi olması;
3. aile içi ilişkilerin sıkı ve uzun süreli oluşu ve aile üyelerinin çeşitli şekillerde birbirlerine bağımlı olmaları;
4. aile üyelerinin birbirlerine yönelik şiddet içeren davranışlarının meşru görülmesi ve dolayısıyla şiddetin zamanla içselleştirilmesi

gibi etmenler; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, gelir düzeyi, işsizlik, gerilim/stres, dini ve ahlaki değer yargıları gibi çeşitli sosyolojik değişkenler üzerinden açıklanan aile içi şiddetin temel dinamikleri olarak değerlendirilmektedir.

1. Goode, ailenin bir kurum olarak dayandığı temellerin zayıflaması ya da yıkılması ve dolayısıyla aile içi dengelerin bozulması sonucunda aile üyeleri arasında ortaya çıkan gerilimin/çatışmanın şiddete dönüştüğünü ifade etmektedir. Ailenin bir kurum olarak devamını sağlayan ekonomi, saygınlık, dostluk gibi temel kaynaklarda ailenin mevcut dengesini bozacak şekilde değişiklikler meydana gelmesi, bozulan dengenin yeniden kurulması için aile kurumunun bir diğer temel kaynağı olan gücü ve/veya güç kullanma

tehdidini harekete geçirmektedir. Gücün kullanılmasına ve/veya güç kullanma tehdidine rağmen aile içi dengeler yeniden kurulamadığında ise güç şiddete dönüşebilmektedir (Goode, 1971, s. 633). Aile kurumunun sürdürülebilirliğine temel oluşturan kaynaklar tarafından belirlenen değerlerin, zamanla az ya da çok, ama bir şekilde değişmesi sonucunda oluşan yeni koşullar, aile bireylerinde hayal kırıklığı, kızgınlık gibi olumsuz duygular uyandırabilmektedir. Buna göre çocuğun ebeveynlerine daha az saygı göstermesi, onlara itaat etmemeye başlaması, karının kocasına karşı daha az sevgi göstermesi ya da isteksiz davranması gibi verili toplumsal davranış kalıpları dışındaki davranışlar, aile birliğini bozan eylemler olarak değerlendirilebilmekte ve bu tür davranışlarda bulunanlar ailenin diğer üyesi/üyeleri tarafından güç kullanılarak, adil olmayan bir biçimde cezalandırılabilir (Goode, 1971, s. 632).

Aile içi şiddetin nedenlerini açıklamaya yönelik bir başka çalışmada da aile içi güç dengelerinin aile içi şiddetin yaşanmasında belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Örneğin ailede kararların birlikte alınmaması, aile içinde şiddetin yaşanma olasılığını artırmaktadır. Özellikle aileyle ilgili kararlarda, kadınların erkeklere göre daha fazla söz sahibi olmaları, aile içi şiddet riskini artırmaktadır. Zira ataerkil anlayış, kadından daha az güce sahip olduğu durumlarda erkeğin, kadın üzerinde, kültürel olarak belirlenmiş, üstlüğünü yeniden kurmak için şiddete yönelmesini bir anlamda teşvik etmektedir. Dolayısıyla, aile içi güç dengelerinin kadın lehine bozulması söz konusu olduğunda bozulan dengenin yeniden sağlanması adına erkeğin şiddete başvurması anlaşılır olmaktadır (Flake and Forste, 2006, s. 27).

Aile içi şiddetle ilgili başka bir araştırmanın sonuçları ise aile kurumunun temel kaynaklarından biri olan ekonomik kaynak yetersizliğinin güç kullanılarak giderilmesi durumunda aile içi şiddetin yaşandığını ortaya koymaktadır. Buna göre, özellikle ailenin erkek üyesi, iktidarını ekonomik kaynaklar üzerinden kuramadığında şiddete yönelebilmektedir (Rabbani ve diğerleri, 2008, s. 422).

Türkiye’de yapılan bir aile içi şiddet araştırmasının sonuçları da aile içi güç ilişkileri ile aile içi şiddet arasındaki ilişkiye dikkati çekmektedir. Araştırmada konuyla ilgili değerlendirme şu şekildedir:

Aile içi şiddet kullanımı da kendi nedenlerini büyük ölçüde bir güç ilişkisi temelinde şekillenen toplumsal şiddetten alır. Koca, kendisini, ailede gücün ve iktidarın sahibi olarak görür. Karısını ve çocukları ise kendine bağımlı varlıklar hatta bir anlamda da üzerlerinde her türlü tasarrufta bulunabileceği mülkü olarak görür. Namus ve benzeri kavramların büyük ölçüde bu anlayış üzerinde şekillendiği ortaya çıkıyor. Koca, erkek egemen toplumun genelindeki anlayışa paralel olarak, belli davranış normları oluşturup bir namus çerçevesi çiziyor, kadının ve çocukların bu çerçevenin dışına çıkmalarını hoş görmüyor. Bu temelde şiddeti de meşrulaştırıyor. Kadınlar ise çoğunlukla bu güç ilişkisini kabul ederek, bir anlamda şiddetin yeniden üretilmesine yardımcı oluyorlar (Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 129).

Yukarıda yer verilen araştırmaların sonuç ve değerlendirmeleri çerçevesinde ve bu araştırma kapsamında, ailenin temel kaynaklarından biri olan güç kullanımı; toplumsal cinsiyet, gelir düzeyi, değer yargıları gibi sosyolojik değişkenler üzerinden açıklanan aile içi şiddetin temel dinamiklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

2. Aile içinde yaşanan gerilimin şiddete dönüşmesinde, şiddetin sosyalizasyon sürecinde, gerektiğinde kullanılmak üzere öğrenilen bir davranış biçimi olmasının da önemli bir etmen olduğu görülmektedir. Nitekim Goode, bireylerin sosyalizasyon sürecinde şiddet ve zor kullanmaktan sakınmaları gerektiğini öğrenmelerine karşın, aynı zamanda, uğruna öldürmeyi ve/veya ölmeyi göze alabilecekleri değerlerle de kuşatılmış olduklarından, gerekli gördüklerinde, başkalarına karşı şiddet uygulayabildiklerine dikkati çekmektedir (Goode, 1971, s. 630). Dolayısıyla; her ne kadar şiddetin uygulanma sıklığı ve şekli; sosyo-ekonomik düzey, etnik farklılıklar, cinsiyet, yaş gibi değişkenler tarafından belirlense de, aile üyelerinden birinin, herhangi bir nedenle yaşadığı öfke, kızgınlık gibi olumsuz duygular sonucunda, ailenin bir diğer üyesine/üyelerine öldürmeye varacak ölçüde şiddet uygulayabilme olasılığı her zaman bulunmaktadır (Goode, 1971, s. 631). Örneğin, özellikle uzun süreli aile içi çatışmaların giderilmesine yönelik barışçıl bir yol bulunamadığında ya da taraflardan birisinin çatışmanın yaşandığı ortamdan uzaklaşması veya diğer tarafa boyun eğmesi söz konusu olmadığında, sorunun çözülmesine yönelik son ve kesin bir çare olarak aile üyelerinden herhangi birisi diğerine karşı özellikle fiziksel şiddet uygulayabilmektedir (Goode, 1971, s. 632).

Türkiye’de gerçekleştirilen aile içi şiddete ilişkin çeşitli araştırma sonuçları da şiddetin sosyalizasyon sürecinde öğrenilen bir davranış biçimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Buna göre ailede disiplin ve düzeni sağlamak adına şiddet uygulanmasına kısmen ya da tamamıyla onay verilmesi, çocukluktan itibaren şiddetin tanığı, mağduru ve faili olunması, toplumda şiddetin nedenleri arasında ailede yetişme tarzı ve çevrenin belirleyici unsurlar olarak gösterilmesi, şiddetin üretilmesinde sosyalizasyon sürecinde şiddetin öğrenilmesinin ne ölçüde etkili olduğunun göstergeleri olarak kabul edilmektedir (İ.Ü. Ceza Hukuku ve Kriminolojik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2003, s. 32; KSGM, 2009, s. 109; Ritterberger-Tılıç, 1998, s. 126; İçli, 1994, s. 15).

Yukarıdaki açıklamalar ve değerlendirmeler doğrultusunda, şiddetin bir davranış biçimi olarak öğrenildiği doğumla başlayarak yaşam boyu devam eden sosyalizasyon sürecinin; toplumsal cinsiyet, öğrenim durumu, ekonomik düzey, dini ve ahlaki değer yargıları gibi sosyolojik değişkenler üzerinden açıklanan aile içi şiddetin bir başka dinamiği olduğu düşünülmektedir.

3. Aile üyeleri arasındaki ilişkilerin hem yakın hem de uzun süreli olması, duygusal bağların güçlü oluşu, bazı aile üyelerinin diğer aile üyelerine ekonomik bağımlılığı, aile dışında bulunan ancak akrabalık, komşuluk gibi bağlarla aile içi ilişkilere müdahale edebilen kişilerin varlığı gibi etkenler de aile içi çatışmanın şiddete dönüşmesinde etken olabilmektedir.

Örneğin Giddens, aile üyeleri arasında olumlu ilişkiler kadar olumsuz ilişkilerin de diğer toplumsal gruplara nazaran daha yoğun yaşandığını dolayısıyla aile içi dayanışma kadar aile içi şiddetin de yaygın olduğuna dikkati çekmektedir. Aile üyeleri birbirleriyle çok yakın ve sürekli ilişki içinde bulduklarından, sevgi kadar nefret duygusu da çok güçlü yaşanmakta dolayısıyla aile içi şiddet olaylarıyla sıklıkla karşılaşılabilir (Giddens, 2000, s. 173). Aile ilişkilerinin, herkes tarafından bir biçimde deneyimlendiği için, varoluşun bir parçası olduğunu söyleyen Giddens, bu ilişkilerin sıcak ve doyurucu olabileceği kadar, aile bireylerini umutsuzluğa düşüren, derin kaygı ve/veya suçluluk hissetmelerine yol açan gerilimlerle de dolu olabileceğine işaret etmektedir. Giddens'a göre aile bireyleri arasındaki gerilimli ilişkiler, aile yaşamının karanlık yüzüdür ve bu gerilimli ilişkilerin bazıları, çocukların enste zorlanması ve aile içi şiddet gibi sonuçları açısından yıkıcı niteliktedir (Giddens, 2000, s. 169). Giddens ayrıca, istatistiksel verilerin, kadın erkek ayrımı yapmaksızın her yaşta insanın, kendi evinde

fiziksel bir saldırıya uğrama olasılığının, gece sokakta bir saldırıya maruz kalma olasılığından daha fazla olduğunu ortaya koyduğunu belirterek, aileyi çağdaş toplumlardaki en tehlikeli kurum olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2000, s. 173). Bu noktada, Giddens'in aileye ilişkin değerlendirmelerinin, hem Gelles ve Straus'un ailenin en çok şiddet içeren kurumlardan biri olduğuna dair daha önce yer verilen görüşleri hem de Connell'in, aile içi ilişkilerin, toplumun hiçbir kurumunda olmadığı kadar yoğun olması dolayısıyla, tuzaklar da içerdiğine ilişkin (Connell, 1998, s. 167-168, 170) görüşleriyle örtüştüğü görülmektedir.

Benzer şekilde, Amerikan ailelerinde yaşanan şiddetle ilgili bazı araştırmalar da Amerikan aile yapısının birçok açıdan çatışma üretmeye elverişli olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre aile üyeleri arasında çok güçlü olan duygusal bağlar, sevgi gibi olumlu duygular kadar üzüntü, acı, dert gibi olumsuz duygular üretmesi nedeniyle aile içi çatışma üretebilmektedir. Aile üyelerinden birisinin, diğerlerinin davranışlarını etkileme hakkını kendinde görmesi ve diğer aile üyelerinin davranışlarını değiştirmeye zorlaması da aile içinde çatışma yaşanmasının bir başka nedeni olabilmektedir. Ayrıca, aile içi ilişkilerin özel alan kapsamında değerlendirilmesi nedeniyle, mağdur aile üyesinin dışarıdan destek/yardım alamaması da aile içi çatışmanın ve çatışmanın şiddete dönüşmesinin nedenleri arasında sayılmaktadır (Gelles ve Straus, 1985, s. 106–107).

Aile içi şiddete yol açan etmenlerle ilgili bazı değerlendirmelerde de genellikle çatışmanın giderilmesinin mümkün olmadığı durumlarda çatışma ortamından uzaklaşmanın ya da taraflardan birinin diğerine boyun eğmesinin, çatışmanın şiddete dönüşmesini engelleyen iki farklı seçenek olduğu belirtilmekte; ancak aile içi çatışmalarda bu seçeneklerin tercih edilme olasılığının fazla olmadığına dikkat çekilmektedir. Değerlendirmede aile içinde duygusal bağların çok kuvvetli olması, toplumsal baskının güçlü bir biçimde hissedilmesi, ekonomik olanakların kısıtlılığı gibi etmenlerin aile üyelerinin çatışma ortamından uzaklaşmasını engelleyebildiği ifade edilmektedir (Goode, 1971, s. 632).

Örneğin kocasının fiziksel şiddetine maruz kalan bir kadının, evini ve varsa çocuklarını terk ederek şiddet gördüğü ortamdan uzaklaşabilmesi çoğunlukla mümkün olamamaktadır. Buna göre, şiddet mağduru kadının evine ve/veya aile üyelerine olan

duygusal bağıllığı, duyduğu korku ve ekonomik özgürlüğünün olmaması maruz kaldığı şiddetten kurtulmasını engelleyen unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Evini terk etmek girişiminde bulunan şiddet mağduru kadına, kocası tarafından daha fazla şiddet uygulanması ve/veya bu yönde tehdit edilmesi, şiddet gören kadının ekonomik özgürlüğünün olmaması, evini terk ettikten sonra sığınacak bir yer bulamaması ve özellikle çocuklarının kendisine ihtiyacı olduğu düşüncesiyle onları bırakmaması gibi etmenler, birçok şiddet mağduru kadın için geçerli olabileceğinden, şiddet gören kadınlar mağduriyetlerini dile getirememekte ve bir anlamda kendilerini şiddet ortamına hapsetmektedirler (Meadows, 2007, s. 55,57).

Kısaca, aile içi ilişkilerin/dengelerin zaman içerisinde bir şekilde bozulması ve bozulan ilişkiler/dengeler sonucu ortaya çıkan sorunlara barışçıl bir çözüm bulunamadığında ya da çatışma ortamından uzaklaşmak veya karşı tarafa boyun eğmek söz konusu olmadığında, aile üyeleri çatışmayı sonlandırmanın bir yolu olarak şiddete başvurabilmektedirler (Goode, 1971, s. 632). Bu aşamaya gelindiğinde şiddet uygulayan kişinin aile üyelerinden herhangi birisi olması mümkündür. Zira aile içi şiddetin uygulayıcısı genellikle, gücü/iktidarı elinde bulunduran baba/koca olmakla birlikte, aile içinde daha önceden maruz kaldığı saldırıları ve/veya haksızlıkları göz önünde bulunduran bir aile üyesinin de, cana kast edecek derecede diğer aile üyesine/üyelerine zarar verebilmesi söz konusu olabilmektedir (Goode, 1971, s. 633).

Aile içi şiddetin yaşanmasında, günlük hayatın akışı içindeki davranışları ve karşı davranışlarıyla hem şiddete başvuranın hem de şiddet mağdurunun katkıda bulunduğu, bunun yanı sıra ailenin diğer üyelerinin ve yakın çevrenin de şiddet ortamını hazırladıkları ifade edilmektedir. Şiddetin yaşanmasına kadar geçen süreçte ve şiddetin yaşandığı son aşamada birden çok tarafın katkısının olması, aynı zamanda, aile içi şiddet vakalarının birçoğunun polis kayıtlarında yer almamasını da kısmen açıklamaktadır (Goode, 1971, s. 631).

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, aile üyeleri arasındaki uzun süreli ve yoğun/sıkı ilişkiler, bazı aile üyelerinin ekonomik koşullar, duygusal bağlar, toplumsal baskı gibi nedenlerden dolayı ailenin diğer üyelerine bağımlı olması ve aile dışında kalan yakın

çevre, akraba, arkadaş etkisi; değer yargıları, gerilim/stres, öğrenilmiş çaresizlik gibi değişkenlerle açıklanan aile içi şiddetin dinamikleri olarak değerlendirilmektedir.

4. Son olarak, aile üyelerinin birbirlerine yönelik şiddet içerikli davranışlarının bir şekilde haklı gerekçelere dayandırılarak meşrulaştırılması dolayısıyla şiddetin zamanla içselleştirilmesinin aile içi şiddetin üretilmesinde ve yeniden üretilmesinde, daha da önemlisi aile içi şiddetin kalıcılık kazanarak sosyal bir probleme dönüşmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Örneğin Yıldırım, kadına ve çocuğa yönelik şiddetin toplumsal dinamiklerini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmasında, şiddet mağduru kadının şiddete ilişkin düşüncelerini şöyle değerlendirmektedir:

Şiddeti bir tek kendisi yaşamamaktadır. Çocukluğunda babası ve annesinden, evliliğinde de kocasından şiddet görerek büyümüştür. Şiddetin tüm birlikteliklerde olduğunu düşünmektedir. Çevresinde pek çok evde, ailede, sokakta, basında, medyada kısacası hemen her yerde şiddetin yaygınlığını göre göre içselleştirmiştir (Yıldırım, 1998, s. 109).

Aile içi şiddete ilişkin Türkiye’de yapılan çeşitli araştırmaların sonuçları da özellikle kocalarının farklı şekillerde şiddetine maruz kalan kadınların yaşadıkları şiddeti, çeşitli gerekçelerle haklılaştırdıklarını; böylelikle de aile içi şiddete meşruluk kazandırdıklarını ortaya koymaktadır (İçli, 1994, s. 17; AAK, 1995, s. 151; Vatandaş, 2003, s. 173; İ.Ü. Ceza Hukuku ve Kriminolojik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2003, s. 32; Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 126).

Amerikan ailelerindeki aile içi şiddete ilişkin bir değerlendirmede de birçok aile içi şiddet vakasının, “normal şiddet” olarak algılandığı için kamusal bir sorun olarak değerlendirilmediği belirtilerek, bir anlamda aile içi şiddete ne ölçüde meşruluk kazandırıldığı ve içselleştirildiği vurgulanmaktadır. Buna göre, örneğin karısını döven bir kocaya, ancak dövmek için “iyi bir nedeni” yoksa şiddet uygulayan kişi gözüyle bakılmaktadır. Değerlendirmede Amerikan kültüründe, genel olarak, evlilik belgesinin aynı zamanda dayak atma/dövme izin belgesi anlamına da geldiği ifade edilmekte ve “aşırıya” kaçmamak koşuluyla aile içinde yaşanan şiddetin meşru görüldüğü belirtilmektedir (Gelles ve Straus, 1985, s. 105–6).

Aile içi şiddetle ilgili Pakistan’da yapılan bir araştırmada da şiddetin meşrulaştırılması ve içselleştirilmesi konusunda yukarıda yer verilen çalışmalarla benzer sonuçlara

ulaşıldığı ve benzer saptamalarda bulunduğu görülmektedir. Buna göre aile içi şiddet, genellikle, aile içi bir sorun olarak algılanmakta, dahası yaşanan şiddet “haklı” bir gerekçeye dayandırılmaktadır (Rabbani ve diğerleri, 2008, s. 420). Aile içi şiddetin birinci dereceden mağduru durumundaki kadının, maruz kaldığı şiddeti bir anlamda onaylamasını sağlayan kabullenme ve sessiz kalma kültürü de aile içi şiddetin yeniden üretilmesini olanaklı kılmaktadır (Rabbani ve diğerleri, 2008, s. 423).

Kuzey Hindistan ve Endonezya’da aile içi şiddet üzerine yapılan iki farklı araştırmada da özellikle kadınlara yönelik cinsel şiddet içeren davranışların şiddet olarak algılanmadığı; aksine bu tür davranışların normal kabul edilerek meşrulaştırıldığı belirtilmektedir (Martin ve diğerleri, 1999, s. 424; Munir, 2005, s. 20).

Kısaca, yukarıdaki açıklama, değerlendirme ve saptamalar çerçevesinde, şiddetin aile içi ilişkilerde sıklıkla görülen ve normal kabul edilen bir davranış biçimi olduğuna dair bir algının, aile içi şiddetin farklı biçimlerde yeniden üretilmesine zemin hazırlayan ve genellikle toplumsal cinsiyet, işsizlik, düşük gelir düzeyi, stres gibi değişkenler üzerinden açıklanan aile içi şiddetin önemli bir dinamiği olduğu düşünülmektedir.

Aile içi şiddetin dinamiklerine ilişkin yukarıda yer verilen tüm çalışma ve değerlendirmeler çerçevesinde bir saptamada bulunmak gerekirse, aile içi şiddetin yakın tarihlere kadar sosyal bir problem olarak algılanmasına engel teşkil ettiği düşünülen dinamiklerle, birincil derecede aile içi şiddete yol açtığı düşünülen dinamiklerin aynı dinamikler olduğu görülmektedir.

Buna göre:

- güç, özellikle aile birliğinin korunması ve sürdürülmesi için temel kaynaklardan biri olarak kullanılması durumunda, aile içi şiddet olarak algılanmamakta, algılanmadığı ölçüde de; bir taraftan aile birliği korunmakta, bir taraftan da aile içi şiddet yeniden üretilmektedir,
- şiddet çocuklukla başlayıp yaşam boyu devam eden sosyalizasyon sürecinde öğrenilen bir davranış biçimi olması durumunda, aile üyeleri arasında gerekli olduğunu düşündükleri durumlarda, birbirlerini bireysel hak ve özgürlüklerden

mahrum etmeye veya mahrum etmekle tehdit etmeye yönelik her türlü davranış şiddet olarak algılanmamakta, algılanmadığı ölçüde de; bir taraftan aile birliği korunmakta, bir taraftan da aile içi şiddet yeniden üretilmektedir,

- aile üyeleri arasındaki ilişkilerin sıkı ve uzun süreli olmasından kaynaklanan duygusal ve/veya ekonomik bağıllık; ayrıca toplumsal kontrol ve baskı gibi çeşitli nedenlerle aile üyelerinin birbirlerine bağımlı yaşama zorunluluğunun bulunması ve aile içi ilişkilerin özel alan kapsamında değerlendirilerek başkalarıyla paylaşıl(a)maması durumunda aile içinde yaşanması muhtemel şiddet olayları sosyal problem olarak algılanmamakta, algılanmadığı ölçüde de; bir taraftan aile birliği korunmakta, bir taraftan da aile içi şiddet yeniden üretilmektedir,
- aile üyeleri arasında bireysel hak ve özgürlükleri kısıtlamaya ve/veya kısıtlamakla tehdit etmeye yönelik davranışların bir şekilde haklılaştırılması, normalleştirilmesi ve içselleştirilmesi durumunda bu tür davranışlar aile içi şiddet olarak algılanmamakta, algılanmadığı ölçüde de; bir taraftan aile birliği korunmakta bir taraftan da aile içi şiddet meşrulaştırılarak yeniden üretilmektedir.

1.1.4. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddete ilişkin olarak buraya kadar yapılan açıklamalar çerçevesinde tüm aile üyelerinin, aile içi şiddetin bazen mağduru bazen de faili olabilmeleri mümkün görünmektedir. Bununla birlikte aile içi şiddetle ilgili çalışmaların birçoğunda, şiddet uygulayanın erkek, şiddet mağdurunun ise kadın olduğu ifade edilmektedir. Örneğin 1971 yılında, aile içi şiddete dikkati çeken bir makalede; aile içi şiddet, failin erkek, mağdurun ise kadın olduğu görüşünden hareketle açıklanmaktadır (Goode, 1971). Aile içi şiddet ve/veya aile içi kadına yönelik şiddetle ilgili sonraki tarihlerde gerçekleştirilen birçok araştırmada da aile içi şiddetin uygulayıcısının erkek, mağdurunun ise kadın olduğuna ilişkin ifadelerle sıklıkla rastlanmaktadır (Dobash, 1992, s. 2; Walker, 1994, s. 11; İçli, 1994, s. 7; AAK, 1995: 1; Yıldırım, 1998, s. 26; Vatandaş, 2003, s. 37).

Aile içi şiddetin failinin her durumda erkek, mağdurunun ise her durumda kadın olduğuna ilişkin genel geçer bir saptamada bulunmak olası görünmemekle birlikte, konuyla ilgili çalışmaların çoğunluğunun kadına yönelik aile içi şiddeti açıklar nitelikte olduğu düşünülmektedir. Nitekim çalışma kapsamında incelenen aile içi şiddetle ilgili çalışmaların çoğunluğunda da, doğrudan kadına yönelik aile içi şiddet üzerinde durulduğu görülmektedir. Öyle ki, başlığına bakıldığında, aile içi şiddetin genel olarak ele alındığı izlenimi edinilen bazı çalışmaların içeriklerinin tamamı ya da önemli bir kısmı kadına yönelik aile içi şiddet sorununa ayrılmıştır (İçli, 1994, AAK, 1995; Martin ve diğerleri, 1999; Sümer, 1998; Vatandaş, 2003; Munir, 2005; Rabhani ve diğerleri 2008). Hatta, KSGM tarafından hazırlanan *Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı*'nda, "Aile İçi Şiddet Nedir?" alt başlığı, "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Nedir?" başlıklı ana bölümün altında yer almaktadır (KSGM, t.y., s. 1).

Kısaca günümüzde aile içi şiddet araştırmalarında, kadına yönelik aile içi şiddetin, ailenin diğer üyelerinin maruz kaldığı aile içi şiddete göre daha fazla ele alındığı; aile içi şiddet sorununun öncelikle bir kadın sorunu olarak algılandığı; aile içi şiddetin bir anlamda kadına yönelik aile içi şiddetle özdeşleştiği söylenebilir. Bu noktada, kadına yönelik aile içi şiddete neden teşkil eden ana etmenleri doğru tespit edebilmek ve şiddetin olası sonuçlarını öngörerek şiddete zemin hazırlayan koşulların oluşmasını engellemeye yönelik çözümler üretebilmek için kadına yönelik şiddet olgusunun tarihsel arka planının da dikkate alınması gerekli görülmüştür.

1.1.4.1. Kadına Yönelik Şiddetin Tarihsel Kökenleri

Bulgular, bugün evrensel bir sosyal problem olarak görülen kadına yönelik şiddetin uzun bir tarihi geçmişi olduğunu göstermektedir. Örneğin, kadına yönelik şiddetin Ortaçağ metinlerinde ele alınışıyla ilgili bir çalışmada, kadının itaatsizliğinin Havva'nın yasak meyveyi yemesiyle başladığı inancının, Havva'nın dünyadaki tüm yıkımların nedeni olarak gösterilmesine ve dolayısıyla "hak ettiği" biçimde cezalandırılması gerektiğine kadar uzandığının belirtilmesi, kadına yönelik şiddetin tarihsel kökenleri hakkında fikir verici niteliktedir (Weisl, 1998, s. 115).

Kadına yönelik aile içi şiddetin tarihinin çok gerilere dayandığına ilişkin bir yazıda da, tarih boyunca bir kadının kocası tarafından dövülmesinin toplumsal olarak kabul görmeye kalmayıp resmi olarak da sıklıkla onaylandığı belirtilmektedir. Buna göre, Ortaçağ'da bir kocanın karısına fiziksel ceza verme hakkı bulunmaktadır. 19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde dahi, İngiltere'de erkeklere karılarını öldürdüklerinde ceza verilmemektedir. İngiliz yasalarını uygulayan Amerika'da da 19. Yüzyılda bir koca saldırı ya da kötü muameleden dolayı suçlanmaksızın, fiziksel güç kullanarak karısını “*discipline etmek/hizaya getirmek*” hakkına sahiptir. Kocanın karısını dövmesi suç sayılmadığı gibi nasıl dövüleceği de yasalarla belirlenmiştir; kocanın, kendi başparmağından daha ince olmayan bir sopayla karısını dövme hakkı bulunmaktadır. Kocanın karısını dövmesinin cezai müeyyidesi olan bir suç olarak kabul edilebilmesi için ise 20. Yüzyılın gelmesi gerekecektir (Meadows 2007: 49). Ayrıca kadınların belirli suçları işlediklerinde kocaları tarafından dövülmelerinin, dövme eyleminin evde gerçekleşmesi ve ciddi fiziksel yaralanmalara sebebiyet vermemesi koşuluyla tarih boyunca kabul gördüğü de belirtilmektedir (Walker, 1981 s. 81).

Destanlar, tarih öncesi dönemlerden başlayarak insanların geliştirdikleri inanç, gelenek, görenek gibi yaşam biçimini belirleyen kural ve alışkanlıklar hakkında bilgi ve fikir verici nitelikte önemli kaynaklar olarak kabul edilirler (Doğan, 2009, s. 25). Bu konuyla ilgili görüşlerini Doğan şöyle açıklamaktadır:

Destanlarda, insanların tarih öncesiyle birlikte ortaya koyup geliştirdikleri inanç, erdem, ahlak, görenek vb. yaşam biçimi ve değerlerini izleyebilme şansı doğmaktadır. Bu haliyle destanlar dikkatli bir sosyolojik gözlem için dönemlerin toplumsal yaşam biçimine dair kesitler sunabilmektedir (Doğan, 2009, s. 25).

Yukarıdaki görüş doğrultusunda, Türk destanları kadının erkek karşısında konumlandırılışı açısından incelendiğinde, bugün kadına yönelik şiddet olarak tanımlanan olgunun oluşumuna zemin hazırladığı izlenimi uyandıran unsurların çeşitli destanlarda yer aldığı görülebilir. Örneğin *Yaratılış Destanı*'nın kadın kahramanı *Ece*, “*Şeytanın Cennette aldattığı Havva'dır.*” Erkeği aldatamayan Şeytan, “*fettan, delice, cana yakın*” bir kadın olan *Ece*'yi aldatmayı başarmıştır (Doğan, 2009, s. 26). *Türeyiş Destanı*'nda da kadın güzel, uysal ve itaatkârdır. Kocanın istemi ise Tanrı *Ülgen*'in istemiyle bir tutulur: “*Tanrı Ülgen ve sen. Böyle uygun görmüşken ben ne deyim? Ben*

ardından isteyerek gelirim” (Sepetcioğlu’ndan aktaran, Doğan, 2009, s. 28). *Manas Destanı*’nda ise, kadir kıymet bilmezlik ve sır tutmamak kadına dair özellikler olarak tanımlanmaktadır (Radloff’tan aktaran, Doğan, 2009, s. 28).

Destanlardan eski Türk aile yapısı hakkında da açık ve anlaşılır veriler elde edilebildiğini ifade eden Doğan, aile içi rollerin belirlenmesinde, sert doğa koşullarının ve hareketli günlük yaşamın etkisine dikkati çekmektedir. Buna göre, kadının ailede baba ya da kocanın önünde bir konumda bulunmasını gerektiren koşullar oluşmamıştır; kadının konumunun ancak evin reisi olan koca ya da babanın konumuna göre bir anlamı ve işlevi vardır (Doğan, 2009, s. 32).

Doğan, İslamiyet’e geçişin Türk destanlarında belirtilen kadın ve erkeğin toplumsal rollerinde önemli bir değişikliğe neden olmadığını belirtmektedir. Türk ailesinin egemen değerlerine göre kadının ve kız çocuğun, erkeğin ve erkek çocuğun gölgesinde kaldığını söyleyen Doğan şöyle devam etmektedir:

İslam’ın eşitlikçi felsefesi de pratikte çok büyük sonuçlar getirmemiştir. Babayı ailenin en yetkili ve en sorumlu kişisi kabul eden Türk ailesi erkek çocuğunu da bu yetki ve sorumluluklarla donatılmış statünün olası sahibi olarak düşünmüş ve değerleri de bu yönde üretmiştir. Bu olgu kadın erkek ayırımına dayalı değerleri son yüzyıla kadar taşımıştır. Kızları kayıt dışı kabul eden anlayışa yol açan bu olgu her kız çocuk doğumunda “yine bir yaşmaklı, bir örtülü, bir yabancı doğdu” şeklindeki toplumsal değeri de beraberinde getirmiştir. Bugün doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinde çok çocuklu ailelerde kız çocuklarını çocuktan saymamalarının temelinde, belirtilen geleneğin elbette ilişkisi bulunmaktadır (Doğan, 2009, s. 29).

İslami etkilerin görülmeye başlandığı dönemde, Türk topluluklarının günlük yaşamı ve aile değerleri hakkında bilgi verici nitelikteki yazılarda da kadınlara ve kız çocuklarına erkeklerden ve erkek çocuklarından daha az değer verildiği görülmektedir. Örneğin Yusuf Has Hacıp tarafından kaleme alınan *Kutadgu Bilig*, erkek ve kız çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiğine dair tavsiyeler içermektedir. Buna göre, erkek çocuğun başıboş bırakılmaması, kız çocuğun ise biran önce evlendirilmesi ideal olanıdır. Zira başıboş bırakılan erkek çocuk ziyan olur, uzun süre evlendirilmeyen kız çocuk ise aileye pişmanlık yaşatır (Doğan, 2009, s. 34). Böyle bir anlayışın, kız çocuğunun makbul sayılmadığının bir göstergesi olduğunu belirten Doğan, “*Kızların doğmaması, doğsa da yaşamaması*” gibi bir dileğin bulunmasının da kendi görüşünü doğruladığını ifade

etmektedir. Kız çocuğu için “*eğer dünyaya gelirse, onun yerinin toprağın altı veya evinin mezara komşu olması daha hayırlıdır*” şeklinde bir başka ifadenin de bulunduğu işaret eden Doğan, tavsiye niteliğindeki bu tür ifadelerin kadın erkek eşitsizliğine dayanan bir düşünceden kaynaklanıp kaynaklanmadığının ya da dönemin toplumsal koşullarının kız çocukları için uygun olmamasının bir sonucu olup olmadığının metinden tam olarak çıkarılamadığını; bununla birlikte metnin sonraki kısımları incelendiğinde daha çok toplumsal koşulların bir zorlaması sonucu böyle bir düşüncenin geliştiğinin söylenebileceğini belirtmektedir (Doğan, 2009, s. 35-6).

Dede Korkut Kitabı, eski Türk toplumlarının aile yapısı hakkında bilgi veren bir diğer eserdir. Doğan, *Dede Korkut* Kitabı’nda belirtilen Türk ailesinin temel özelliklerini şöyle özetlemektedir:

- *Erkek, ailenin beka ve devamlılığı için çok önemli bir öğedir. Egemen olan erkektir. Bu nedenle aile ataerkil bir yapı oluşturur.*
- *Baba ailenin reisidir. Aile ilişkilerinde gerçek belirleyici öge toplumun değerleri ve babadır. Annenin konumu babaya göre belirlenir. Babaya itaat anne ve çocukların görevidir. Her ikisine yani anne babaya itaat ise çocukların en önemli sorumluluklarından.*
- *Anelik nikâhla yapılan evliliğin kadına bahşettiği statüdür. Evlenilecek kadında soyluluk, güzellik, yiğitlik ve güzel ahlak aranan özelliklerdir.*
- *Aile bireyleri arasındaki ilişkiler aile değerleriyle uyumlu olarak gerçekleşir. Bu değerler şunlardır: Sevgi, şefkat, saygı, sadakat, bağlılık, itaat, dayanışma, yardımseverlik, misafirperverlik, fedakârlık, iffet, namus ve dua (Doğan, 2009, s. 38-9).*

Toplumsal cinsiyet, “*belirli bir zamanda, belirli bir toplumda cinsler için uygun olduğu varsayılan davranışların kültürel tanımı*” (Berktaş, 2003, s. 30) olarak ele alındığında, erkeğin egemen, kadının ise itaatkâr olmasını öngören yukarıdaki açıklamalar, toplumun sürdürülebilirliğini sağlamak için, erkek ve kadına uygun görülen davranış biçimlerine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla, kadının kendisinden beklenenin dışında bir davranışta bulunması durumunda erkeğin, toplumsal düzenin yeniden sağlanması adına, egemen rolünün gereğini yerine getirmesi de beklenen bir davranış olarak değerlendirilebilmekte ve gerekli olduğu düşünülen durumlarda, kadına güç kullanılmasının bir sorun olarak algılanmaması da anlam kazanmaktadır. Bugün ise kadına yönelik bu tür davranışlar, en azından kadın çalışmaları kapsamında, erkek egemenliği esasına dayalı; kadını baskı altında tutmaya ve kontrol etmeye yönelik,

kadının bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen şiddet içerikli davranışlar olarak tanımlanmakta ve sorgulanmaktadır.

1.1.5. Ataerkillik

Ataerkillik, en yalın şekilde erkekle kadının toplumsal konumlarını gösteren bir güç ilişkisi olarak tanımlanabilir. Nitekim ataerkilliğe ilişkin açıklamaların ortak noktasını da genellikle, erkekle kadın arasında, erkeğin kadın karşısında üstün olduğu anlayışı temelinde kurulan güç ilişkisi oluşturmaktadır (De Beauvoir, 1976, s. 17; Millett, 1987, s. 45; Berktaş, 2000, s. 24). Bu güç ilişkisi, ataerkillik olarak tanımlanan; kadının erkek tarafından yönetilmesine olanak tanıyan (Millett, 1987, s. 47), sınıfsal ve diğer sosyal konumlarından bağımsız olarak her erkeğin bir şekilde yararlanabildiği (Sancar, 2011, s. 17), küresel erkek egemenliğine dayalı bir yapı (Connell, 1998, s. 245), bir toplumsal düzen inşa edebilmektedir.

Ataerkilliğe ilişkin çeşitli açıklamalardan ayrıca, ataerkil toplum düzeninin tarihsel köklerinin çok eskilere uzandığı da anlaşılmaktadır. Örneğin Berktaş, arkeolojik verilerin, kültürel döneme ilk geçişin gerçekleştiği Eski Mezopotamya’da kent devletlerin kurulmasıyla birlikte ataerkil toplum düzeninin oluştuğunu ortaya çıkardığını, hatta bazı tarihçilerin kent devletleri kurulmadan önce de ataerkil toplum düzeninin görüldüğünü öne sürdüklerini belirtmektedir (Berktaş, 2000, s. 80). Atay da ataerkil toplum düzeninin tarım devrimini izleyen sürecin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir (Atay, 2004, s. 15). “*Ataerkilliğin belki de en büyük ruhbilimsel silahu evrenselliği ve sürekliliğidir. Ataerkillikle karşılaştırılacak ya da onun yerine konulacak bir başka biçim hemen hemen yoktur*” (Millett, 1987, s. 103) yargısı da ataerkil düzenin tarihi, evrenselliği ve de sürdürülebilirliği hakkında fikir verici niteliktedir.

Bu açıklamalar ve kadına yönelik şiddetin tarihine ilişkin daha önceki açıklamalar da göz önünde bulundurulduğunda, kadına yönelik şiddetin, erkek egemenliğinin beklenen bir sonucu olduğu söylenebilir. Nitekim gücün, temel insan ilişkilerini yozlaştıran bir yönünün de bulunduğu yargısı bu düşünceyi doğrulamaktadır (Millett, 1987, s. 45). Erkek egemenliğine dayalı toplum düzeni ile kadına yönelik şiddet arasındaki ilişkinin de bu noktada başladığı düşünülmektedir. Zira erkeğin kadın karşısında üstün olduğu

anlayışı temelinde, erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurmasının, kadının da erkeğe tabii olmasının toplumsal düzenin bir gereği olarak görülmesi durumunda, bugün kadına yönelik şiddet olarak tanımlanan; kadının bireysel hak ve özgürlüklerinin engellenmesi ve/veya feda edilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Yakın tarihlere kadar feminist kuramlarda, kadının erkek karşısındaki ezilmişliğinin öne çıkarılması ve böylelikle ataerkil anlayışın, tüm erkeklerin bir şekilde yararlanmasına, kadınların ise bir şekilde mağdur olmasına yol açan bir toplumsal düzenin temeli olarak gösterilmesi, bu düzenin sürdürülmesi adına kadın cinayetlerine kadar ulaşan erkek egemenliğinin sorgulanmasını sağlaması açısından oldukça işlevseldir. Nitekim Sancar da, özellikle feminist düşünürler tarafından eleştirel bakış açısıyla ele alınan ataerkilliğin; erkekler ve erkeklerin denetiminde bulunan kurumların uygulamaları sonucunda kadınların maruz kaldıkları ayrımcılığın, dışlanmışlığın, aile ve evlilik kurumu aracılığıyla emeklerine el konulmasının anlaşılmasında aydınlatıcı olduğunu belirtmektedir. Sancar'a göre ataerkillik, erkek iktidarına ilişkin olarak, genellikle, çelişki barındırmayan bir bütünü çağrıştırdığı için, kadınların maruz kaldıkları baskı ve ayrımcılık hakkında bir farkındalığın oluşmasına ve dolayısıyla ataerkillikle mücadele için stratejiler geliştirilmesine olanak tanımaktadır (Sancar, 2011, s. 23-24).

Bununla birlikte Sancar, ataerkillik kavramının, erkek iktidarının nasıl oluştuğu, nasıl süreklilik kazandığı gibi soruları açıklamada yetersiz kaldığı görüşündedir. Sancar'a göre *“kadınların ezilmişliği nasıl yaşadığını anlamak kadar, erkeklerin eril iktidar konumlarını nasıl sürdürdüklerini ve tahakkümü nasıl inşa ettiklerini anlamak da önemlidir”* (Sancar, 2011, s. 15). Zira bugün hemen her toplumda erkek egemenliği esasına dayalı bir toplumsal yapının varlığı açıkça görülebilse de; bu, kadınlar üzerinde parçasız, yekpare bir üstünlük kurmak üzere ortak bir çıkar etrafında birleşmiş birbiriyle uyumlu bir erkek ittifakı anlamına gelmemektedir. Aksine, erkek egemenliği *“çoğul, çatışmalı, birbiriyle uyumsuz ya da birbiriyle ilişkisiz çok sayıda erkek deneyimlerinin yaşanmakta olduğu”* bir ilişkiler ağından oluşmaktadır. Dolayısıyla erkek egemen toplum, kadınlar üzerinde erkeklerin küresel egemenliğine izin veren bir yapının altında farklı şekillerde oluşmuş erkeklikler arasındaki hiyerarşi ve iktidar mücadelelerine neden olan ilişkileri de içermektedir. Dahası zaman zaman bazı kadınların, eril iktidarın kazanımlarından pay alabilmek için, kendilerini ezilen kadınlardan farklılaştırarak

iktidarı elinde bulunduran erkeklerle işbirliğinde bulunabilmesi de söz konusu olabilmektedir (Sancar, 2011, s. 17). Bu noktada, böylesi karmaşık, çelişkiler içeren, sürekli değişen ve dönüşen bir toplumsal ilişkiler sisteminin ataerkil yapıyı nasıl yeniden ve yeniden üretebildiği sorusu akla gelmektedir.

1.1.6. Hegemonik Erkeklik ve Farklı Egemen Erkeklikler

Erkeklerin kadınlar üzerinde sürdürülebilir ortak bir hâkimiyet kurmalarına izin veren uygulamalar olarak tanımlanan “hegemonik erkeklik” (Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 840) yukarıdaki soruya yanıt verir niteliktedir. Buna göre farklı egemen erkeklik biçimleri arasında bir hiyerarşi ve iktidar mücadelesi olsa da bu salt güce dayalı bir hiyerarşi olmayıp bir tür hegemonyadır. Hegemonya ise güç/zor kullanma tarafından desteklense de doğrudan şiddet anlamına gelmeyen; daha çok kültürel onay, kurumsal destek ve ikna aracılığıyla kazanılan bir iktidar biçimidir (Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 832). Bu bağlamda, hegemonik erkeklik kavramında kullanılan “hegemonya” da, erkekler arasındaki acımasız iktidar mücadelesinde kazanılan üstünlüğü değil, özel hayatın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine kadar sızan toplumsal güçler oyununda kazanılan üstünlüğü ifade etmektedir (Connell, 1998, s. 246-7).

Dolayısıyla bazı erkeklik biçimleri, toplumsal olarak daha merkezi konumda bulduklarında ya da otorite ve toplumsal iktidarla diğer erkekliklere göre daha yakın olduklarında bu durum diğer erkeklik tarzlarından onay alabilmektedir (Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 846). Zira farklı erkeklik tarzları, iktidar ilişkileri düzenine bir şekilde eklenilebilmekte ve böylelikle, iktidarı elinde bulunduran grup küçük bir azınlık olsa da, iktidarını çeşitli şekillerde meşrulaştırarak tahakkümü yeniden üretebilmektedir. Sancar bu işleyişi şöyle açıklamaktadır:

İktidarı elinde tutan erkek grubu sayıca çok azdır; ama bu durum geniş bir erkek kesiminin onayı ve suç ortaklığı ile beslenen hegemonik bir oluşumdur. Çünkü hegemonik erkeklik pratiklerini onaylama, katılma ya da ses çıkarmama karşılığında farklı erkekliklere maddi kazançlar ve ayrıcalıklar sunulur. Eril fanteziler yoluyla zevk almayı odağına alan erkek eğlenceleri dünyasına katılma, kadınsı-eşcinsel erkeklere aşağılayıcı ve dışlayıcı davranma özgürlüğü, alt-sınıf erkeklerin kızgınlıklarını boşaltmak için barlarda, sokaklarda, futbol maçlarında taşkınlık yapmalarına hoşgörü

gösterme, erkeklerin kadınlar üzerinde sağladığı iktidardan yararlanma gibi ayrıcalıklardır bunlar (Sancar, 2011, s. 32).

Nitekim *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları* Özel Raportörü Yakın Ertürk'ün, Türkiye ziyaretine ilişkin raporunda, Şanlıurfa'nın aşiret yapısına ilişkin gözlem ve değerlendirmeleri, hegemonik erkeklik ve farklı egemen erkekliklere ilişkin yukarıda yer verilen kuramsal açıklamaların bir pratiğine işaret etmektedir. Ertürk raporunda şöyle demektedir:

Aşiret yapısının sağlamlığı belirli bir oranda şehrin güçlü tarımsal temelinden kaynaklanmaktadır. Bazı ağalar, geleneksel bağlılık biçimlerinin sürdürüldüğü kent yapılarıyla bütünleşmişlerdir. Siyaset de aşiret bağlarının varlığını sürdürmesine yardımcı olmaktadır. Görüştüğüm kişiler, siyasetçilerin ve yöneticilerin kendilerini yerel iktidar yapılarına uydurma ve iç meseleler olarak görülen ve kadınlarla ilgili konuları da kapsayan meselelere müdahalede bulunulmaması karşılığında ağaların siyasi desteğini almaya çalışma eğiliminde olduklarını dile getirmişlerdir. Muhtemelen, ağanın ailesine mensup kişiler de merkezi siyasi iktidar saflarına katılmaktadır (Ertürk, 2010, s. 201-2).

Yukarıdaki açıklamalardan, bir toplumda iktidarı, sayıca az bir erkek grubu elinde bulundurmakla birlikte, bu grubun dışında kalan farklı erkeklik biçimlerine de belirli iktidar alanları bırakıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kendisine iktidar alanı bulabilen her erkeklik biçiminin, aynı zamanda; iktidarını kurarken kültürel onay ve kurumsal desteğe sahip olabildiği, ikna yolunu kullanabildiği ve gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda güç/zor kullanabildiği ölçüde hegemonik erkeklik olarak tanımlanması da mümkün görünmektedir.

Hegemonik erkeklikler/farklı egemen erkeklik biçimleri, toplumsal koşullara bağlı olarak ortaya çıkmakta, çeşitlenmekte ya da kaybolabilmektedir. Örneğin endüstriyel kapitalizmin egemen olmaya başladığı dönemlerde, yaşlı erkeğin mutlak egemenliğini esas kılan, kan ya da soy birliğine dayalı ataerkil düzen hemen tüm toplumlarda çözülerek farklı egemen erkeklik biçimleri görülmeye başlanmıştır (Sancar, 2011, s. 22, 47). Türkiye'de de kırsal bölgelerde tarıma dayalı üretimin azalmasıyla birlikte iş bulmak için kırdan kente göç eden ailelerin yaşlı erkekleri, kapitalist üretim piyasasının ihtiyaçlarına cevap verecek iş deneyimine sahip olmadıklarından iş bulmakta zorlanmışlar ve zamanla aile içindeki hâkimiyetlerini kaybetmeye başlamışlardır. Genç erkekler ise kapitalist sisteme, bir şekilde, eklenerek aile içinde hâkimiyeti yaşlı

erkeklerden devralmışlardır (Sancar, 2011, s. 301-2). Sancar köyden kente göç eden ailelerin genç erkeklerinin aile içindeki konum değişikliğini şöyle açıklamaktadır:

Endüstriyel kapitalizmin genç erkek emeğine göre şekillenen çalışma tarzları Türkiye'deki yüksek genç nüfus oranı da dikkate alındığında çok devingen yeni aile ilişkileri ortaya çıkartıyor. Patriarkalin kalbi olan "yaşlı erkek otoritesi" tarihe karışıyor ve kente göçle oluşan yeni "varoş ailesi" genç erkek kuşağının "küçük cenneti" haline geliyor (Sancar, 2011, s. 302).

Farklı erkeklik biçimlerinin ortaya çıkması, iktidarın yaşlı erkekten genç erkeğe el değiştirmesiyle de sınırlı değildir. Erkek egemenliğinin dönüşüm sürecinde büyük toprak sahipleri şehirlerde işadamı ve bürokrata, köylü nüfusu ise kentli işçi sınıfına dönüşmekte (Sancar, 2011, s. 51), böylelikle "iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip oldukları erkeklik imgesi" (Sancar, 2011, s. 30) olarak tanımlanan hegemonik erkeklik biçimleri, farklı sınıfsal konumlara ve farklı aile modellerine göre farklı şekillerde oluşabilmektedir. Buna göre eril üstünlük ve ayrıcalık, erkeğin işadamı ya da bürokrat olduğu ailelerde erkeğin kariyer başarısına bağlanırken, işçi ailelerinde ise erkeğin ailesini geçindirebilme becerisine bağlanmaktadır. Bu şekilde oluşturulan egemen erkeklik biçimleri sıklıkla din ya da etnik kimliklerle de desteklenmekte; eril şiddet de egemen erkekliğin sürdürülebilir kılınmasında "stratejik bir araç" olarak kullanılmaktadır (Sancar, 2011, s. 33).

Yukarıdaki açıklamalardan egemen erkeklik biçimlerinin inşasında özellikle çalışmanın önemli bir unsur olduğu da anlaşılmaktadır. Zira bir iş sahibi olmak, sahip olunan işin niteliğine göre bir tür egemen erkeklik inşa edebilmekte ya da egemen erkekliği yeniden üretebilmektedir. Örneğin salt emeği ile çalışan, herhangi bir mülkü ve/veya toplum nezdinde saygın kabul edilen bir işi bulunmayan erkekler dahi, genellikle geçimini sağladıkları ve dolayısıyla otoritelerini kurabildikleri aile yoluyla egemen erkekliklerini inşa ederek toplumda saygın bir yer edinebilmektedir. Sancar'a göre en yaygın "erkeklik inşa stratejisi" bu şekilde kazanılmaktadır ve eril kas gücüne ihtiyaç duyan endüstriyel kapitalizm tarafından da bu erkeklik biçimi desteklenmektedir (Sancar, 2011, s. 62-3).

Buna karşın çalışılacak bir işe sahip olamamak ise egemen erkekliğe yönelik bir tehdit oluşturabilmektedir. "Çalışmanın her sınıftan ve her türden erkekliği inşa edebildiğini"

(Sancar, 2011, s. 62) belirten Sancar'ın konuyla ilgili olarak, Türkiye'deki endüstriyel kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde yapmış olduğu değerlendirme şöyledir:

Türkiye'de endüstriyel kapitalist üretim ilişkileri bağlamında çalışma yaşamında tutunabilmiş erkekler kendilerini yaptıkları iş ile tanımlıyor ve var ediyor. Öte yandan endüstri sonrası kapitalizm koşullarında, yani esnek ve geçici istihdam ya da yüksek işsizlik koşullarında, çalışacak sürekli ve prestijli bir iş bulamama riskiyle karşı karşıya olan erkekler için ise erkek olmayı başarmanın yolları belirsizleşiyor; farklı erkeklik inşa stratejileri gelişmeye başlıyor. Çalışarak kendilerini iş yapma becerileri üzerinden tanımlama şansına sahip olamayan erkekler bir erkeklik kaybı riski ile karşı karşıya kalıyorlar (Sancar, 2011, s. 59).

Genel olarak kadınların ve eşcinseller gibi egemen erkeklik tarzlarına eklenmeyen diğer erkeklik biçimlerinin, hegemonik erkeklik biçimlerine tabii kılınmasıyla şekillenen ataerkil toplum düzeninin sürdürülebilirliği, farklı hegemonik erkeklikler arasındaki çeşitli ve değişken ittifaklara ve karşılıklı etkileşime (Connell, 1998, s. 245) bağlı olmasının yanı sıra kurumsal desteğe de bağlı bulunmaktadır. Buna göre kurumların, kadınların yönetimde yer almalarını, iş hayatında yükselmelerini büyük ölçüde güçleştirecek biçimde düzenlenmiş olması ataerkil toplum düzeninin sürekliliğini sağlayan önemli bir destek mekanizmasıdır (Connell, 1998, s. 151). Böylelikle hegemonik erkeklikleri üreten devlet, yasalar, şirketler, sendikalar, aile, ordu gibi kurumlar tarafından desteklenen ekonomik ve kurumsal etkinlikler de heteroseksüel erkeklik değerleri ile kuşatılarak meşrulaşabilmektedir (Sancar, 2011, s. 32). Bu şekilde oluşturulan ve meşruluk kazanan bir düzen genellikle, doğrudan baskı, dayatma, ya da kaba kuvvet yoluyla değil, kadınların ve tabii kılınmış diğer erkeklik biçimlerinin bir şekilde ikna oldukları, rıza gösterdikleri; dolayısıyla hegemonik bir düzen olduğu (Connell, 1998, s. 151) için de yeniden ve yeniden üretilebilmektedir. Bu noktada bir kurum olarak devletin, hegemonik erkeklikler üzerinden ataerkil toplum düzeninin sürdürülebilirliğindeki rolünün anlaşılması, erkek egemen anlayışın sürekli kılınmasında kurumsal desteğin işleyişine örnek oluşturması açısından önemli görülmektedir.

Toplumsal örüntülerin yeniden ve yeniden inşasında devletin kurucu bir rolü bulunduğunu vurgulayan Connell, çağdaş hegemonik erkekliğin en temel özelliğinin heteroseksüellik olduğunu ve evlilik kurumuyla da yakın ilişkisi bulunduğunu

belirtmekte (Connell, 1998, s. 178) ve devletin bu tür erkekliklerin sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik toplumsal cinsiyet politikalarını şöyle açıklamaktadır:

Devlet, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet konularıyla ilgili pek çok ideolojik etkinlikle uğraşır... Devlet, cinselliği denetlemeye çalışır. Eşcinselliğin suç kabul edilmesi, reşit olma yaşı üzerindeki yasalar, cinsel hastalıklar, AIDS vb. Devlet, cinsiyete dayalı işbölümüne, göçün desteklenmesinden eşit fırsat politikalarına kadar değişen biçimlerde müdahale eder. İşyerlerini ve aileleri düzenler, okullar açar, evler inşa eder. Devlet vergi değişiklikleri, iskân ve benzeri uygulamalarla evliliği yüzeysel bir düzeyde destekler. Daha temel bir düzeydeyse evliliğin kendisi, devlet tarafından tanımlanmış, düzenlenmiş ve belirli bir ölçüde dayatılmış hukuki bir eylem, hukuki bir ilişkidir. Dikkate değer başka bir devlet girişimi de, doğurganlık alanındadır. Doğum taraftarı ve doğum karşıtı politikalar tartışılmakta, bu tartışmalara bağlı olarak doğum kontrol araçları da yasaklanmakta ya da dağıtılmaktadır. Kadınların bedenlerinin bu yönünün denetlenmesinde devlet politikasının ne denli başarılı olduğu tartışmalıdır; ama eski çağlardan günümüze değin bu yönde yoğun girişimlerde bulunulmuştur hiç kuşkusuz... Evlilik ve annelik gibi kurum ve ilişkilerin yönetiminde devlet, bunları düzenlemekten daha fazlasını yapıyor. Toplumsal cinsiyet düzeninin toplumsal kategorilerinin kurulmasında da oldukça önemli rol oynuyor. Belirli özelliklere ve ilişkilere sahip gruplar olarak “kocalar”, “karılar”, “anneler” veya “eşcinseller” gibi kategoriler yaratıyor. Devlet, bu tür kategoriler aracılığıyla cinsel politikadaki oyunda çıkarların korunmasında rol oynar. (Connell, 1998, s. 174, 178).

Modernleşme sürecinde, toplumsal ilişkilerin değişmesine bağlı olarak kadınların oy hakkı elde etmek gibi çeşitli vatandaşlık haklarını kazanmaları, devletin toplumsal cinsiyet politikalarında bazı düzenlemeler yapılmasına neden olsa da, genel olarak bakıldığında bu düzenlemelerin kadınların toplumsal konumlarında temel bir dönüşüme yol açmadığı görülmektedir. Batı toplumlarında kadınların elde ettikleri bazı temel hak ve özgürlüklerin, erkeklerin kadınlar üzerinde mutlak egemenliğine dayalı yapıyı, “özgürlük anlayışının yeniden yapılandırılmasına” (Connell, 1998, s. 377) olanak tanıyacak şekilde dönüştürülemediği şöyle açıklanmaktadır:

Kadınların yurttaşlık haklarını kazanmaları, parti politikalarının yeniden şekillenmesi açısından olmasa da politika üzerinde köklü etkilere sahip olmuştu. Kadınların örgütleri, bazı muhafazakâr partilerde önemliydi, ama kadınların partileri denebilecek olanlar hiçbir etkiye sahip değildi. Çok daha genel olarak kadınlar, devlet hizmetlerinin doğrudan tüketicileri haline geldiler. Kadınlara ilk kez sağlanan dul aylıkları ve annelik yardımları etrafında karmaşık bir hizmet ve yardım ağı yirminci yüzyıl içinde ortaya çıktı: Bebek sağlık merkezleri, kadın sağlık merkezleri,

çalışmak zorunda olanlara ayrılan annelik yardımları, vergi iadeleri vb. yenilikler. Çok iyi bilindiği üzere, kadınlar artık tümüyle yardım hizmetlerinin asıl tüketicileri olmuştu. Bu, kadınların daha uzun ömürlü olmalarıyla kısmen bağlantılı, ama aynı zamanda kadınların emek piyasasından dışlanmasını önkabul sayarak, devlet yardımının kocaların ücretlerini ikame etmek üzere tasarlanmasıyla da ilgilidir (Connell, 1998, s. 180).

Connell, Shelia Shaver'in konuyla ilgili kendi görüşlerini doğrular nitelikteki saptamasını da şöyle aktarmaktadır: *"Shelia Shaver da, yardım ve vergilendirme politikaları bir aktarım sistemi olarak bir arada ele alındığında, devletin aslında birey olarak kadınlardan alıp daha sonra da birinin annesi, karısı veya dulu olarak onlara yeniden dağıttığına dikkat çekiyor"* (Connell, 1998, s. 180-1).

Ataerkillik ve hegemonik erkeklik/farklı egemen erkekliklerle ilgili yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda; ataerkil toplum düzeninin aslında, topyekûn ezen erkeklerden ve topyekûn ezilen kadınlardan oluşan bir düzen olmadığı görülmektedir. Zira genel olarak bakıldığında erkeklerin kadınlar üzerinde belirgin üstünlüğünü gösteren bir toplum düzeninin inşası ve sürdürülebilirliği; farklı egemen erkeklik biçimleri, eril iktidara eklenmiş kadınlık biçimleri, tabii kılınmış erkeklikler ve kadınlıklar arasında çok karmaşık, birbiriyle çelişen, sürekli değişen, dönüşen ilişkiler ve bu ilişkilerle karşılıklı etkileşim halinde bulunan kurumlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Örneğin ataerkil düzen içerisinde var olabilmek, kendilerine olanaklar ölçüsünde yaşam ve hareket alanları oluşturabilmek, bir takım güvence, korunma ve haklar elde edebilmek için egemen erkeklik biçimleriyle bir şekilde işbirliğinde bulunan kadınlar da ataerkil sisteme eklenerek, ataerkil toplumun sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilmektedir (Sancar, 2011, s. 17). Dolayısıyla bilinçli, bilinçsiz; sürekli, süreli; ikna ya da baskı yoluyla gerçekleşen böylesi girift ilişkiler ağı, son kertede erkek egemen toplum düzenini sürdürülebilir kılmaya yönelik işbirliğine dönüşebilmektedir. Ataerkil toplum düzenini sürdürülebilir kılan her türlü işbirliğinin ise, aynı zamanda, kadına yönelik aile içi şiddet gibi çeşitli sosyal problemlere de yol açabilecek birer dayanışma örüntüsü olduğu düşünülmektedir.

1.1.7. Ataerkil Pazarlık

Ataerkil Pazarlık, erkek egemenliği esasına dayalı bir toplumsal düzen içerisinde kadının erkek baskısına karşı bir takım hak, özgürlük, korunma ve güvence elde edebilmek için geliştirdiği çeşitli stratejilerdir (Kandiyoti, 1988, s. 274). Dolayısıyla, ataerkil pazarlığı belirleyen toplumsal ilişkilerin gerçekleşmesi öncelikle, farklı egemen erkeklikler aracılığıyla şekillenerek yeniden ve yeniden inşa edilen ataerkil bir yapılanmayı gerekli kılmaktadır.

Toplumsal yapı, “*belirli bir toplumsal örgütlenme biçiminde yer alan kısıtlamalar*” (Connell, 1998, s. 133) şeklinde tanımlanacak olursa, ataerkil bir toplumsal örgütlenme içerisinde kadının özgürlüğünün sınırlarını belirleyen bir takım kısıtlamaların toplumsal bir yapı oluşturduğu söylenebilir. Buna göre ataerkil pazarlık, kadının, kendisine çeşitli kısıtlamalar getiren bu toplumsal yapı içerisinde belirli hareket ve özgürlük alanları, korunma ve güvence elde edebilmek adına geliştirdiği çeşitli stratejiler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu stratejiler, farklı egemen erkeklikler aracılığıyla inşa edilen farklı ataerkil yapılar içinde sınıf, kast, etnik köken gibi bireylerin toplumsal konumlarını belirleyen özelliklere göre değişiklik gösterebilmektedir (Kandiyoti, 1988, s. 275).

Ataerkil pazarlıklar karşılıklı olarak bir takım beklentilerin yerine getirileceği esasına dayalıdır ve bu beklentiler ataerkil toplumun özelliklerine göre değişebilmektedir (Kandiyoti, 2007, s. 15-16). Örneğin atasoylu geniş ailenin işleyişi doğrultusunda inşa edilen klasik ataerkilliğin yaşandığı tarım toplumlarında, kayınpederin iktidar olduğu geniş ailelere çok genç yaşta evlilik yoluyla giren gelinler, salt ailenin erkekleri tarafından değil, kayıinvalideleri başta olmak üzere evin diğer kadınları tarafından da ezilebilmekte; bireysel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılabilmektedir. Buna karşın bu genç gelinler, maruz kaldıkları güçlükleri ve yoksunlukları, erkek evlat sahibi olduktan ve belirli bir yaşa geldikten sonra kendi gelinleri üzerinde aynı hâkimiyeti kurabilme beklentisini taşıdıkları sürece kabullenebilmektedir (Kandiyoti, 2007, s. 132). Benzer şekilde, kadının bir takım kaynaklara sadece ailesi üzerinden sahip olabildiği, aile onurunun ise kadının örtünmesi ve/veya namusu üzerinden belirlendiği durumlarda, kadın bazı temel hak ve özgürlüklerinden yoksun kalsa da, ailesinden elde edebileceği

kaynaklara ilişkin bir beklentisi varsa bu kuralların yıkılmasına karşı direnebilmektedir (Kandiyoti, 2007, s. 135).

ABD’de 1950’li yıllarda aileyi baskıcı bir kurum olarak tanımlayan ikinci dalga feminist hareketin temsilcilerinin karşısına, kadının aile dışında daha güçsüz ve savunmasız kaldığı iddiasıyla çıkan statükocu kadınlar da aile kurumunun sürmesini destekleyerek bir anlamda ataerkil pazarlığı sürdürmüşlerdir. Kandiyoti’ye göre ataerkil pazarlığın sürdürülme nedeni, “*ailenin sarsılmasına karşın kadınların güç ve güvence kazanmasına yol açabilecek alternatiflerin oluşmamış olması*”dır (Kandiyoti, 2007, s. 16).

Dolayısıyla klasik ataerkilliğin, eski düzenin yerini kabul edilebilir bir seçenek almadan çözülmeye başlaması, erkeğin egemenliği altında yaşayan kadınları da tehdit edebilmekte ve kadınlar genellikle bu değişim sürecine direnebilmektedirler (Kandiyoti, 2007, s. 139). Değişim sürecinde kadınların direniş stratejilerini Kandiyoti şöyle açıklamaktadır:

Bu nedenle klasik ataerkillik bir bunalıma girdiğinde pek çok kadın yükümlülüklerini yerine getirmeyi sürdürmeleri için erkeklere baskı yapmaya devam edebilir ve çok uç koşullar dışında, çizgi dışına çıkarak ve saygınlığını yitirerek iddialarının temelini tehlikeye atmaya yanaşmaz. Kadınların pasif direnişi bu ataerkil pazarlık çerçevesinde kendi paylarını istemek biçimini alır; itaat, uyumluluk ve erkek onurunun aslında kendi saygın davranışına bağlı olduğunun onaylanması karşılığında korunma ve güvence (Kandiyoti, 2007, s. 139).

Ayrıca klasik ataerkilliğin geçerli olduğu bir toplumsal düzen, birçok kadın için çeşitli zorluklar ve güvencesiz bir ortama dönüşse de bu gibi durumlar toplumun genelini oluşturan ve ataerkil düzenle pazarlığa girerek kendilerine güvence, korunma gibi çeşitli kazanımlar edinebilen kadınlar için geçerli olmayan anormal ve geçici durumlar olarak değerlendirilmektedir (Kandiyoti, 2007, s. 144). Zira tüm egemen sistemlerde olduğu gibi, içerisinde baskıcı olduğu kadar koruyucu unsurlar da barındıran erkek egemen sistem, kadınlara da çeşitli güç ve özerklik alanları sunabilmektedir. Bu durum, genel olarak bakıldığında kadınların tümünü eziyormuş gibi görünen erkek egemen sisteme, elde edebildikleri kazanımlar ölçüsünde kadınların da erkekler kadar bağlı olmasını anlaşılır kılmaktadır (Kandiyoti, 2007, s. 15). Dolayısıyla, bu noktada, daha önce

hegemonik erkeklik kavramı kapsamında yer verilen, eril iktidarın kazanımlarına ortak olabilmek adına bazı kadınların kendilerini ezilen kadınlardan farklılaştırarak erkeklerle işbirliğinde bulduklarına ilişkin Sancar'ın görüşü de bir tür ataerkil pazarlık olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde, kadınlar tarafından çeşitli hak ve kazanımlar elde etmeye yönelik geliştirilen stratejiler aracılığıyla gerçekleştirilen ataerkil pazarlığın, sistemin olumsuz yapısal koşullarını değiştirmekten daha çok, kadınların bu ataerkil yapı içerisinde bireysel olarak yaşam standartlarını iyileştirmelerine hizmet ettiği düşünülmektedir (Kandiyoti, 2007, s. 136). Dolayısıyla ataerkil pazarlıkların, kadınlara korunma, güvence gibi bireysel kazanımlar getirmekle birlikte, son kertede toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddetin de temel dayanağı olan ataerkil yapıları yeniden ve yeniden inşa eden birer dayanışma örüntüsü oldukları düşünülmektedir.

1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmada, ataerkilliği kadına yönelik aile içi şiddetin temel dinamiği olması noktasında sorgulayan üç kurama yer verilmiştir. Kuramlar, kadına yönelik aile içi şiddetin; tümüyle ezen erkekler ve tümüyle ezilen kadınlardan oluşan toplumsal yapılanmanın bir sonucu olmayıp aksine; karmaşık, çelişkiler içeren, değişen, dönüşen ancak son noktada ataerkil yapıyı yeniden inşa eden ilişkiler bütününe bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal bir problem olduğu göz önünde bulundurularak incelenmektedir.

1.2.1. Ataerkil Terörizm ve Eşler Arası Yaygın Şiddet

Amerikan aile yapısı esas alınarak geliştirilen *Ataerkil Terörizm ve Eşler Arası Yaygın Şiddet* Kuramı, kadına yönelik iki farklı aile içi şiddetten söz etmektedir. Birinci ve daha yaygın olduğu düşünülen aile içi şiddet, *Eşler arası Yaygın Şiddet (Common Couple Violence)* olarak adlandırılmaktadır. Burada erkeklerin de kadınlar kadar aile içi şiddete maruz kalabildiği, bir anlamda, eşler arası dengeli bir şiddetten söz edilmektedir. Bu tür aile içi şiddet, erkek egemen anlayışın ve erkek egemen anlayışın belirlediği

toplumsal cinsiyet rollerinin bir yansıması olmayıp; daha çok anlık gelişen, şiddetin derecesinin görece az olduğu ve çok nadiren hayatı tehdit edecek ölçüde ciddi boyutlara ulaşan, sürekliliği olmayan şiddettir (Johnson, 1995, s. 284).

İkinci ve sonuçları açısından daha ciddi olduğu düşünülen aile içi şiddet türü ise Ataerkil Terörizmdir. Ataerkil Terörizm, “*erkek egemenliğini esas alan gelenekten beslenen; karısı üzerinde kontrol kurması gerektiği inancını benimsemiş erkeklerin uyguladıkları sistematikleşmiş aile içi şiddet*” şeklinde tanımlanmaktadır (Johnson 1995: 286). Burada, kocaların eşlerine uyguladıkları tek taraflı ve sistematik bir şiddet söz konusudur (Johnson, 1995, s. 284). Ataerkil terörizmin yaşandığı Amerikan ailelerinde, kadın haftada ortalama olarak bir kereden fazla dövülmekte, şiddetin derecesi de giderek artmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu, kendilerine yönelik şiddete karşı koymaya, kendilerini savunmaya hiçbir şekilde teşebbüs etmemektedir. Şiddet gören kadınların yaklaşık üçte biri şiddet ortamından hızla uzaklaşmakta, çok az sayıda kadın ise kocasına, kendini savunma amaçlı şiddete başvurarak karşılık vermektedir (Johnson, 1995, s. 287). Bu örüntünün nedenlerini araştıran feminist geleneğin araştırmacılarına göre ataerkil terörizm olarak adlandırılan şiddetin arkasındaki temel motive edici unsur, erkeğin “*kadını*” üzerinde genel bir kontrol kurma isteğidir. Bu anlayış üzerine kurulan Amerikan aile yapısı da yukarıdaki tablonun ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Johnson, 1995, s. 287).

Ataerkil terörizmde kadın üzerinde kontrol sağlamak isteyen erkek, fiziksel şiddetin yanı sıra çeşitli kontrol yöntemlerini de kullanarak kadını baskı altında tutmaya çalışmakta, böylelikle de hem kadını kontrol edebilmekte hem de gücün ve kontrolün kendisinde olduğunu göstererek isteklerinin karşılanmasını sağlamaktadır (Johnson, 1995, s. 287). Söz konusu kuramda, erkeğin kadın üzerinde güç ve kontrol sağlamak için fiziksel ve cinsel şiddetin yanı sıra uyguladığı diğer kontrol yöntemleri *Duluth Modeli* kapsamında oluşturulan *Güç ve Kontrol Çarkı (Power and Control Wheel)* çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre aşağıdaki davranış modelleri, kadın üzerinde bütüncül bir güç ve kontrol kurmak isteyen erkek tarafından başvurulan şiddet içerikli davranışlar olarak değerlendirilmektedir:

- kendisini terk edeceğini veya intihar edeceğini söyleyerek tehdit etmek veya istediğini yaptırmak için, bir şekilde zarar vererek üzerinde baskı kurmak;
- bakışlarını ve beden dilini kullanarak, silah göstererek, eşyalarına zarar vererek korkutup sindirmek;
- küçümsemek, isimler takarak seslenmek, akıl oyunları oynamak, utandırmak ve kendisini kötü hissetmesini, kendisinin deli olduğunu düşünmesini, suçluluk duymasını sağlamak suretiyle duygusal tacizde bulunmak;
- ne yaptığını, kimlerle konuştuğunu, ne okuduğunu, nereye gittiğini kontrol etmek, dışarıyla olan bağlantılarını kısıtlamak yoluyla yalnızlaştırmak;
- söylediklerini ciddiye almamak, şiddet uyguladığını inkar etmek veya şiddet içeren davranışlarından kadını suçlu tutmak suretiyle küçümsemek, yadsımak ve ayıplamak;
- çocukları kullanarak onlarla kendisine haber göndermek, çocukları kendisinden almakla tehdit etmek suretiyle çocukları konusunda kendisini suçlu hissetmesini sağlamak;
- önemli kararları kendi başına almak, kadına hizmetkârıymış gibi davranmak, erkeklerin ve kadınların rollerini belirleyen kişi olduğunu hissettirmek suretiyle erkeğin ayrıcalıklı olduğunu vurgulamak;
- para vermemek, parasını elinden almak gibi davranışlarla ekonomik tacizde bulunmak (*Power and Control Wheel*, <http://www.theduluthmodel.org/pdf/PowerandControl.pdf>).

Ancak gerçek hayatta, eşler arasında yaşanan aile içi şiddetin, yukarıda belirtildiği gibi birbirinden net bir biçimde ayırt edilmesi; bir şiddet olayının eşler arası sıradan şiddet ya da ataerkil şiddet şeklinde sınıflandırılması kolay görünmemektedir. Bununla birlikte, ataerkil terörizm olarak tanımlanan şiddet, şiddetin kadının tüm yaşamını kontrol etmek amacıyla, gerekli olduğu düşünülen durumlarda, bireysel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasını ve/veya feda edilmesini onaylayan kültürel bir anlayış tarafından desteklenerek sistemli bir şekilde sürmesi halinde, eşler arası sıradan şiddet

türünden farklılaşarak toplumsal bir boyuta taşınmaktadır. Kadına yönelik aile içi şiddetin temel dinamiği olan bu kültürel anlayış ise, son aşamada erkek egemen toplum düzeninin sürdürülmesine olanak tanıyan; şiddet gören kadınların da bir şekilde destek verdikleri birer dayanışma örüntüsüne dönüşebilen son derece karmaşık ilişkiler ağının sonucu olarak yeniden ve yeniden inşa edilebilmektedir.

1.2.2. Baskıcı Kontrol

Kadına yönelik aile içi şiddetin nedenlerini erkek egemen anlayış üzerinden açıklayan *Baskıcı Kontrol (Coercive Control)* kuramı, eşler arası yaygın şiddetle kadına yönelik tek taraflı ve sistematik bir biçimde uygulanan şiddet arasındaki ayırımın ilk kez yapıldığı *Ataerkil Terörizm ve Eşler Arası Yaygın Şiddet* kuramından yararlanılarak geliştirilmiştir (Arnold, 2009, s. 1434). *Baskıcı Kontrol* kuramının çıkış noktası; aile içi şiddete ilişkin kuramsal açıklamalarda, aile içi şiddetin genellikle kişisel sorunlar, aile üyeleri arasındaki ilişkileri belirleyen dinamikler gibi yakın nedenler üzerinden veya yoksulluk, ekonomik bunalım gibi yapısal değişkenler üzerinden veya şiddeti ya da cinsiyetçiliği destekleyen kültürel normlar üzerinden açıklanmaya çalışıldığı, buna karşın cinsiyet eşitsizliği ve erkek egemenliğinin makro dinamikleri gibi büyük ölçekli olguların dikkate alınmadığı görüşüne dayanmaktadır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 25). Zira bu kurama göre, kadının tek taraflı ve sistematik olarak dövülmesi şeklinde tanımlanan kadına yönelik aile içi şiddetin ana nedenlerinden birisi, aile içinde erkek egemenliğinin erozyona uğramasıdır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 6).

Baskıcı Kontrol kuramında da iki farklı aile içi şiddet türünden söz edilmektedir. İlki, anlaşmazlıkları çözmenin bir yolu olarak, hem erkek hem de kadın tarafından başvurulan, bir anlamda sıradanlaşmış şiddet içerikli davranışlardır. Burada şiddete başvurulmasındaki amaç, eşlerin birbirlerine zarar vermeleri, yaralamaları, korkutmaları ya da birinin diğerini kendisine bağlı kılmaya zorlaması değil; mevcut bir sorunun çözülmesine yöneliktir. Kavga etmeyi, sorunu çözmenin meşru yollarından biri olarak gördükleri için, eşlerin çoğunluğu böyle durumlarda dışarıdan yardım almak ihtiyacı da duymamaktadır (Arnold, 2009, s. 1434). *Kavga (fighting)* olarak tanımlanan bu tür şiddet içerikli davranışların sonuçları zaman zaman çok ciddi boyutlara ulaşırsa da tek

tarafli ve sistemli *dövme (battering)* şeklinde tanımlanan şiddet içerikli davranışlardan farklılık göstermektedir. *Kavga* birçok kültürde, toplulukta, ailede görülebilen; kavgaya dahil olanların özgürlüklerini kısıtlayıcı nitelik taşımayan; karşılıklı uygulanan şiddet içerikli davranışlardır. Bu yolla, dile getirilmeyen gerilimlerin giderilmesi, çatışmaların sona ermesi ya da adalet sağlanabilmesi mümkün olabilmektedir (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 27).

Daha karmaşık olduğu düşünülen ikinci şiddet türü ise baskıcı kontrol olarak adlandırılan şiddet içerikli davranışlardır. Baskıcı kontrolde fiziksel şiddetin derecesi, hayatı tehdit edici düzeyden en az düzeye kadar değişkenlik göstermekte, bazı durumlarda ise fiziksel şiddet hiç görülmemektedir. Dolayısıyla fiziksel şiddet, baskıcı kontrolde en sık başvurulan taktiklerden biri olmakla birlikte kadını kontrol etmeye yönelik tek belirleyici zor kullanma yöntemi değildir. Bunun yanı sıra kadının tehdit edilmesi; arkadaşlarının, ailesinin, çalışma arkadaşlarının önünde küçük düşürülmesi; yalnız bırakılması; kendisine yardım edeceği düşünülen kişilerle bağlantı kurmasının önlenmesi, tüm hareketlerinin kontrol edilmesi; yaşamındaki en küçük ayrıntıların dahi düzenlenmesi gibi davranışlar, kadının hem özel hem de kamusal alandaki yaşamını tümüyle kontrol altına almaya yönelik, erkek tarafından kullanılan taktiklerdir (Arnold, 2009, s. 1435).

Baskıcı kontrolün amacı, kadının özerkliğini, karar alma yetisini ve kendi başına davranmasını önleyerek kişiliğini ezmek, öz saygısını yitirmesini sağlamak ve her konuda erkeğe bağımlı hale getirmektir (Arnold, 2009, s. 1434–5). Baskıcı kontrol, uygulanan şiddetin sertliğinden daha çok, şiddetin çeşitli şekillerde sürekli olarak tekrarlanmasıyla, dövüş (*fighting*) olarak tanımlanan aile içi şiddet türünden ayrılmaktadır. Şiddet uygulayan kişi, kurbanının günlük yaşamının her dakikasını düzenleyerek; yemek, para, uyku, cinsel yaşam gibi kişisel ihtiyaçlarını kontrol edebilmekte; ne giymesi; ne izlemesi; evini, çocuklarını ya da kendisini nasıl temizlemesi gerektiğine kendi başına karar vermesini engellemektedir. Kadının dış dünya ile olan bağlantısını ancak kendisinin aracılığıyla kurmasına imkân tanıyarak, dışarıdan yardım almasına engel olabilmektedir. Bu şekilde kontrol altında tutulan kadın, kendisine şiddet uygulayan kişi ile olan ilişkisi içine sıkışıp kalmakta, adeta

hopsolmaktadır. Öyle ki eşinin fiziksel olarak yanında bulunmadığı zamanlarda dahi onun kontrolünü her an, her yerde hissedebilmektedir (Arnold 2009 s. 1435).

Kapitalist sistemde, özellikle işçi aileleri ve orta sınıf ailelerine mensup kadınların işgücüne duyulan ihtiyaç, erkek egemenliğine dayalı aile içi ilişkilerde zorunlu bir değişikliğin yaşanmasına neden olmuştur. Statüsü değişen kadının, erkeğe itaat etmek veya ona bağımlı olmak yerine kazandığı yeni statüsü için mücadele vermeye başlaması; aile içi ilişkilerde erkeğin egemen konumunu zayıflatmış; bu durum ise otoritesini yeniden kazanmak isteyen erkek tarafından, *dövme (battering)* olarak tanımlanan, kadına karşı tek taraflı ve sistematik bir şekilde bir dizi şiddet içerikli davranışın uygulanmasına, bir anlamda, zemin hazırlamıştır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 6). Bu nedenle baskıcı kontrol, erkeklerin yakın tarihlerde uygulamaya başladıkları göreceli olarak yeni taktiklerdir; kadınların özellikle 1960'lı yıllardan itibaren, yukarıda da ifade edildiği üzere, kamusal hayata bir şekilde dahil olmaları sonucunda erkekler tarafından kadınlara uygulanmaya başlamıştır. Kadınların öğrenim düzeylerinin ve istihdam edilme olasılıklarının artması, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, o zamana kadar sorunsuz bir biçimde varlığını sürdüren erkek egemen anlayışı güç kaybetme, en azından sorgulanma tehlikesine açık hale getirmiştir. Kadınların özgürleşme sürecinin erkek egemenliğine yönelik bir tür tehdit oluşturması, erkek egemen toplumu, erkek egemenliğini aile içi ilişkilerde yeniden inşa etmek üzere bir arayışa itmiş, bunun sonucunda da kadınlar, baskıcı kontrol olarak tanımlanan; fiziksel şiddetin de sıklıkla uygulandığı bir dizi şiddet içerikli davranışın mağduru durumuna gelmişlerdir (Arnold, 2009, s. 1437). Bu noktada dövme (*battering*), kadının özgürleşmesi ve bunu kapitalist sistemin haklılaştırması ile yıkılan ataerkil otoritenin bir tür savunma refleksi olarak da tanımlanmaktadır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 31).

Baskıcı Kontrol kuramına göre, tek taraflı ve sistematik bir şekilde şiddet içerikli davranışlara maruz kalanlar arasında sadece kadınlar, dövülmeye bağlı hastalık belirtileri (*battering syndrome*) göstermektedirler. Bunun nedeni ise erkek tarafından uygulanan şiddetin toplumsal olarak desteklenmesidir (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 6). Zira geleneksel ataerkillik zayıflamış olsa da eğitim, din, tıp, hukuk, ceza adaleti/yargılaması, eğlenme/dinlenme gibi toplumun temel kurumları ve sosyal hizmetler, şiddet de dâhil olmak üzere, gerekli araçları kullanarak ataerkilliğe bir

anlamda daha geniş bir hareket alanı sağlamaktadır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 6). Bu nedenle tarafların birbirlerine karşılıklı olarak şiddet uygulaması şeklinde tanımlanan fiziksel dövüş, ahlaki bir sorun olarak değerlendirilirken tek taraflı ve sistemli şiddet içerikli davranışlarda bulunmak olarak tanımlanan dövme ise daha çok siyasi/ideolojik bir gerçekliğin göstergesi şeklinde değerlendirilmektedir. Tek taraflı ve sistematik bir biçimde şiddete maruz kalan bir erkeğe göre bu tür bir şiddete maruz kalan kadın, bundan kurtulmak istese de yapamamaktadır; çünkü kendisinin bağımlılık durumu, toplumun tüm kurumları aracılığıyla yeniden üretilmekte ve güçlendirilmektedir. Dolayısıyla, bir kadın dövüştüğü/kavga ettiği erkek karşısında bir galibiyet kazansa da sonuç itibarıyla yine de dövülen kişi olarak kalmaktadır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 28). Nitekim Connell'in "*Yerel zaferlerin ataerkilliği ortadan kaldırmayacağını kabul etmek de önemli*" (Connell, 1998, s. 155) değerlendirmesi bu görüşü doğrulamaktadır.

Bu noktada kapitalist sistemin, kadının özgürleşmesinde kuvvetli bir ittifak olarak görülmesine karşın, işlevinin anlaşılabilirliğinin çok da kolay olmadığı söylenebilir. Örneğin Connell, kapitalizmin bazı açılardan kadına daha fazla kişisel özgürlük ve eşitlik için şans tanıyarak mevcut ataerkil görenekleri yıktığına ilişkin tarihsel kanıtların bulunduğundan (Connell, 1998, s. 74) söz etmekle birlikte, özellikle devlet politikası olarak, kadının devlet hizmetlerinden erkeğe göre daha fazla yararlandırılmasının temelinde, kadının emek piyasasından dışlanmasına ilişkin bir ön kabulün bulunduğunu da belirtmektedir (Connell, 1998, s. 180). Stark ve Flitcraft ise kapitalizmin kadına sunduğu ve yine kapitalizm tarafından sömürülen özgürlüğü, önemli sosyal destekler de içeren, ekonomik akılcılığa yönelik engellerin ortadan kaldırılmasıyla elde edilse de bu sosyal desteklerin aynı zamanda kadının insani gelişimine engel oluşturduğunu ifade etmektedir (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 33). Buna göre, toplumun çeşitli kurumları tarafından ailelerin parçalanma nedeni, kadının toplumsal cinsiyet rollerinin gereği olduğu düşünülen bazı sorumluluklarını yerine getirmemesi ile açıklanmaktadır. Nitekim Yirminci Yüzyılın başlarından itibaren çeşitli derecelerde kazanılan öz bilinçlenmeyle birlikte; tıp, sosyal çalışma, psikiyatri ve akıl sağlığıyla ilgili diğer meslekler ve sosyal hizmet veren kuruluşlar; ebeveynlik, eşe destek olmak ve ev idaresi/bakımı gibi toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan sorumluluklarını yerine

getirmede başarısız olan kadınlar nedeniyle parçalanmış ailelerle karşılaşmaya başlamışlardır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 35).

Ailelerin parçalanma nedenini bir anlamda kadının özgürleşmesine bağlayan böylesi bir anlayış dolayısıyla da, bu tür sosyal hizmetlerin ilkeleri ve sağlık, eğitim, refah gibi belirli esasları ve özellikle kadın işgücü, olgunlaşmış bir sosyalizasyonun göstergeleri olsalar da, aynı zamanda bu sosyal hizmet kollarının, genişletilmiş ataerkilliğin bir parçası olarak da işlev gördükleri ve kadın emeğine ilişkin kapitalist pazarın dengesiz/inişli çıkışlı düzenine de böylelikle dahil oldukları belirtilmektedir. Daha öz bir ifadeyle, bu hizmetler ataerkil ailenin genelleştirilmiş egemen karakterinin mirası olmaları nedeniyle, sosyalleşmek üzere teoride oluşturulmuş idealleri, pratikte zaman zaman çürütebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında da bu tür sosyal hizmetlerin, kadının ev hayatından özgürleşmesine hizmet etmek yerine, genişletilmiş bir alanda ataerkil ilişkilerin yeniden üretilmesine hizmet ettikleri öne sürülmektedir (Stark ve Flitcraft, 1996; s. 35).

Yukarıdaki değerlendirmeden hareketle, baskıcı kontrol olarak tanımlanan kadına yönelik aile içi şiddetin sadece kapitalist toplumlara özgü bir kadına yönelik aile içi şiddet türü olduğunu ileri sürmek, kadına karşı şiddetin tarihi geçmişi dikkate alındığında gerçekçi görülmesi de, şiddet içeren davranışlarla kadına baskı uygulanmasına olanak tanıyan dinamiklerin, kapitalist toplum düzeninde daha da çeşitlendiğini söylemek gerçekçi görülmektedir. Connell da kadınlar üzerinde hâkimiyet kurulmasının kapitalist anlayış çerçevesinde şekillenen toplumsal yapılanmadan önce başladığını, ancak kapitalizmle birlikte tüm sınıflarda yaşanmaya başladığını belirtmektedir (Connell, 1998, s. 71). Zira kapitalist sistem, kadını bir taraftan işgücünden yararlanmak üzere iş hayatına dahil ederken, diğer taraftan da yaptığı işleri erkeğin yaptığı işlere göre daha az önemli gösterip değersizleştirerek, aile içi şiddetin başlıca mağduru olmasına zemin hazırlayabilmektedir (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 33). Toplumun temel kurumlarının, kadınların üst düzey yönetici olmalarını güçleştirecek biçimde erkekler tarafından düzenlendiğine ilişkin Connell'in daha önce yer verilen değerlendirmesi de bu görüşü desteklemektedir (Connell, 1998, s. 151).

Buna göre örneğin, genellikle gelir düzeyi yüksek aileler dışındaki ailelerde, ailenin sürdürülebilirliği kadının da ücretli olarak çalışmasına bağlı olmasına karşın kapitalist sistem, erkek ve kadın arasında ücret ve iş ayrımcılığı yaparak; kadını genellikle evliliğe ve az değer biçilen ya da değerli görülmeyen ev işleri yapmaya da zorlamakta; böylelikle kadınların genellikle erkeğe bağımlı kalmalarını sağlamaktadır (Stark ve Flitcraft 1996, s. 33). Dolayısıyla, kadının aile içi şiddetten kurtulmaya yönelik sahip olduğu yeni güç, kadının bağımsızlığına yönelik olarak kapitalizmin sağladığı geniş maddi/maddesel dayanak olmadan anlaşılabilirken dahi, kendi dinamikleri içinde aile içi şiddet, aynı zamanda bireysel öznelliğin değersizleştirildiğini de göstermektedir (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 34).

Baskıcı Kontrol kuramına göre bunun nedeni, kapitalist sistemde ücretin evrensel bir değişim aracı olmasıyla birlikte aile dinamiklerinin, iş piyasasına dahil olan aile üyelerinin gelirlerine göre yeniden oluşturulmasıdır. Günün koşullarına göre yeniden kurulan aile dinamikleri, sanayi üretimindeki ani artış ve azalış döngüsüyle kadınların ve çocukların iş piyasasına girmeleri, bunun sonucunda aile içindeki erkek egemenliğinin kırılması, sonrasında da kadınların ve çocukların artan özerkliğine bir tür tepki olarak erkeklerin şiddet de içeren bir dizi savunma mekanizmalarını geliştirmelerine olanak tanınmasıyla istikrarsızlaştırılmıştır (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 39).

Özetle *Baskıcı Kontrol* kuramına göre, kadın işgücüne duyulan ihtiyacın kadının özgürleşme sürecini de beraberinde getirmesi ve kadının itaat etme esasına dayalı geleneksel rolünden uzaklaşması sonucunda, kadına yönelik aile içi şiddet farklı bir boyut kazanmıştır. Nitekim kadının itaatkâr davranmasının nedeni olarak karakter özelliğini, kültürü ya da aileyi gösterebilmek için, modern kadının bireysel hak ve özgürlüklerini elde ettikten sonra da gönüllü olarak geleneksel rollerini sürdürdüğünün ispatlanması gerektiğini belirten Stark, böylelikle, kadının erkek egemenliğine boyun eğmesi ile geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri arasında bir ilişki bulunduğunu da vurgulamaktadır. Stark bu görüşünden hareketle, üzerindeki baskı ve kontrolden kurtulmuş modern kadının, eğer geleneksel rollerini gönüllü olarak sürdürerek itaat etmeye devam etseydi baskıcı kontrol olarak tanımlanan bir şiddet türünün ortaya çıkmayabileceğini de ileri sürmektedir (Stark, 2009, s. 1512).

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde, bu araştırmada *Baskıcı Kontrol*, özellikle kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesinde toplumsal dinamiklerin rolüne dikkat çekmesi açısından önemli bulunmaktadır. Zira kapitalist anlayış temelinde şekillenen toplumsal yapının, kapitalist öncesi döneme göre kadına daha fazla özgürlük ve eşitlik sunması, geleneksel ataerkil anlayıştan kaynaklandığı düşünülen kadına yönelik aile içi şiddetin, kadının özgürleştiği ve erkekle eşit konuma geldiği ölçüde azalacağı gibi bir öngörüye yol açabilse de, *Baskıcı Kontrol* kuramı, kadına yönelik aile içi şiddetin azalmadığını; farklı bir boyut kazanarak bir anlamda kapitalist toplum yapısına uyumlu bir şekilde sürdüğünü iddia etmektedir. Öyle ki, kadının özgürleşmesine, erkekle eşit haklara sahip olmasına, kamusal alana daha fazla girebilmesine hizmet eden kurumlar dahi son kertede toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddete yol açabilen bir anlayış üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla, *Baskıcı Kontrol* kuramından hareketle, kapitalist toplumlarda ataerkil anlayışın, genelde kapitalist toplum düzeni ve ataerkil yapının, özelde ise kapitalist sistemin bir anlamda bel kemiği olan aile kurumunun sürdürülmesi hedefi doğrultusunda daha hızlı ve etkin bir dolaşım imkânı bularak yeniden ve yeniden üretilmesinin olası olduğu söylenebilir. Bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik, kadınların özgürleşmesine ve erkeklerle eşit haklara sahip olmasına hizmet eden ve hatta kadına yönelik şiddetle mücadele eden kurumlar da dahil olmak üzere, toplumun farklı kurumlarının doğrudan ya da dolaylı işbirliğinde bulunmalarının ise kadına yönelik aile içi şiddetin üretilmesine olanak tanıyan birer dayanışma örüntüsü olduğu düşünülmektedir.

1.2.3. Öğrenilmiş Çaresizlik

Öğrenilmiş Çaresizlik, doğrudan toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik şiddeti açıklamaya yönelik geliştirilmiş olmamakla birlikte, kadına yönelik şiddet çalışmalarında kullanılan bir kuramdır. Örneğin kadına yönelik şiddeti, kadının şiddete gösterdiği tepkiler açısından açıklayan *Dayak Yiyen Kadınlar Sendromu* kuramı, *Öğrenilmiş Çaresizlik* Kuramı temelinde geliştirilmiştir (Walker, 1992, s. 327, 330; Walker, 2006, s. 145).

Öğrenilmiş Çaresizlik kuramı, bir canlının, depresyona maruz kalmasına yol açan dış kaynaklı bir olay karşısındaki ruh halini anlamak üzere ilk olarak laboratuvar ortamında köpekler üzerinde deneyler yapılarak, sonrasında da öğrenciler üzerinde çeşitli testler uygulanarak geliştirilmiştir (Walker, 2006, s. 145). Bu kurama göre istemediği bir davranışa maruz kalan bir canlı, gösterdiği tepkilerin maruz kaldığı olayı ve o olayın sonuçlarını önleyemediğini öğrendiğinde, söz konusu olaya yönelik tepkileri önemli ölçüde azalmaktadır (Maier ve Seligman, 1976, s. 4).

Dolayısıyla, sadece kontrol edilemeyen bir duruma maruz kalmak kişinin kendisini çaresiz hissetmesine yol açmamakta; çaresizlik durumu, karşılaşılabilecek sonuçların kontrol edilemeyeceğine yönelik bir düşüncenin oluşması sonucunda da ortaya çıkabilmektedir (Abramson ve Seligman, 1978, s. 50). Buna göre, istenmeyen bir sonucun gerçekleşmesini önlemek için verilen tepkilerin sonuçsuz kalacağına öngörülmesi, çaresizlik duygusu uyandıran bir takım davranışsal, bilişsel ve duygusal eksikliklere yol açabilmektedir (Walker, 1981, s. 83). Kişi kendisini çaresiz hissettiğinde öncelikle neden çaresiz olduğuna yanıt aramakta, sonrasında da bu çaresizliğin genel ve sürekli bir çaresizlik olup olmadığına karar vermektedir. Bu değerlendirme ayrıca, kişinin özgüven eksikliğinin derecesini de belirleyebilmektedir (Abramson ve Seligman, 1978, s. 50).

Öğrenilmiş Çaresizlik kuramına göre, kişinin maruz kaldığı bir olayı ve olayın olası sonuçlarını kontrol edemeyeceğini düşünmesi çaresizliğe, çaresizlik durumu da bunalıma yol açabilmektedir. Örneğin çok istenilen bir sonucun gerçekleşmesinin olanaksız olduğu ya da hiç istenmeyen bir sonucun gerçekleşme olasılığının çok yüksek olduğu durumlarda ve kişinin istenilen sonuca ulaşabileceği ve/veya istenmeyen sonucu değiştirebileceği kaynaklardan yoksun bulunması söz konusu olduğunda, hissedilen çaresizlik duygusunun bunalıma dönüşme olasılığı yükselmektedir (Abramson ve Seligman, 1978, s. 68).

Öğrenilmiş Çaresizlik kuramında, sahip oldukları kaynaklarla istedikleri sonuçları elde edemeyeceklerine inanan kişilerde, özgüven eksikliğinin de görüldüğü belirtilmektedir. Özgüven eksikliği, kendileriyle aynı durumda olanların, sahip oldukları kaynaklarla istedikleri sonuçları elde edebileceklerine inanan kişilerde daha da artmaktadır. Bir

diğer ifadeyle, ellerindeki kaynaklarla istedikleri sonuca ulaşamayacaklarını ya da istenmeyen bir sonucu önleyemeyeceklerini düşünenlerinin özgüvenleri, ne kendilerinin ne de aynı konumdaki kişilerin istedikleri sonuca ulaşamayacaklarını ya da istemedikleri bir sonucu önleyemeyeceklerini düşünenlere göre daha azdır (Abramson ve Seligman, 1978, s. 55). Dolayısıyla, önleyemedikleri istenmeyen sonuçlarla karşılaşan kişilerin özgüvenlerinin düşük ya da yüksek olması, maruz kaldıkları durumun kişisel veya evrensel bir durum olmasına bağlı olarak değişebilmektedir (Abramson ve Seligman, 1978, s. 66).

Özetle *Öğrenilmiş Çaresizlik* kuramına göre, istenmeyen bir duruma maruz kalma ve bu durumun yaşanmasını ve olası sonuçlarını önleyememe, duruma ilişkin çaresizliğin öğrenilmesini ve bir noktaya kadar kabullenilmesini beraberinde getirebilmektedir. Bu noktada, aile içi şiddete maruz kalan kadınların da, maruz kaldıkları şiddete karşı büyük ölçüde tepkisiz kalmalarında; kadınların şiddeti önleyebilecek ve/veya şiddet ortamından uzaklaşabilecek gerekli kaynaklara yeterince sahip olmadıklarını ya da söz konusu kaynaklardan tümüyle yoksun olduklarını öğrenmelerinin etkin rol oynadığı düşünülmektedir.

Nitekim kadına yönelik şiddet araştırmalarında bu tür bulgulara ulaşılmaktadır. Örneğin, *Öğrenilmiş Çaresizlik* kuramını, kişilerin engelleyemeyeceklerini fark ettikleri olaylara karşı tepki vermeyi bıraktıkları şeklinde değerlendiren Walker, bu değerlendirmesinden hareketle kadının istenmeyen bir sonucu önleyemeyeceğine dair bir algıya sahip olmasının, şiddet içeren bir ilişkiden kaçmasını ya da şiddeti sonlandırmasını olanaksız kıldığı görüşündedir (Walker, 1981, s. 83). Aynı şekilde, kadına yönelik aile içi şiddeti açıklamaya yönelik çeşitli araştırmalarda, şiddet mağduru kadınların büyük bir kısmının, şiddete karşı sessiz kaldıkları ve şiddet ortamından uzaklaş(a)madıkları yönünde sonuçlara ulaşılması (İçli, 1994, s. 15-6; AAK, 1995, s. 147-8; Vatandaş, 2003, s. 174; Yıldırım, 1998, s. 97; KSGM, 2009, s. 86, 235; Truninger, 1971, s. 260; Gelles 1976, s. 661, 666; Dobash, 1992, s. 4; Walker 1992, s. 325; Barnett ve LaViolette, 1993, s. 28-9; Walker 1994, s. 66,79); şiddeti önlemeye yönelik kaynak yoksunluğunun sonucunda yaşanan öğrenilmiş çaresizliğin göstergeleri olarak değerlendirilmektedir.

Kadına yönelik şiddet araştırmalarında, kadının aile içi şiddetle mücadele etmek yerine şiddeti kabullenmek durumunda kalmasına ilişkin çeşitli nedensel açıklamalar getirilmektedir. Buna göre şiddet mağduru kadının, şiddet karşısında sessiz kalmasının temel nedenlerinden birisi, kadına yönelik şiddeti, yok kabul eden ya da meşrulaştıran politikalar doğrultusunda yerine getirilen kurumsal uygulamalardır. (Dobash, 1992, s. 4; Barnett ve LaViolette, 1993, s. 24, 45, 68; Stark ve Flitcraft, 1996, s. 35). Doğrudan ya da dolaylı olarak erkek şiddetini kabul eden ya da görmezden gelen politikaların uygulayıcısı olan kurumlar, aynı zamanda, şiddet mağduru kadınların, gördükleri şiddeti anlatma konusunda isteksiz davranmalarını teşvik etmekte ve/veya şiddet mağduru kadınların gördükleri şiddetten utanmalarına ve kendilerini sorumlu görmelerine yol açabilmektedir (Dobash, 1992, s. 4).

Bu gerçeklik, araştırma problemi çerçevesinde, doğrudan ya da dolaylı olarak kadına yönelik aile içi şiddete yol açabilen, genelde ataerkil toplum yapısını özelde ise ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin de bir yansıması olarak görülmektedir. Zira aile içi şiddet mağduru kadın, maruz kaldığı şiddetle mücadelesinde kurumsal destek de dahil olmak üzere her türlü kaynaktan yoksun kaldığında şiddeti önleyemeyeceğini öğrenmekte sonrasında ise şiddet karşısında sessiz kalmayı tercih etmekte veya şiddeti yok saymakta ya da “*yuvamı kurtarmak istiyorum*”, “*ocuklarım için katlanıyorum*” benzeri bir takım gerekçelere sığınabilmektedir. Dolayısıyla, aile içi şiddet mağduru kadın tarafından, özellikle şiddetin nlemeyeceğinin öğrenildiği noktada üretilen bu tür gerekçeler ya da şiddetle baş etmenin bir yolu olarak girişilen ataerkil pazarlıklar, araştırma kapsamında, bir yandan ailenin korunmasını sağlayan diğer taraftan ise kadına yönelik şiddetin yeniden üretilmesine zemin hazırlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KENDİLERİYLE GÖRÜŞME YAPILAN KADINLARIN BAZI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Hem genel olarak aile içi şiddet, hem de kadına yönelik aile içi şiddet üzerine, nicel araştırma yöntemiyle büyük ölçekli araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmalar yoksulluk, işsizlik, eğitim eksikliği, erkeğin alkol, uyuşturucu gibi alışkanlıkları olması, çevre, aile ve akrabalık ilişkileri, değer yargıları, şiddet görmenin ve uygulamanın sosyalizasyon sürecinde öğrenilerek içselleştirilmesi gibi değişkenlerin aile içi şiddete yol açan başlıca etmenler olduğunu ortaya koymaktadır (İçli, 1994; AAK, 1995; AKK, 1998; Rittersberger-Tılıç 1998; İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminolojik Araştırma Merkezi 2003; Vatandaş 2003; Altınay ve Arat 2007; SGM, 2009). Ancak bu değişkenlerin, aile içi şiddeti hangi durumlarda ve nasıl ürettiklerine ilişkin bulgulara salt nicel araştırma yöntemi kullanılarak ulaşılması, nicel yönteminin doğası gereği mümkün olmadığından, bu ve benzeri soruların yanıtları çerçevesinde yeni bulgulara ulaşılabilmesi için nitel araştırma yönteminin kullanılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır.

Nitekim bu araştırmada da kadına yönelik aile içi şiddete yol açan etmenlerden biri olarak değerlendirilen; aile birliğini sağlayan dayanışma örüntülerinin kadına yönelik aile içi şiddeti hangi durumlarda ve nasıl ürettiği sorularına yanıt aranmakta, ancak sadece görünebilir gerçekliklerden hareket edilerek aranılan yanıtlara ulaşamayacağı düşünülmektedir. Zira dayanışma kavramının genellikle, herhangi bir hedefe ulaşmaya yönelik işbirliği yapmak, ortak hareket etmek şeklinde tanımlanması ve dolayısıyla genellikle olumlu bir çağrışım uyandırması, kadına yönelik aile içi şiddet ile ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri arasındaki ilişkinin görünürlüğüne engel oluşturabilmektedir. Bu noktada, Neuman'ın bazı durumlarda "*dışa dönük gözlem*

tarafından yanlış” yönlendirilmemek ve “yüzeyin altında görünmeden kalabilen daha derin yapıları ve güçleri” (Neuman, 2007, s. 673) ortaya çıkarabilmek için nitel araştırma tekniklerinin kullanılmasının gerekli olduğuna dair belirttiği genel ilkeler göz önünde bulundurularak; kadına yönelik aile içi şiddet ile ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri arasındaki ilişkinin, yüzeyin altında, derinlerde kalan gerçekliklerine ulaşabilmek amacıyla nitel araştırma veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır

Bu çerçevede, araştırma probleminin aktörlerinden biri olan aile içi şiddet mağduru kadınlarla doğrudan etkileşime girerek, araştırma problemiyle ilgili ilk elden veri elde etmek amacıyla (Neuman, 2007, s. 544) alan araştırması yapılmıştır. Araştırmanın özneleri, alan araştırmasının gerçekleştirildiği Haziran 2012 – Ağustos 2013 tarihleri arasında Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevinde kalan aile içi şiddet mağduru kadınlardır. Sorun-merkezli görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen alan araştırmasında, sığınmaevinde kalan aile içi şiddet mağduru kadınların; bir veri toplama aracı ya da gözlemlenebilen birer nesne olmadıkları; aksine toplumsal dünyalarını etkileşim yoluyla yaratıp tanımladıkları (Neuman, 2007, s. 545) kabulünden hareket edilmiştir. Dolayısıyla araştırma kapsamında görüşülen kadınlar, araştırma sorularının muhatabı özneler olarak araştırmanın ana noktası (Mayring, 2000, s. 11) kabul edilmiştir. Araştırmacının ise alanda tarafsız bir şekilde salt veri toplamadığı, bizatihi araştırma sürecinin bir parçası olduğu (Neuman, 2007, s. 545; Yıldırım ve Şimşek, 2003, s. 23) dikkate alınmıştır. Buna göre araştırmacının, alan araştırması kapsamında görüşülen kadınların araştırma problemiyle ilgili görüşlerini ve deneyimlerini; temel bireysel hak ve özgürlükler açısından ele aldığı, araştırma sürecinde göz önünde bulundurulmuştur. Alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler ise araştırmacıyla görüşülen kişinin ortak bir ürünü (Neuman, 2007, s. 585) olarak değerlendirilmiştir.

Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, formda şiddet ve aile başlıkları altında; açık uçlu, dolaylı ve varsayım dayalı sorulara (Yıldırım ve Şimşek, 2003, s. 107) yer verilmiştir. Görüşme formu hazırlanırken, kolay anlaşılabilir sorular yazılmasına, soruların ayrıntılı konuşmayı teşvik etmek için “nasıl”, “neden”, “ne” sorularına yanıt verecek biçimde açık uçlu olmasına ve görüşülen kişilerin

araştırma problemiyle ilgili deneyimlerini anlatabilecek şekilde odaklı sorular olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca görüşülen kişinin doğrudan araştırma problemiyle ilgili konularda daha fazla bilgi vermesini sağlamak için ayrıntıya, açıklamaya ve aydınlatmaya yönelik sondaj sorular hazırlanmıştır. Araştırma problemiyle bağlantılı herhangi bir olayla karşılaşılması durumunda, görüşülen kişilerin tutumlarını, olaya karşı nasıl tepki gösterebileceklerini öğrenmek amacıyla da (Yıldırım ve Şimşek, 2003, s. 101-107) varsayıma dayalı sorulara görüşme formunda yer verilmiştir.

Sorun-merkezli görüşme yoluyla, ses kaydı alınarak elde edilen veriler öncelikle özet kayıt (Mayring, 2000, s. 81) şeklinde yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarımda, *yazılı dile çeviri* tekniği kullanılmış; yerel ağızlar ayıklanarak, cümle bozuklukları (Mayring, 2000, s. 78) giderilmiştir. Bu teknik kullanılırken, görüşülen kadınların verdiği bilgiler, konu ve içerik açısından (Mayring, 2000, s. 78) hiçbir şekilde değiştirilmemiştir. Özet kayıt hazırlanırken ise, sistemli bir çözümleme yapılabilmesi için, görüşülen kadınlardan edinilen bilgiler, konu dışı olanlar ayıklandıktan sonra (Mayring, 2000, s. 81), çalışmada kullanılan kavramlar ve kuramlar çerçevesinde sınırlandırılmış ve sınıflandırılmıştır. Özellikle araştırma problemiyle doğrudan bağlantılı olduğu düşünülen; kadınların araştırma problemiyle ilgili deneyimlerini ve özgün değerlendirmelerini yansıtan ifadeleri, araştırmanın yapı taşları (Mayring, 2000, s. 81) kabul edilerek veri analizinde ana gösterim aracı olarak, doğrudan alıntılar (Mayring, 2000, s. 73) şeklinde kullanılmıştır.

Görüşme formundaki sorular öncelikle, evliliklerinde eşleri tarafından farklı şiddet türlerine maruz kalarak eşlerinden ayrılmış dört kadına, pilot uygulama kapsamında, sorun-merkezli görüşme şeklinde yöneltilmiş; buna göre soru formunda gerekli değişiklikler; eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır. Görüşme formu üzerinde, araştırma süreci başladıktan sonra da, görüşülen kadınların araştırma problemiyle ilgili deneyimleri ve deneyimlerinden hareketle yaptıkları özgün yorum ve değerlendirmeleri doğrultusunda çeşitli değişikliklere gidilmiştir. Örneğin sığınmaevinde ilk görüşülen kadının, eşinden şiddet görmesine eşinin ailesinin de zaman zaman neden olduğunu anlatırken “*niye bu kadar karının eline yuları verdin, niye bu kadar ipleri saldın, işte seni sanki karın mı yönetiyor... Öyle dedikçe ailesi, bu da erkeklik yapıyordu; onların önünde beni dövüyordu... Biz erkeğiz, bizim dediğimiz olur, bizim sözümüzden kadınlar*

çıkamaz... Annesinin babasının önünde kendini çok gösterirdi... Ben işte erkeğim, kadınıma bakın böyle yapıyorum, o da bana boyun eğiyor...” şeklindeki değerlendirmeleri; ayrıca şiddeti tanımlarken kullandığı *“başkalarının yanında hakaret etmesi şiddet değil ama nasıl diyeyim bilmiyorum da, bunu eşim çok yapardı; birilerinin önünde hep erkekleşirdi, hep erkek benim derdi”* şeklindeki açıklamaları, araştırma probleminin, hegemonik erkeklik ve farklı egemen erkeklikler kavramları üzerinden de açıklanabileceğini akla getirmiştir. Böylelikle görüşme formuna, bir anlamda görüşme sürecinde araştırmacıyla görüşülen kişinin ortak bir ürünü olarak ortaya çıkan erkeklik kavramıyla ilgili sorular eklenerek diğer görüşülen kadınlara da yöneltilmiş; kavramsal çerçevede de erkeklik konusuna ayıca yer verilmiştir.

Görüşme formunun hazırlanması aşamasında Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi'nin yöneticileri ile bir ön görüşme yapılmıştır. Yöneticilerden, alan araştırmasının söz konusu kadın sığınmaevinde yapılması için gayri resmi onay alındıktan sonra, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü kanalıyla Çankaya Belediye Başkanlığı Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'ne gönderilen 31.05.2012 tarih ve B.30.2.HAC.0.41.00.00/200/2540 sayılı resmi yazının 08.06.2012 tarihinde kabul edilmesini takiben alan araştırması kapsamında görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeler 29 Haziran 2012 - 28 Ağustos 2013 tarihleri arasında, 14 aylık bir süre içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu sürede toplam 39 kadınla, görüşme yapılması talebiyle bağlantı kurulmuştur. Ön görüşme yapılan 2 kadın görüşme talebini kabul etmemiş, 4 kadınla yapılan görüşmeler ise araştırma problemiyle doğrudan bağlantılı olmadığı düşünülerek araştırmaya dahil edilmemiştir. 1 kadın ses kaydı alınmaması koşuluyla görüşme yapılmasını kabul etmiştir. Ancak görüşme sonrasında not tutularak elde edilen verilerin yeterli ve açıklayıcı olmadığı görülmüş ve görüşme araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Sonuç olarak araştırma problemiyle birebir ilgili olduğu düşünülen 32 kadınla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin en kısası 30, en uzununu ise 120 dakika sürmüştür. Ortalama görüşme süresi ise yaklaşık 70 dakika olmuştur. İlk günkü görüşmeler, Sığınmaevi Müdiresinin talebi üzerine Sığınmaevi'nde görevli bir uzmanın gözetiminde yapılmıştır. Sonraki görüşmeler ise görüşme yapılan kadınlarla teke tek gerçekleşmiştir. Görüşmelerin büyük bir çoğunluğu, bu tür görüşmeler için kullanılan bağımsız bir odada yapılmıştır. Odanın uygun olmadığı

durumlarda ise kadınların odalarında ya da güvenlik görevlisinin odasında görüşülmüş; odalarda kadınların varsa bebekleri ya da küçük çocukları dışında kimse bulunmamıştır. Görüşmelerin, görüşme yapılacak kadınların uygun olmaları durumunda, haftanın herhangi bir günü ve günün herhangi bir saatinde yapılması konusunda Sığınmaevi yöneticileri kolaylık göstermişlerdir.

Buna göre araştırma kapsamında görüşülen kadınlara öncelikle kişisel bilgilerine ilişkin veri elde etmek amacıyla demografik sorular; daha sonra da araştırma problemi çerçevesinde hazırlanan sorular yöneltilmiştir. Bazı sorular, daha önce sorulan soru ve alınan yanıtlar doğrultusunda sadece ilgili kadınlara sorulmuştur. Örneğin eş şiddeti nedeniyle evlerinden ayrılarak anne baba evine geri dönen kadınlara, anne baba evinde bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik davranışlara maruz kalıp kalmadıklarına ilişkin soru; evlerinden ayrıldıktan sonra anne baba evine geri döndüklerini söyleyen 16 kadına sorulmuştur. Aynı şekilde, aile baskısının evlenmelerinde belirleyici bir unsur olup olmadığını öğrenmeye yönelik soru, sadece isteyerek mi yoksa aile zoruyla mı evlendikleri şeklinde sorulan soruyu, isteyerek evlendikleri şeklinde yanıtlayan kadınlara yöneltilmiştir.

Alan araştırması çerçevesinde gerçekleştirilen sorun-merkezli görüşmelere başlanmadan önce, Sığınmaevi yetkililerinden, o an için, eş şiddeti nedeniyle Sığınmaevinde bulunan kadınların isimleri alınmış sonrasında da söz konusu kadınlardan birine ulaşılarak; yapılan araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmak isteyip istemediği sorulmuştur. Görüşmenin kabul edilmesi durumunda bağımsız bir odaya geçilerek araştırmayla ilgili olarak tekrar bilgi verilmiş; kimliği açığa vurabilecek kişisel bilgilerin gizli tutulacağı; yapılacak görüşmenin tümüyle görüşülecek kişinin isteğine bağlı olduğu; herhangi bir zorlama ya da yönlendirmenin söz konusu olmadığı, istediği zaman görüşmeyi sonlandırabileceği açık bir dille ifade edilmiştir. Onay alındıktan, bir anlamda karşılıklı bir güven sağlandıktan sonra, görüşmenin yaklaşık ne kadar süreceği hakkında bilgi verilmiş ve görüşmenin kayıt altına alınması için de ayrıca izin istenmiştir.

Alan araştırması sürecinde bu şekilde toplam 32 kadınla görüşülmüştür. Görüşmelerin yapıldığı sürede Sığınmaevi yetkilileri son derece titiz davranmış; görüşmenin

kesilmesine ya da yarım kalmasına yol açabilecek herhangi bir müdahalede bulunmamışlardır. Aynı şekilde görüşülen 32 kadın da herhangi bir nedenden dolayı kesintiye uğratmadan görüşmeyi tamamlamıştır.

2.2. ALAN ARAŞTIRMASINDA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Alan araştırmasının ilk günlerinde günde 2 ya da 3 kadınla görüşme yapılmıştır. Ancak birkaç görüşme sonrasında aynı günde 1'den fazla görüşme yapmanın bir takım olumsuz tarafları fark edilerek, genelde haftada 1 ya da 2 görüşme yapılması uygun bulunmuştur. Aile içi şiddet mağduru olup, şiddeti önleyebilecek temel kaynaklara sahip olmayan ve/veya can güvenlikleri tehlikede olduğu için, bir anlamda, zorunluluktan sığınmaevinde bulunan kadınların bu araştırmanın öznelere olması dolayısıyla; alan araştırmasına başlamadan önce, kadınların bireysel hak ve özgürlüklerinin çeşitli şekillerde engellendiğini gösteren birçok hayat öyküsüyle karşılaşılabilirdiği öngörülmüştür. Bununla birlikte görüşmelere başlandığında, maruz kalınan şiddeti ve bu şiddetin yol açtığı olumsuz durumları/sonuçları doğrudan şiddete maruz kalan kişilerden dinlemenin çok da kolay olmadığı; kadınların hayat öykülerinin araştırmacıyı zaman zaman etkilediği fark edilmiştir. Dolayısıyla, bir kadınla görüşme yapıldıktan hemen sonra başka bir görüşmeye başlanmasının, bir önceki görüşmenin etkisi henüz sürdüğünden, verimli olmayacağı düşünülerek, haftada 1 ya da 2 görüşme yapılmaya çalışılmıştır.

Alan araştırmasının bu şekilde sürdürülmesi, çalışmanın 14 aylık bir süreye yayılmasında etken olmuştur. Ayrıca, Sığınmaevinin sınırlı sayıda yatağa sahip olması ve kadınların genellikle 3 ay, bazen daha uzun bir süre sığınmaevinde kalmaları yeni görüşmeler yapılması için belirli bir süre beklemeyi gerektirmiştir. Bunların yanı sıra, alan araştırmasının başlamasından yaklaşık 3 ay sonra Sığınmaevine kabul edilen bir kadının, aynı gün eşyalarını almak için evine gittiği sırada eşi tarafından öldürülmesi, Sığınmaevi Müdüresinin istifasıyla sonuçlanan kısa süreli bir yönetim krizine, yeni kadın kabulünün de bir süre durmasına neden olmuştur. Alan araştırması öncesinde öngörülemez söz konusu durum da çalışmanın bir yıldan daha uzun bir sürede tamamlanmasında etkili olmuştur.

Özellikle ilk görüşmelerde, görüşme formunda yer alan soruların bazıları, kadınların konu dışı olaylardan da söz etmesi ve araştırmacının görüşülen kadınları görüşme formundaki sorular doğrultusunda yönlendirme konusunda zorlanması gibi nedenlerden dolayı, yönlentilememiştir. Ayrıca görüşmeler başladıktan sonra görüşme formunda birtakım değişikliklerin yapılmasına gerek duyulmuştur. Bu nedenlerle ilk görüşülen kadınlarla birden fazla görüşme yapmak durumunda kalınmış ve çok büyük ölçüde eksik sorular ve sonradan görüşme formuna eklenen sorular kadınlara yönlentilebilmiştir. Soruların bazıları ise, görüşmenin akışından dolayı bazı kadınlara yönlentilememiştir. Örneğin bir kadın, ailenin kendisi için ne ifade ettiği şeklindeki soru karşısında ağlamış ve soruyu yanıtlayamamıştır. Bununla birlikte tüm sorular, görüşülen kadınların en az % 75'ine yönlendirilmiş ve yanıt alınmıştır. Soruların yanıtlanma sayısına göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmektedir.

2.3. ARAŞTIRMAYA KATILAN KADINLARIN BAZI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Araştırmaya katılan kadınların araştırma problemiyle bağlantılı yaşantılarına ilişkin veriler, sadece kadınlarla birebir gerçekleşen görüşmelerde değil, alan araştırmasının tamamlanmasına kadar geçen süre içerisinde toplanmıştır. Kadınlar ve Sığınmaevi çalışanlarıyla birlikte birçok kez öğle yemekleri yenmiş, beş çayları içilmiş, çocuklarla oyunlar oynanmış, bayramlaşmış, kadınlar arasında yaşanan tartışma ve dayanışmalara tanık olunmuştur. Dolayısıyla, araştırma kapsamında yapılan ve kayıt altına alınan görüşmelerin yanı sıra, aynı mekânda birlikte geçirilen zamanlarda da kadınların yaşantıları gözlemlenebilmiştir. Buna göre araştırmada, görüşülen kadınlardan edinilen, ancak doğrudan analiz ve değerlendirmeye dahil edilmeyen; kadınların aileleriyle ilgili verilere, gözlem yoluyla edinilen izlenimlere ve kadınların yaşantılarıyla ilgili sonradan edinilen bilgilere de araştırma problemiyle bağlantısı göz önünde bulundurularak, araştırmaya bütünlük kazandırması amacıyla yer verilmiştir. Bu çerçevede, araştırmaya katılan kadınların bazı demografik özellikleri, kimlikleri açığa çıkmayacak şekilde belirtilmektedir. Görüşülen kadınların gerçek isimleri saklı tutularak, yerlerine takma isimler kullanılmış, nereli oldukları ve nerelerde yaşadıkları/çalıştıklarına dair herhangi bir ipucuna dönüşmemesi için de bölge, şehir, semt vb. isimleri kullanılmamıştır.

OYA

31 yaşındaki ortaokul mezunu Oya'nın bir çocuğu vardır. 22 yaşındayken, ailesinin itirazlarına rağmen, ilkokul mezunu olan eşiyle evlenmiştir. Oya'nın babası lise mezunudur, annesi ise ilkokulu bitirmemiştir. Oya evlenmeden önce, anne-baba ailesinde şiddet görmüş, eşi ise çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmamıştır. Evlendikten sonra eşinden fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet gören Oya, ayrılmayı düşünmüş ancak ekonomik özgürlüğü bulunmadığı için bunu göze alamamıştır. Evlilikleri süresince eşinin düzenli bir işi ve geliri olmamıştır. Oya kısa süreli, geçici işlerde bir dönem çalışmış, eşinin ölümüyle birlikte ailesinin yanına geri dönmüş, ancak aile baskısına dayanamamış, ekonomik özgürlüğü ve gidecek başka bir yeri olmaması nedeniyle de sığınmaevine gelmiştir. Görüşmeler sırasında, çocuğunun saldırgan davranışlarda bulunduğu ve çevresiyle uyum sorunu yaşadığı gözlemlenmiş, bu gözlem Oya tarafından da onaylanmıştır.

GÜL

29 yaşındaki ilkokul mezunu Gül'ün 3 çocuğu vardır. İlkokul mezunu olan eşiyle 18 yaşındayken kaçarak evlenmiştir. Gül'ün babası ilkokulu bitirmemiştir. Gül evlenmeden önce aile içi şiddete maruz kalmış, evlendikten sonra da eşinden fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet görmüştür. Eşinin çocukluğunda da aile içi şiddet öyküsü vardır. Üçüncü çocuğu doğduktan sonra, eşinin şiddetine daha fazla dayanamayan Gül, çocuklarıyla birlikte sığınmaevine yerleştirilmiştir. Anne babası ayrı olan Gül'ün babası, kendisini çocukları olduğu için kabul etmemektedir. Gül sığınmaevinde bir süre kaldıktan sonra evine geri dönmüş, ancak yeniden eş şiddetine maruz kaldığı öğrenilmiştir. Eşi düzenli geliri olan bir işte çalışmaktadır. Kendisinin de, evlenmeden önce, iş deneyimi bulunmaktadır.

NAZ

38 yaşındaki üniversite mezunu Naz'ın 2 çocuğu vardır. Ailesinin uygun bulduğu, ancak kendisinin istemediği bir kişiyle 22 yaşındayken evlenmiştir. Naz'ın anne ve

babası ilkokul mezunudur. Hem Naz hem de eşi çocukluklarında ailelerinden şiddet görmüştür. Naz, üniversite mezunu olan eşinin fiziksel şiddetine fazla maruz kalmasa da, ölümlü tehdit edilme boyutlarına kadar ulaşan psikolojik şiddetine maruz kalmıştır. Eşinin engellemeleri nedeniyle düzenli bir iş hayatı olmamıştır; geçimini sağlayacak bir geliri yoktur. Ailesinin yanına, kendisini eşiyile barıştırmaya çalışacakları için gitmediğini söyleyen Naz, sığınmaevinin çocukları için uygun bir yer olmadığını düşündüğünden, onları beraberinde getirmemiştir.

ELA

23 yaşındaki ortaokul mezunu Ela'nın iki çocuğu vardır. Eşiyile 18 yaşındayken kaçarak evlenmiştir. İlkokul mezunu olan eşinin düzenli bir geliri bulunmaktadır. Hem kendisi hem de eşi çocukluklarında aile içi şiddete maruz kalmıştır. Ela'nın babası ilkokul mezunudur, annesinin ise okuma-yazması yoktur. Ela, eşinin fiziksel, cinsel, sözel ve ekonomik şiddetine maruz kalmış, eşi çocuklara da şiddet uygulamaya başladıktan sonra ise çocuklarıyla birlikte evden ayrılarak sığınmaevine gelmiştir. Ailesi ve akrabaları tarafından eşiyile barıştırılmak istendiği için ailesinin yanına dönmeyi düşünmemektedir. Sığınmaevindeyken birkaç işyerinde düşük ücretle, kısa süreliğine çalışmıştır. Araştırmanın devam ettiği süre içinde boşanma davası sonuçlanmış, çocuklarına yapılan devlet yardımıyla yeni bir hayata başlamıştır.

ECE

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların en genci olan Ece, 19 yaşındadır. Ortaokul mezunu Ece'nin, 18 yaşındayken kaçarak evlendiği ilkokul mezunu eşinden bir çocuğu vardır. Ailesi ve akrabaları tarafından, bir akrabasıyla evlendirilmek istenmiş, evlenmeyi reddettiği için özellikle akrabaları tarafından suçlanmış, üzerindeki baskıdan kurtulmak için de ilk karşılaştığı kişiyle evlenmiştir. Ece'nin babası ilkokul mezunudur, annesi ise hiç okula gönderilmemiş; okuma yazmayı sonradan öğrenmiştir. Evlenmeden önce annesinden şiddet gördüğünü söyleyen Ece, eşinin de çocukluğunda aile içi şiddete maruz kaldığını, ayrıca yetiştirme yurtlarında büyüdüğünü belirtmiştir. Ece, eşinden gördüğü fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet nedeniyle, hamileyken evinden ayrılarak

anne-baba evine geri dönmüş, ancak doğum yaptıktan sonra ailesi bebeğe sahip çıkmak istemediği, kendisine de baskı uyguladığı için bebeğiyle birlikte evden ayrılarak sığınmaevine gelmiştir. Çocuğunun ciddi sağlık sorunları bulunmaktadır.

ADA

Araştırma kapsamında görüşülen kadınlar arasında hiç okula gönderilmemiş; okur-yazarlığı olmayan tek kadın Ada'dır. 32 yaşında olduğunu söylemesine rağmen görüşme sırasında, çocuklarının yaşlarıyla ilgili verdiği bilgilere göre yaşının daha fazla olduğu düşünülmektedir. 15 yaşındayken kendi isteği dışında kaçırılan ve resmi nikâhı bulunmayan Ada'nın üç çocuğu vardır. Kendisi gibi okur-yazar olmayan eşinin düzenli bir geliri bulunmamaktadır. Hem kendisi hem de eşi çocukluklarında aile içi şiddete maruz kalmıştır. Ada, eşinden gördüğü fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet nedeniyle defalarca karakolluk olmuş, sonunda da çocuklarını bırakarak evden ayrılmıştır. Ancak, evden ayrılmasının tek nedeni olarak maruz kaldığı şiddeti göstermemekte; şiddetin yanı sıra eşinin çalışmamasından dolayı evden ayrıldığını, eşinin düzenli bir geliri olsa şiddete katlanabileceğini de ayrıca belirtmektedir. Evinden ayrılmadan önce ve ayrıldıktan sonra geçimini sağlamak için düşük ücretli ve kısa süreli işlerde çalışmıştır. Ailesinin kendisini çocuklarıyla birlikte kabul etmeyeceğini bildiğinden ve ayrıca ailesine geri dönerse evinden ayrıldığı için töre cinayetine kurban gidebileceği korkusuyla ailesinin yanına gitmeyi hiç düşünmemektedir.

BADE

37 yaşındaki ilkokul mezunu Bade'nin bir çocuğu vardır. 15-16 yaşlarında aile zoruyla bir evlilik yapmış, kısa sürede bu evliliği sona ermiştir. Evlilik deneyiminden sonra, anne-baba evine geri dönmeyen Bade, yaşamını farklı işlerde çalışarak sürdürmüş, sonrasında da anlaştığı bir kişiyle evlenmiştir. Hem kendisi hem de eşi çocukluklarında aile içi şiddet görmüştür. İlkokul mezunu olan eşinin, düzenli gelir getiren bir işi yoktur, kendisinin çalışmasına da izin vermemektedir. Evliliği süresince eşinden fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet gördüğünü söyleyen Bade, eşinin kendisini öldürmeye teşebbüs ettiği bir gün evden ayrılmış ve sığınmaevine yerleştirilmiştir.

ELİF

Elif 22 yaşında, lise mezunu ve bir çocuk sahibidir. Anne babası ayrı olan Elif, evlenmeden önce çocukluğunda şiddete maruz kaldığını, evlenmesinin asıl sebebinin de ailesi olduğunu söylemektedir. 19 yaşındayken, ilkokul mezunu, parçalanmış bir ailenin çocuğu olan ve aile içi şiddet öyküsü bulunan eşiyile kendi isteğiyle evlenmiştir. Eşinin düzenli bir işi ve geliri yoktur. Eşinin birkaç kez fiziksel şiddetine, sürekli olarak da sözel ve ekonomik şiddetine maruz kalmıştır. Elif eşinden ayrıldıktan sonra babasının evine geri dönmüş ancak özellikle erkek kardeşinden şiddet görmüştür. Bir tartışma sonucunda babası kendisini evden kovunca çocuğuyla birlikte sığınmaevine gelmiştir.

ASLI

27 yaşındaki ilkokul mezunu Aslı, ilk evliliğini ailesinin isteğiyle 14 yaşında yapmış, bu evliliğinden bir çocuğu olmuştur. Eşinden sürekli şiddet gördüğünü söyleyen Aslı, evliliğini sona erdirerek anne-baba evine geri dönmüş, çocuğunu ise ailesinin ekonomik durumu iyi olmadığı için eski eşinde bırakmıştır. Aslı'yı ailesi bir süre sonra tekrar evlendirmiş, bu evliliğinden de iki çocuğu olmuştur. Aslı çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmamış, ancak babasının annesine şiddet uygulamasına sık sık tanık olmuştur. Aslı'nın hem annesi hem de babası hiç okula gönderilmemiştir, okur-yazarlıkları yoktur. Aslı'nın eşi de çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmamıştır. İlkokulu yarım bırakan eşinin, düzenli bir işi ve geliri bulunmamaktadır. Eşi kendisine, birlikte oturdukları kayınpederinden çekindiğinden dolayı çok fazla fiziksel şiddet uygulayamasa da sürekli olarak sözel şiddet uyguladığı için çocuklarını alarak sığınmaevine gelmiştir. Sığınmaevinde bulunduğu süre içerisinde bir kez daha denemek üzere evine geri dönmüş; eşinin davranışlarında bir değişiklik olmadığını görerek tekrar çocuklarıyla birlikte sığınmaevine gelmiştir. Ailesinin ekonomik durumu iyi olmadığından çocuklarıyla birlikte yanlarına gidememektedir. Herhangi bir geliri yoktur, sığınmaevinde bulunduğu sürede kısa süreli, oldukça düşük ücretli birkaç işte çalışmıştır.

ESRA

27 yaşındaki ilkokul mezunu Esra, 16 yaşındayken kendisi gibi ilkokul mezunu olan 38 yaşındaki bir kişiyle isteyerek evlenmiştir. Bu evliliğinden iki çocuğu vardır. Evlenmeden önce aile içi şiddet görse de, evlilik kararında bunun etkisi olmamıştır. Esra, babasının annesine şiddet uyguladığına tanık olduğunu, babasının zaman zaman kendisine ve kardeşlerine de şiddet uyguladığını anlatmıştır. Eşi ise çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmamıştır. Esra, eşi gelir düzeyi yüksek bir işe sahip olduğu için, evlilikleri süresince ekonomik sıkıntı yaşamamış, ancak eşinden öldürülme noktasına kadar ulaşan fiziksel şiddet ve yanı sıra cinsel ve psikolojik şiddet görmüş, bu nedenle de eşinden ayrılmıştır. Eşinden ayrıldıktan sonra ailesinin yanına geri dönen Esra, ailesiyle anlaşamadığı, gidecek başka bir yeri de olmadığı için sığınmevine gelmiştir. Esra'nın herhangi bir iş deneyimi ve geliri bulunmamaktadır.

DENİZ

34 yaşındaki ilkokul mezunu Deniz'in iki çocuğu vardır. 17 yaşındayken eşiyle anlaşarak evlenmiştir. İlkokul mezunu olan eşinin düzenli bir işi ve geliri yoktur. Deniz evlenmeden önce ailesinden şiddet görmemiş, eşi ise çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmıştır. Deniz'in anne ve babası hiç okula gönderilmemiştir. Deniz'in, alkol bağımlısı olan eşinin işleri bozulduğu zaman, evin geçimini sağlamak için birkaç aylık çalışmışlığı dışında bir iş deneyimi ve herhangi bir geliri yoktur. Deniz, evlendikten hemen sonra eşinden şiddet görmeye başlamıştır. Eşi aynı zamanda çocuklarına da şiddet uygulamaktadır. Ailesinin yanına eşiyle kendisini barıştırırlar endişesi taşıdığı için gitmemektedir. Sığınmaevinde çocuklarıyla birlikte kalmaktadır.

DERYA

Yabancı uyruklu, 33 yaşındaki Derya üç çocuk annesidir. 17 yaşındayken üniversite öğrenimini yarım bırakarak evlenmiş ve Türkiye'ye yerleşmiştir. Eşi üniversite mezunudur ve düzenli geliri olan bir işi vardır. Çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmamış olan Derya, aile içi şiddete maruz kalan eşinden zaman zaman ağır yaralanmalara varan fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik ve ekonomik şiddet de

görmüştür. Eşi, çocuklarını kendisine vermediği için sığınmaevinde yalnız kalmaktadır. Düzenli bir geliri ve herhangi bir güvencesi yoktur. Çocuklarını bırakmak istemediği için ülkesine de geri dönememektedir.

ESİN

27 yaşındaki ilkokul mezunu Esin'in iki çocuğu vardır. Çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmıştır. Aile baskısından kurtulmak için 20 yaşındayken ilkokul mezunu eşiyle kaçarak evlenmiştir. Esin'in anne ve babası ilkokul mezunudur. Parçalanmış bir ailenin çocuğu olan eşi de aile içi şiddet mağdurudur; bir iş yerinde asgari ücretle çalışmaktadır. Esin, eşinin kendisini öldürmeye teşebbüse kadar varan fiziksel şiddetine ve ayrıca cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetine maruz kalmış, eşi çocuklara da şiddet uygulamaya başladığında evden ayrılmıştır. Bir süre çocuklarıyla birlikte farklı sığınmaevlerinde kalarak yaşamını sürdürmüş, annesinin yanına ise annesi çocuklarını istemediği için gitmemiştir. Sığınmaevinde kaldığı süre içerisinde düşük ücretli, geçici işlerde çalıştığından, çocuklarıyla birlikte geçimini sağlayabilecek düzenli bir gelire sahip olamamıştır. Esin, araştırmanın devam ettiği süre içerisinde, eşinin kendisine yönelik kötü davranışlarından dolayı pişman olduğunu söylemesi üzerine çocuklarıyla birlikte evine geri dönmüştür.

RANA

34 yaşındaki, ilkokul mezunu Rana, 14 yaşındayken aile zoruyla ilkokul mezunu olan eşiyle evlendirilmiştir. Bu evliliğinden dört çocuğu vardır. Evlenmeden önce aile içi şiddete maruz kalmıştır. Babası ilkokul mezunudur, annesi ise ilkokulu bitirmemiştir. Düzenli geliri olan bir işte çalışan eşi, evlendikten birkaç yıl sonra kendisine fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet uygulamaya başlamıştır, çocuklar da babalarından şiddet görmektedir. Ailesinin yanına, çocuklarını beraberinde getirmemek koşuluyla kendisini kabul ettikleri için gitmemiştir. Sığınmaevinde yalnız kalmaktadır. Geçimini sağlayabilecek bir iş aramakta, evine geri dönmeyi ise düşünmemektedir.

GÖNÜL

28 yaşındaki ilkokul mezunu Gönül, 20 yaşındayken kendisi gibi ilkokul mezunu olan eşiyle kendi isteğiyle evlenmiştir. Bu evliliğinden bir çocuğu vardır. Evlenmeden önce aile içi şiddet olarak tanımlanamamakla birlikte, babasının zaman zaman kendisini dövdüğünü söylemiştir. Gönül'ün babası ortaokul, annesi ise ilkokul mezunudur. Eşi çocukluğunda aile içi şiddet görmüştür. Gönül, evliliklerinin ilk günlerinden itibaren eşinden fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet görmeye başlamıştır. Eşi çocuğuna da kötü muamelede bulunmuştur. Maruz kaldığı şiddete dayanamayarak, birkaç kez ailesinin yanına gitse de yakınları tarafından barıştırılmaları sonucunda evine geri dönmüştür. Eşinin düzenli bir geliri yoktur, kendisi de zaman zaman düşük ücretli, geçici işlerde çalışmış, ailesinden de maddi destek almıştır. Gönül, araştırma kapsamında görüşülen kadınlar arasında ailesinin desteğini hissedenden ve bunun verdiği güvenle ileriye olumlu bakabilen tek kadındır. Ailesi, sığınmaevinde kaldığını bilmekte ve kendisine destek olmaktadır. Çocuğuyla birlikte ailesinin yanında değil de sığınmaevinde bulunma nedeni ise, ailesinin yanına gitmesi durumunda eşinin ailesine zarar vereceğinden endişesi etmesidir, zira böyle bir deneyimi daha önce yaşamıştır.

NUR

32 yaşındaki lise mezunu Nur, ilk evliliğini 22 yaşındayken görücü usulüyle, ilkokul mezunu olan eşiyle, kendi isteğiyle yapmıştır. Bu evliliğinden bir çocuğu vardır. Çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmıştır. İlk eşinden ayrılmasının nedeni ise eş şiddeti değildir. Eşinden ayrıldıktan sonra geçimini sağlayacak düzenli geliri olan bir işte çalışmaya başlasa da aile ve çevre baskısından dolayı yeniden evlenmeyi bir tür kurtuluş olarak görmüştür. Nur, ilk evliliğinden sonra yaptığı iki evliliğinde ise eşlerinden ve son eşinin akrabalarından fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet görmüştür. Üçüncü eşinin çocukluğunda aile içi şiddet öyküsü vardır. Sığınmaevinde çocuğuyla birlikte kalmaktadır, herhangi bir geliri ve güvencesi yoktur.

PINAR

24 yaşındaki ilkokul mezunu Pınar, ilk evliliğini 14 yaşında ailesinin ve kendisinin isteği ile görücü usulüyle yapmıştır. Bu evliliğinden bir çocuğu vardır. Eş şiddeti nedeniyle ilk eşinden ayrıldıktan sonra, çocuğunu babasında bırakarak ailesinin yanına geri dönmüş ve kısa bir süre sonra yine ailesinin ve kendisinin isteğiyle ikinci kez evlenmiş, bu evliliğinden de iki çocuğu olmuştur. Pınar, eşinden gördüğü şiddete dayanamayarak bir kez daha çocuklarını babalarında bırakarak ailesinin yanına dönmüştür. Üçüncü evliliğini ise kendi isteği dışında, kendisinden yaşça oldukça büyük bir kişiyle yapmıştır. Son evliliğinde de şiddete maruz kaldığı için evinden ayrılmış, ancak ailesinin kendisini tekrar evlendireceği ya da eşiyile barıştıracağı endişesiyle onların yanına dönmek yerine, sığınmaevine gelmeyi tercih etmiştir. Pınar, ilk iki evliliğinde çocuklarını yanına almak istese de ailesi çocukları istemediği için alamamıştır. Evlenmeden önce aile içi şiddete maruz kalmadığını söyleyen Pınar, eşlerinin ise aile içi şiddet öykülerinin olduğunu ifade etmiştir. Pınar'ın babası ortaokul mezunudur, annesi ise okur-yazar değildir. Pınar eşlerinden fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet görmüştür.

GİZEM

25 yaşındaki ilkokul mezunu Gizem'in bir çocuğu vardır. 22 yaşındayken, ilkokul mezunu olan eşiyile kaçarak, dini nikâhla evlenmiştir. Evliliğinin ilk aylarından itibaren, eşinin resmi nikâhlı karısıyla birlikte yaşamıştır. Hem kendisi hem de eş çocukluklarında aile içi şiddet görmüştür. Gizem'in babası ilkokul mezunudur, annesi ise okur-yazar değildir. Eşinin düzenli gelir getiren bir işi yoktur, zaman zaman kendi ailesi erzak yardımında bulunmaktadır. Eşi evliliklerinin ilk aylarından itibaren kendisine fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet uygulamaya başlamıştır. Tartışmaların iki aile arasında bir tür kan davasına dönüştüğünü söyleyen Gizem, ailesinin yanına gidemediği için çocuğuyla birlikte sığınmaevinde kalmaktadır. Çocuğunun ciddi sağlık sorunları vardır.

BURÇİN

23 yaşındaki yüksekokul mezunu Burçin, istemediği bir kişiyle dini nikâhla evlidir. Bu evliliğinden bir çocuğu vardır. İlkokul mezunu olan eşi düzenli bir işe ve iyi bir gelire sahiptir. Burçin çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmamıştır. Eşi de, ailesinde şiddet olmakla birlikte, şiddet görmemiştir. Burçin'in babası ortaokul, annesi ise ilkokul mezunudur. Burçin, çalışmasına engel olan eşinin fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetine evliliklerinin ilk günlerinden itibaren maruz kalmış; birkaç kez kaçarak kurtulmaya teşebbüs etmiş ancak her seferinde eşi tarafından bulunmuş ve başkalarıyla bağlantı kuramayacak şekilde eve kapatılmıştır. Son kez kaçmayı başarabildiğinde çocuğuyla birlikte sığınmaevine yerleştirilmiştir. Çocuğunun sağlık sorunları vardır.

IŞIL

Işıl, araştırma kapsamında görüşülen yaşça en büyük kadındır. Görüşmenin yapıldığı tarihte 57 yaşında olan Işıl, yüksekokul mezunudur. Küçük yaşta ailesiyle birlikte yurtdışına gitmiş ve uzun süre yurtdışında yaşamıştır. Işıl aile zoruyla 16 yaşında ilk evliliğini yapmış, eşinden şiddet gördüğü için evliliğini sürdürmemiş ve ailesinin yanına geri dönmüştür. İkinci evliliğini ise hem ailesinin baskısından kurtulmak hem de onların baskısına karşı bir tepki olarak yabancı uyruklu bir kişiyle yapmış ve bu evliliğinden bir çocuğu olmuştur. Babası üniversite, annesi lise mezunu olan Işıl'ın ilk eşi ortaokul, ikinci eşi ise lise mezunudur. İlk eşinden fiziksel şiddet gören Işıl, ikinci eşinden fiziksel şiddet görmese de, kendisini küçük gören, aşağılayıcı davranışlarına maruz kalmış ve bu eşinden de boşanmıştır. Ciddi sağlık sorunları bulunan Işıl'ın geçimini sağlamaya yetecek bir geliri yoktur, evli olduğu süre içerisinde ise ekonomik sıkıntı yaşamamıştır.

NIHAN

34 yaşındaki ilkokul mezunu Nihan, kendisi gibi ilkokul mezunu olan eşiyile 22 yaşındayken evlenmiştir. Evlenmeyi aile baskısından kurtulmak için tercih ettiğini

söyleyen Nihan'ın bu evliliğinden iki çocuğu vardır. Nihan çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmıştır, eşinin ise aile içi şiddet öyküsü bulunmamaktadır. Nihan'ın anne ve babası ilkokula gönderilmemiştir. Eşinin fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddetine dayanamayan Nihan, ailesinin çocuklarını kabul etmeyeceğini bildiği için, onları babalarında bırakıp eşinden ayrılmıştır. Gelirleri, evlilikleri süresince, yaşamlarını sürdürmeye güçlkle yetmiştir. Eşinden ayrıldıktan sonra bir süre ailesinin yanında kalmış, ancak anlayamayarak ailesinin yanından da ayrılmıştır.

EZGİ

44 yaşındaki ortaokul mezunu Ezgi'nin dini nikâhlı eşinden 4 çocuğu vardır. Eşi tarafından kaçırıldığı için evlenmek zorunda kaldığını söyleyen Ezgi, evden ayrılıncaya kadar eşinin diğer karısıyla birlikte yaşamıştır. Anne-baba ailesinde aile içi şiddete maruz kalmamış, eşi ise çocukluğunda aile içi şiddet görmüştür. Eşinin iyi bir geliri bulunmaktadır. Evliliği süresince eşinden fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet gören Ezgi, aile içinde farklı bir şiddete maruz kalması üzerine evden ayrılmıştır. Ancak ailesi Ezgi'yi kabul etmemiş, maruz kaldığı şiddetin üzerini kapatmaya çalışmıştır. Ezgi direndiği ölçüde ölümle tehdit edilmiş ve bazı aile üyeleri ve akrabaları tarafından dışlanmıştır. Bazı aile üyeleri ve akrabalar ise çevreden çekindikleri için Ezgi'ye yardım etmemiştir. Zaman zaman ölümü tek kurtuluş olarak gördüğünü söyleyen Ezgi'nin kalacak bir yeri ve geçimini sağlamaya yetecek bir geliri bulunmamaktadır.

GÜLÇİN

28 yaşındaki ilkokul mezunu Gülçin, kendisi gibi ilkokul mezunu olan eşiyile 17 yaşındayken dini nikâhla evlenmiş, resmi nikâh sonradan yapılmıştır. Bu evliliğinden bir çocuğu olan Gülçin'in çocukluğunda aile içi şiddet öyküsü bulunmaktadır, benzer şekilde eşi de çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmıştır. Gülçin'in babası ilkokul mezunudur, annesinin ise çok az okur-yazarlığı vardır. Gülçin'in eşi gelir getiren bir işe sahiptir. Evlenmesinin asıl sebebinin aile baskısından kurtulmak olduğunu söyleyen Gülçin, evliliğinin ilk günlerinden itibaren eşinden fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet görmeye başlamıştır. Birkaç kez ailesinin yanına gitse de eşiyile

barıştırılıp evine geri gönderilmiştir. Eşiyle kendisini barıştırırlar endişesi taşıdığı için ailesinin yanına tekrar gitmek istemeyen Gülçin, sığınmaevinde çocuğuyla birlikte kalmaktadır.

DUYGU

26 yaşındaki ortaokul mezunu Duygu, ilkokul mezunu olmayan eşiyle, kendi isteğiyle, 21 yaşında evlenmiş, bu evlilikten iki çocuğu olmuştur. Evlenmeden önce aile içi şiddete maruz kalmamıştır. Eşi de çocukluğunda aile içi şiddet görmemiş, ancak Duygu'nun kayınvalidesi kayınpederinin şiddetine maruz kalmıştır. Duygu'nun annesi ve babası ortaokul mezunudur. Eşi düzenli geliri olan bir işte çalışmaktadır, kendisi de, eşi bir şekilde engel olmaya çalışsa da, eve gelir getiren işler yapmıştır. Eşinden gördüğü fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet nedeniyle birkaç kez evden ayrılarak annesinin yanına gitmiş, ancak yakınlar/akrabalar tarafından barıştırılarak evine geri gönderilmiştir. Son kez evden ayrılıp annesinin yanına döndüğünde ise annesinin baskısından bunaldığı ve çevre tarafından da rahatsız edildiği için çocuklarıyla birlikte sığınmaevine gelmiştir. Eşinden ayrılıktan sonra, başka bir şehirde, yeni bir hayata başlamak istemektedir.

BANU

28 yaşındaki ortaokul mezunu Banu, ilkokul mezunu olmayan eşiyle, kendi isteğiyle 20 yaşındayken evlenmiştir. Bu evliliğinden iki çocuğu vardır. Banu çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmamış, eşi ise çocukluğunda aile içi şiddet görmüştür. Eşi, hem kendisine hem de çocuklarına şiddet uyguladığı için, Banu bir kaç kez evden ayrılarak annesinin yanına gitmiş, ancak eşiyle barıştırılarak evine geri gönderilmiştir. Eşinin şiddetinin devam etmesi üzerine yeniden evden ayrılan Banu, annesinin yanına yerleşmiş, bir süre sonra da eşinden resmen boşanmıştır. Ancak, Banu ailesiyle de anlaşamamış; çocuklarıyla birlikte ailesinin yanında kendisini fazlalık olarak hissetmiş ve ailesinin yanından ayrılarak sığınmaevine gelmiştir. Eşinin evlilikleri süresince gelir getiren bir işi olduğunu söyleyen Banu, önceden eşinin çalışması yönünde kendisini teşvik ettiğini, ancak daha sonra çalışmasına izin vermediğini de ifade etmiştir.

İPEK

40 yaşındaki ilkokul mezunu İpek iki çocuk sahibidir. Kendisi gibi ilkokul mezunu olan eşiyle 19 yaşındayken kaçarak evlenmiştir. Evlenmeden önce anne-baba ailesinde şiddete maruz kalmadığını söyleyen İpek, eşinin ise aile içi şiddet gördüğünü belirtmiştir. İpek'in anne ve babası ilkokul mezunudur. İpek evliliğinin ilk yıllarında eş şiddetine maruz kalmamıştır. Ekonomik durumları bozulduktan sonra ise eşi, hem kendisine hem de çocuklarına fiziksel ve psikolojik şiddet uygulamaya başlamıştır. İpek eşinden gördüğü şiddeti ekonomik durumlarının bozulması üzerinden haklılaştırmakta; ekonomik sorunların eşinin psikolojisini bozduğunu, eşi tedavi olursa eşine geri döneceğini, eşini sevdiğini söylemektedir.

MİNE

32 yaşındaki ilkokul mezunu Mine'nin iki evliliğinden beş çocuğu vardır. İlk kez 15 yaşındayken ilkokul mezunu olan eşiyle, ailesi tarafından evlendirilmiştir. İlk eşinden şiddet nedeniyle değil, aileler anlaşamadığı için ayrılmış; bir çocuğunu alarak ailesinin yanına dönmüştür. Çocuğuyla birlikte ailesine ağır geldiğini söyleyen Mine, kendisini mecbur hissettiği için görücü usulüyle ilkokul mezunu olan ikinci eşiyle evlenmiş, bu evliliğinden de üç çocuğu olmuştur. Mine'nin annesi okur-yazar değildir, babasının ise az çok bir okur-yazarlığı vardır. İkinci eşi tarafından fiziksel ve sözel şiddet gören Mine'nin daha sonra yaşamış olduğu; bireysel hak ve özgürlüklerinin tümüyle ihlal edildiği, kamuoyuna da yansımış bulunan olaylar silsilesi herhangi bir ipucuna dönüşmemesi için saklı tutulmaktadır.

MELTEM

31 yaşındaki ilkokul mezunu Meltem'in ilk evliliğinden iki çocuğu vardır. Üvey babasından şiddet görmese de, birlikte yaşamının yarattığı sıkıntılar nedeniyle 15 yaşındayken ilkokul mezunu olan ilk eşiyle isteyerek evlenmiştir. Annesinin okur-yazarlığı yoktur. Evlenmeden önce aile içi şiddete maruz kalmamış olan Meltem'in ilk eşi ise parçalanmış bir ailenin çocuğudur ve aile içi şiddet görmüştür. İlk eşinin

kendisine baskı ve fiziksel şiddet uyguladığını söyleyen Meltem, çocuklarını babalarında bırakarak eşinden ayrılmıştır. Meltem bir süre ailesinin yanında, bir süre de yalnız yaşamış, daha sonra baskılardan kurtulmanın tek yolu olarak gördüğü için, ilkokul mezunu olan ikinci eşiyile evlenmiştir. İkinci eşinin de aile içi şiddet öyküsü olduğunu söyleyen Meltem, ikinci eşi tarafından fazla fiziksel şiddet görmediğini, ancak sürekli kötü söze maruz kaldığını, ayrıca cinsel ve ekonomik şiddet gördüğünü belirtmiştir. Meltem, birlikte yaşadıkları kayınvalidesinin evliliklerine müdahale ettiğini, eşinin kendisine şiddet uygulamasının asıl sebebinin de bu müdahaleler olduğunu düşünmekte ve eşine geri dönmeyi istemektedir.

SİNEM

24 yaşındaki ortaokul mezunu Sinem'in iki çocuğu vardır. 17 yaşındayken ortaokul mezunu olan eşiyile, ailesi tarafından ikna edilerek evlendirilmiştir. Evlenmeden önce aile içi şiddet görmese de babasının annesini dövdüğüne çok kez tanık olduğunu söyleyen Sinem, eşinin de aile içi şiddet öyküsünün bulunmadığını belirtmiştir. Annesi okur-yazar olan Sinem'in babası ise ortaokul mezunudur. Eşi, düzenli geliri olan bir iş sahibidir. Sinem bir süre eşinin ailesiyile birlikte yaşamış ancak kayınvalidesiyle anlaşamamıştır. Eşinin kendisine şiddet uygulamasında kayınvalidesinin etkisinin büyük olduğunu söylemektedir. Ayrı eve çıktıkları zaman da şiddet devam etmiş; Sinem eşinden sürekli olarak fiziksel, cinsel, sözel ve ekonomik şiddet görmüş, birkaç kez ailesinin yanına gitse de tekrar evine dönmüştür. Herhangi bir iş deneyimi ve geçimini sağlayacak bir geliri yoktur. Çalışmak istediğini eşine söylediğini ancak eşinin izin vermediğini ifade etmiştir.

ÇİĞDEM

Araştırma kapsamında görüşülen kadınlar arasında çocuğu olmayan tek kadın Çiğdem'dir. 22 yaşındaki ortaokul mezunu Çiğdem, kendisi gibi ortaokul mezunu eşiyile 17 yaşındayken kaçarak evlenmiştir. Parçalanmış bir ailenin çocuğu olan Çiğdem, annesinden şiddet görmüştür. Eşi de aile içi şiddet mağdurudur. Çiğdem'in annesi üniversite mezunudur, babası ise üniversiteyi yarım bırakmıştır. Üvey babasıyla birlikte

yaşamının bazı sıkıntılı durumlara yol açtığını ve bunun evlenmesinde etken olduğunu ifade etmiştir. Evliliklerinin ilk gününden itibaren eşinin fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetine maruz kalmıştır. Geçimlerini sağlayacak bir gelirleri olmadığı için eşinin ailesiyle birlikte yaşadıklarını söyleyen Çiğdem, eşinin kendisine şiddet uygulamasında kayınvalidesinin etkisinin olduğunu düşünmektedir. Birkaç kez annesinin yanına geri dönse de, yanında fazla kalmamış, eşinden ayrıldıktan sonra bir süre de yalnız yaşamayı denemiştir. Herhangi bir geliri ve kalacak bir yeri yoktur.

GAMZE

31 yaşındaki ilkokul mezunu Gamze, 15 yaşındayken kendisini görücü usulüyle isteyen ortaokul mezunu eşiyle evlenmiş, bu evliliğinden iki çocuğu olmuştur. Hem kendisinin hem de eşinin aile içi şiddet öyküsü vardır. Gamze'nin anne ve babası okuryazar değildir. Gamze, eşinden olduğu kadar eşinin ailesinden de şiddet gördüğünü söylemektedir. Eşi tarafından fiziksel, sözel, cinsel şiddete, eşinin ailesi tarafından da kötü söz ve aşağılanmaya maruz kalmıştır. Eşinden her türlü şiddet görmesine karşın, eşinin ailesinin müdahalesi olmazsa, eşiyle birlikteliğini sürdürebileceğini de ayrıca söylemektedir. Eşinden ayrıldıktan sonra çevre baskısı yaşayacağı endişesiyle ailesinin yanına gitmek istememektedir. Eşiyle boşanma aşamasında olmakla birlikte, tek başına ayakta duramayacağını düşündüğünden, evinden ayrıldığı için pişmanlık duyduğunu da dile getirmektedir. Eşinin geçimlerini sağlamaya yetecek kadar geliri yoktur.

GONCA

28 yaşındaki ilkokul mezunu Gonca'nın üç çocuğu vardır. Çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalmış ve yetiştirme yurdunda büyümüştür. 20 yaşındayken de kendisinden yaşça büyük, ortaokul mezunu bir kişiyle istemeyerek evlenmiştir. Babası ilkokul mezunudur, annesi ise ilkokulu bitirmemiştir. Eşinin çocukluğunda da aile içi şiddet öyküsü bulunmaktadır. Evlendikten sonra eşinin ailesiyle birlikte yaşamış, hem eşinden hem de eşinin annesinden şiddet görmüştür. Eşinden fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet gördüğünü söyleyen Gonca, kayınvalidesinin ise üzerinde baskı kurduğunu belirtmiştir. Sığınmaevinde çocuklarıyla birlikte kalan Gonca, şartlarını kabul etmesi

durumunda kocasıyla barışabileceğini söylemiş; araştırmanın gerçekleştirildiği süre içerisinde de evine geri dönmüştür. Eşinin geçimlerini sağlayacak kadar geliri vardır, kendisinin de evlenmeden önce iş deneyimi bulunmaktadır.

Tablo 1: Görüşme Sorularının Yanıtlanma Sayısına Göre Dağılımı

Sorular (Kısaltılmış)	Sorunun Yöneltildiği Kadın Sayısı	Soruyu Yanıtlayan Kadın Sayısı	Araştırmaya Katılan Toplam Kadın Sayısı
Yaş	32	32	32
Evlilik yaşı	32	32	32
Çocuk sahibi olup olmadıkları	32	32	32
Öğrenim durumu	32	32	32
Şiddet nedir?	32	32	32
Aile/Yakınların şiddet mağduru kadının eşinden ayrılma isteğine karşı tutumu	32	32	32
Şiddeti haklılaştırma	31	31	32
Aile/Yakınların eşinden şiddet gören kadına karşı tutumu	31	31	32
Aile nedir?	31	30	32
Kolluk birimleriyle yaşanan deneyimler	30	30	32
Kadının eşi tarafından bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyici yönde baskılara maruz kalması	30	30	32
Şiddete tepki gösterme	29	29	32
Kadının eşinden ayrıldıktan sonra tavır ve davranışlarına dikkat etmesi	28	28	32
Kader	28	28	32
İntihar	28	28	32
Kocanın kendi ailesi yanında karısına olduğundan farklı davranması	25	25	32
Kadının eşini aldatması gibi durum söz konusu olduğunda şiddet görmesi	24	24	32
Eşinden ayrılarak anne baba evine geri dönen kadınlara yönelik aile baskısı	16	16	32
İsteyerek/Kaçarak evlenen kadınların evlenmeyi istemelerinde aile baskısının etkisi	21	21	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLE BİRLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÜRETİMİ

3.1. DEMOGRAFİK SORULARIN ANALİZİ ÇERÇEVESİNDE AİLE BİRLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÜRETİMİ

Veri analizinin, elde edilen verilerde örüntü aramak şeklinde tanımlandığı (Neuman, 2007, s. 673) göz önünde bulundurularak, bu araştırma sonucunda toplanan verilerde de, esas olarak, araştırma problemi ekseninde tekrarlanan, kalıp davranışlar, düşünceler aranmıştır. Veri analizinin ana gösterim aracı ise, görüşülen kadınların araştırma problemiyle bağlantılı öyküleri, deneyimleri, görüş ve değerlendirmelerinden oluşan doğrudan alıntılardır. Gösterim aracının doğrudan olguyu yansıtan, olguyu ölçen nitelikte olması gerektiği ilkesi ve doğrudan alıntılar şeklinde yazılan metinlerin, bu araştırmanın problemi gibi, karmaşık durumları en iyi yansıtan metinler olduğu görüşü (Mayring, 2000, s. 73-4); doğrudan alıntıların, araştırmanın temel gösterim aracı olarak belirlenmesinde etken olmuştur. Ayrıca, araştırmada elde edilen bazı verilerin gösteriminde tablolardan da yararlanılmıştır.

Doğrudan alıntılarda, cümle bozukluklarının düzeltilmesi ve yerel ağızların ayıklanması dışında, bir değişiklik yapılmamıştır. Alıntılar arasında, köşeli parantez içinde italik harflerle yazılan kelime ve cümlecikler, görüşülen kadınların zaman zaman yarım bıraktıkları, tamamlamadıkları ya da daha önceden söz edildiği için yinelemedikleri ifadeleri belirtmek ve böylelikle anlatılan konuya/olaya açıklık getirmek amacıyla eklenmiştir. Ayrıca alıntılar arasında yine köşeli parantez içinde italik harflerle yazılan sorular, görüşülen kişinin konuyla ilgili daha fazla bilgi vermesini sağlamak amacıyla sorulan sondaj sorulardır. Görüşülen kadınların gerçek isimleri saklı tutularak, takma isimler kullanılmıştır. Kullanılan takma isimlerin kadınların gerçek isimleri ya da

soy isimleriyle bir bağlantısı yoktur. Görüşme sırasında kadınların kullandığı kişi ve yer isimlerinin baş harfleri de değiştirilerek kullanılmıştır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kadınların Demografik Özellikleri

	İsim	Yaş	Evlilik yaşı	Çocuk sayısı	Öğrenim durumu*
1	OYA	31	22	1	Ortaokul
2	GÜL	29	18	3	İlkokul
3	NAZ	38	22	2	Üniversite
4	ELA	23	18	2	Ortaokul
5	ECE	19	18	1	Ortaokul
6	ADA	32	15	3	O/Y değil
7	BADE	37	16/21**	1	İlkokul
8	ELİF	22	19	1	Lise
9	ASLI	27	14/20	1/2***	İlkokul
10	ESRA	27	16	2	İlkokul
11	DENİZ	34	17	2	İlkokul
12	DERYA	33	17	3	Lise
13	ESİN	27	20	2	İlkokul
14	RANA	34	14	4	İlkokul
15	GÖNÜL	28	20	1	İlkokul
16	NUR	32	22/28	1/1	Lise
17	PINAR	24	14/18/23	1/2	İlkokul
18	GİZEM	25	22	1	İlkokul
19	BURÇİN	23	21	1	Yüksekokul
20	İŞİL	57	16/20	1	Yüksekokul
21	NİHAN	34	22	2	İlkokul
22	EZGİ	44	16	4	Ortaokul
23	GÜLÇİN	28	17	1	İlkokul
24	DUYGU	26	21	2	Ortaokul
25	BANU	28	20	2	Ortaokul
26	İPEK	40	19	3	İlkokul
27	MİNE	32	15/21	2/3	İlkokul
28	MELTEM	31	15/30	2	İlkokul
29	SİNEM	24	17	2	Ortaokul
30	ÇİĞDEM	22	17	-	Ortaokul
31	GAMZE	31	15	2	İlkokul
32	GONCA	28	20	3	İlkokul

*Mezun olunan son öğrenim düzeyi dikkate alınmıştır.

**Bir'den fazla evlilik yapan kadınların evlilik yaşları

***Bir'den fazla evlilik yapan kadınların evliliklerinden olan çocuk sayısı

3.1.1. Yaş

Alan araştırmasının gerçekleştirildiği dönemde, görüşülen 32 kadının yaşları 19-57 arasında değişmektedir. Bununla birlikte görüşülen kadınların 28'i (%87,5) 20 ve 30 yaş aralığındadır. 20 yaş altında 1, 50 yaş üstünde 1, 40 yaş aralığında ise 2 kadın vardır. Kısaca araştırma kapsamında görüşülen kadınların büyük çoğunluğunu (19 yaşındaki kadın da eklendiğinde % 90,6) genç kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum Türkiye'de sığınmaevlerinde kalan kadınların yaş dağılımıyla da paralellik göstermektedir. Örneğin 2008 yılında *Türkiye'de Kadın Sığınmaevleri* başlıklı çalışmaya göre, altı coğrafi bölgede bulunan 24 sığınmaevinde kalan kadınların %72,80'i 19-43 yaş aralığındadır. Buna karşın 40 yaş üzeri kadınların oranı, söz konusu çalışmada %11 olarak saptanmıştır (Sallan Gül, 2011, s. 120, 132-3). Bu çalışmada da kadınların sadece % 9,4'ü 40 yaş ve üzerindedir.

Görüşülen kadınların büyük çoğunluğunun 20 ve 30 yaş aralığında olması, araştırma problemi açısından, bu yaş grubuna özgü bir duruma doğrudan karşılık gelmemektedir. Bununla birlikte çeşitli etkenlerin, aile içi şiddet mağduru genç kadınların, maruz kaldıkları şiddete uzun süre katlanmak yerine, şiddetle mücadele etmelerine, daha ileri yaştaki aile içi şiddet mağduru kadınlara göre, daha fazla olanak tanıdığı düşünülmektedir. Bu etkenler; Türkiye'de sığınmaevlerinin açılması ve yaygınlaşmasının yakın tarihlere rastlaması, kadına yönelik aile içi şiddet olaylarından, çeşitlenen kitle iletişim araçları sayesinde günümüzde, geçmişe göre daha fazla haberdar olunması ve kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konusunda farkındalık ve duyarlılık yaratma çalışmalarının son yıllarda artmış olması şeklinde sıralanabilir.

Nitekim araştırma kapsamında görüşülen 20 ve 30 yaş aralığındaki kadınlardan bazıları, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konusunda, kitle iletişim araçları sayesinde bilgilendiklerini belirtmiştir. Örneğin 31 yaşındaki ortaokul mezunu Oya, sığınmaevine nasıl ulaştığını;

“Burayı İnternette aradım, kadın sığınmaevi merkezi müdürlüklerinin numaralarını aldım...”

şeklinde açıklamıştır. 37 yaşındaki ilkokul mezunu Bade ise, sığınmaevleri ve kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda nasıl bilgi sahibi olduğunu;

“Serap Ezgü çıkmıştı o yıl televizyon programına, her gün dinliyordum ve her gün ilerliyordum, cesaret alıyordum...”,

şeklinde anlatırken eşinden birkaç yıl önce ayrılan, 34 yaşındaki ilkokul mezunu Nihan:

“Ben eşimle geçimsizliğimden [dolayı] televizyondan takip ediyordum; öyle şeyleri takip ediyordum, onlardan haberim oldu...”,

sözleriyle açıklamıştır. 28 yaşındaki ortaokul mezunu Banu ise sığınmaevlerinden televizyon aracılığıyla haberdar olduğuna;

“[ALO]183’den haberim var. [Onu nereden duydun?] Reklamlardan...”

sözleriyle açıklık getirmiştir. 31 yaşındaki ilkokul mezunu Meltem de, haklarını televizyon programları aracılığıyla öğrendiğini;

“Müge Anlı var ATV’de, onu çok izliyorum, onu çok takip ediyorum, onun sayesinde haklarımızı biliyoruz, her şeyimizi biliyoruz, o şekilde takip ettiğin zaman insan her şeyi becerebiliyor...”

şeklinde ifade etmiştir. 24 yaşındaki ortaokul mezunu Sinem ise sığınmaevlerinden kitle iletişim araçları sayesinde haberdar olduğunu şöyle anlatmıştır:

“Bir şey gönderiyorlar, postacılar gönderiyor, getiriyor ya, ALO 183 diye üzerinde yazıyor böyle, o kâğıtları okudum. Bir de TV’de kadına özel şiddetler var ya, özellikle onları çok izledim...”

Bu açıklamalar doğrultusunda, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele çerçevesinde açılan sığınmaevlerinin, maruz kaldıkları aile içi şiddeti sona erdirebilecek kaynaklardan yoksun genç kadınlar için, şiddet ortamından uzaklaşmalarına olanak sağlayan yeni bir seçenek olduğu görülmektedir. Böyle bir seçeneğin tercih edilmesi durumunda ise, aile içi şiddet mağduru kadınların, öğrenilmiş çaresizlik duygusuyla; şiddet karşısında sessiz kalmaları ve şiddet ortamından uzaklaşamamaları sonucunda daha da güçlenen; bir taraftan aile birliğini koruyan diğer taraftan da kadına yönelik aile içi şiddeti yeniden üreten dayanışma örüntüleri zincirinin kırıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu noktada sığınmaevleri, şiddet döngüsünün aile içi şiddet mağduru genç

kadınlar tarafından da sürdürülmesini, bir anlamda, zorunlu kılan koşulları ortadan kaldıran bir seçenek olması açısından işlevsel bulunmaktadır.

Alan araştırması kapsamında sadece 3 kadının 40 yaş ve üzerinde olması da araştırma problemi açısından o yaş grubuna özgü anlamlı bir duruma karşılık gelmemektedir. Ayrıca alan araştırmasından elde edilen veriler, aile içi şiddet mağduru daha ileri yaşlardaki kadınların, şiddetle mücadele kapsamında hizmet veren sığınmaevlerini, neden aile içi şiddet mağduru genç kadınlar kadar tercih etmediklerini ya da neden sığınmaevlerine erişemediklerini açıklamaya yeterli değildir. Bununla birlikte, görüşülen kadınların maruz kaldıkları aile içi şiddete karşı, 40 yaş ve üzerinde oldukları tahmin edilen anne, kayınvalide gibi akrabaların/yakınların tepkileri ve şiddet mağduru kadına yönelik önerileri, bu araştırmadan elde edilen veriler çerçevesinde, 40 yaş ve üzerindeki kadınların kadına yönelik aile içi şiddete ilişkin tutumları hakkında fikir verici niteliktedir.

Örneğin 23 yaşındaki, yüksekokul mezunu Burçin, kayınvalidesinin maruz kaldığı şiddete katlanması için kendisine nasıl nasihatte bulunduğunu şöyle anlatmıştır:

“Bak kızım, dedi, biz de evliyken, dedi, o kadar çok sorun yaşadık, o kadar çok sorun yaşadık, beni çok dövdü, dedi, hatta dedi, sırtımda odun bile kırdı dedi; ama ben her şeye katlandım, şimdi güzel bir evliliğimiz var, dedi, yaş ilerledikçe bu sefer dayak falan her şey bitti, siz daha yenisiniz olabilir, bunlar evliliğin tadı tuzu, her şeye katlanacaksınız, dedi. Biz şimdi yaşlandık, bizim evliliğimiz oturdu, her şey güzel oldu; arada bir sıkıntılarımız oluyor ama eskisi kadar değil; onun için sen de dizini kır otur, aynen öyle söyledi...”

28 yaşındaki ilkokul mezunu Gülçin de, eşinden gördüğü şiddete katlanması yönünde yakınlarının ve kayınvalidesinin kendisini nasıl ikna etmeye çalıştıklarını;

“Geliyorlar bana diyorlar ki, biz de zamanında böyle çektik, benim kocam beni kapıya attı da, şöyle yaptı da, kolumu kırdı da, bacağımı kırdı da, bir şey olmaz... Kocandır; döver de sever de, işte kendi hayatlarını anlatıyorlar bana, kayınvalidem diyor beni ve kumamı saçımızı birbirine bağlardı da, döverdi de...”

şeklinde ifade etmiştir. 24 yaşındaki, ortaokul mezunu Sinem ise, teyzesi/kayınvalidesinin [teyzesinin oğluyla evlendirilmiş] maruz kaldığı şiddete katlanması yönündeki öğütlerini şöyle anlatmıştır:

“[Kayınvalidem] erkektir, kocadır. Kendi de kocasından yemiş sopayı, ağzı gözü dağılmış, ondan sonra anneannem bunu almış geri götürmüş, evine götürmüş, aman kimse duymasın, laf olur, söz olur, adın çıkar, o öyle olunca, o da bana aynısını yansıtıyor. Erkektir yapar, erkektir vurur...”

Görüşülen kadınlardan aktarılan yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, kendilerinin de aile içi şiddet mağduru olduğunu söyleyen kadın akrabaların/yakınların şiddetle yaşamayı neden kabullendikleri ya da neden kabullenmiş gibi bir izlenim uyandırdıkları ve şiddetle mücadele etmek isteyen kadınlara neden destek olmadıkları da bu araştırmadan elde edilen verilerle açıklanabilir değildir. Söz konusu kadınlar, aile içi şiddeti önleyebilecek kaynaklardan yoksun olduklarını düşünerek yaşadıkları öğrenilmiş çaresizlik duygusuyla, şiddetle yaşamayı içselleştirmiş olabilecekleri gibi; kadınların aile içi şiddet nedeniyle evlerinden ayrılarak anne baba evine geri dönmeleri durumunda, kendilerinin kültürel, sosyal ve/veya ekonomik temelli bir takım sıkıntılar yaşayabilecekleri endişesiyle de kadına yönelik şiddeti, aile içi ilişkilerin doğal bir parçası gibi göstererek kadınların evlerinden ayrılmalarını engellemek eğiliminde olabilirler.

Ancak kadın akrabaların/yakınların aile içi şiddeti, aile içi ilişkilerin bir parçası olarak görmelerinin gerekçesi ne olursa olsun, araştırma kapsamında görüşülen kadınları; “... Beni de çok dövdü... Bunlar evliliğin tadı tuzu...”, “... Kocandır döver de sever de...”, “... Erkektir yapar, erkektir vurur...” şeklindeki kalıplaşmış ifadelerle şiddete katlanmaları yönünde ikna etmeye yönelik telkinleri, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada, aile içi şiddet mağduru kadınların, bir taraftan ailenin korunmasını sağlayan bir taraftan da kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine olanak tanıyan dayanışma örüntüleri zincirinin önemli bir halkasını oluşturdukları görülmektedir.

Özetle, araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda ve bu çalışmayla sınırlı olarak, sığınmaevine bir şekilde erişebilen ve büyük çoğunluğu genç olan aile içi şiddet mağduru kadınların, kadına yönelik aile içi şiddeti üreten dayanışma örüntüsü zincirini kırarak, şiddet döngüsünü, en azından sığınmaevinde kaldıkları süre içinde, durdurabildikleri görülmektedir. Buna karşın, görüşmeye katılan kadınların ifadelerinden hareketle, aile içi şiddete maruz kalmalarına rağmen, şiddetle mücadele

etmeyen/edemeyen ve 40 yaş üzerinde oldukları tahmin edilen kadın akrabaların/yakınların ise kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine olanak tanıyan dayanışma örüntülerine eklenerek şiddet sarmalının sürdürülmesine katkıda buldukları anlaşılmaktadır.

3.1.2. Evlilik Yaşı

Araştırmaya katılan kadınların evlilik yaşları 14-22 arasında değişmektedir. 32 kadından 11'i (%34,38) Türk Medeni Kanun'unda 17 olarak belirtilen en küçük evlenme yaşından daha küçük yaşta (Türk Medeni Kanunu, 2001, Madde 124), 16 kadın (%50) ise 18 yaşından daha küçük yaşta evlenmiştir. Buna göre, araştırmaya katılan kadınların yarısı, Türkiye'nin imzalamış olduğu; 18 yaşına kadar her bireyi çocuk kabul eden Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dikkate alındığında çocuk yaşta evlilik yapmıştır. (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1995). Çocuk yaşta evlilik yapan 7 kadın, evlenmeyi kendilerinin istediğini söylemişlerse de, bu kadınlardan 2'si üvey babayla, üvey erkek kardeşe birlikte yaşamanın zor olduğu gerekçesiyle evlenmeyi tercih ettiklerini ayrıca belirtmiştir. Çocuk yaşta evlilik yapan 7 kadın ise, evliliği kendilerinin istemediğini; görücü usulüyle ve ailelerinin/akrabalarının isteği ve/veya zorlamasıyla evlendiklerini ifade etmiştir. Diğer 2 kadın da evlenmeyi istemediklerini ancak kaçırıldıklarını ve evlenmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir.

Aile baskısı olmadan, kendi istekleriyle evlendiklerini söyleyen, evlilik yaşları 15-17 arasında olan kadınların, özgür iradeleriyle böyle bir karar almalarının, en azından yaşları göz önünde bulundurulduğunda, zor olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, evlenmeleri yönünde kendilerine herhangi bir baskı yapılmadığını belirtmiş olmaları dışında, evlenme kararı almalarında ailelerin/akrabaların dolaylı ya da doğrudan bir yönlendirmesi olup olmadığını gösteren verilere ulaşılamadığından, söz konusu kadınlar için, evlilik yaşı açısından, araştırma savının doğrulanmadığı söylenebilir.

Ancak aile birliğinin kurulmasının toplumsal göstergesinin genellikle kız isteme, söz kesme, nişan, kına gecesi, nikâh ve düğün gibi aşamalardan oluşan bir evlilik ritüeli olduğu ve bu ritüelin toplumun geneli tarafından bayram havası içinde kutlanan bir toplumsal olgu olarak kabul gördüğü realitesinden yola çıkıldığında, kız çocuklarının

evliliğe özenmeleri ya da evlenmeleri yönünde kolaylıkla ikna edilebilmeleri de olası görünmektedir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında görüşülen kadınların, çocuk yaşta kendi istekleriyle evlendiklerini söylemelerinin arka planında, aynı zamanda aile birliğinin kurulmasını da sağlayan dayanışma örüntülerden oluşan evlilik ritüeli realitesinin bulunabileceği de göz önünde tutulmalıdır. Aile birliğinin kurulmasının salt evlilik ritüeli olarak algılanması ve bunun yanı sıra çocuk yaşta evlendirilen kızların eğitime erişim, işgücüne katılım gibi haklarının engellenerek güçlü bir aile bireyi olabilmelerini sağlayan temel kaynaklardan yoksun bırakılmaları durumunda ise kadınların maruz kalabilecekleri olası bir dizi toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddete açık ve şiddet karşısında savunmasız kalmaları da, araştırmaya katılan kadınlar örneğinde de görüldüğü üzere, mümkün olabilmektedir.

Evlenmeye kendilerinin karar vermediğini söyleyen, evlilik yaşları 14-17 arasında olan kadınların konuyla ilgili anlatılarından ise, aileleri tarafından evlenmeye razı olmaları için kendilerine doğrudan ya da dolaylı baskı uygulandığına ilişkin verilere ulaşılmıştır. Örneğin, 34 yaşındaki ilkokul mezunu Rana, 14 yaşında aile zoruyla evlendirilmesini;

“Evliliğim aile zoruyla oldu, kendi isteğimle değil, ben istemedim... Daha doğrusu beni vermişler benim haberim yok, ailem vermiş. Dediler ki nişan hazırlığı, düğün alış veriş hazırlıkları, ben şok oldum. İstemedim çocuktum, evliliği nasıl düşünebilirsin ki...”

şeklinde dile getirmiştir. 32 yaşındaki ilkokul mezunu Mine de, 15 yaşındayken görücü usulüyle evlendirildiğini; evlenmeyi isteyip istemediğini ise bilmediğini;

“İlk evliliğimi 15 yaşında yaptım, görücü usulüyle [kendi isteğinizle mi?] 15 yaşındaki insan nereden bilsin ki evlilik nedir, hayat nedir...”

sözleriyle ifade etmiştir. 24 yaşındaki, ortaokul mezunu Sinem ise 16 yaşında evlendirildiğini, evliliği istemediği halde ailesi ve akrabaları tarafından nasıl ikna edildiğini şöyle anlatmıştır:

“Evliliği ben istemedim şahsen, ben istemedim, annemlere dedim, anne olmaz, akraba evliliği iyi bir şey değil; annemler dediler, dedemler de söylediler, sadece annem değil, annem, dedemler, ablam; akraba evliliği, birbirimiziz, içimize atarız, yaşadıklarımız içimizde kalır diye...”

Araştırmaya katılan kadınların çocuk yaşta, kendi iradeleri dışında evlendirilmeleriyle ilgili açıklamalarından, kendilerine evlenmeleri için fiziksel şiddet gibi, doğrudan bir şiddet uygulanmasından daha çok, evlenmeleri yönünde ikna edilerek ve bir şekilde kendilerinin de rıza göstermeleri sağlanarak evliliğin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla genellikle görücü usulüyle gerçekleşen bu tür evliliklerde, evliliği istemeyen kız çocuklarının doğrudan bireysel hak ve özgürlüklerini ihlal eden, ancak dışarıdan bakıldığında görülememe olasılığı bulunan örtülü bir şiddet uygulandığı düşünülmektedir. Nitekim kadına yönelik şiddetin sebep ve sonuçlarına ilişkin olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin bazı şehirlerinde yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Söz konusu çalışmaya ilişkin hazırlanan raporda görücü usulü evliliklerle zorla yaptırılan evlilikler arasında sınırın belirsizliği şöyle ifade edilmektedir:

Görücü usulü evlilikler ile zorla yaptırılan evlilikler arasındaki sınır son derece değişken ve doğrudan şiddet içeren vakalar nadir olduğundan, zorla evlendirme olaylarını tespit etmek oldukça zordur. Kayıtlara göre, ailesi tarafından seçilen damatlarla evlenmeyi reddeden kadına boyun eğdirmek için daha çok, yoğun psikolojik baskı, örtülü tehditler ve gerektiğinde büsbütün sosyal tecrit uygulanmaktadır (Ertürk, 2010, s. 206).

Araştırmaya katılan kadınların evlilik yaşıyla ilgili veriler ve yukarıdaki saptamalar da göz önünde bulundurulduğunda; 18 yaşından daha küçük yaşta, kendi iradesi dışında; aileleri/akrabaları tarafından ikna edilerek ya da baskıyla evlendirilen kadınlar açısından araştırma savının doğrulandığı görülmektedir. Buna göre kız çocuklarının zorla ya da bir şekilde ikna edilerek evlendirilmesinde öncelikle ailelerin başat rol oynadığı görülmektedir. Çocuk yaşta evliliklerin, kız çocuğunun evlenmeyi istemesi ya da evlenmeye razı edilmesi sonucunda gerçekleşse dahi, yasal olmaması bir tarafa, kız çocuğunun istememesine rağmen gerçekleşmesi, bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali anlamına geldiğinden başlı başına şiddet içerikli bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca çocuk yaşta evlilikler, özellikle kız çocuklarının; eğitime erişim, işgücüne katılım, ekonomik özgürlüğe sahip olma gibi özgür birey olmanın temel kaynaklarından yoksun bırakılmalarına ve temel bireysel hak ve özgürlüklerinin ihlaline yol açan olası bir dizi kadına yönelik aile içi şiddet karşısında savunmasız kalmalarına da zemin oluşturabilmektedir.

Bununla birlikte, ailelerin anlaşmasıyla ve genellikle görücü usulüyle gerçekleşen evlilikler, kızların çocuk yaşta evlendirilme gerekçeleri o toplum için geçerli kültürel, sosyal, ekonomik temellere dayandırıldığı noktada, toplum tarafından aile birliğini kurmaya yönelik dayanışma örüntüleri şeklinde algılanabilmektedir. Bu durumda ise ataerkil anlayışın tipik bir göstergesi olan, kız çocuklarının zorla evlendirilmesiyle başlayan sürecin, bireysel hak ve özgürlükleri ihlal eden dinamikleri de içinde barındırdığı yönünde bir farkındalığın oluşması güçleşebilmektedir.

Evlilik yaşları 18 ve üzerinde olan kadınların evlilikleriyle ilgili verdikleri bilgiler doğrultusunda ise, evlilik yaşı açısından, araştırma savı doğrulanmamıştır. Zira araştırmaya katılan ve evlilik yaşları 18 ve üzerinde olan kadınların evlenmelerine ailelerin doğrudan etkili olmadığı görülmektedir. Buna göre, ailesinin uygun gördüğü bir kişiyle evlendiğini söyleyen 1 kadın dışında, diğer kadınlar ya ailelerindeki baskıdan kurtulmak için ailelerinin izni olmadan kaçarak evlendiklerini ya da evlenmek istemelerinin nedenleri arasında aile baskısından kurtulmak olsa da ailelerin onayıyla evlendiklerini; evlenmeleri yönünde kendilerine aileleri tarafından baskı yapılmadığını belirtmişlerdir.

3.1.3. Çocuk

Araştırmaya katılan kadınların 1'i dışında hepsi çocuk sahibidir. Buna göre 9 kadın 1; 12 kadın 2; 7 kadın 3; 2 kadın 4 ve 1 kadın da 5 çocuk sahibidir. Çocuk sayısından hareketle araştırma savını destekler verilere erişilemese de; çocuk sahibi olmanın; aile birliğini korumaya yönelik dayanışma örüntüleri üzerinden kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden üretilmesinde etken olduğuna dair verilere ulaşılmıştır. Zira araştırmaya katılan kadınların çok büyük bir bölümü, maruz kaldıkları aile içi şiddete ya çocuklarını gerekçe göstererek, katlanmaları gerektiğini düşünmüşler ya da akrabaları/yakınları tarafından kendilerine bu yönde telkinde bulunulmuştur.

Örneğin, 31 yaşındaki ortaokul mezunu Oya, yakınları tarafından maruz kaldığı şiddete katlanması için;

“... Sabret, dayan, dayanmaya bak, bir çocuğun var...”

şeklinde telkinlerde bulunulduğunu belirtirken, 37 yaşındaki ilkokul mezunu Bade ise, eşinin şiddetine çocuğu için katlandığını şöyle ifade etmiştir:

“... Ben kendime uygulanan şiddeti bir şekilde kaldırdım, dayandım çocuğum anneli babalı büyüsün diye...”

24 yaşındaki, ilkokul mezunu Rana, ailesi tarafından maruz kaldığı şiddete katlanması yönünde nasıl ikna edilmeye çalışıldığını;

“...Çocuklar için, kızı için, kızları bir gelin olsun, oğlanları bir okusun, idare etsin dediler...”

şeklinde dile getirmiştir. 28 yaşındaki ilkokul mezunu Gönül de eşinin yakınları tarafından eşiyile barışması için kendisinin ve ailesinin nasıl ikna edilmeye çalışıldığını;

“...Gelin şu yuvayı kurtaralım, bir çocuk var, bir yuva var ortada, bir çocuk var, kurtaralım; karısını bu adama geri verelim...”

sözleriyle aktarmıştır. Çocuklarını düşündüğü için eşinin şiddetine katlandığını söyleyen 24 yaşındaki, ortaokul mezunu Sinem ise, kendisine ne gibi telkinlerde bulunduğunu;

“...Çocuklarım gözümün önüne geldi, dedim kızım sabır, şeytana uyma, iki çocuğun var, iki çocuğun için son gaz devam et, sabır...”

şeklinde açıklamıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların, yukarıda bazılarına yer verilen açıklamalarından, hem kendilerinin hem de akrabalarının/yakınlarının, en azından çocuklar söz konusu olduğunda aile içi şiddeti katlanması gereken bir durum olarak gördükleri ve/veya göstermeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, kadının çocukları için aile içi şiddete katlanarak evliliğini sürdürmesi gerektiğini düşünmesinin ya da akrabaları/yakınları tarafından bu şekilde yönlendirilmesinin arka planında, şiddeti önleyebilecek ekonomik kaynaklardan yoksun olmasının ve/veya sosyal ve kültürel baskıların da önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Nitekim araştırmaya katılan kadınların şiddete katlanmalarının nedenlerine ilişkin açıklamaları da bu saptamayı doğrular yöndedir. Örneğin 31 yaşındaki ortaokul mezunu Oya, eşinden gördüğü şiddete katlanmasının nedenini şöyle açıklamıştır:

“... Kaçsam aileme yine şiddet var, eşimde kalsam şiddet var, kaçacak, gidecek bir yerim yok, mecbur dedim, eşimi çekmeye razıyım dedim, bir çocuğum vardı...”

29 yaşındaki ilkokul mezunu Gül ise, yakınlarının eşinin şiddetine neden katlanması gerektiğini söylediklerini;

“... İşte çoluk çocuğun var, idare et, ne yapacaksın, nereye gideceksin, gidecek bir yerin mi var, bizim elimizden gelen bir şey yok ki sana destek olsak, hep bu şekilde... Normal gördükleri için değil, çocuklar perişan olmasın diye... Yoksa hani kayınım da diyor benim kardeşimden adam olmaz diye ama çoluk çocuk var, hani nereye gideceksin, ne yapacaksın... Ama tabii ki çek de demiyorlardı, surf çocuklar için katlan diyorlardı...”

şeklinde ifade etmiştir. 23 yaşındaki ortaokul mezunu Ela, ailesinin eşinden ayrılmasına engel olmak için çocukları bahane ettiklerini, ancak gerçek nedenin namus kaygısı olduğunu;

“... Ailem, ailen bozulmasın diyor, biz çektik sen de çekeceksin diyorlar, çocuklar diye tehdit ediyorlar ama bilmiyorum, rezil oluruz, bizim şerefimizi, namusumuzu iki paralık ettin, onlar onu düşünüyorlar... Sadece kendilerini düşünüyorlar, acaba bizim başımıza kalır mı, ondan sonra, köy küçük yer, acaba bir şey derler mi, yok evlendi de boşandı da, bak kaçtı ailesi sahip çıkamadı, onları suçlayacaklar diye millet, onlar da beni suçluyor...”

sözleriyle anlatmıştır. 27 yaşındaki ilkokul mezunu Aslı da, çocuklarının olması ve ekonomik özgürlüğünün bulunmamasını, kendisini şiddet ortamına bir anlamda hapsettiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“... Dönmesem çocuklar küçük, dönsem gene aynı olayı yaşayacağım, ne yapacağımı bilmiyorum. İki tane çocuğum olmasaydı belki daha farklı olurdu; yalnız olduğum [olacağım] için hiç böyle düşünmezdim, ne yapacağım, ne edeceğim diye iki arada kalmazdım; yapmak istediğimi yapardım; direkt ayrılıp kendi hayatıma yeni bir düzen verip, işe girip çalışmak istiyorum, çocuklar küçük olduğu için elimden bir şey gelmiyor, yapamıyorum...”

34 yaşındaki ilkokul mezunu Rana ise, ailesinin eşinden ayrılmaması için çocukları bahane etmelerinin ve çocuklarıyla birlikte anne-baba evine dönmesini istememelerinin nedenini şöyle anlatmıştır:

“... Aileme gitsem alırlar, almaz değiller, ama gene bir baskıyla, git baskısı; annem böyle hani işte bizler de çektik, sizler niye çekmiyorsunuz, bak dört çocuğun var; babam işte çocuklarını alamazsın, çocuklarını isteme. Ben çocuklarımı almak istiyorum. Babam benim evimde duracaksan çocuklarını sileceksin diyor. [Bunun sebebi sizi böyle iyi birini bulup evlendirmek gibi bir niyet de olabilir mi?] Zaten öyle diyor; ben hani seni bekletmem gelen ilk görücüye veririm diyor...”

Özetle, görüşülen kadınların yukarıda yer verilen açıklamaları doğrultusunda, aile içi şiddet mağduru kadının, “... Çocuğum anneli babalı büyüün diye...”, “... Çocuklar küçük olduğu için elimden bir şey gelmiyor”, “... Eşimi çekmeye razıyım dedim, bir çocuğum vardı...”, “... Sırf çocuklar için katlan diyorlardı...” şeklinde kalıplaşmış ifadeler kullanarak evliliklerini sürdürmelerinin arka planında, genellikle doğrudan dile getirilmese de kültürel, sosyal ve ekonomik temelli gerekçeler olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, aile içi şiddet mağduru kadının çocuklarıyla birlikte ailesine geri dönmesi, aile tarafından ekonomik bir yük ve/veya sosyo-kültürel açıdan, ailenin adını lekeleyen istenmeyen bir durum olarak değerlendirildiğinde, şiddet mağduru kadının, çocuklar gerekçe gösterilerek kendi evinde kalması yönünde ikna edilebilmesi söz konusu olabilmektedir. Aynı şekilde aile içi şiddet mağduru kadının da, ekonomik kaynak yoksunluğundan dolayı şiddet ortamından uzaklaşamadığını dile getirmekten ziyade, çocukları için şiddete katlandığına dair gerekçeler üretebilmesi mümkün görünmektedir.

Bu noktada, her zaman doğrudan dile getirilmeyen; kültürel, sosyal ve ekonomik gerekçeler ne olursa olsun, aile içi şiddet mağduru kadının yukarıda bazılarına yer verilen, kalıplaşmış ifadelerle, çocukları için şiddete katlandığını söylemesi ya da şiddet mağduru kadına çocukları için şiddete katlanması yönünde önerilerde bulunulması, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir. Kadının çocuk sahibi olması, bir diğer ifadeyle kadına anne olduğunun hatırlatılması ya da kadının kendisine anne olduğunu hatırlatması ve annelik rolünün şiddete katlanmak için haklı bir gerekçe olarak görülmesi durumunda ise, söz konusu dayanışma örüntülerinin aynı zamanda kadına yönelik aile içi şiddeti yeniden ve yeniden ürettiğine dair farkındalığın oluşmasını güçleştirdiği düşünülmektedir.

3.1.4. Öğrenim Durumu

Araştırmaya katılan kadınların yarısından fazlası (%56,25) ilkokul ve altı öğrenime sahiptir. Bu durum Türkiye’de kadın sığınmaevleri üzerine yapılan, sınırlı sayıda araştırmadan elde edilen verilerle paralellik göstermektedir. Örneğin 2008 yılında, Türkiye’deki 24 kadın sığınmaevinde gerçekleştirilen bir araştırmada da sığınmaevlerinde kalan kadınların büyük çoğunluğunun (%74) ilkokul ve altı öğrenime sahip oldukları belirlenmiştir (Sallan Gül, 2011, s. 134). İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı kadın sığınmaevinin 2011 yılı verilerine göre de ilkokul ve altı öğrenime sahip kadınlar, % 47,6 ile öğrenim durumu açısından sığınmaevinde kalan kadınlar arasında en yüksek oranı oluşturmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi, t.y.

http://kadindanisma.izmir.bel.tr/Upload_Files/FckFiles/file/KadinSiginmaEvi_2011.pdf).

Sığınmaevlerinde genellikle, maruz kaldıkları aile içi şiddeti önleyebilecek kaynaklardan yoksun kadınların kalabilecekleri, dolayısıyla öğrenim düzeylerinin yüksek olma olasılığının da fazla olamayacağı, bu araştırma öncesinde, sığınmaevleriyle ilgili önceki veriler de göz önünde bulundurularak, öngörülmüştür. Dolayısıyla araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun ilkokul ve altı öğrenime sahip olması yeni bir duruma karşılık gelmemektedir. Aynı şekilde araştırma kapsamında görüşülen ortaöğretim, lise, yüksekokul ve üniversite mezunu kadınların kademeli olarak daha az sayıda olması da beklenen bir sonuç olmuştur.

Bununla birlikte özellikle ilkokul ve altı öğrenime sahip kadınların, neden hiç okula gitmedikleri ya da öğrenimlerine ilkokuldan sonra neden devam etmediklerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar, araştırma savı ve araştırma problemi açısından önemli bulunmaktadır. Örneğin araştırma kapsamında görüşülen, hiç okula gönderilmemiş, okur-yazarlığı olmayan tek kadın olan 32 yaşındaki Ada, okula gitmemesinin nedenini;

“[Neden hiç okula gitmedin?] bilmiyorum ki kız çocukları [bizim orada] okula gitmez...”

şeklinde açıklamıştır. Öğretmeninin ilkokuldan sonra öğrenimine devam etmesi için ailesiyle görüştüğünü söyleyen 27 yaşındaki ilkokul mezunu Aslı ise, ailesinin okumasına neden karşı çıktığını şöyle anlatmıştır:

“Sınıf öğretmenim teklif etmişti onlara, kızı ben okutayım, dersleri çok iyi diye, ailem; işte köydekiler, kendine alacak, satacak falan diye laf çıkartınca onlar da razı olmadılar...”

27 yaşındaki ilkokul mezunu Esra, öğrenimine devam etmesi için ailesi tarafından teşvik edilmediğini,

“Kız çocukları okumaz diye bir anlayış yoktu, ama ailem bu konuda bizi hiç teşvik etmedi...”

şeklinde ifade ederken, 34 yaşındaki ilkokul mezunu Deniz de ilkokuldan sonra öğrenimine devam etmemesinin nedenini şöyle açıklamıştır:

“Okumayı istemeyi bilmiyorduk ki, köyde yaşıyorduk ya, ilkokul bitince bitiyor sanıyorduk...”

27 yaşındaki ilkokul mezunu Esin ise ilkokuldan sonra öğrenimine devam edememesini;

“O zaman babamın durumu yoktu, kendi evimizi yapıyorduk, o yüzden kaldı...”

şeklinde açıklamıştır. İlkokuldan sonra öğrenimine devam etmeyi istediğini ancak babasının izin vermediğini söyleyen 34 yaşındaki Rana'nın anlattıkları ise “kız çocukları okumaz” anlayışının tipik bir örneğini oluşturmaktadır:

“Bizim zamanımızda öyleydi yani; kızlar okumaz mantığı vardı, oğlanı okutmak istediler, oğlan da okumadı, onu çok istedi babam; tek sana özel servis tutayım, tek özel arabayla göndereyim böyle, babamın maddi durumu iyidir; oğlan da okumadı, biz de çok ağladık, baba bizi okut, biz istiyoruz, ama okutmadı...”

34 yaşındaki, ilkokul mezunu Nihan da babasının öğrenim görmelerine karşı çıktığını şöyle anlatmıştır:

“Tutucu bir aileydik, babam döverdi, çocukluğumuzu yaşayamadık, genç kızlığımızda da böyle okumak yok zaten, kızlar okumaz...”

Babasının öğrenim görmelerini istemediğini ve kız kardeşinin okula gitmesini nasıl engellendiğini ise 28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gülçin şöyle anlatmıştır:

“Onun [babamın] niyeti sadece okuma yazma öğrenmemiz; hatta kız kardeşimin kitaplarını falan yırtmıştı babam, en küçüğün; önlüğünü yırtmıştı, annem komşudan aldı; sonra onları da yırttı...”

31 yaşındaki ilkokul mezunu Meltem ise, annesinin okumasına izin vermemesinin nedenini;

“Annem okutmadı, okutsaydı bir şeyler olurdu kesin; kız çocuğu dedi, üvey baba dedi, gerçekten de çok zor şartlar altında büyüdüm, okutmadı...”

şeklinde açıklamıştır.

Yukarıda bazılarına yer verilen, ilkokul ve altı öğrenime sahip 18 kadından 12’sinin, anlattıklarından hareketle, öğrenimlerine devam etmemelerinde ya da edememelerinde, kız çocuklarının öğrenimleriyle ilgili olarak ailelerin tutumlarının büyük ölçüde etken olduğu izlenimi edinilmiştir. Bu tutum, “kızlar okumaz”, “kızlar okula gitmez” şeklinde kalıplaşmış ifadelerle de belirtildiği üzere, kızların eğitime erişimlerinin engellenmesiyle kendisini gösterebildiği gibi, öğrenim görmeleri doğrudan engellenmemekle birlikte, öğrenimlerine devam etmeleri yönünde desteklenmemeleri ya da öğrenim görmelerine önem verilmemesi şeklinde de gösterebilmektedir. Ailelerin, araştırmaya katılan ilkokul ve altı öğrenime sahip kadınların, öğrenim görmelerini desteklemeyen tutumlarının arka planında ise, genel olarak kız çocuklarının eğitimi olmasını gerekli görmeyen kültürel bir anlayışın ve ekonomik yetersizliklerin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca ailelerin, kızlarının öğrenim görmelerine sıcak bakmamasının sadece eğitime erişimleri engellenen kadınların ailelerine özgü bir tutum olmadığı da görülmektedir. Örneğin araştırma kapsamında görüşülen 38 yaşındaki üniversite mezunu Naz, ailesinin öğrenimini sürdürmesine yönelik tutumunu şöyle ifade etmiştir:

“Annem: bu masrafın altından kalkamayız biz, okuyacaksın da ne olacak, kızsın sonuçta, evleneceksin, ne olacak ki [diyordu, babam da] okuyun diyor fakat anneme karşı fazla mücadele edemiyordu...”

Araştırmaya katılan kadınların ailelerinin, öğrenim görmelerine ilişkin tutumlarıyla ilgili yukarıdaki saptamalar, dünya genelinde kızların okullaşma oranının erkeklere göre daha düşük olduğu gerçeğinin bir yansımasıdır (UNICEF, 2014, s. 18). Bu gerçeklik de göz önünde bulundurulduğunda, araştırmaya katılan kadınların öğrenim görme haklarının, aileleri tarafından çeşitli gerekçelerle engellenmesi ya da öğrenim görmelerinin desteklenmemesi ataerkil anlayışın hayata geçirildiği tipik bir uygulama alanı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla ailelerin kız çocuklarının öğrenim görmelerini engellemeye yönelik, yukarıdaki gibi kalıp davranışlarda kendini gösteren tutumları; ataerkil toplumun yeniden üretilmesine katkı sağladığı ölçüde; özgür birey olmanın ölçütü olan; eğitim, istihdam gibi temel kaynaklardan yoksun kalan kız çocuklarını olası bir dizi kadına yönelik şiddete açık ve şiddet karşısında savunmasız bırakabilmektedir.

3.2. GÖRÜŞME SORULARININ ANALİZİ ÇERÇEVESİNDE AİLE BİRLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÜRETİMİ

Ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri ile kadına yönelik aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla, araştırmaya katılan kadınlara, şiddet ve aile kavramları ekseninde çeşitli sorular yöneltilmiştir. Görüşme soruları, veri analizi için, şiddet başlığı altında; şiddetin tanımı, haklılaştırılması ve içselleştirilmesi, aile başlığı altında ise; ailenin tanımı, hegemonik erkeklik ve farklı egemen erkeklikler, ataerkil pazarlık, ataerkil terörizm ve baskıcı kontrol ve öğrenilmiş çaresizlik alt başlıklarında toplanmıştır.

3.2.1. Şiddet

3.2.1.1. Tanım

Araştırmaya katılan kadınlara öncelikle şiddeti nasıl tanımladıkları, şiddetin kendileri için ne ifade ettiği sorulmuştur. Buna göre 16 kadın şiddeti genel ifadeler kullanarak tanımlarken, 5 kadın, kadına yönelik şiddet açısından, 11 kadın ise yaşadıkları şiddet

deneyimlerinden hareketle tanımlamıştır. Şiddetin yıkıcı sonuçlara yol açan, istenmeyen bir durum olması ise kadınların şiddete ilişkin görüşlerinin ortak noktasını oluşturmaktadır. Örneğin 31 yaşındaki, ilkokul mezunu Oya şiddeti;

“Acı, hayatın yok olması...”

şeklinde tanımlarken, 38 yaşındaki, üniversite mezunu Naz;

“İnsanın bütün hayatına zarar veren... büyük bir işkencedir, insan haklarının ihlalidir...”

sözleriyle tanımlamıştır. 44 yaşındaki ortaokul mezunu Ezgi, şiddete ilişkin görüşlerini, kadına yönelik şiddet açısından;

“Şiddet bizim ülkemizde kadının yazgısı olmuş, alınının yazısı olmuş ve hiçbir şekilde kadın ne yaparsa yapsın bu alın yazısından kurtulamıyor; mücadeleler veriliyor ama bunlar da yetmiyor...”

şeklinde ifade etmiştir. 31 yaşındaki, ilkokul mezunu Gamze ise şiddetin kendisi için ne ifade ettiğini deneyimlerinden hareketle şöyle açıklamıştır:

“Ben 16 senelik evliyim ve sürekli eşimden ve eşimin ailesinden şiddet gördüm. Gerek sözlü olsun, gerek fiziksel olsun... Evliliğim süresince şiddet gördüm, aşağılandım, dışlandım...”

28 yaşındaki ilkokul mezunu Gonca da, yaşadığı olaylar ve bu olayların üzerinde bıraktığı etkiler üzerinden şiddeti şöyle tanımlamıştır:

“Her vurduğunda, her kavgalarımızda, her sözlü de artık şiddete giriyor ya, mesela bir şey başarmak istiyorum, yapmak istiyorum, ha o üzerime darbe geldiğinde, ya da aşağıladığında ya da böyle kötü davrandığında, etrafımda da kimse olmadığında, gerçekten mesela bildiği şeyi de bilememe gibi oluyor böyle, tutuklama oluyor, konuşamama, sonra güvensizlik, sonra bir şey yapmak istediğinde yapamama...”

Kadınların şiddetle ilgili, yukarıda bazılarına da yer verilen görüşleri, çalışmanın kavramsal çerçeve bölümünde; şiddetin öncelikle şiddete maruz kalanlar açısından yıkıcı sonuçları olan olumsuz bir durum olarak değerlendirildiği yönündeki açıklamalarla örtüşmektedir. Bununla birlikte, araştırmaya katılan kadınların şiddete ilişkin görüşlerini açıklarken, bazı durumlarda kadına yönelik aile içi şiddeti mazur gören ya da onaylayan veya şiddet türlerinden birini diğerine tercih etmek durumunda

kaldıkları izlenimi uyandıran ifadeler kullandıkları da belirlenmiştir. Örneğin 28 yaşındaki ilkokul mezunu Gülçin, şiddete ilişkin görüşlerini;

“Benim için şiddetin en büyüğü sözlü şiddettir. Her kadın benim gibi düşünmeyebilir, ama benim düşüncem şu: hani çok sinirlenir, bir tokat attı, tamam o da kötü bir şey ama onu uzatmanın anlamı yok, özür dileyip barışabilir, ya da gayret gösterebilir bir daha yapmayacağım diye...”

şeklinde açıklarken, 27 yaşındaki, ilkokul mezunu Aslı;

“Şiddet kötü bir şeydir... Elle bir şiddete maruz kalmadım, ama sözlü şiddete çok maruz kaldım, o da daha kötüsü, elle şiddetten daha kötüsü...”

sözleriyle bir anlamda fiziksel şiddeti sözel şiddete tercih ettiği izlenimi uyandırmıştır. 28 yaşındaki ilkokul mezunu Gönül’ün;

“Kötü sözü, küfrü; sineye çekerdim yine, bir yerden sonra çok acıtmıyor, dayanırdım... Ama o da [fiziksel şiddet] dayanılır gibi değil. Bir tarafın acısı geçmeden, morluğu geçmeden tekrar bir tarafına daha yara açıyor... Vurunca bayıltıyor mesela seni, üzerine daha sonra bir kova su dökerek ayıltıyor...”

şeklindeki açıklamalarından ise, sözel şiddeti fiziksel şiddete tercih etmek durumunda kaldığına dair bir izlenim edinilmiştir. 26 yaşındaki, ortaokul mezunu Duygu da, kadına yönelik aile içi şiddeti hangi durumlarda maruz görebileceğini şöyle açıklamıştır:

“Şiddet kötü bir şey, iyi bir şey, hoş bir şey değil... Hani tamam bir insan nasıl diyeyim, bir bayan eşine çok kötü bir şey yapar, aldatır; o da kendini kaybeder, yapar, vurursun, döversin, ağzını burnunu dağıtırsın. [Hak eder mi?] Bence hak eder o kadın; ben erkek olsam ben de yaparım, ama ne bileyim namus sonuçta...”

Maruz kaldıkları aile içi şiddetin doğrudan ya da dolaylı bir sonucu olarak sığınmaevinde bulunan ve araştırmaya katılan kadınların şiddete ilişkin görüşleri çerçevesinde; kadına yönelik aile içi şiddetin, istenmeyen bir durum olarak kabul edilmekle birlikte, hiçbir şekilde kabul edilemez bir uygulama olarak değerlendirilmediği görülmektedir. Bu noktada, daha çok, araştırmaya katılan aile içi şiddet mağduru kadınların, maruz kaldıkları şiddet deneyimlerinden hareketle şiddete karşı bir tavır almalarından söz edilebilir. Buna göre, örneğin yoğun şekilde fiziksel şiddete maruz kalan bir kadın, hiçbir şekilde ve koşulda şiddeti kabul edilemez olarak değerlendirmek yerine, sözel şiddeti fiziksel şiddete tercih edebilirken, bir diğer kadın

ise anlık gelişen bir durum karşısında fiziksel şiddete maruz kalmayı sürekli sözel şiddete maruz kalmaya tercih edebilmektedir. Ayrıca, namus gibi genellikle kadının davranışları üzerinden anlamlandırılan geleneksel aile değerlerinin, kadın tarafından zedelendiğine inanılan durumlarda; kadına yönelik aile içi şiddet, bizzatı şiddet mağduru kadınlar tarafından da onaylanabilmektedir.

Özetle, araştırmaya katılan kadınların, görüşme sürecinde şiddete ilişkin ilk açıklamalarından; kadına yönelik aile içi şiddetin, aile içi şiddet gören kadınlar tarafından da kabul edilebilir ve/veya gerekli olduğu düşünülen durumlarda onaylanabilir olduğuna dair güçlü bir izlenim edinilmiştir. Kabullenme ve onaylamanın ise, kadına yönelik aile içi şiddetin bir şekilde haklılaştırıldığı ve içselleştirildiğinin göstergeleri olduğu; aile içi şiddete maruz kalan kadınların, maruz kaldıkları şiddeti çeşitli gerekçelere dayandırarak haklılaştırdıkları ve içselleştirdikleri noktada da şiddetin yeniden üretilmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle, araştırmaya katılan kadınlara, maruz kaldıkları aile içi şiddeti birtakım gerekçelere dayandırarak haklı gösterme eğiliminde olup olmadıklarını ve şiddeti hangi durumlarda ve nasıl haklılaştırdıklarını anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir.

3.2.1.2. Haklılaştırma

Sorulara verilen yanıtlar; maruz kaldıkları aile içi şiddeti bir şekilde haklılaştıran ve kendilerine uygulanan aile içi şiddeti hiçbir biçimde haklı bulmadıklarını söyleyen kadınların açıklamaları çerçevesinde iki grup altında değerlendirilmektedir.

1) Sorulara verilen yanıtlardan hareketle, 31 kadından 18'inin (%58) kendilerine uygulanan aile içi şiddeti, bir şekilde haklılaştırdıkları ya da haklılaştırma eğiliminde oldukları saptanmıştır. Buna göre aile içi şiddet mağduru kadınlar; hatalı olduğunu düşündükleri davranışlarının bir sonucu olarak gördükleri ya da işsizlik, ekonomik sıkıntı gibi sorunlardan dolayı kendilerine şiddet uygulandığını düşündükleri durumlarda, zaman zaman, maruz kaldıkları aile içi şiddeti haklılaştırmakta ya da haklılaştırma eğilimi göstermektedir.

Örneğin 37 yaşındaki ilkokul mezunu Bade, eşi kendisine şiddet uygulamaya başladığında, maruz kaldığı şiddeti öncelikle kendi davranışları üzerinden haklılaştırmaya çalıştığını şöyle anlatmıştır:

“Hep şunu düşünüyordum, hatalı ben miyim acaba, hani hata bende de o sebepten mi hani bana böyle davrandı diye ilk başlarda öyle düşünüyordum, [hak ettim] mi diye kendime soruyordum.”

34 yaşındaki, ilkokul mezunu Rana ise, maruz kaldığı aile içi şiddetin nedenini zaman zaman kendinde aradığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Hep, ilk, ilkin öyle şey yaptım, seviyordum çünkü ilkin; hep öyle hani, bir şeye sinirlenmiştir, tabii ki maddi durumu yok ona sıkılmıştır, belki benim bir hatam vardır öyle dedim ama bunun düzelmesi olmadı, yirmi yıldır evliydik... İşte hep önceden öyle düşünüyordum; belki benim bir hatam vardı, [belki] ben onu sinirlendiriyordum...”

31 yaşındaki ilkokul mezunu Gamze de, suçlu olduğunu düşündüğü bir durum karşısında şiddet görmesini haklı bulduğunu;

“Ben hatalı olduğumu anladığım zaman zaten susarım. Tamam, ben burada suçluyum; ben bunu biraz da hak ettim derdim susardım.”

sözleriyle dile getirirken, 28 yaşındaki ortaokul mezunu Banu, eşinin yapmasını istemediği bir davranışta bulunduğu için, eşinden gördüğü şiddeti hak ettiğini düşündüğünü;

“Yani, işte dediğim gibi hani eşim sürekli, ne yaptığım zaman mesela... Mesela annemlerle falan konuşmamı istemiyordu, aile yapımı beğenmiyorlardı, biz aleviydik, onlar sunniydi. Mezhep ayrılığımız çok oldu. O yüzden zaten biraz da bu raddeye geldik. Konuştum, hani gizli olarak görüşüyordum ailemle, görüşmemi istemiyorlardı. Bir ara telefon görüşmelerimizi falan yakalamıştı. İşte niye benden habersiz yapıyorsun falan... Ama çok haksız yere dayak yediğimi biliyorum yani, haddinden fazla haksız yere dayak yediğimi biliyorum... Haklı yere yediğim işte ailemle, ondan habersiz ailemle görüşmemdi. [Hak ettim diye düşündün mü o zaman, sana şiddet uyguladığında?] Düşündüm yani, benim psikolojimle öyle çok oynadı ki, ister istemez düşündüm yani...”

sözleriyle ifade etmiştir. 40 yaşındaki ilkokul mezunu İpek ise eşinin şiddet uygulamasını yaşadığı ekonomik sorunlara bağlayarak şöyle bir açıklama getirmiştir:

“Ben çok şeylere şahit oldum, mesela eşi dövüyor ama hiç pişman olmuyor. Hiç özür dileme bilmez, üzülmez, ama benim eşim öyle bir insan değil ki. O anki psikolojiyle mesela kırsa dökse bile bir şeyi, yani gelip özür dilemesini biliyordu, ağlıyordu mesela, ben yapmak istemedim, siz benim her şeyimsiniz, elimde olmayan sebeplerle... Anlıyordum onu ben, üzülüyordu, odalara gidiyordu, ağlıyordu, ben bu borcumu nasıl ödeyeceğim, nasıl işin içinden çıkacağım diye üzülüyordu, görüyordum, kendi gözümle şahit oluyordum, bakıyordum, geçekten psikolojisi tamamen bozuluyordu günden güne... Düzelir diyordum yani, bu sıkıntılarımız biterse diyordum kendi kendime, eşimin de düzeleceğini umuyordum...”

Aile içi şiddet gören kadının, maruz kaldığı şiddeti, çeşitli gerekçelere dayandırarak haklılaştırması, bu çalışmada ilk kez ulaşılan bir bulgu olmayıp, özellikle kadın çalışmaları alanında yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılmış bilinen bir gerçekliktir (İçli, 1994, s. 17-8; AAK, 1995, s. 151, 154, 156, 158-9; Rittersberger-Tılıç, 1998, s. 126). Ayrıca kadının, maruz kaldığı şiddeti; hata, kusur ya da suç olarak değerlendirdiği bir davranışına bağlayarak haklı bulmasının arka planında kültürel, sosyal ve ekonomik temelli çeşitli etmenlerin rol oynadığı da önceki çalışmalarda saptanmıştır. Bu etmenlerin başında ise egemen inanç ve değerlerin de belirleyici olduğu sosyalizasyon sürecinde, kadına yönelik aile içi şiddetin, gerekli görüldüğü durumlarda uygulanabilen bir davranış biçimi olarak öğrenilmesi ve kadının şiddet ortamından uzaklaşmasını sağlayacak ekonomik kaynaklardan yoksun olması gelmektedir (İçli, 1994, s. 18; KSGM, 2008, s. 27; KSGM, 2009, s. 186-7).

Nitekim bu araştırmaya katılan ve kendilerine uygulanan şiddeti bazı davranışlarından dolayı hak ettiklerini düşündüklerini söyleyen ya da en azından maruz kaldıkları şiddeti hak ettiklerini düşünmelerini sağlayacak gerekçeler bulmaya çalışan kadınların bu düşüncelerinin arkasında da kültürel, sosyal ve ekonomik etmenlerin bulunduğu görülmektedir. Örneğin görüşmelerde, maruz kaldıkları şiddeti bir şekilde haklılaştıran 12 kadın, anne-baba ailelerinde de şiddet olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla söz konusu kadınların kendilerine uygulanan şiddeti haklılaştırmalarında, aile içi şiddete yabancı olmamaları; gerekli olduğunu düşündükleri durumlarda kadının şiddet görmesini aile içi ilişkilerin bir parçası olarak sosyalizasyon sürecinde öğrenmelerinin de etken olduğu düşünülmektedir.

Buna göre eşinin kendisine uyguladığı şiddete;

“O kimdi ki bana vuruyordu? Beni kız mı almadı veya genelevden mi getirdi, bunu yapmasının sebebi neydi... Bir mantıklı neden aradım inanın ki, ben bu adama bunu yaptım, beni bir erkekle görüşürken gördü... Allahım neydi sebep...”

sözleriyle haklı olduğunu düşündüğü gerekçeler arayan 27 yaşındaki, ilkokul mezunu Esra, anne-baba ailesinde de şiddet yaşandığını ise şöyle atlatmıştır:

“Babam annemi çok döverdi, ablalara da şiddet uygulardı, biz büyüdükçe, evin en küçüğüüm ben biraz daha farklılaştı... Yani ablamlarım zamanında bu daha çok ön plandaymış. Tabii ki bize de uyguluyordu ama onlar kadar değil.” [Babanızı annenizi döverken gördünüz mü?] “Oooo çok, dövmek ama ne kadar dövmek, hiç tahmin edemezsiniz.”

Ayrıca, maruz kaldıkları aile içi şiddeti zaman zaman kendi söz ve davranışlarının bir sonucu olduğu gerekçesiyle haklılaştıran kadınların çoğunluğu ilkokul ve altı öğrenim düzeyindedir ve hemen hepsi yaşamlarını kendi başlarına sürdürebilecek bir gelirden yoksundur. Dolayısıyla kadına yönelik aile içi şiddetin, şiddet mağduru kadınlar tarafından haklılaştırılması ile ekonomik özgürlüğe sahip olamama durumu arasında da bir ilişki olduğu; kadına yönelik aile içi şiddetin bizatihi şiddet mağduru kadınlar tarafından çeşitli gerekçeler öne sürülerek haklı gösterilmesinin arka planında, kadının ekonomik özgürlüğe sahip olmamasının da rol oynadığı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında görüşülen kadınların, şiddet ortamından uzaklaşamamalarına ilişkin açıklamaları da bu düşünceyi doğrulamaktadır. Örneğin, eşinin kendisine şiddet uygulamasının nedenini ilk başlarda kendi davranışlarında aradığını söyleyen 37 yaşındaki, ilkokul mezunu Bade, şiddet ortamından uzaklaşamamasını ise;

“Hep bir şeyler yapma çabası içerisindeydim, ama cesaret edemiyordum, bir şekilde kurtulsak, çocuğumla beraber o evden çıksam elimizden tutulur mu, aile sahip çıkmaz diye korkuyordum, sokakta kalırız; o zaman X. daha kötü yollara gider, kendimden korkmuyordum da çocuğumdan korkuyordum. Farklı yollara çekilir, çocuğumun başına bir şeyler gelir, sözümü tutmaz gibi bu tür şeylerden korkarak kaldım ben bu evde.”

şeklinde açıklamıştır. Bazı davranışlarından dolayı eşinin kendisine şiddet uygulamasının haklı olduğunu düşündüğünü;

“Ben çok seviyordum eşimi, onun beni sevmediği kadar seviyordum. Ben çok kıskançtım ona karşı. Hani onun bir dakika eve geç gelmesi, bende hep böyle endişe yaratırdı. Nerede, ne yaptı, nasıl, acaba başına bir durum mu

geldi diye hep düşünürdüm. Hani bir dakika veya iki dakika veya yarım saat geç kalsın, hani neredesin, çok merak ettim dediğim zaman, vururdu. Düşünürdüm, keşke demeseydim o da bana vurmasaydı derdim yani...”

şeklinde açıklayan 31 yaşındaki, ilkokul mezunu Oya ise, maruz kaldığı şiddete rağmen evden ayrılamamasına;

“Kaçsam aileme yine şiddet var, eşimde kalsam şiddet var, kaçacak, gidecek bir yerim yok, mecbur dedim, eşimi çekmeye razıyım dedim, bir çocuğum vardı”

şeklinde bir açıklama getirmiştir.

Özetle, aile içi şiddet mağduru kadınların maruz kaldıkları şiddeti, çeşitli nedenlere dayandırarak haklılaştırdıklarına ya da haklılaştırma eğilimi gösterdiklerine ilişkin daha önceki çalışmalar sonucunda yapılan değerlendirmeler, bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen alan araştırmasında da doğrulanmıştır. Bu noktada, araştırmaya katılan kadınların hemen hemen tamamının; dayak, cinsel taciz, kötü söz, aşağılanma, davranışların kısıtlanması ya da kontrol edilmesi gibi bireysel hak ve özgürlük ihlallerini şiddet olarak tanımladıkları dikkate alındığında, bu tür davranışlara maruz kalmalarını, bir takım gerekçeler üzerinden haklı göstermeleri, bir taraftan, çelişkili bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak, kendilerine uygulanan şiddeti haklılaştırmalarının temelinde kültürel, sosyal ve ekonomik etmenlerin de bulunması, kadınların şiddet görmelerini haklı gösterme çabalarını bir taraftan da anlaşılır kılmaktadır.

Yukarıdaki saptamalar doğrultusunda, kadının özgürleşmesine engel oluşturarak kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden üretilmesine de yol açan kültürel, sosyal ve ekonomik dinamiklerin ortadan kalkması durumunda, kadınların maruz kaldıkları aile içi şiddeti, en azından, kendi davranışları üzerinden haklı gösterme gerekçelerinin de geçerliliğini yitireceği düşünülmektedir. Mevcut durumda ise aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından “... Ben bunu biraz da hak ettim...”, “... Susmam gerekiyordu susmayarak hak ettim...”, “... Belki benim bir hatam vardı...”, “... Hatalı ben miyim acaba...”, “... Düzelir diyordum bu sıkıntılarımız biterse eşimin de düzeleceğini umuyordum...” şeklinde kullanılan kalıplaşmış ifadeler; kadına yönelik aile içi şiddete rağmen ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerine eklemlenmekte, böylelikle de kadına

yönelik aile içi şiddet, bizatihi aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından da üretilebilmektedir.

2) Araştırmaya katılan kadınlardan 13'ü (% 41,9), maruz kaldıkları aile içi şiddeti, hiçbir biçimde haklı bulmadıklarını belirtmiştir. Ancak, kadınların şiddeti haklı bulmadıklarını belirtirken kullandıkları bazı ifadelerin, zaman zaman, diğer açıklamalarıyla çeliştiği de gözlenmiştir. Buna göre soruyu yanıtlayan 10 kadının, kadına yönelik aile içi şiddete hiçbir şekilde başvurulmaması gerektiği yönünde bir anlayışa sahip olmadıkları; daha çok, davranışlarının şiddet görmelerini gerektirecek türde olmadığına inandıkları için kendilerine uygulanan şiddeti de haklı bulmadıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu noktada, aile içi şiddete maruz kalmalarını haklılaştırmayan kadınların, maruz kaldıkları aile içi şiddeti çeşitli gerekçeler üzerinden haklılaştıran kadınlarla temelde aynı görüşte oldukları söylenebilir. Örneğin 23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela, konuyla ilgili soruları;

“Hiç öyle düşünmedim aslında. İlk vurduğunda şey yapmadım yani, dedim herhalde sinirlendi ondandır, dışarıdaki birine sinirlendi geldi bana çatıyor, geçer herhalde dedim... Hiç bir zaman haklı bulmadım... Asla kendimi suçlamadım, hiç bir zaman suçlamadım çünkü yapıyordum, ediyordum...”

şeklinde yanıtlarken, iki eşli bir erkeğin ikinci karısı olan 44 yaşındaki, ortaokul mezunu Ezgi ise;

“Hiç haklılaştırmadım, çünkü haklı değildi, çünkü her şey onun için bahaneydi ki, dört dörtlük biz, yani evde her şeyi dört dörtlük yapıyorduk ve hala onun gözünde hiç bir şey değildi.”

diyerek yanıtlamıştır. 28 yaşındaki ilkokul mezunu Gonca da maruz kaldığı aile içi şiddeti hak etmediğini şöyle dile getirmiştir:

“[Kendimi] hiçbir zaman suçlu bulmadım... Hiçbir zaman düşünmedim, çünkü yanlış, hata yapmadım...”

Maruz kaldıkları aile içi şiddeti, kendi söz ve davranışları üzerinden haklılaştıran haklılaştırmadıklarına ilişkin soruyu yanıtlayan diğer 3 kadın ise, herhangi bir gerekçeyle şiddete başvurulmasının kabul edilemez olduğu yönde görüş bildirmiştir. Bununla birlikte, görüşmelerin tamamı kullanılan ifadeler açısından incelendiğinde, sorulan soruyu şiddetin hiçbir biçimde kabul edilemez olduğu şeklinde yanıtlayan 38

yaşındaki, üniversite mezunu Naz'ın da gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda şiddetin uygulanabilir olduğuna dair bir anlayışa sahip olduğu izlenimi edinilmiştir. Naz, şiddeti onaylamadığını;

“Hayır, hiçbir zaman, çünkü hiçbir insanın böyle bir şeyi [şiddeti] hak edeceğini düşünmüyorum. Ortada bir hata varsa mutlaka kişi hatanın bedelini ödemeli ama bu şekilde değil, bunun yolu bu değil...”

şeklinde ifade ederken, görüşme sırasında, gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda şiddete başvurulmasını haklı bulduğuna dair ifadeler de kullanmıştır. Örneğin babasından şiddet görmesini;

“Babamdan birkaç defa tokat yemişimdir, onu da hak ettiğimi düşünüyorum. Hani gerçekten uyardığı halde, defalarca uyardığı halde, top oynarken mesela düşeceksiniz kızım, kenarları yok terasın, orada top oynamayın diye defalarca uyardığı halde mesela işte çocuksun yani anlamıyorsun, çıkıyorsun oynuyorsun yine yani, o yüzden birkaç kere tokat yediğimi hatırlıyorum...”

sözleriyle haklılaştırmakta, benzer şekilde eşinin çocuklara şiddet uygulamasını da;

“Bakıyorsunuz sebepli sebepsiz bazen çocuk dövmeye kalkıyor. Ha şunu anlarım mesela bir kere, büyük kızım dedi ki anne dedi X. birden yola fırladı dedi, babamın yanındayken, babam da, dedi poposuna çok feci bir şekilde vurdu, dedi. Kızım, dedim, şimdi orada haklı bir durum var; yani X.'nin hayatı açısından çok endişelenmiş. Hani tamam onu anlayabilirim...”

şeklinde haklı gösterebilmektedir.

Yukarıdaki ifadeler çerçevesinde, araştırmaya katılan kadınların, kendilerine uygulanan aile içi şiddeti haklılaştırmamakla birlikte, uygun olmadığı düşünülen bir davranışı karşısında kadının şiddet görmesini haklılaştırma eğiliminde olmaları; kültürel ve sosyal etmenlerin rolüne de dikkat çekmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, bu etmenleri birebir açığa çıkarmamakla birlikte; maruz kaldıkları aile içi şiddeti haklı bulmadıklarını söyleyen kadınların çoğunluğunun, anne-baba ailelerinde de kadına yönelik şiddet olması, en azından, kadına yönelik aile içi şiddet kültürünün sosyalizasyon sürecinde öğrenildiği yönünde bir değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır. Örneğin 23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela'nın, kendisinin maruz kaldığı aile içi şiddeti haklılaştırmamakla birlikte gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda

kadına şiddet uygulanmasını normal karşılaması bu değerlendirmeyi doğrular niteliktedir. Ela, konuyla ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“...sürekli babam bizi döverdi...[Anneyi de dövüyor muydu?]Annemi de döverdi, çok dövdü yani. [Şiddet] bence hiç bir zaman hak edilmez... Hani aldatma, erkek gözüyle görse neyse de, ama onu yapmadığım için hiçbir zaman dayığı ben şey yapmam. [Peki, diyelim ki aldattın, gözüyle de gördü, dayığı hak eder misin?] Hak etmişimdir, tabii canım [gülüyor]. [Ya da öyle bir kadın gördün diyelim, sen değil de, buraya öyle birisi geldi, dedi ki ben kocamı aldattım, o da beni gördü, dövdü, işte evsiz, yurtsuz kaldım, buraya geldim...] Oh, iyi etmiş derim... [gülüyor]...[Yani öyle konularda dövülmeli mi?] Tabii canım, hani çok da dövülmeli değil ama yani...”

“[Bir ortamda, işte arkadaşlarının ya da büyüklerinin olduğu bir yerde eşinin konuşmasını mı istersin, yani sen daha mı geride durursun, ne yaparsın?] Ben geride dururdum, sürekli o konuşması lazım bence... [Normalde öyle mi olması lazım?] Evet. [Neden öyle düşünüyorsun?] O bir saygıdır çünkü erkeğe karşı bir saygıdır. Yani sen niye konuşuyorsun, adam burada dururken, erkeğin burada dururken sana söz düşmez bence. [Öyle mi düşünüyorsun halen de, eşinden, bir erkekten şiddet gördüğün halde öyle düşünüyor musun?] Evet. [Öyle bir ortamda mı yetiştin? Çocukluğunda, gençliğinde, hep böyle erkeklere karşı kadınlar bir saygı mı gösterirler? Hani ne derlerse desinler onlara karşı çıkma, itiraz etme...] Evet, bizim oradaki kadınlar sürekli bunlara saygı gösterirler, ne olursa olsun, şey yapmazlardı yani. Şimdi insan hakları ve kadın hakları şimdi çok değiştiği için ben yani artık kadının bu kadar ezilmesini istemiyorum. [İstemiyorsun, ama kadının erkeğin yanında sesini çıkartmasına...] Hayır, çıkartabilir de yani ölçülü olarak yani konuşabilir. Genelde söz hakkı erkekte olur, kadının yanında, ailede falan. [Halende öyle mi düşünüyorsun?] Evet. [Peki, kadın hakları nerede kalıyor?] Ama kadın hakları da, şimdi kadın konuşabilir de o kadar değil yani... Şimdi kadın ailesinin yanında erkekten daha çok konuşursa, ailesi de kadın dışarı çıktığında, ailesi erkeğe der ki sen karına bu kadar mı yüz veriyorsun, bu kadar senden önce konuşuyor, senin vereceğin cevapları söylüyor, sen niye konuşmuyorsun der. [Haklılar mı sana göre?]Bence haklılar...”

22 yaşındaki lise mezunu Elif ise, evlenmeden önce anne-baba ailesinde de şiddet olduğunu; babasının annesini dövdüğünü, ancak babasının annesini dövmesinin haklı gerekçeleri olduğunu şöyle anlatmıştır:

“Babam annemi dövüyordu, ama annemin çenesi de durmuyordu yani, hiç durmuyordu yani, çünkü babam sabırlı biridir, yani sabrını taşıyıyor. [... Sabrını taşıyıyor dediğin noktada babanın anneni dövmesini haklı buluyor musun, hak ediyor muydu annen sana göre?] Şimdi, annemin babama yaptığı yanlışlar çok oldu, ayrılmadan önce de. Yani babamı kandırarak boşandı zaten... Babamı kandırdı ve babamın 12 senedir bütün

annemin üzerine yaptığı birikimini harcadı, o adama yedirdi. Ondan dolayı babama kızmıyorum, annem hak etmişti yani. [Dayak yemeği de hak etmiş mi?] Hak etti, hak etti, evet...”

Kadına yönelik aile içi şiddetin bizatihi şiddet mağduru kadınlar tarafından haklılaştırılmasında, kültürel ve sosyal etmenlerin rolünü daha iyi anlayabilmek amacıyla, görüşülen kadınlara ayrıca, kadının aile şerefini, namusunu lekelediği düşünülen bir davranışta bulunması durumunda, şiddeti hak edip etmediği konusundaki düşünceleri de sorulmuştur. Soruyu 8 kadın, söz konusu durumda kadının aile içi şiddeti hak ettiği, 16 kadın ise hak etmediği şeklinde yanıtlamıştır.

Buna göre 28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gönül, kadının eşini aldatması durumunda şiddet görmesini hak ettiğini düşündüğünü şöyle anlatmıştır:

“Ben ona kızarım... Adam seni dövmüyorsa senin de ona bunu yapmaya hakkın yok ki o zaman... Aslında bence dövülmeli, o dövülmeli bence, dövülmeli, rahatlık batmış ona, çünkü çokları o sıcak yuvayı arayıp bulamıyor. Bir gönül işi için, çocuklarını da kendini de o kadar şeye atmamalı, biraz sabretmeli. Eskilerde bunu sabrederek yapmışlar zaten, o kadar namussuzluk yokmuş... Orada düşünsenize, bir kıskançlık var, bir paylaşamama var. Yine dövmüş, yani yine dövmüş, çok şükretsün dövmüş, başka türlü yapabilir o kıskançlıkla. Bence dövülmeli ya... Dövülmeli, hakkı yok ama yine de dövülmeli... [Yani orada şiddet olabilir diyorsun?] Bence olabilir, yalan söylediğinde olur şiddet, o namussuzluk yaptığında olur, hırsızlık yaptığında da olur, onun dışında şiddet olmaz...”

26 yaşındaki ortaokul mezunu Duygu da;

“Bence hak eder, niye aldatıyorsun ki; ben erkek olsam ben de döverim, ağzını burnunu dümdüz ederim, fırlatırım kapının önüne bir tane de bir şey vermem, niye aldatıyorsun ki... Ama hak etmiş... Oh olmuş demem ama eğer eşi de hak etmiyorsa bir şekilde yani öyle bir şeyi, onun da bir cezalandırılması gerekiyor bence...”

diyerek kadının eşini aldatması durumunda şiddet görmesini bir tür ceza olarak değerlendirmiştir.

Yukarıda yer verilen görüşler ve maruz kaldıkları aile içi şiddeti haklılaştırmadıklarını söyleyen diğer kadınların konuyla ilgili ifadeleri doğrultusunda, kadının; verili toplumsal cinsiyet kalıpları dışına çıkması durumunda şiddet görmesinin bizatihi aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından da normal karşılanabildiği görülmektedir. Yine bu

görüŖ ve ifadeler çerçevesinde, kadına yönelik aile içi Ŗiddetin, aile içi Ŗiddet mağduru kadın tarafından kabul edilemez olarak değerlendirildiği durum ise verili toplumsal cinsiyet kalıpları içinde, bir diğer ifadeyle ataerkil değerlere uygun hareket etmesine karŖın, kadının aile içi Ŗiddete maruz kalmıŖ olmasıdır. Dolayısıyla kadına yönelik aile içi Ŗiddetin, maruz kaldıkları aile içi Ŗiddeti hak etmediklerini ifade eden kadınlar tarafından da, bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali olarak görölerek hiçbir koŖulda kabul edilemez bir uygulama Ŗeklinde algılanmadığı söylenebilir. Aksine, namus gibi, genellikle kadının davranıŖları üzerinden zarar görölüp görmediğine karar verilen geleneksel ataerkil aile değerleri söz konusu olduğunda, kadının aile içi Ŗiddet görmesini, kendilerine uygulanan aile içi Ŗiddeti haklılaŖtırmayan kadınlar da haklı bulabilmekte ve hatta kendilerine uygulanan aile içi Ŗiddeti haklı bulmamalarının nedenini, verili toplumsal cinsiyet kalıpları dıŖına çıkmamaları üzerinden açıklayabilmektedir.

Bu noktada da, aile içi Ŗiddet mağduru kadınların, Ŗiddeti hak etmedikleri ya da Ŗiddet görmelerinden dolayı kendilerini suçlu hissetmediklerini açıklarken kullandıkları “...[Ŗiddeti] hiç haklılaŖtırmadım, çünkü haklı değildi...” “... Hiçbir zaman düşünmedim, çünkü yanlış, hata yapmadım...” “... Asla kendimi suçlamadım, hiç bir zaman suçlamadım çünkü yapıyordum, ediyordum...” “... Haksız yere dayak yediğimi biliyorum, haddinden fazla haksız yere dayak yediğimi biliyorum...” Ŗeklindeki ifadelerin, kadına yönelik aile içi Ŗiddete rağmen aile birliğinin korunmasını sağlayan dayanıŖma örüntülerine eklemlenmesi ve dolayısıyla aile içi Ŗiddetin yeniden üretilmesine zemin hazırlaması mümkün olabilmektedir.

3.2.1.3. İęselleŖtirme

Alan araŖtırmasının bir sonraki bölümünde ise, kadına yönelik aile içi Ŗiddetin, sadece Ŗiddet mağduru kadınlar tarafından değil, kültürel ve sosyal bir olgu olarak, toplumun geneli tarafından içselleŖtirildięi düşüncesinden hareket edilmiŖtir. Buna göre, aile içi Ŗiddet gören kadınların yakınları ve kadına yönelik aile içi Ŗiddetle mücadele etmekle görevli ve yetkili kolluk birimleri; aile içi Ŗiddete maruz kalan kadının ilk önce yardım ve destek isteyebileceği kiŖi ve kurumlar olarak belirlenmiŖtir. Bu çerçevede,

araştırmaya katılan kadınlara; yakınlarının ve kolluk birimlerinin maruz kaldıkları aile içi şiddet karşındaki tutumlarını öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler iki kategoride incelenmiştir:

1. Araştırmaya katılan kadınlara öncelikle, kendilerine uygulanan aile içi şiddet karşısında, yakınlarının nasıl bir tutum sergilediklerini öğrenmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Soruları yanıtlayan 31 kadından 29'u (%93,5) kendilerine yönelik aile içi şiddeti; bazı aile üyelerinin, akrabaların ve yakın çevrelerinden bazı kişilerin normal bir durum olarak karşıladıklarını ya da normal görmemekle birlikte; çocuklarının olması, ekonomik özgürlüklerinin bulunmaması ve/veya ayrılmanın toplum tarafından hoş karşılanmayacağı gibi kültürel, sosyal ve ekonomik temelli gerekçeler öne sürerek, şiddete katlanmaları gerektiği yönünde önerilerde bulduklarını söylemiştir. Örneğin 23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela, teyze ve annesinin, eşinden şiddet gördüğünü söylediğinde sergiledikleri tutumu;

“Teyzeme anlattım teyzem, bir şey olmaz dedi, biz de dövüliyoruz ne olacak dedi, her dediğini yap dedi. Ben dedim, ona köle değilim, dedim. Köle de olacaksın, döverse de öldürse de kocan senin o, dedi. Sonra anneme anlattım, annem de bir şey olmaz, dedi; ben babandan az mı dayak yedim, dedi...”

sözleriyle ifade etmiştir. İlkokul mezunu 34 yaşındaki Deniz de, eşinin uyguladığı şiddet karşısında çevresinin kendisine katlanması yönünde önerilerde bulunduğunu ve kendisinin şiddeti nasıl kabullendiğini;

“Çok duyuyorsun ister istemez, geçer diyorlar, onlar da düzelir diyorlar, onlar zaten seni hep işte şey yapan, dış konuşmalar da çok önemli oluyor ister istemez, diyorsun ki vardır bunda da ya düzelir diyorsun... İlla ki etkilenmek çok oluyor; kendi kendine diyorsun ki, şöyle bakıyorsun, aman onlar neler yaşamış, bizimki de düzelir, bunun eziklik olduğunu hissede hissede kendine bu morali veriyorsun...”

şeklinde açıklamıştır. 34 yaşındaki ilkokul mezunu Rana, eşinden şiddet gördüğü için ayrılmak istediğini ancak ailesinin ayrılmasına nasıl karşı çıktığını şöyle anlatmıştır:

“Annem babam zaten dedi, biz kızımızın ayrılmasını istemiyoruz, zaten bize yanlış bir şey; gelinliğiyle girdi, kefeniyle çıkar, çocuklar için, kızı için; kızları bir gelin olsun, oğlanları bir okusun, idare etsin, dediler, öyle bir

şeyle gittim, ama istemeyerek gittim... Beni yani zaten oradan vurdular, çocukların işte zor durumda, çocukların perişan falan, öyle öyle gittim..."

25 yaşındaki ilkokul mezunu Gizem de maruz kaldığı aile içi şiddet karşısında yakınlarının kendisine önerilerini;

"Arkadaşım diyordu ki, işte senin bir çocuğun var, çocuğun için yuvanı kurtar diyordu, diyordu ki karşılık verme, diyordu ki, benle konuşmanı istemiyorsa konuşma... Diyordu ki, işte iyilik yap, yap, en sonunda desin ki vay be ben bu kadına bu kadar yaptım, işte o hala iyi davranıyor, sonra düzelir, diyordu... Bir karşı komşumuz vardı, kanlar içinde bir defa beni gördü; oturdum ağladım, anlattım... O da, diyordu ki, sen kendin ettin, ikinci defa ailene etme, diyordu, ailen yıkılır, günahdır, diyordu... Eşimin ailesi, komşular da; dişi yapıcı olması gerekir, yıkıcı değil; işte çocuğun için katlan, ne yapacaksın, çocuğunu büyüteceksin, işte nereye gideceksin bu saatten sonra, ne yapacaksın, işte ailen de sana sahip çıkmaz, aileni de yıktılar, bilmem ne olur diye anlatıyorlardı. Her neyse beni ikna edip eve gönderiyorlardı, kanlar içinde..."

şeklinde aktarmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların %93,5'inin aile, akraba ve yakın çevrelerinde, maruz kaldıkları aile içi şiddete katlanmaları yönünde görüş bildiren kişilerin bulunması, kadına yönelik aile içi şiddet gerçeğinin kabul edilmekle birlikte, şiddet mağduru kadınların şiddetle yaşamayı öğrenmeleri gerektiğine dair bir anlayışın varlığına da işaret etmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların konuyla ilgili açıklamaları çerçevesinde, şiddetle yaşanılabileceği anlayışını besleyen etmenlerin başında ise aile içi şiddet mağduru kadının maruz kaldığı şiddeti sonlandırabilecek kaynaklardan yoksun olması ve kadının bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan kültürel ve sosyal değer yargılarının bulunduğu görülmektedir.

Kadının öğrenim, istihdam gibi bireysel özgürlüğe sahip olmasını sağlayan temel kaynaklara erişebilmesi ve bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı nitelikteki değer yargılarını üreten anlayışın kadının özgürleşmesi yönünde değişimi gerçekleştirebildiği ölçüde, aile içi şiddet mağduru kadınlara, şiddete katlanmaları yönünde önerilerde bulunulmasını gerektirecek ortamların/koşulların da kendiliğinden ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Mevcut durumda ise aile içi şiddet mağduru kadınlara; "... Döverse de öldürse de kocan senin o...", "... Kızımızın ayrılmasını istemiyoruz, zaten bize yanlış bir şey; gelinliğiyle girdi kefeniyle çıkar...", "... Çocuğun için katlan, ne

yapacaksın...”, “... *Nereye gideceksin bu saatten sonra, ne yapacaksın...*” şeklindeki kalıp öneriler, içselleştirildiği ölçüde; kadına yönelik aile içi şiddete rağmen aile birliğini koruyan birer dayanışma örüntüsüne dönüşerek, kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesinin önemli bir dinamiğini oluşturmaktadır.

2. Araştırmaya katılan kadınlara, maruz kaldıkları aile içi şiddetten dolayı kolluk birimlerine başvurup başvurmadıkları ve kolluk görevlilerinin maruz kaldıklarını bildirdikleri aile içi şiddete yönelik tutumları da sorulmuştur. Sorulara yanıt veren 30 kadından 28’i maruz kaldığı aile içi şiddetten dolayı en az bir kez kolluk birimlerine başvurduğunu, 2 kadın ise kolluk birimlerine hiç başvurmadığını söylemiştir. Kolluk birimlerine başvuran 20 kadın (% 71,4), bazı kolluk görevlilerinin yaşanan aile içi şiddeti, aile içi ilişkilerin bir parçası şeklinde değerlendirerek, kadına yönelik aile içi şiddeti normalleştiren bir tutum içinde oldukları izlenimi uyandıran davranışlar sergilediklerini ifade etmiştir. 8 kadın ise kolluk görevlilerinin; arabuluculuk yaparak barıştırmaya çalışmak gibi girişimlerde bulunmadan, doğrudan mağduriyetlerini giderici yönde kendilerine yardımcı olduklarını belirtmiştir.

29 yaşındaki, ilkokul mezunu Gül, eşinden gördüğü şiddet nedeniyle birkaç kez kolluk birimlerine başvurduğunu ve orada gördüğü muameleyi şöyle anlatmıştır:

“Karakoldaki davranışlar nasıldı biliyor musunuz? Açık konuşayım mı? Karakola giderdik, polisler önce bir hoş beş yaparlardı, sonra benimki biraz para verirdi onlara, [ondan sonra] ya da elektrik, su faturalarını yatırır ya da bir şey alırdı onlara, o şekilde örtbas olurdu, benim yediğim dayak yine aynı şekilde benim yanıma kar olarak kalırdı. Polisler kaba gürültüye getirirlerdi. Kafalarına göre bir şey yazarçizerlerdi, aynen kâğıt bu şekilde, elleri üzerinde “İMZALA!”, imzalamıyorum diye itiraz ettiğimde senin babanın uşağı mı var, sen kimsin, kendini ne sanıyorsun, imzalayacaksın diye imzalattırıyordı bir şekilde...”

19 yaşındaki ortaokul mezunu Ece ise kolluk görevlileriyle yaşadığı deneyimi;

“Karakoldakiler, şimdi oradakiler hepsi benim eşimi tanıyor, hani buna nasıl katlandın falan dediler. Sadece biri hariç; evlenmişsin çekeceksin de, şimdiki kadınlar bir tokatla bile kaçıyor, falan filan, yaşlı bir tanesi vardı, o söyledi...”

şeklinde ifade etmiştir. 34 yaşındaki, ilkokul mezunu Deniz de kolluk görevlilerinin maruz kaldığı şiddete yönelik yaklaşımını ve kendisinin bu yaklaşım karşısında hissettiklerini;

“Polisler bir gün kapıya geldiler; altı ay sonra, üç ay sonra gelip de kontrol ediyorlar ya, durumunuz nasıl, nasıl gidiyor falan dercesine. Arkadaşlarım da vardı hatta balkonda oturup çay içiyorduk. Geldiler işte, nasıl gidiyor dediler, iyi, dedim, o sırada biraz düzelme gibi vardı; şikâyet etmeyi istesen her türlü edersin de, işte idare etmek amaç. Polis, iyi olmasanız ne yapacaksınız, dedi, sizin bir maddiyatınız mı var, dedi, bir desteğiniz mi var, tabii ki katlanacaksınız, başka bir şeyiniz yok. Eyvah! dedim biz kime güveneceğiz. Orada arkadaşlarım da eyvah! dedi; polis de böyle derse biz ne yaparız. Genelde iyi davranıyorlar, ancak böyle bir muameleye de maruz kalıyor, inciniyor, üzüliyor, alınıyorsun...”

sözleriyle dile getirmiştir. Eşinden gördüğü fiziksel şiddet sonucunda yaralanarak sağlık ocağına giden, sağlık ocağından hastaneye gönderilen ve darp raporu alan, 33 yaşındaki yabancı uyruklu, lise mezunu Derya, hastanedeki doktorların yönlendirmesiyle gittiği karakolda kolluk görevlileriyle yaşadığı deneyimi şöyle anlatmıştır:

“Bir kere gittim... Polisler ifade aldı işte, her şeyi anlattım, [Davranışları nasıldı, hani evine dön diyorlar çünkü genelde?], evet öyle dediler, işte evine dön, düzelir, normal şeymiş gibi davrandılar, cinsel şiddet olmadığı sürece, diyor, olabilir gibi bir şey söylediler, hiç kadın sığınmaevi falan tavsiye etmediler... Tam evine dön diye aşırı şey yoktu da, işte çocukların var... Cinsel şiddet olunca ayrılmaya hakkın olur gibi şeyler söylediler...”

23 yaşındaki, yüksekokul mezunu Burçin ise, kolluk görevlilerinin eşiyle kendisini barıştırmak için nasıl arabuluculuk yaptığını;

“Z.’deki karakola gitmedim. Çünkü hepsi tanıdık, hepsi eşimi tanıyor, bu sefer ona haber verirler korkusuyla S.’a gittim... Polisler kocanla barış, senin bir çocuğun var, dediler, biz babanı ikna ederiz, her evlilikte olur böyle şeyler... Polisler beni ikna etmeye o kadar çok çalıştılar ki anlatamam size, artık ben hayır demekten çok yoruldu... Polisler, akli başına gelmiştir artık, düzelir, yapmayacak, gelsin bizim gözümüzün önünde, burada biz nikâh şahidi olalım, burada senin nikâhını kıysın; amir bile, dedi ki, ben müsait olayım, dedi, bu adam, dedi, gelsin burada senin nikâhını kıysın, dedi. Ben o anda neye uğradığımı şaşırđım, dedim, gerçekten polislere güvenmem gerekiyor mu güvenmem gerekmiyor mu diye düşündüm...”

şeklinde anlatırken, 22 yaşındaki ortaokul mezunu Çiğdem de kolluk görevlileri tarafından eşiyile kendisinin barıştırılma girişimini şöyle anlatmıştır:

“Karakolluk oldum S.’da; ailesiniz, gençsiniz, olmuştur bir cahillik, aranızda halledersiniz, evinize gidin. Benim ağzım, burnum kan içinde, hüngür hüngür ağlıyorum, hiçbir yerim tutmuyor, o zaman yaz dönemiymiş; şort falan giydim, bacaklarım, kollarım, mosmor, üstüm başım yırtık, sırtımda morluklar var, olur böyle şeyler, burası küçük bir yer, duyulmasın, ailesiniz, aranızda çözersiniz, gençsiniz, o sinirlenmiştir, sen bir şey [söylemişsindir], o öyle olmuştur falan, hiç tutanak tutulmadan, darp, şiddet raporu alınmadan...”

6284 Sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, kolluk birimlerini, kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin gerekli tedbirleri almak ve uygulamakla görevli ve yetkili kılmıştır. Örneğin ilgili kanunun 10 (3). Maddesine göre; *“Korunan kişinin geçici koruma altına alınmasına ilişkin koruyucu tedbir kararı ile şiddet uygulayan hakkında verilen önleyici tedbir kararlarının yerine getirilmesinden, hakkında koruyucu veya önleyici tedbir kararı verilen kişilerin yerleşim yeri veya bulunduğu ya da tedbirin uygulanacağı yerdeki kolluk birimi görevli ve yetkilidir”* (6284 Sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, 2012). İlgili kanunun uygulama yönetmeliğinin 35 (5). Maddesinde ise, önleyici tedbir kararlarının uygulanmasında kolluk birimlerinin görevleri şöyle sıralanmıştır:

Önleyici tedbir kararı, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından görevli ve yetkili kolluğa ivedilikle gönderilir ve kolluk marifeti ile uygulanması izlenir. Cumhuriyet başsavcılığınca gerektiğinde tedbir kararının başvuruda bulunanlar tarafından kolluğa götürülmesine imkân tanınır. Önleyici tedbir kararlarının yerine getirilip getirilmediği karar süresince kolluk tarafından kontrol edilir. Bu kontrol korunan kişinin:

- a) *Bulunduğu konutun haftada bir kez ziyaret edilmesi,*
- b) *İkinci derece dâhil olmak üzere yakınları ile iletişim kurulması,*
- c) *Komşularının bilgisine başvurulması,*
- d) *Bulunduğu konutun çevresinde araştırma yapılması,*

şeklinde yerine getirilir (6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği, 2013).

İlgili kanunun, kolluk birimlerinin görev ve yetkilerini belirleyen ve yukarıda birkaçına yer verilen maddeleri ile araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğunun (%71,4) kolluk görevlileri ile olan deneyimleri arasında çelişkili bir durum olduğu; bazı kolluk görevlilerinin, kanun uyarınca belirlenen görev ve yetkilerini, şiddet mağduru kadınların mağduriyetlerini giderecek şekilde yerine getirmediği izlenimi edinilmiştir. Kadını korumaya ve maruz kalabileceği olası şiddet olaylarını önlemeye yönelik tedbirlerin bazı kolluk görevlileri tarafından, kanunda belirtilen şekilde neden yerine getirilmediği bu çalışma kapsamında elde edilen verilerle tümüyle açıklanabilir değildir. Bununla birlikte araştırmaya katılan kadınların anlattıkları çerçevesinde, bazı kolluk görevlilerinin şiddet mağduru kadının mağduriyetini giderecek yönde tedbirler almaktan daha çok, ilgili kanunda, kanunun başlığında yer alan “*Ailenin Korunması*” ifadesi dışında, açık bir hüküm olmamakla birlikte, aile birliğinin sürdürülmesini sağlamaya yönelik bir tür arabuluculuk görevi üstlendikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu noktada, kadına yönelik aile içi şiddeti, aile içi ilişkilerin bir parçası olarak değerlendiren bir anlayışın, kolluk birimi olarak görev yapan kişiler arasında da kabul gördüğünden söz edilebilir.

Ayrıca bazı kolluk görevlilerinin kanun uyarınca görevlerini yerine getirdikleri durumlarda dahi, zaman zaman, şiddet mağduru kadınlara, maruz kaldıkları aile içi şiddeti önemsizleştirerek olağanlaştırmaya yönelik bir tutum içinde buldukları da düşünülmektedir. Örneğin, ilgili kanunun uygulama yönetmeliğinde, koruma altındaki kadının yaşadığı konutun, belirli aralıklarla kolluk birimleri tarafından ziyaret edilmesine ilişkin yukarıda da yer verilen bir madde bulunmaktadır. Yönetmeliğin bu maddesi uyarınca, gerekli ziyaretler yapılmakla birlikte, aynı zamanda, araştırma kapsamında görüşülen Deniz’in anlattığı gibi, kolluk görevlilerinin, kadının başka çaresi olmadığı gerekçesiyle, maruz kaldığı şiddete katlanması gerektiğine dair görüş bildirmeleri, kadına yönelik aile içi şiddeti normalleştirmeye yönelik bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde, eşinden gördüğü şiddet nedeniyle karakola başvuran Ece’nin yaşadığı deneyimde olduğu gibi, kolluk görevlilerinin, görevleri gereği, gerekli işlemleri yapmakla birlikte bir kolluk görevlisinin, kadına yönelik aile içi şiddeti önemsizleştiren

ifadeler kullanması, kadına yönelik aile içi şiddetin bir şekilde normalleştirilerek, aile içi ilişkilerin olağan bir parçası olarak değerlendirildiğini akla getirmektedir.

Nitekim 23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela'nın karakol deneyimi de yukarıdaki saptamaları doğrulamaktadır. Ela, eşinden gördüğü şiddet nedeniyle karakola başvurduğunu, orada gerekli işlemler yapıldıktan sonra polis arabasıyla eve dönerken görevlilerin kendisine ne gibi önerilerde bulduklarını şöyle anlatmıştır:

“Dediler ki, ne derdiniz var, bak, dedi nur topu gibi iki çocuğunuz var, bizim de oluyor arada bir öyle kavgalar. Niye siz bu kadar abartıyorsunuz? Akşam kocan gelince iyi davran, yemeğini yap, önüne koy, yemekten sonra kahvesini götür, ne derdiniz var...”

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların kolluk görevlileriyle yaşadıkları deneyimler tek tek ele alındığında, bazı kolluk görevlilerinin kadınların maruz kaldıkları aile içi şiddeti önemsizleştirmeye yönelik söz ve davranışları münferit uygulamalar olarak değerlendirilebilir. Ancak araştırmaya katılan kadınların %74,1'inin, Türkiye'nin farklı bölge ve şehirlerinde, kolluk görevlileriyle benzer deneyimler yaşadıkları dikkate alındığında, bu tür uygulamaların münferit olmadığı, aksine kadına yönelik aile içi şiddeti aile içi ilişkilerin bir parçası olarak içselleştirmiş bir toplumsal anlayışın pratikleri olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bazı kolluk görevlileri tarafından ilgili kanunda belirtilen görevlerin gerektiği gibi yerine getirilmemesinin bir nedeninin, kadına yönelik aile içi şiddetin, bizzat kadına yönelik şiddetle mücadelede görevli ve yetkili kılınan kolluk görevlileri tarafından da içselleştirilmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kadına yönelik aile içi şiddeti önlemeye yönelik politikaların hayata geçirilebilmesi, hazırlanan kanun ve yönetmeliklerin yanı sıra; kadına yönelik şiddetin sona ermesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğine dair bir anlayışın benimsenmesine de bağlıdır. Dolayısıyla politikalar ve anlayış arasında kadının bireysel hak ve özgürlükleri lehine bir denge kurulabildiği ölçüde, uygulamaların da kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesi yönünde yerine getirilebileceğinden söz edilebilir. Nitekim kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair kanunda görevli ve yetkili kılınan kolluk birimlerinin, kadının bireysel hak ve özgürlüklerini önceleyen bir anlayış çerçevesinde, görev ve yetkilerini kullandıklarına dair iyi uygulama örneklerine de rastlanmaktadır.

Örneğin araştırma kapsamında görüşülen 24 yaşındaki ilkokul mezunu Pınar, eşinden gördüğü şiddet nedeniyle karakola başvurduğunda kendisine nasıl yardımcı olduğunu şöyle anlatmıştır:

“İyi davrandılar; ben, dedim, o zaman zaten kollarım falan açık, mordu; ben eşimden, dedim, şiddet gördüm, dedim; ona geri dönmek istemiyorum, dedim; kalacak yerim yok, dedim; sizden yardım istiyorum, dedim. Çok iyi yardımcı oldular, anında hemen kadın sığınmaevini aradılar, ben bilmiyordum tabii, onların sayesinde ben buradayım zaten, hiçbir zaman inkâr etmem”.

28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gülçin de, bir 8 Mart günü eşinden şiddet gördüğü için karakola başvurduğunu söylemiş; orada kendisine nasıl davranıldığını ise;

“Ben öyle davranacaklarını düşünmüyordum, onlardan da eşinle barış, bir şey olmaz diye bekliyordum, ama yok öyle olmadı; normal bir şeymiş gibi karşıladılar, kadın sığınmaevine gideceğim zaman hemen aracı ayarladılar, tutanak tuttular, hastaneye götürdüler, rapor aldılar...”

şeklinde ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların, maruz kaldıkları aile içi şiddet nedeniyle, kolluk görevlileriyle yaşadıkları deneyimlere ilişkin yukarıda yer verilen az sayıdaki örnek, kadına yönelik şiddeti önlemeye ilişkin kanunun kolluk birimleri tarafından gerektiği şekilde yerine getirilerek, aile içi şiddet mağduru kadının bireysel hak ve özgürlüklerinin korunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, araştırma kapsamında görüşülen kadınların büyük çoğunluğunun, maruz kaldıkları aile içi şiddet nedeniyle kolluk birimlerine başvurduklarında gerekli desteği alamadıklarını belirtmiş olmaları, mevcut durumda kadına yönelik aile içi şiddeti içselleştirmiş bir anlayışın, kolluk görevlileri arasında, görevlerini kanunun belirttiği gibi yerine getirmelerine engel oluşturacak ölçüde egemen olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla, kolluk görevlileri tarafından, aile içi şiddet mağduru kadınlara yönelik olarak, erkek egemen anlayışın göstergesi niteliğindeki “... Şimdiki kadınlar bir tokatla bile kaçıyor...”, “... Kocanla barış, senin bir çocuğun var...”, “... Olur böyle şeyler, burası küçük bir yer, duyulmasın, ailesiniz, aranızda çözersiniz...”, “... Bizim de oluyor arada bir öyle kavgalar, niye siz bu kadar abartıyorsunuz?” şeklinde kalıp ifadeler kullanılması da,

kadına yönelik aile içi şiddete rağmen aile birliğinin korunmasını sağlayan birer dayanışma örüntüsü olarak değerlendirilmektedir.

3.2.2. AİLE

3.2.2.1. Tanım

Görüşmenin ikinci bölümünde, araştırmaya katılan kadınlara öncelikle aileyi nasıl tanımladıkları, ailenin kendileri için ne ifade ettiğine ilişkin sorular yöneltilmiştir. 13 kadın aileyi, ideal bir aile imgesi çerçevesinde genel ifadelerle tanımlarken 17 kadın kendi aileleri üzerinden; kişisel deneyimlerinden hareketle idealize ettikleri bir aile imgesi çerçevesinde tanımlamış, 1 kadın ise sorular karşısında ağlamış ve yanıt ver(e)memiştir. Buna göre aile, kadınlar tarafından genellikle; işlevsel olması, ontolojik güvenlik ve duygusal rahatlık sunması, aile üyeleri arasında olumlu dayanışma mekanizmaları kurması ve kutsal bir varlık olması açısından idealize edilmektedir. Örneğin 38 yaşındaki, üniversite mezunu Naz, aileyi;

“Bence aile, yani nasıl diyeyim; neslinizin, soyunuzun yürüdüğü, aynı zamanda eşlerin, yani bir kadının yapabileceği şeyler vardır, erkeğin yapabileceği şeyler vardır; eşlerin birbirini tamamlayarak bunu yapmalarıdır, yani işbirliği içerisinde, uzlaşarak, barışık bir şekilde, çocuklarına faydalı olmaktır yani aile...”

diyerek tanımlarken, yabancı uyruklu, 33 yaşındaki, lise mezunu Derya;

“Aileyi ben bir meslek olarak görüyorum, hani mesleğini iyi yapmak istiyorsun ya, öyle gördüm...”

şeklinde ifade etmiştir. 27 yaşındaki, ilkokul mezunu Esin de;

“Aile bence, annenin babanın birbirini bırakmaması, evlatlarına sahip çıkması, güven içinde yaşadığına inanmak, hissetmek, hem saygıyı hem sevgiyi hissetmek, hepsini aynı anda...”

şeklinde aileyi tanımlamıştır. 31 yaşındaki, ortaokul mezunu Oya ise ailenin kendisi için bir anlam ifade etmediğini;

“Hiçbir şey; benim için hiçbir şey. Ailem var da neye yarıyor, ailem yok yani... Aile bir bağlılıktır, bağımlılıktır, aile güçtür, güç, kuvvet; çünkü

arkanda bir ailen varsa sen çok güzel ayakta durabilirsin, ama benim ailem yok ki arkamda...”

şeklinde dile getirmiştir. Benzer şekilde 29 yaşındaki, ilkokul mezunu Gül de ailenin kendisi için bir önemi olmadığını;

“Aile benim için çok kutsaldır ama bunları gördükçe tabii ki ailenin hiçbir şey olduğunu görüyorum...”

diyerek ifade etmiştir. 23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela ise hayalini kurduğu aileyi şöyle anlatmıştır:

“Benim için aile hiçbir şey, hiçbir şey ifade etmiyor artık... [Önceden neydi, ne düşünerek kaçtın, ne hayal ederek kaçtın?] Kendi evin olacak, rahat olacaksın, kimse bir şey demeyecek, kendi evinin temizliğini yaparsın, çalışırsan kendi evine çalışırsın, babamın evinde sürekli çalıştığım için bıkmıştım yani...”

22 yaşındaki, lise mezunu Elif için ise aile;

“Bir kere aile yani, nasıl anlatayım, şimdi hep bölük pörçük bir ailede olduğum için, çevremdeki ailelere baktığım zaman imreniyordum, şen şakrak, böyle civil civil, annenin babanın koltuğunun altında böyle, rahat uyumak, rahat uyanmak, işten geldiğin zaman böyle rahat elini ayağını uzatabilmek, bir bayramda, seyranda mesela ben her bayramı buruk geçiririm, her anneler gününü, her babalar gününü buruk geçiririm. Bunların olabildiği bir şey olmasını isterdim, yani öyle bir ailem olmasını isterdim. Benim için aile budur, kalabalıktır...”

28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gülçin de hayalindeki aileyi:

“Benim hayal ettiğim evlilik; kayınvalidemle, eltilerimle altlı üstlü oturacağımı biliyordum. Ben onlarla hep mutlu huzurlu bir yaşam istedim; kendi düşüncem öyleydi. Mesela sabah kalkar, bir gün ben kahvaltı hazırlarım onları çağırırım, ertesi gün onlar beni çağırır. Yani hep birlikte mutlu mesut yaşarız diye düşündüm. Eşimle özel günleri kutlamak istedim, gezmek istedim, onun bana ilgi göstermesini istedim, çocuklarımın olmasını istedim...”

sözleriyle anlatmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların aileye ilişkin görüşleri genel olarak ele alındığında, ailenin kendileri için bir anlam ifade etmediğini söyleyen kadınlar da dâhil olmak üzere, tüm kadınların, aile olgusuna, ailelerinde yaşadıkları şiddet deneyimlerinden bağımsız olarak, olumlu yaklaşımları anlaşılmaktadır. Aileyi, beklentileri doğrultusunda; aile

üyeleri arasındaki sevgi, dostluk, güven ilişkileri üzerinden idealize etmelerinin ise, aile üyeleri arasında maddesel bağımsızlık ve duygusal bağıllık ve bağımlılığa dayanan aile modeline karşılık geldiği görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2002, s. 24) .

Ayrıca, kadınların aileyi tanımlama biçimleri, aile odaklı sosyal politikalarda belirtilen ideal ailenin özellikleriyle de örtüşmektedir. Örneğin 2010 yılında yapılan, Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması’nda ailenin özellikleri şöyle belirtilmektedir:

Ailede köklere bağıllık önem taşır, bu bağıllığın gereği olan karşılıklı sevgi üstün bir değerdir... Türk aile ahlakında yardımlaşma ve dayanışma da önemlidir. Aileler ve akrabalar tüm acı ve tatlı günlerinde birbirlerinin yanındadırlar (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010b, s. 22).

Benzer şekilde, aile sorunlarını bölgesel düzeyde incelemeye yönelik düzenlenen bir çalıştayda da aile; toplum için “*en güçlü ağ*”, “*en değerli varlık*”, “*en önemli sosyal kurum*” olarak tanımlanmaktadır (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 2).

Özetle, araştırmaya katılan aile içi şiddet mağduru kadınların aileyi topyekûn reddetmedikleri, aksine özlemini duyup, hayalini kurdukları bir aile modelinin var olduğu görülmektedir. Bu model, sosyal bir politika olarak da benimsenen; bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılmasından daha çok ailenin, “*en değerli varlık*”, *en önemli sosyal kurum*” olarak korunmasına öncelik verilen aile modeliyle de örtüşmektedir. Bu noktada, kadınların aileye yönelik olumsuz değerlendirmelerinin ise, büyük ölçüde, maruz kaldıkları aile içi şiddetin bir sonucu olduğu ve kendi aileleriyle sınırlı kaldığı düşünülmektedir.

3.2.2.2. Hegemonik Erkeklik ve Farklı Egemen Erkeklikler

Hegemonik erkeklik, çalışmanın kavramsal çerçeve bölümünde de belirtildiği üzere, erkeklerin kadınlar üzerinde sürdürülebilir bir hâkimiyet kurmalarına olanak tanıyan; ancak bu hâkimiyeti şiddet olarak tanımlanabilecek bir güç uygulamaktan ziyade; kültürel onay, kurumsal destek ve ikna yoluyla inşa eden uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 840). Bu tanım çerçevesinde

hegemonik erkeklik, farklı egemen erkeklik hiyerarşisinin en üstünde bulunan bir erkeklik biçimi olarak değerlendirilmektedir. Farklı egemen erkeklikler ise, hemen hemen tamamı erkek olan devlet ve hükümet başkanları, çok uluslu şirketlerin yöneticileri gibi üst düzey yöneticiler, politika yapıcılar, yasa yapıcılardan oluşan ve egemen erkeklik hiyerarşisinin en üstünde bulunan bir erkek egemen yapılanmanın, yani hegemonik erkekliğin, iktidarını sürdürebilmek amacıyla, bu grubun dışında kalan erkeklere, kadınlar üzerinde, şiddet uygulayarak da olsa, hâkimiyet kurmalarına göz yummak dâhil olmak üzere, çeşitli ayrıcalıklar sunmasıyla üretilen erkeklik biçimleridir (Sancar, 2011, s. 32).

Egemen erkekliği inşa eden unsurların başında da çalışmak, bir iş sahibi olmak gelmektedir. Herhangi bir işte çalışmamak ya da düzenli ve geçimi sağlayabilecek ölçüde gelir sahibi olmamak ise egemen erkekliğin inşasının önündeki önemli engellerden birisini oluşturmaktadır (Sancar, 2011, s. 62). Bununla birlikte ataerkil toplum yapısı varlığını sürdürebilmek için, egemen erkekliğin bir şekilde inşa edilmesi yönünde, hegemonik erkeklik tarafından da desteklenen, toplumsal bir beklenti yaratmaktadır. Dolayısıyla, egemen erkekliğin çalışarak ve bir gelir elde edilerek inşa edilemediği ya da yapılan iş ve elde edilen gelirin beklentileri karşılamaması sonucunda inşa edilemediği noktada erkeklerin, eril şiddeti Sancar'ın ifadesiyle “*stratejik bir araç*” (Sancar, 2011, s. 33) olarak kullanarak, farklı egemen erkeklikler kurmaları söz konusu olabilmektedir.

Hegemonik erkeklik ve farklı egemen erkekliklere ilişkin kavramsal açıklamalar çerçevesinde değerlendirilmek üzere, alan araştırmasının bu aşamasında araştırmaya katılan kadınların eşlerinin ev içinde egemen erkekliği nasıl inşa ettikleri sorusuna yanıt aranmıştır. Buna göre görüşülen kadınlara, eşlerinin, kendi ailelerinin yanında, kendilerine olduğundan daha farklı davranıp davranmadıkları sorulmuştur. Sorunun yöneltildiği 25 kadından 15'i eşlerinin, ailelerinin yanında kendilerine karşı olduğundan daha kötü davrandıklarını, 5 kadın eşlerinin davranışlarının ailelerinin yanında bir farklılık göstermediğini; onların yanında da kendilerine kötü davrandıklarını, 5 kadın ise eşlerinin ailelerinin yanında kendilerine olduğundan iyi davrandıklarını söylemiştir.

Eşinin kendi ailesinin yanında kendisine olduğundan daha kötü davrandığını söyleyen 31 yaşındaki, ortaokul mezunu Oya, nasıl davranışlara maruz kaldığını şöyle anlatmıştır:

“Başkalarının yanında hakaret etmesi şiddet değil ama hani nasıl diyeyim bilmiyorum da, bunu eşim çok yapardı, birilerinin önünde hep erkekleşirdi, hep erkek benim derdi... Kayınvalidemin önünde, kayınbabamın önünde falan sürekli vururdu, vurmaya kalkardı... Anadolu Türk erkeklerinin yaptığı şey, biz erkeğiz, bizim dediğimiz olur, bizim sözümüzden kadınlar çıkmaz. Annesinin babasının önünde kendini çok gösterirdi. Ben işte erkeğim, kadınıma, bakın böyle yapıyorum, o da bana boyun eğiyor... Kalk su getir, şunu al şuraya koy, şu çocuğu tut. İşim var sen tut dediğim zaman, lan ben erkeğim ne tutacağım, sen anası değil misin tutsana çocuğu, böyle kaba kaba konuşmalar... Kalk lan eve gidiyoruz, kaba kaba konuşmalar, onların yanında ben buyum bakın bana, evde o kadar değildi... [Eşinin ailesi de kışkırtıyor muydu eşini?] Tabii bazen kışkırtıyorlardı, işte niye bu kadar karının eline yuları verdin, niye bu kadar ipleri saldın, işte seni sanki karın mı yönetiyor... Öyle dedikçe ailesi, o da erkeklik yapıyordu onların önünde; beni dövüyordu.”

34 yaşındaki, ilkokul mezunu Deniz de eşinin tavırlarının ailesinin yanında değiştiğini;

“Tabii onu sürekli yapardı; çünkü ailesi şeyi sever, bak, bak, karısını dövüyor gördün mü, hani o konuşmalar var o evde çünkü. Bak, bak, benim oğlum aslan, hem dövüyor, hem şey yapıyor, yani hoşlarına giderdi. Ama kadınına iyi davransın, aman canım, gülüm demek zaten yok, hadi şuraya gidelim demek yok...”

şeklinde dile getirmektedir. 27 yaşındaki, ilkokul mezunu Esin, eşinin ailesinin yanında kendisine olduğundan daha kötü davrandığını şöyle anlatmıştır:

“Şöyle bir şey, şimdi benim eşim oraya gittiğim zaman kendini havalı, beni horlardı. Kalk şunu yap, bunu yap, yengeme yardım et, yengeme şunu yap... Konuşma, nasıl konuşuyorsun... Hep o konuşacaktı, ben kös gibi oturacaktım... Ben seni karım gibi değil kölem gibi görüyorum diyordu...”

34 yaşındaki, ilkokul mezunu Rana ise eşinin kendi ailesinin yanında kendisine karşı tavırlarının değiştiğini ve bu değişikliği çocuklarının da fark ettiğini;

“Evet, çok farklı oluyordu, çok değişik oluyordu, hatta kızlar da diyordu, anne babam çok değişiyor kendi ailesinin yanında diye; böyle bir havalara falan giriyordu... İnsan hareketiyle anlıyordu işte, tavırla falan, ben erkeğim, ben şunu yaparım... Emir veriyor...”

sözleriyle ifade etmiştir. 24 yaşına kadar 3 evlilik yapmış olan ilkokul mezunu Pınar da ilk iki eşinin, aileleri yanında kendisine olduğundan daha kötü davrandığını şu şekilde anlatmıştır.

“İlk eşim annesinin önünde, yeri geldi mi ben haklı olduğum halde beni haksız bırakırdı; annesi ona ne derse onu yapıyordu... Yeri geldi mi bazen küfür ederdi, onu yap, bunu yap... Annesinin önünde döverdi... İkinci eşim berbattı; ailesini gördüğü an beni yerden yere vururdu laflarıyla, sözleriyle; ayrı bir havası olurdu, emir verirdi, sanki yanındaki insan eşi değil de kölesi gibiydim, daha farklı oluyordu, bambaşka oluyordu.”

25 yaşındaki, ilkokul mezunu Gizem ise eşinin ailesinin yanında kendisine emirler verdiğini, hizmetini beğenmediğini belirterek, eşinin bu tür davranış değişikliğini babasını model almasına bağlayarak anlatmıştır.

“Ailesinin yanındayız, çay doldur, diyor, dolduruyorum, bu nedir, aynı abdest suyu gibi doldurmuşsun, değiştir bunu; şuna bak, dedim, evde bunun gibi içiyor; burada kabadayılık taslıyor... Ailesinin yanında emir yağdırırdı, babasından aynısını görmüş ya, kendisi de emir [veriyordu]... Aynı hizmetçi olarak [görüyordu] kadını...”

Benzer şekilde 26 yaşındaki, ortaokul mezunu Duygu, eşinin ailesinin yanında kendisine olduğundan daha kötü davrandığını ve bu tavır değişikliğine bir anlam verememesini şöyle dile getirmiştir:

“Evet, o konuda zaten hiç şeyi yoktu, nasıl diyeyim, ben eşime yüz vermiyorum, ben eşime böyle davranıyorum... Evet, özellikle ailesinin yanında... Çoğu zaman geçimsizliğimiz oluyordu ama ailesinin yanında daha da böyle en basit şeylerden beni aşağılıyordu, anlamıyordum...”

22 yaşındaki ortaokul mezunu Çiğdem de eşinin yalnızken kendisine iyi davrandığını, eşinin ailesiyle daha fazla zaman geçirmeye başladıklarından sonra eşinin özellikle ailesinin yanında kendisine kötü davranmaya başladığını belirterek, bu tavır değişikliğini eşinin ailesine karşı bir erkeklik gösterisi olarak değerlendirmiştir.

“Yalnız kaldığımız zaman, öperdi, koklardı, seni seviyorum aşkım derdi, hadi film izleyelim, hadi şunu yapalım, hadi bunu yapalım, yani eli hep elimdeydi, dizi dizimdeydi. Ama bir süre sonra ailesiyle de zaman geçirmeye başlayınca, bu bizim birlikte geçirdiğimiz zamanlar azaldı... Kalk su getir, kalk şunu getir, kalk bunu götür, canım şunu istedi kalk yap, hep böyle emir vererek... Evet, kesinlikle, bak, ben karıya böyle davranıyorum, gıkını

çıkartamıyor, bir şey diyemiyor, yani ben büyüdüm artık, ben oldum yani, ben erkeğim gibi bir hissi vardı.”

31 yaşındaki, ilkokul mezunu Gamze, eşinin özellikle annesinin yanında kendisine kötü davrandığını ve kayınvalidesinin eşinin davranışlarını onaylayarak daha fazla şiddet uygulaması için teşvik ettiğini;

“Annesinin yanında, sürekli de zaten annesinin ağızına bakıyor, bunlar anne ağızlı, anneleri ne derse inanırlar, onu yaparlar, yani benim o evde hiçbir değerim yoktu, hiçbir değerim yoktu. Tabii ki annesinin yanında beni daha çok ezerdi.” [Onlar, kayınvalide, görümceler ne yapardı o zaman?]Hiçbir şey yapmazlardı, vur öldür derlerdi, yemin ederim vur öldür derlerdi.”

şeklinde anlatmıştır.

Soruyu yanıtlayan kadınların eşlerinin öğrenim ve gelir düzeylerine ilişkin verdikleri bilgiler ise şöyledir: Eşlerine ailelerinin yanında olduğundan kötü davranan 9 erkek, ilkokul ve altı, 5 erkek ortaokul, 1 erkek ise üniversite düzeyinde öğrenime sahiptir. 8 erkek ailesinin geçimini sağlayacak düzenli bir gelire sahip değildir. 1 erkek belirli bir gelire sahip olmakla birlikte kumar alışkanlığı olduğundan evine ailenin geçimini sağlayacak kadar para bırakmamakta, 1 erkek ise kaçakçılık yaptığı için işleri zaman zaman büyük ölçüde bozulmakta ve ailede geçim sıkıntısı yaşanmaktadır.

Erkeklerin kendi ailelerinin yanında eşlerine yönelik tutumlarıyla ilgili olarak yukarıda bazılarına yer verilen açıklamalar ve söz konusu erkeklerin öğrenim ve gelir düzeylerine ilişkin bilgiler göz önünde bulundurulduğunda; erkeklerin, hem ailelerinin yanında eşlerine davranış biçimlerinin hem de öğrenim ve gelir durumlarının büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir. Öyle ki, görüşülen kadınların eşlerinin ailelerinin yanında kendilerine yönelik tutum değişikliğine ilişkin anlattıkları, alan araştırmasının başka aşamalarında da olduğu gibi, sanki tek bir erkekten söz ediliyormuş izlenimi uyandırmıştır. Dolayısıyla, böyle bir izlenimin uyanmasını da sağlayacak şekilde, araştırmaya katılan kadınların yarısından fazlasının (%60); ailelerinin yanında eşlerinin kendilerine olduğundan daha kötü davrandığını belirtmesi bu tür davranışların, bağımlı kişilik bozukluğu gibi psikolojik bir rahatsızlıkla da açıklanabilir olma olasılığı saklı tutularak, kültürel, sosyal ve ekonomik dayanaklarının bulunduğunu akla getirmektedir.

Nitekim ailenin sürdürülebilirliğini sağlayan; ekonomik yeterlik, aile üyeleri arasındaki saygınlık, dostluk/arkadaşlık gibi etmenlerin bir ailede olmaması ya da zayıf olması durumunda, erkeğin aile içinde iktidarını kurmak için, ailenin devamını sağlayan bir diğer unsur olan güç kullanma ya da güç kullanma tehdidine başvurması olası bir davranış olarak görülmektedir (Goode 1971: 634). Bu çerçevede araştırma kapsamında görüşülen kadınların eşlerinin, yeterli bir gelire ve/veya saygın bir işe sahip olmak üzerinden kuramadıkları egemen erkekliği, kendi aileleri tarafından itibar görmek gibi bir beklentiyle de, *stratejik bir araç* olarak devreye soktukları eril şiddet aracılığıyla; eşlerine ailelerinin yanında şiddet uygulamak suretiyle inşa etmeye çalışmaları anlaşılır olmaktadır.

Erkeğin eşine ailesinin yanında olduğundan daha kötü davranmasına, aile tarafından sessiz kalınarak ya da söz ve davranışlarla katkıda bulunarak onay verilmesi ise egemen erkekliğin bir şekilde inşa edilmesi yönündeki toplumsal beklentinin bir göstergesi niteliğindedir. Egemen erkekliği başka yollarla inşa edebilecek kaynaklardan yoksun olan erkek, bu toplumsal beklentiye; eşine ailesinin yanında daha kötü davranarak inşa ettiği erkeklikle karşılık verebilmektedir. Bu noktada, böyle bir toplumsal beklentiye oluşturan anlayış ekseninde ve hegemonik erkekliğin desteğiyle, egemen erkeklikler inşa etmeye yönelik gerçekleşen her türlü işbirliği; genelde ataerkil toplum yapısının yeniden üretilmesini, özelde de ataerkil toplumun temel dayanaklarından biri olan ailenin, kadına yönelik aile içi şiddete rağmen, korunmasını hedefleyen dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

3.2.2.3. Ataerkil Pazarlık

Çalışmanın kavramsal çerçeve bölümünde ataerkil yapılanmanın, bir tarafta tümüyle ezilen kadınlar bir tarafta da tümüyle ezen erkeklerden oluşmadığı; ataerkil toplumun yeniden ve yeniden üretilmesine olanak tanıyan egemen erkekliklerin inşasına kadınların da bir şekilde destek vererek katkı sağladıkları vurgulanmıştır. Bu katkı, ataerkil değerlerin ne ölçüde içselleştirildiğine bağlı olarak farklılık gösterebilmekle birlikte, kadınların bireysel hak ve özgürlüklerini doğrudan ya da dolaylı olarak engelleyen tutum ve davranışları onayladıkları her durumda ataerkil düzenin yeniden ve

yeniden üretilmesine olanak tanıyabilmektedir. Nitekim araştırma kapsamında görüşülen kadınların, gerekli olduğunu düşündükleri durumlarda kadına şiddet uygulanmasını onayladıklarına ilişkin, şiddetin haklılaştırılmasıyla ilgili bölümde yer verilen açıklamaları; kadınların, kadına yönelik şiddete rağmen, ataerkil toplum yapısının yeniden ve yeniden üretilmesine sağladıkları katkıya örnek teşkil etmektedir. Kadınlar, bu bağlamda, ataerkil pazarlık olarak tanımlanan; ataerkil yapılanma içerisinde var olabilmek ve/veya korunma ve güvence gibi birtakım kişisel kazanımlar elde edebilmek amacıyla da, kadının bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen ataerkil değerleri onaylayabilmekte, böylelikle de ataerkil toplum içerisinde bir şekilde var olabilmelerinin karşılığında, ataerkil toplumun yeniden üretilmesine olanak tanıyabilmektedir.

Bu kuramsal açıklamalar göz önünde bulundurularak; araştırmaya katılan kadınlara, eşlerinden ayrıldıktan sonra ya da ayrılmaları durumunda, özellikle yaşadıkları çevrede, tavır ve davranışlarına daha fazla dikkat edip etmedikleri ya da dikkat etmeleri gerektiğini düşünüp düşünmediklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Soruları yanıtlayan 28 kadından 19'u eşlerinden ayrıldıktan sonra ya da eşlerinden ayrılmaları durumunda; çocukları için ve/veya yaşadıkları çevre tarafından rahatsız edilmemek ya da yaşadıkları çevreyi rahatsız etmemek için toplum içerisinde tavır ve davranışlarına dikkat ettiklerini ya da dikkat etmeleri gerektiğini düşündüklerini söylemiştir. Kendileriyle görüşme yapıldığı sırada eşlerinden henüz ayrılmamış 4 kadın ise, ayrılmaları durumunda tavır ve davranışlarında herhangi bir değişiklik yapmayı düşünmediklerini ifade etmiştir. Sorulara cevap veren diğer 5 kadından biri zaten dikkatsiz bir hayat yaşamadığını vurgularken; bir diğeri kendisi temiz olduğu sürece çevrenin kendisine olumsuz bakmasından rahatsızlık duymayacağını belirtmiştir. Bir kadın ise çevredeki insanların kendisi hakkındaki görüşlerini dikkate almayacağını; sadece çocuğunun adını lekelemeyecek bir gelecek kurmayı hedeflediğini söylemiş; diğer bir kadın, ayrıldıktan sonra tavır ve davranışlarına dikkat etmesi gerektiğini düşünmediğini; namusunun kendisi için çok önemli olduğunu ve onu aynı şekilde koruyacağını ifade etmiştir. Bir kadın da sorulara doğrudan yanıt vermemiş, ancak eşinden ayrıldıktan sonra yaşadığı çevre tarafından rahatsız edildiği için şehir değiştirmek zorunda kaldığını ve bu nedenle sığınmaevinde bulunduğunu söylemiştir.

Eşinden ayrıldıktan sonra çevreden, tavır ve davranışlarına dikkat etmesi gerektiğine dair baskı hissettiğini söyleyen 38 yaşındaki, üniversite mezunu Naz, hareketlerini çevrenin onaylayabileceği şekilde nasıl düzenlediğini;

“Dışarıdan bir baskı da hissettim kendime çok çeki düzen vermeye de çalıştım. Hatta şu anda bile hal ve hareketlerime elimden geldiği kadar çok dikkat etmeye çalışıyorum. Mesela akşam saat yediden sonra dışarıda kalmak istemiyorum açık söylemek gerekirse. Kurum olduğu için değil, normalde ben evde de olsam, tedirginlik duyuyorum. Ama şimdi evli olsam yanımda eşim olmasa bile herkes sizin evli olduğunuzu biliyor, kimse size yan gözle bakamıyor, artı büyük bir kızınız var o yanınızda oluyor, hani o kadar şey yapmıyorum. Ama şu anda evli de olmadığım için, çocuklar da yanımda olmadığı için açıkçası akşam altıdan yediden sonra çok dışarıda kalmak istemiyorum, mecbur kalmadıkça...”

şeklinde anlatmıştır. Erkek çocuğunun ileride kendisinden utanmaması için tavır ve davranışlarına dikkat etmesi gerektiğini düşünen 22 yaşındaki, lise mezunu Elif ise bu düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

“Baskı değil de artık benim bu saatten sonra kendim için değil, çocuğum için yaşamam gerektiğini düşündüğüm için... Ben sonuçta bekâr biri değilim, yani bir sorumluluğum var arkamda, bir erkek evladım var, ona göre yaşamam lazım artık bu saatten sonra öyle söyleyeyim, benim eşten ziyade, kocadan ziyade evladım var, yani benden utanmasın kesinlikle, hep bana annem desin... Girdiğim çevrelerde tabii ağır olmam gerekiyor kadın olarak... Erkek çocuk namusuna çok düşkündür, ben şimdi bir hata yapsam, bunu ilerde çocuğuma söyleyecekler, duyacak; utanmasın diye daha dikkat etmem gerekiyor...”

Eşinden ayrıldıktan sonra “erkeksiz kadın olacağı” için hareketlerine olduğundan daha fazla dikkat etmesi gerektiğini söyleyen 34 yaşındaki, ilkokul mezunu Rana, bu düşüncesini şöyle gerekçelendirmiştir:

“Eee tabii ki, erkeksiz kadın olacaksın; attığın adımları daha dikkatli atacaksın. Ama Allah’a çok şükür benim telime zarar gelmez. [Erkeksiz kadın olmak ne demek?] Hiçbir şey demek değil, erkek olsa ne olur, olmasa ne olur benim için. [Hani dediniz ya erkeksiz kadın olacaksın; tavır ve davranışlarıma dikkat etmem gerekir...] Şöyle yani toplum açısından kendi açımdan değil de, mesela ben bir ev tutacağım yalnız kadın, çevre nasıl bakacak, a bu dul kadın, gençsin de, böyle çevre için daha dikkatli olacaksın...”

Eşinden ayrıldıktan sonra yaşadığı çevre baskısından; arkadaşlık ettiği kişiyle evlendiklerini söyleyerek kurtulmaya çalıştığını belirten 32 yaşındaki lise mezunu Nur, yaşadığı baskıyı ve baskıdan kurtulmak için bulduğu çözümü şöyle anlatmıştır:

“Ayrıldıktan sonra babamın yanına gittim, babam da kabul etmeyince gittim kendi evime yerleştim; iş buldum, çalışıyorum; işime gücüme gidiyorum, öyle adi bir toplumun içindesiniz ki; gelip sana sormazlar, ne yiyorsun, ne içiyorsun, çocuğunla ne yapıyorsun, gece korkuyor musun, sana takılan var mı, genç bir kadınsın, bunu sormazlar, ama sen işine gider gelirsin aaa sanki çalışıyor mu... Sanki çalışıyor mu gidiyor dışarıda sürtüyor, sürtüyor geliyor, dedikodular; babam yaşındaki insanlar sarkıntılık etmeye başladı. Haa dedim öyle değil, o arada da bu eşimle tanıştık işte. Evlilik gibi niyetim yoktu, düşüncem yoktu, arkadaşlık. Ama M. öyle pis bir yer ki evlendik diye çıkarttım; bir sahibi var, ondan sonra herkes kendini çekti...”

34 yaşındaki, ilkokul mezunu Nihan da, çevre baskısı hissettiği için eşinden ayrıldıktan sonra zaman zaman evli olduğunu söylemek zorunda kaldığını;

“Evet, mutlaka; çalışıyorsun, işe gidiyorsun, bu duldur diye, söylemeyeyim diye çekiniyorsun, bazen tatlı yalan da olsa ben evliyim deme gereğini bile duyuyorsun ki zarar gelmesin, çevreden kötü gözle bakılmasın diye... Hala daha böyle korkuyoruz, açıkçası...”

şeklinde dile getirmiştir. Kadının, eşinden ayrıldıktan sonra “oturduğu kalktığı yeri bilmesi” gerektiğini söyleyen 24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar ise bu düşüncesini;

“... Tabii ki; bir bayan boşandıktan sonra gerçekten oturduğu yeri, kalktığı yeri bilmeli. [Nedir o oturduğu yer, kalktığı yer?] Mesela diyelim alkol alınan yerler, mesela çoğu dul bayanlar gitmiş, ben kendi gözlerimle gördüm, aslında orası yanlış, mesela bir beyefendi gelse anlasa onu; ben işte ayrıldım falan, anında yanlış anlayacak başka şey diye, onun peşini bırakmayacak, başına belki kötü şeyler gelecek, ben oraya karşıyım. Ben öyle ortamlara gitmem, bir yemek yer veya içecek bir yere gideceksem aile ortamına giderim, yalnız gitmem, bir arkadaşımınla giderim; beyefendi değil, bayan...”

diyerek ifade etmiştir. Evliliği sırasında eşinin ailesi tarafından çevreye karşı tavır ve davranışlarına dikkat etmesi gerektiği yönünde baskı gördüğünü belirten 28 yaşındaki, ortaokul mezunu Banu, bu baskıyı nasıl içselleştirdiğini şöyle anlatmıştır:

“[Tavır ve davranışlarıma dikkat etmem gerektiğini] düşünüyorum açıkçası. Çünkü ben evliliğim boyunca hep bununla yaşadım, sürekli. Mesela kaynanam geliyor, sen bunu yapıyorsun, el ne der, sen bize şöyle

yapıyorsun, el ne der. Artık yani gerçekten çağımızda, insanlarımızın gözündeki bu bir hastalık, bir şey, bir yere gitmek istiyorsun, tamam öyle diyorsun ama el âlem görse ne der. Ya ne derse desin artık YETER! Yani şu an ben de öyle bir baskının içindeyim, hala çıkamadım bir türlü. Ama gerçekten ben kendime bir şeyleri yakıştıramadığım için, mutlaka ki iki çocuk annesiyim, tavır ve hareketlerime, yediğime, içtiğime, giydiğime, kılığım, kıyafetime olsun her şeyime dikkat etmek zorundayım. Hani çocuklarım olsa da olmasa da, çünkü bu benim yaşam tarzım, ben kendimi artık değiştiremem bu saatten sonra. En önemlisi çocuklarım için. Yani şu durumda da olsa, ben eşimden ayrılmış da olsam, eşimi bırakmış da olsam, kesinlikle ben eşimin namusuna, şerefine kesinlikle laf getirmem yani asla...”

40 yaşındaki, ilkokul mezunu İpek de, kendisine yanlış gözle bakılmaması için, çevreye karşı dikkatli olması gerektiğini;

“Şimdi o çevreye bağlı, tabii ki insanlar yani yanlış şeyler konuşur, yani mecbur. Yani belirli bir saatin olur; dışarıya çıkmanın, gelmenin; yani çevredeki insanlar yanlış şeyler düşünmesin diye. Yani bunları düşünürsün tabii ki çevreye karşı. Kendini bildikten sonra o, bu ne demiş onun da önemi yok ama mesela şu komşu; gecenin bir yarısı karıya bak, gecenin bir yarısı nereden geliyor. Kimse kimsenin halini bilmez ki, bu nereden geliyor demez, belki bir işi vardır demez; çevre önemli. [Peki, komşunun öyle demesi sizi ne anlamda rahatsız eder, desin mesela, nasıl rahatsız eder sizi?] Yani gider öbür komşuyla öyle konuşur, beriki komşuyla böyle konuşur, ne olur; ortam sana yanlış gözle bakar bu sefer, yanlış gözle de bakıldığı zaman hiç iyi olmaz; devamlı çevre, ev değiştiremezsin...”

diyerek ifade etmiştir. İlk eşinden ayrıldıktan sonra, çevreye karşı tavır ve davranışlarına dikkat ettiğini söyleyen 32 yaşındaki, ilkokul mezunu Mine, davranışlarını nasıl kısıtladığını şöyle anlatmıştır:

“Yani şimdi [geç saatlere kadar] dışarıda kalmak yakışık almaz diyorum. Hani birisi görse yanlış anlayacak. Öyle düşünüyorum; insan düşünüyor ya, çünkü bizim çevreden dolayı düşünüyorum herhalde. [Kendi kendimizi mi kısıtlıyoruz?] Kendimi kısıtlıyorum, belki de çevrenin baskısıyla kısıtlıyorum. Ben kendimden eminim ama çevre işte ne diyecek. Acaba şurada beni görseler kim ne diyecek. İş için çıkıyorsun mesela, başka bir şey için çıkıyorsun, acaba ne diyecekler, bir şey mi söyleyecekler, bir laf mı çıkaracaklar, o yüzden belki de çevrenin şeyiyle kısıtlıyorsun kendini, yoksa ben kendimden eminim... Başkasının söylemesine gerek yok, ne düşünecekleri belli, bizim devletimizin, milletimizin, sülalemizin ne düşünecekleri belli.”

57 yaşındaki, yüksekokul mezunu Işıl ise, başkalarını rahatsız etmemek için, ayrıldıktan sonra arkadaşlarıyla ilişkilerini sınırladığını şöyle anlatmıştır:

“Ben aslında kötü bir şey yapmıyordum ki, onlar biraz tavır koyuyorlardı tabii yani işte onların düzeni var, şimdi akşam uğrayamazdınız onlara iki lak lak edeyim falan, olmuyor... [Sizin de tavır ve davranışlarıma dikkat edeyim gibi kendinizi çektiğiniz oluyor muydu?] Onları rahatsız etmemek adına, ben o konuda hassasım...”

Yukarıdaki açıklamalardan, araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun (%67,85), eşlerinden ayrıldıktan sonra ya da ayrılmaları durumunda, özellikle yaşadıkları çevreye karşı, tavır ve davranışlarına olduğundan daha fazla dikkat etmeleri yönünde bir düşünceye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların bu şekilde düşünmeleri ya da bu şekilde düşündüklerini ifade etmeleri, ataerkil anlayış ve ataerkil anlayış tarafından belirlenen yaşam biçimlerini bir şekilde içselleştirdiklerini gösterse de, aynı zamanda çevre tarafından rahatsız edilmemek ya da çevreyi rahatsız etmemek için, istemeseler de çevrenin beklentileri doğrultusunda hareket etmek gereği duyduklarını da göstermektedir. Böylelikle kadınlar ve içinde yaşadıkları çevre arasında, son kertede kadına yönelik aile içi şiddet de üreten ataerkil değerlerin korunmasına ve yeniden üretilmesine olanak tanıyan bir ataerkil pazarlık yaşanabilmekte; kadınlar, çevrenin “dul” bir kadının nasıl davranmasını istiyorsa o şekilde davranmakta, bunun karşılığında da yaşadıkları çevrede barınma imkânı bulabilmektedir.

Ayrıca, eşlerinden ayrıldıktan sonra ya da ayrılmaları durumunda çevrenin kendilerine yönelik tutumlarıyla ilgili endişe yaşamadıklarını/yaşamayacaklarını söyleyen kadınların da, pratikte, yaşadıkları çevreyle, ataerkil değerleri yeniden üreten bir pazarlık içinde oldukları düşünülmektedir. Nitekim kadınların çevrenin tutumunu önemsemediklerini dile getirirken kullandıkları ifadeler, tam da bir tür ataerkil pazarlığın göstergesi niteliğindedir. Örneğin eşinden ayrıldıktan sonra çevre baskısı hissetmediğini söyleyen 27 yaşındaki ilkökul mezunu Esra, bunun nedenini açıklarken şöyle bir ifade kullanmıştır:

“Şimdi zaten ben çok havai yaşayan veya dikkatsiz bir insan değildim...”

28 yaşındaki ilkokul mezunu Gönül ise, eşinden ayrıldıktan sonra tavır ve davranışlarına ayrıca dikkat etmesi gerektiğini düşünmediğini zaten dikkatli bir kişi olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Benim için çok önemli değil, insan kendinden sorumludur... Zaten düzenliydim, aynı şekilde olacak. Namusum çok önemli benim için; aynı şekilde koruyacağım onu...”

23 yaşındaki, yüksekokul mezunu Burçin de, ayrıldıktan sonra çevrenin kendisine nasıl bakacağına ilişkin bir endişe taşımadığını;

“Hayır, kesinlikle öyle bir düşüncem yok. [Yani tavır ve davranışlarıma dikkat edeyim, işte ben tek bir kadını, çocuğum var gibi...] Hayır, size açık açık söyleyeyim, insanların söyledikleri umurumda değil, ben çalışıp sadece çocuğuma güzel bir gelecek kuracağım, onun adını lekelemeyecek...”

şeklinde açıklamıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan, eşinden ayrılmış bir kadın olarak çevre baskısı yaşamadıklarını ya da yaşayacaklarına dair endişelerinin olmadığını söyleyen kadınların aynı zamanda havai ve dikkatsiz bir kişi olmadıkları, namuslarının kendileri için çok önemli olduğu, onu eşlerinden ayrıldıktan sonra da koruyacakları, çocuklarının adını lekelemeyecek bir yaşantı kuracakları şeklinde ifadeler kullandıkları da görülmektedir. Birbiriyle çelişiyor gibi görünen bu ifadelerin, kadınların içinde buldukları ruh durumlarının bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Zira kadınlara, sığınmaevine geldikten sonra, kendilerini güçlü hissedip hissetmedikleri; sığınmaevinin, maruz kaldıkları şiddetle ilgili düşüncelerinin değişmesinde bir etkisinin olup olmadığına dair sorular da yöneltmiştir. Kadınların büyük çoğunluğu, ya görüşmenin başında kendilerine bu sorular yöneltmeden önce ya da bu sorularla bağlantılı olarak, *“ayaklarının üzerinde durmak”* ifadesinin sıklıkla kullanıldığı açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin 31 yaşındaki, ortaokul mezunu Oya, eşinden ayrılan bir kadının kendisini sınırlamaması gerektiğini *“namuslu olduğu sürece her şeyi yapsın”* şeklinde ifade ederken, sığınmaevinin haklarını öğrenmesi konusunda kendisini nasıl aydınlattığını ise şöyle anlatmıştır:

“Ben burada özümü buldum, kendimi buldum, ben burada savunmayı öğrendim, hakkımı görmeyi öğrendim, ben burada insanları tanıdım... İyi ki de gelmişim, iyi ki de ben bunları öğrenmişim, ayaklarımın üzerinde”

durabileceğim diyorum... Ayakta durabilmek benim hakkımmış, tek başına bir şeyler yapabilmek benim hakkımmış, mücadele etmek de benim hakkımmış. Bunları burada öğrendim, bu hakkı bana burası verdi; sen aslında ayaklarının üzerinde durabilirsin, işini bul, evini bul hakkını verdiler... Gerçekten hakkım varmış, mesela kendimi savunmaya hakkım varmış, kendimi korumaya hakkım varmış, insanlar hakkında konuşmaya hakkım varmış, ne bileyim yani hakkım varmış bir şeylere... Kendime güvenmeyi öğrendim. Belki daha önce bana annem dese ki, git bir ev bul da otur dese yapamazdım, güvenmiyordum, güvenemezdim, ama bu 3-4 ay içerisinde kendime güvenmeyi öğrendim, kendime güvenince de bir şeyler yapabilme azmim çoğaldı, yapacağım diyorum, kararlıyım...”

Eşinden ayrıldıktan sonra “erkeksiz kadın olacaksın; attığın adımları daha dikkatli atacaksın” diyen 34 yaşındaki, ilkokul mezunu Rana da, sığınmaevine geldikten sonra haklarıyla ilgili neler öğrendiğini şöyle anlatmıştır:

“Kadın haklarını öğrendim, arkamızda devlet olduğu sürece kadınlara zarar gelmeyeceğini öğrendim. Ben, geçen gazeteciler geldi, onlara da konuştum, eğer böyle bir imkânım olsa, bayanlara çekmeyin derim, niye çekecekler ki. Sana iş imkânı veriyorlar, ev imkânı veriyorlar, bir nevi sana destek oluyorlar. Bazı hanımlar da korkularından gelmiyor, ne olacak, ne yapacağım; bilmiyorlar ya, nasıl olur, sonum nasıl olur, ama çok güzel olacağına inanıyorum... Kendime güvenim arttı. Zaten ben oldu, bitti güvenli bir insanım. Benim ablalarım falan bana der, sen azimlisin, sen ayaklarının üzerinde duran bir bayansın. İşte bu kadar değildi, burada daha çok güvenli oldum. Uzmanlarla falan konuştukça böyle daha aşıyorsun...”

28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gönül ise eşinden ayrıldıktan sonra çevre baskısı yaşayıp yaşamayacağını önemsemediğini; namusunun çok önemli olduğunu ve ayrıldıktan sonra da namusunu aynı şekilde koruyacağını söylerken, sığınmaevinin kendine olan güvenini arttırdığını ise şöyle anlatmıştır:

“O konuda kendime inanılmaz güvenim geldi, vardı zaten de daha da böyle, hele Müdire hanım falan konuştukça; benim ne kadar güçlü olduğumu söyledikçe öyle bir dirayetlendim [dirayet sahibi oldum], [kendimi] dağ gibi hissediyorum...”

24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar, bir kadın eşinden ayrıldıktan sonra “oturduğu yeri, kalktığı yeri bilmeli” şeklinde bir değerlendirmede bulunurken, sığınmaevinde güçlü bir kadın olmayı nasıl öğrendiğini ise;

“Buraya geldikten sonra, iyi ki böyle bir şey varmış, kadınların kıymetini demek bilen birileri varmış diyorum... Demek bayanlar da güçlüymiş diyorum. Ayaklarımın üzerinde durmayı öğretiyorlar burada, kendi

hayatımı kurmayı öğretiyorlar burada, kadının hiçbir zaman ezilmemesini öğretiyorlar burada, bayan her zaman güçlüdür; erkek tarafından ezilse bile bayan her zaman güçlü... İlk başta ben bu dünyada bayanlara hiçbir zaman yer yokmuş, sadece erkeklere yer varmış derdim. Ama buraya geldikten, uzmanlarla konuştuktan sonra, insana bir güven geliyor. Demek kadın her zaman güçlü, kadın isterse her şeyi yapar, onu öğrendim. [Uzamanı] kendi ayaklarının üzerinde dur dedi bana. Her zaman güçlü ol, hiçbir zaman ezilme, bundan sonraki hayatında kendini ezdirme diye bana hep öğütler verdi... Kendime özgüvenim geldi..."

şeklinde anlatmıştır. Eşinden ayrıldıktan sonra çevre baskısı yaşayacağını düşünmediğini, çocuğuna adını lekelemeyecek güzel bir gelecek kuracağını söyleyen 23 yaşındaki, yüksekokul mezunu Burçin ise, sığınmaevinde haklarıyla ilgili birçok konuda bilgi sahibi olduğunu ve ayaklarının üzerinde durabileceğine inandığını şöyle anlatmıştır:

"Baktım ki çocuğun ihtiyaçları karşılanıyor; mamasına, bezine, ıslak mendiline kadar her şey veriliyor, kreş imkânı sağlanabiliyor, aylık sana ücret veriliyor, ama hiçbirini bilmiyordum, sonradan öğrendim. Dedim ki kendi kendime bu iki buçuk yılıma yazık olmuş... Oraya [sığınmaevine] gidenler kötü muamele görüyor gibisinden, ben böyle bir şeyi birisinden duydum... Ben böyle bir şey yaşamadım, dedim, tam tersine dedim, oralar [sığınmaevleri] olmasa biz kendimizi toparlayamazdık... Belki ilerde her şey daha güzel olacak, öyle düşündüm. Çocuğumu alacağım, gideceğim, ben bunu çekmek zorunda değilim, ayaklarımın üzerinde duracağım..."

Kadının eşinden ayrıldıktan sonra, çevreye karşı tavır ve davranışlarına dikkat etmesi gerektiğini düşünen 40 yaşındaki, ilkokul mezunu İpek de, sığınmaevindeki uygulamaların kendisi üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu;

"Burada insan olduğunu hissettiriyorlar... Kafamın yetmediğini onlar söylüyor... Ayaklarımın üzerinde daha çok dimdik durmak istiyorum..."

şeklinde ifade etmiştir.

Bu ifadeler, araştırma kapsamında görüşülen kadınların, yayın organları aracılığıyla gerçekleştirilen kadına yönelik şiddetle ilgili toplumsal farkındalığı artırma çalışmalarının yanı sıra, sığınmaevindeki bilinç yükseltme çalışmalarının da etkisiyle bireysel hak ve özgürlükleri konusunda daha fazla bilgi sahibi olmaya başladıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan kadınların bazıları bir taraftan; eşinden ayrılmış bir kadının, çevreye karşı tavır ve davranışlarına daha fazla

dikkat etmesi gerektiğini “*erkeksiz kadın olmak*”, “*kadın oturduğu, kalktığı yeri bilmeli*”, “*çevredeki insanlar yanlış düşünmesin*” gibi kalıp ifadelerle belirtirken, diğer taraftan da; bireysel hak ve özgürlüklerle ilgili farkındalıklarını “*kadın haklarını öğrendim, kendime güvenim arttı*”, “*kadın her zaman güçlüdür*”, “*ayaklarımın üzerinde durmayı öğrendim*” şeklinde dile getirebilmektedir. Bu noktada görüşülen kadınların çoğunluğunun, mevcut durumda, bireysel hak ve özgürlüklere ilişkin edindikleri görece yeni farkındalık doğrultusunda yaşamlarına yön vermekten ziyade; sosyalizasyon sürecinde içselleştirmiş oldukları ataerkil değerler üzerinden içinde yaşadıkları toplumla bir pazarlığa girerek, toplumun kendilerinden beklentileri doğrultusunda hareket ettikleri ya da hareket etmeleri gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan sığınmaevine geldikten sonra haklarını öğrendiklerini, özgüvenlerinin arttığını; “*... Oralar [sığınmaevleri] olmasa biz kendimizi toparlayamazdık...*”, “*... Kendime inanılmaz güvenim geldi...*” gibi ifadelerle belirten bazı kadınların ise, eşlerinden ayrıldıktan sonra tavır ve davranışlarına dikkat etmeleri gerektiğini düşünmediklerini “*... Namusum çok önemli benim için; aynı şekilde koruyacağım onu...*”, “*... Sadece çocuğuma güzel bir gelecek kuracağım, onun adını lekelemeyecek...*” şeklinde dile getirdikleri çekincelerle belirttikleri görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu kadınların da, doğrudan dile getirmeseler de, bireysel hak ve özgürlükleriyle ilgili kazandıkları farkındalık doğrultusunda değil, eşlerinden ayrılan kadınların toplum içinde tavır ve davranışlarına dikkat etmeleri gerektiğini söyleyen kadınlar gibi, yaşadıkları çevreyle, içselleştirdikleri ataerkil değerler ve yaşam pratikleri üzerinden, ataerkil toplumu yeniden üreten bir pazarlık içinde oldukları görülmektedir.

Özetle, araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğunun (%87,71) kullandıkları ifadelerden, eşlerinden ayrıldıktan sonra ya da ayrılmaları durumunda çevre baskısına karşı, tavır ve davranışlarına dikkat ettikleri, dikkat etmek zorunda kaldıkları ya da dikkat etmek gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Kadınlar böylelikle, çevrenin kendilerinden beklediklerini, öz denetim yoluyla yerine getirmekte, karşılığında da genel olarak kadının bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen ataerkil yapı içerisinde bir takım kişisel kazanımlar elde edebilmektedir. Ancak kişisel kazanım elde etmeye yönelik bu tür ataerkil pazarlıklar, Kandiyoti’nin vurguladığı üzere, kadınların aleyhine işleyen ataerkil sistemin koşullarını değiştirmemektedir (Kandiyoti 2007: 136). Aksine,

ataerkil değerlerin bizatihi toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından da yeniden üretilmesine olanak tanımaktadır. Bu çerçevede, alan araştırmasından elde edilen verilerin, kadına yönelik aile içi şiddetin baş mağduru durumundaki kadının, aynı zamanda kadına yönelik aile içi şiddetin faillerinden biri olduğunu ve ataerkil yapının yeniden ve yeniden üretilmesinde rol oynadığını ortaya koyduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Dolayısıyla mevcut durumda, görüşülen kadınların; “... *Hal ve hareketlerime elimden geldiği kadar çok dikkat etmeye çalışıyorum...*”, “... *Bir erkek evladım var, ona göre yaşamam lazım artık...*”, “...*Erkeksiz kadın olacaksın; attığın adımları dikkatli atacaksın...*”, “... *Bir bayan boşandıktan sonra gerçekten oturduğu yeri, kalktığı yeri bilmeli...*”, “... *Namusum çok önemli benim için; aynı şekilde koruyacağım onu...*” şeklinde ifade ettikleri kalıp davranışlar; kadının toplum içinde yaşamasına olanak tanıyan ancak son kertede kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen ataerkil değerlerin yeniden üretilmesine hizmet eden dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

Bu noktada kadınların, içinde yaşadıkları ataerkil yapılarla, bu yapıların bir anlamda kendilerine dayattığı koşullar çerçevesinde bir pazarlık yapmalarına gerek duymamaları için salt temel bireysel hak ve özgürlüklere ilişkin farkındalık kazanmalarının yeterli olmadığı düşünülmektedir. Temel bireysel hak ve özgürlüklerin, bunları sınırlayan geleneksel değerlerin yerine geçerek içselleştirilmesi ve yanı sıra özgür birey olmanın gereği olan öğrenim, istihdam gibi temel kaynaklara da sahip olunması gerekli görülmektedir.

3.2.2.4. Ataerkil Terörizm ve Baskıcı Kontrol

Erkeğin kadından üstün ve egemen olduğu anlayışı temelinde şekillenen ataerkil toplumda kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisi; doğal olarak, eyleyenin erkek, tahakküm ve kontrol edilenin de kadın olması üzerine kuruludur. Kadına yönelik aile içi şiddet ise, bu ayrımın net olarak görülebildiği sosyal problemlerden biridir. Zira kadına yönelik aile içi şiddet, her ne kadar ataerkil değerleri bir şekilde içselleştiren kadınlar tarafından da üretiliyor olsa, şiddetin mağduru kadın, görünen baş faili/uygulayıcısı ise

erkektir. Bu gerçeklikten hareketle, alan araştırmasının bu aşamasında kadına yönelik aile içi şiddetin, ataerkil değerler üzerinden aileyi korumak amacıyla başta erkekler olmak üzere diğer aile üyeleri, çevre ve kurumlar tarafından nasıl üretildiği, Ataerkil Terörizm ve Baskıcı Kontrol kuramları çerçevesinde, araştırmaya katılan kadınlara yöneltilen dört sorudan elde edilen veriler doğrultusunda incelenmiştir.

1) Araştırmaya katılan kadınlara öncelikle, eşlerinin konuştukları kişilere, gidip geldikleri yerlere, giydikleri kıyafetlere karışmak gibi bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı bir tutum içinde olup olmadıkları sorulmuştur. Sorunun yöneltildiği 30 kadından 28'i (%93,3) eşleri tarafından çeşitli şekillerde, bireysel hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığını, 2 kadın ise bu tür kısıtlanmalara maruz kalmadığını söylemiştir.

Eşinin başkalarıyla konuşmasına, yalnız başına alışveriş yapmasına izin vermediğini söyleyen 23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela, bu konuda eşinden gördüğü baskıyı şöyle anlatmıştır:

“Zaten kimseyle konuşturmazdı, evden çıkartmazdı, kıyafet falan da hep karışırdı zaten, bir şey giyme ne olacak derdi, evde duruyorsun dışarı çıkmıyorsun ki derdi... Ben kendi kıyafetlerimi bile seçemezdim, kendi beğenir alırdı...”

37 yaşındaki, ilkokul mezunu Bade de eşinin üzerinde uyguladığı baskıyı;

“Anneye gitmiyorsun, babaya gitmiyorsun, çocuğunun okuluna gitmiyorsun, ev ve bahçenin içerisinde yaşıyorsun... Kıskançlık mıydı, yani kıskançlık olarak da adlandıramıyorum... Tabii beni kontrol amaçlı, komşuya gidemezsin, aileye gidemezsin, bu ev ve bahçenin içerisinde yaşayacaksın, yola neden bakıyorsun, pencereden neden bakıyorsun. Kıskançlık olarak adlandıramıyorum, nasıl ifade edeyim ben size, bir sahiplenme var, fakat şöyle sahiplenme var, şu [sehpanın üzerindeki sigara paketini gösteriyor] benim, ben bunu hiç kimseyle paylaşmayayım. Sanki bir köleymişim, sanki bir köleyim, her şeyi ona soracağım, onunla görüşeceğim, onun dediklerini uygulayacağım ve o şekil oldu zaten hayatım...”

şeklinde ifade etmiştir. Yabancı uyruklu, 33 yaşındaki, lise mezunu Derya ise eşinin uyguladığı baskıyı ve bu baskıyı nasıl kabul ettiğini;

“Ben 15 sene boyunca hiç elbise giymedim; rüzgârda açılır, birisi görür diye... Hep pantolon giydim... Karışırdı. Doğal olarak, buradaki erkeklerin

doğasında var böyle bir şey, sen de zaten ona bağımlı olduğun için ister istemez şey yapıyorsun, otomatikman hesap veriyorsun...”

sözleriyle dile getirmiştir. Eşinin uygun bulmadığı bir kıyafet giydiği için eşinden şiddet gördüğünü söyleyen 28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gönül, yaşadığı olayı şöyle anlatmıştır:

“Her şeyime karışırdı... Yani nedir, şu kadar topuklu ayakkabı giyemezdim, hepsini keserdi... Pembe bir tane eşofmanım vardı ki [buraya gelirken] yanımda ilk onu getirdim. Hiç gözümün önünden gitmez; o günden sonra onu hiç giyememiştım, pembe eşofmanın üzerinde uzun şurama [dizlerinin altını gösteriyor]kadar tunik vardı, bununla akşam dışarı çıkardım dedim, para çekmemiz gerekiyordu. Daha sonra işte sen, dedi, bununla dışarı mı çıkıyorsun, dedi... Vay sen nasıl olur da dışarı çıkarsın bununla...”

Üçüncü eşinin kendisine uyguladığı şiddeti kıskanç olmasıyla açıklayan 24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar, ne tür baskılara maruz kaldığını şöyle ifade etmiştir.

“Bu eşim kıskanç, çok kıskanç aşırı derecede, benim dışarı çıkmama izin vermezdi, dışarı çıkınca da dünyanın lafını yerdim, ağıza alınmayacak sözler yerdim, kalkıp vururdu; ben buraya geldiğim zaman kollarım falan mordu zaten... Baskı vardı, benim evden dışarı çıkmama izin vermezdi, çıkınca da bir sürü laf söylerdi... Giyimime ilk başta karışmıyordu, sonradan karışmaya başladı...”

23 yaşındaki, yüksekokul mezunu Burçin ise çevresiyle tüm bağlantısının eşi tarafından nasıl kesildiğini;

“Şöyle bir şey, ben zaten evlendiğimizde, zaten ben arkadaşlarımla olan bütün ilişkiyi kestim... Ben hiç kimseyi tanımıyorum, telefon hattını kırdı, ilk 3-4 ay bana hat almadı. Sonra bir 15 günlüğüne falan telefon verdi, ondan sonra bir daha geri aldı. Çocuk doğana kadar hiç kimseyle bağlantı kurdurmadı. Sadece ailemi, anne babamı kendisi arıyordu, onun yanında... Ev telefonu da yoktu... Ondan sonra sadece beni annemle babamla görüştürdü, ama kendisi benim yanımda duruyordu; yani onsuz beni görüştürmüyordu; kız kardeşimle falan kesinlikle görüştürmüyordu... Akrabam, arkadaşlarım hiç kimseyle görüşmediğim için, kimseyi bilmediğim için... Komşulara dahi gitmeme izin vermiyordu. Zaten diyorum ya giderken kapıyı kilitleyip gidiyor... Son aylarda bile yanımda ne bir telefon vardı ne ona ulaşabilecek bir şey var, hiçbir şey yoktu...”

şeklinde dile getirmiştir. 26 yaşındaki, ortaokul mezunu Duygu, eşinin ekonomik özgürlüğünü kazanma çabalarını nasıl engellemeye çalıştığını şöyle anlatmıştır:

“Vardı işte, benimle birlikte topluma girmek istemiyor... Sonuçta benim de elimde bir mesleğim var; kendi paramı kazanıyorum. Evde dikiş yapıyorum, harçlık yapıyorum. En azından kendi param var ya, sonradan bir şey alabilirim, yani sonuçta benim param... Direkt dillendirmiyordu ama yapma [derdi]; makinem bozuluyor, çarşıya çıkıyordu işte; şunu getirir misin, bunu getirir misin, yapmazdı, getirmezdi, etmezdi... Aslında para eve geliyor, o anda tamam iyi, güzel oluyor, ama ne bileyim, ben bir şeyler yapınca, hani kendimi geliştirdiğimi zannederek çekemiyordu, benim bir şeyler yapmamı çekemedi, kurslara gitmek istiyorum, sertifika, belge falan almak istiyorum, göndermezdi, hep bir sorun, ehliyeti almam bile; ben ehliyeti öyle bir zor aldım, öyle bir zor aldım, sen alamazsın, sen ehliyeti geçemezsin, sınavı geçemezsin... Yani sürekli sürekli aşağılardı...”

Soruyu yanıtlayan kadınların tamamına yakınının (%93,3), eşleri tarafından bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı yönde baskılara maruz kaldıklarını ifade etmeleri, ataerkil geleneğin tipik bir göstergesidir. Buna göre, kadının yaşamını kontrol etmek amacıyla, erkek tarafından bireysel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması, egemen erkekliği inşa etme biçimlerinden biri olarak kabul edildiğinde, ataerkil gelenekten beslenen ve aile içinde egemen erkekliğini, karısı üzerinde baskı kurarak gerçekleştirebileceğini düşünen erkeğin, şiddet içeren davranışlarda bulunması da beklenen bir durum olabilmektedir. Bu noktada, tek taraflı; erkekten kadına yönelik uygulanan, sürekliliği bulunan ve kadının yaşamını kontrol etmek amacıyla gerçekleştirilen kadına yönelik aile içi şiddetin, eşler arası yaygın şiddet olarak tanımlanan ve ahlaki bir sorun olarak değerlendirilen şiddet türünden ayrılarak, ideolojik bir gerçeklik (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 28) kazandığı görülmektedir.

Ataerkil toplumun sürdürülebilirliğini hedefleyen ana ideolojinin geçerliliğini koruması için ise, hegemonik erkekliğin kontrolünde farklı egemen erkekliklerin inşasının bir zorunluluk olduğu; bu bağlamda, egemen erkekliklerin, ataerkil toplumun sürdürülebilirliğine hizmet ettiği ölçüde kadına yönelik şiddet üzerinden kurulmasına da göz yumulduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, araştırmaya katılan kadınların, eşleri tarafından kendilerine uygulanan ve “... Kimseyle konuşmazdı, evden çıkartmazdı, kıyafet falan da hep karıştırdı...”, “... Sanki bir köleyim, her şeyi ona soracağım, onunla görüşeceğim, onun dediklerini uygulayacağım...”, “... Komşulara dahi gitmeme izin vermiyordu...”, “... Benim bir şeyler yapmamı çekemedi, kurslara gitmek istiyorum, sertifika, belge falan almak istiyorum, göndermezdi... sürekli aşağılardı...” şeklinde dile getirdikleri, bu çalışmada ataerkil terörizm ve baskıcı kontrol olarak tanımlanan

şiddet içerikli kalıp davranışlar, ataerkil yapının sürdürülmesini hedefleyen ideolojiyi besleyen örüntüler olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca, çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde belirtildiği üzere, yaşamını kontrol altına almaya yönelik çeşitli baskılara maruz kalan kadın, bu baskılardan kurtulmak istese de, başarılı olma olasılığı çok da yüksek değildir. Zira özellikle modern toplumlarda kadın, her ne kadar özgürleşme sürecine paralel olarak çeşitli kazanımlar elde etmiş olsa da, toplumun kurumları aracılığıyla kendisine baskı uygulayan kişi/kişilere bağımlılık durumu bir taraftan sürekli olarak üretilmektedir (Stark ve Flitcraft, 1996, s. 28).

Bu genel açıklamanın, araştırma kapsamında elde edilen; kadına yönelik şiddetle mücadelede, ilgili yasa ile görevli ve sorumlu olan kolluk birimlerinin, çoğu durumda aile içi şiddet mağduru kadınlara karşı görev ve sorumluluklarını yasada belirtildiği şekilde yerine getirmediklerini ortaya koyan veriler dikkate alındığında, bu çalışma özelinde de bir gerçekliğe karşılık geldiği görülmektedir. Buna göre kadına yönelik şiddetle mücadeleden doğrudan sorumlu bir kurum olan kolluk birimlerinin, şiddet mağduru kadının bireysel hak ve özgürlüklerini korumaktan daha çok ailenin korunması yönünde bir tutum içinde oldukları durumlarda, kadının kendisine baskı uygulayan kişi/kişilere bağımlılığının sürdürülmesini kolaylaştırmaktadır. Nitekim araştırmaya katılan kadınların öğrenim düzeyleri ve ekonomik durumlarının yanı sıra çoğunluğunun aile desteğinden yoksun oldukları da göz önünde bulundurulduğunda, maruz kaldıkları aile içi şiddeti kendi imkânlarıyla önleyemeyecekleri açıktır. Bu noktada şiddet mağduru kadınlara destek vermekle görevli ve yetkili bulunan kolluk birimleri gibi kurumların da görevlerini gerektiği şekilde yerine getirmemeleri, kadınları kendilerine şiddet uygulayan kişi/kişilere bağımlı kalmaya bir anlamda mecbur bırakmaktadır.

Özetle araştırma kapsamında elde edilen veriler ve ulaşılan bulgular doğrultusunda, erkekler tarafından, kadınlar üzerinde baskı ve kontrol kurmaya yönelik şiddet içerikli uygulamaların, ataerkil anlayış ekseninde şekillenen toplumsal yapının korunmasına yönelik uygulamalardan bağımsız, münferit uygulamalar olmadığı düşünülmektedir. Aksine baskı ve kontrol amaçlı bu tür şiddet içeren davranışlar, bizzat kadına yönelik şiddetle mücadeleden sorumlu kurumlar tarafından da, ataerkil toplum yapısının

sürdürülmesi hedefi doğrultusunda, dolaylı olarak desteklenebilmektedir. Dolayısıyla, ataerkil terörizm ve baskıcı kontrol olarak tanımlanan; kadının bireysel hak ve özgürlüklerini engellemeye yönelik uygulamaları, erkek egemen toplum yapısının devamının sağlanmasına yönelik dayanışma örüntüleri zincirinin bir halkası olarak değerlendirmenin gerçekçi bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

2) Ataerkil Terörizm ve Baskıcı Kontrol kuramları çerçevesinde değerlendirilmek üzere, araştırmaya katılan ve kendi rızalarıyla evlendiklerini söyleyen kadınlara ayrıca, aile baskısının, evlenmeyi tercih etmelerinde belirleyici bir unsur olup olmadığını anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Görüşülen 32 kadından 21’i eşleriyle kendi rızalarıyla evlendiklerini bildirirken; 21 kadından 14’ü ise aile baskısından dolayı evlenmeyi bir kurtuluş olarak gördüklerini ifade etmiştir.

Eşiyle kaçarak evlendiğini söyleyen 29 yaşındaki, ilkokul mezunu Gül, çocukluğunda babasından gördüğü şiddeti ve evden kurtulmak isteğini şöyle anlatmıştır:

“Benim babam cahil bir insan. Yani cahil bir insan derken aşağılamak anlamında değil, ilkokulu bile doğru düzgün okumamış, çobanlıktan gelmiş, o yüzden hani eğitimin ne olduğunu bile bilmeyen bir insan eğitim verebilir mi, atıyorum; komşu gelirdi işte senin kızın, oğlun şunu yaptı, pata küte, pata küte dalabilen bir insandı... Babam zaten çok acayip, yani çok kaba tabirli bir insan olduğu için, çok acayip küfürbaz, acayip ağzı bozuk bir insandı. Ya bir babanın evlada söylemeyeceği kelimeler kullanılırdı hep, sadece bana değil, yengelerime bile aynı... Kendimi böyle götürüyüm atıyorum yani, bir an önce kurtulmayı düşünüyordum...”

Akrabasıyla evlendirilmek istenen 19 yaşındaki, ortaokul mezunu Ece ise, evlenmeyi istemediği için karşılaştığı baskı sonucunda, başka bir kişiyle evlenmeyi kurtuluş olarak gördüğünü;

“Evden kendimi atıyorum gibi bir şey vardı. Halamın oğluna istediler beni, ben kabul etmedim, benim halamın oğlu dağa gitti, herkes beni suçladı. O baskıdan kurtulabilmek için eşimi bir çözüm yolu olarak gördüm. Aslında o kadar da ben eşime kaçacak kadar onu sevmiyordum... [Nasıl bir baskı yaptılar?] Ya işte senin yüzünden gitti, niye kabul etmedin, kabul etseydin gitmezdi, sen çocuğun başını yaktın, falan filan diye. ... Kapıdan giren herkes Allah belanı versin, çocuğun başını yaktın diyor...”

sözleriyle ifade etmiştir. Aile baskısından dolayı kaçarak evlendiğini söyleyen 27 yaşındaki, ilkokul mezunu Esin de, gördüğü baskıyı şöyle dile getirmiştir:

“Kaçarak [evlendim]. Ben aile baskısı yüzünden evlendim... Ben ailemin üçüncü kızıyım. Benim ailem yani fakir bir aileydi, beni annem doğurmak istememiş. O yüzden ben doğduktan sonra biraz daha darlık çektikleri için her sıkıntıyı annem benim yüzüme kalkardı, işte ben seni doğurmak istemedim, niye doğdun. En ufak bir şeyde bunu her zaman başıma kalkıyordu. Öyle yani yediğim bir şey olmuyordu, istediğim bir şey olmuyordu, bir yere götürülüyordum, kısıtlama da vardı ailede; kısıtlama, denetim... Bir yere gidemiyorduk, devamlı evde, camlara çıkamıyorduk, kapılara gidemiyorduk, o kadar yani sıkıydık...”

Aile baskısından kurtulmak için görücü usulüyle ve kendi isteğiyle evlendiğini söyleyen 32 yaşındaki lise mezunu Nur, maruz kaldığı baskıyı ve aile baskısından kurtulmanın tek yolunun evlenmek olduğunu şöyle anlatmıştır:

“[Görücü usulüyle mi evlendin?] Evet. [Yine böyle evdeki baskıdan kurtulmak için olabilir mi?] Evet. [Ne tür baskı vardı da evde, atayım ben kendimi, evleneyim, yuvamı kurayım dedin?] Daha rahat etmek [için], yani genç kızlığım çok baskı altındaydı, nasıl baskı altındaydı; bir arkadaşşıma gidip oturamıyordum, bir çarşıya gidip gezme gibi bir imkânım yoktu. [Onları yaptığın zaman ne oluyordu karşılığı?] Annem kızıyordu; liseyi bitirdim ben ama okuldan eve, evden okula. Geldiğim güzergâhlarda mesela atıyorum buradan, O.'dan çıktım, şu anda H.'nin oradan gidip geliyorum. Bugün H.'nin oradan değil de, ne bileyim işte dolaşarak gelmek istedim. Vay efendim sen, H.'nin orada ikametimiz var, biz oradan gidip geliyoruz; öbür tarafta ne işin var, kiminle görüşüyorsun. Kimseyle görüştüğüm yok. Kız arkadaşşımla takılıyorum, oradan geliyorum, onun evinin yolunun üzerinden, sonuçta ben eve geliyorum ama. [O şekilde bir baskı vardı ve çözüm evlilik miydi, başka bir çözüm olamaz mıydı?] Olamazdı...”

25 yaşındaki, ilkokul mezunu Gizem ise, töre cinayetine kurban gideceğini anlayınca evden kaçtığını ve sevmediği bir erkeğin ikinci karısı olmayı kabul etmek zorunda kaldığını şöyle anlatmıştır:

“Kaçarak oldu ama severek olmadı, kendisi beni seviyordu, şöyle; aile sorunları oldu, yanlış anlaşılma oldu, karısı kapıya geldi, senle kocamın arasında ne var diye sordu; aileler karıştı, partiden karıştılar... Ondan sonra beni apar topar S.'ye götürdüler. Orada kapı arkasına kilitlendim, şiddet uygulandı, o..., o... diye seslenildi... Ailem beni yanına götürdü. İşte orada dört duvar arasına kilitlendim. Öldürmeye kalkıştılar... Niye, ismim çıkmış diye... Ben yemin billâh etmeme rağmen kendimi inandıramadım... En son benim babam benim elimi ayağımı bağlayınca, erkek kardeşimi çağırıp dedi ki öldürüp bodruma gömelim dedi. Annem de dedi ki başımızı eğdireceğine öldürelim daha iyi dedi... Şimdi şöyle, hani annem o kelimeyi kullandıktan sonra, benim babam beni öldürmeye kalkıştıktan sonra, 3,5 ay da bir dört duvar arasında kaldıktan sonra, kapı üzerine kilitlendikten sonra

mantıklı düşünemiyorsun. [Ne düşünerek evlendin eşinle, hayalin neydi, ne umdun, ne istedin, ne oldu, ne olmadı?] Hiçbir hayalim yoktu, yani düşüünün dört duvar arasından çıkan bir insan, kurtuluş, sadece kurtuluş...”

Ailesinde huzurlu bir ortamın olmadığını ve babasının kendisine diğer kız kardeşlerine göre daha fazla baskı uyguladığını söyleyen 28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gülçin de, evlenmeyi bir kurtuluş olarak gördüğünü şöyle dile getirmiştir:

“Babamın evinden kurtulmak istedim. [Neden?] Neden, çünkü babamın evinde de huzur yoktu, bağırması, küfür etmesi... İzin vermiyordu çalışmaya, beni hiç kapıya çıkarmazdı, hiçbir yere götürmezdi, göndermezdi, ben gizlice gidip gelirdim, kıskanıyordu, babamda da kıskançlık, eşimde de kıskançlık... 13 yaşından sonra benim boy uzadı; demezsin 13 yaşında, her gören istemeye geliyordu, babam da... [Seni evde tutmaya çalışıyordu, başına bir şey gelmesin...] Evet, evet öyle... [Peki, diyelim ki baban seni daha serbest bıraksaydı, okumana izin verseydi, o zaman bunu, evlenmeyi, seçenek olarak görmez miydin?] Evlenmezdim onunla; hayır, görmezdim...”

Kendi rızalarıyla evlendiklerini söyleyen kadınların çoğunluğunun (% 66,6), aile baskısından kurtulmak için evlendiklerini belirtmiş olmalarının yanı sıra, araştırmaya katılan diğer 11 kadının, aile zoruyla evlendirildiği ya da kaçırılarak evlenmeye zorlandığı da dikkate alındığında, anne-baba ailesinde, bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyici yönde baskıya maruz kalan kadınların sayısının oldukça yüksek olduğu (%78,1) anlaşılmaktadır. Baskıların; gidilip gelinen yerleri kontrol altına almaktan, ikna yoluyla ya da zorla evlendirilmeye ve hatta öldürülmek üzere bir yere kapatılmaya kadar geniş bir uygulama alanı bulunmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu uygulamaların, birbirinden bağımsız, münferit uygulamalar olmayıp, aksine son tahlilde, kadınlara uygulanan baskı ve denetim üzerinden ataerkil anlayış ekseninde şekillenen aile değerlerinin korunmasına yönelik kalıp davranışlar olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, araştırma kapsamında görüşülen kadınların büyük çoğunluğunun, evlenmeden önce anne-bana ailelerinde bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan baskılara maruz kalmaları, aile değerlerinin korunması adına aile tarafından alınan önlemler olarak değerlendirilmesi durumunda bilinen toplumsal bir gerçekliğe karşılık gelmektedir. Bu baskıların, bireysel hak ve özgürlüklerin engellendiği ölçüde başlı başına şiddet içerikli davranışlar olmasının yanı sıra kadınların baskıdan kurtulmak için genellikle tek çare olarak gördükleri ve fazla düşünmeden

gerçekleştirdikleri evliliklerinde de kadına yönelik aile içi şiddete maruz kalmalarına zemin hazırladığı görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen veriler ayrıca, kadınların sadece erkekler tarafından değil, ailenin korunması adına, ailenin kadın üyeleri tarafından da, derecesi bağlı olunan kültürel değerlere göre farklılık göstermekle birlikte, baskı altında tutulduklarını ortaya koymaktadır. Nitekim başlı başına sosyal bir problem olan töre cinayetlerinin, kadınların da yer aldığı aile üyeleri ve/veya akrabalar tarafından, namus kavramına yüklenen değerler üzerinden gerçekleşen işbirliği sonucunda işlenmesi, toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddetin bizatihi kadınlar tarafından da üretildiğini gösteren çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

Bu noktada töre cinayetlerinin, aile ve aile değerlerini, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üzerinde gören bir anlayış etrafında birleşen aile üyeleri ve akrabalar tarafından; ailenin törel (ahlaki/moral/manevi) veya kültürel değerlerine yönelik bir saldırı olarak gördükleri ve bu anlamda da şiddet olarak tanımlanan bir davranışa (Michaud, t.y., s. 8-9 -tarihsiz-) karşılık uygulanan bir cezalandırma (Felson, 2009, s. 26) biçimine dönüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla töre cinayetleri, ailenin korunmasını kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üstünde gören anlayış açısından değerlendirildiğinde, kadına yönelik aile içi şiddet olarak değil, aile değerlerine verilen zararın bedelinin ödetilmesine yönelik, bu yöndeki toplumsal bir beklentiyi de karşılamak amaçlı, uygulanan bir adet ya da töre olarak kabul edilmektedir. Buna göre töre cinayetleri ancak, araştırmanın çıkış noktası olan temel bireysel hak ve özgürlüklerin korunması açısından değerlendirildiğinde, aile değerlerinin korunmasını, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üzerinde tutan anlayış etrafında birleşen aile üyeleri ve akrabalar tarafından, aile değerlerine verilen zararın bedelinin ödetilmesi için, kadına yönelik aile içi şiddet üzerinden gerçekleştirilen, Giddens'ın ifadesiyle, "*hasarlı dayanışmalar*" olarak tanımlanabilir görülmektedir.

3) Araştırmaya katılan kadınlara, eşlerinden ayrıldıklarında ya da ayrılmak istediklerini dile getirdiklerinde, ailelerin/akrabaların kendilerine karşı nasıl bir tutum takındıkları da sorulmuştur. Buna göre 26 kadın, en az bir kez, bazı aile üyeleri ve/veya akrabalar tarafından; çocuklarının olması, ekonomik özgürlüklerinin bulunmaması, gidecek,

kalacak yerlerinin olmaması gibi gerekçeler öne sürülerek ya da yaşadıkları aile içi şiddet, bir şekilde kapatılmaya çalışılarak; zorla ya da ikna yoluyla, arabuluculuk yapılarak ayrılmaktan vazgeçirilmeye zorlandıklarını ifade etmiştir. 3 kadın, ailelerinin çocuklarını bırakmaları koşuluyla kendilerini kabul ettiklerini, 2 kadın ise ayrılmalarını ailelerinin desteklediğini söylemiştir. 1 kadın da ayrılma sürecinde kimseyle görüşmediğini bildirmiştir.

Ailesinin, eşinden ayrılıp yanlarına gelmesini söylediğini belirten 38 yaşındaki, üniversite mezunu Naz, ailesinin bu tutumunu samimi bulmadığını; ailesine giderse eşine geri döndürmek için kendisine baskı yapılacağını;

“Onlar [ailesi] ayrıl buraya gel diyorlar, onların yapacağı şey; benim ailem çok politiktir. Mesela bir şeyi ilk duyduğunda hemen karşı çıkmaz ki aman bizim kız elden gitmesin, ondan sonra toplamak daha zor olur diye. Onların politikaları da şu: beni yanlarına çağırıp daha sonra aşırı bir baskı uygulayıp tekrar eşimin yanına şutlamak... Ailem direkt olarak dön demez, ama dönmem için elinden gelen her şeyi yapar. [İşbirliği yaptıklarını düşünüyor musunuz, mesela eşinizle?] Evet, düşünüyorum, konuşuyorlar zaten, büyük kızım anlatıyor... Beni döndürmeye yönelik, benimle iletişim kurmaya yönelik; var yani önceden de hissediyordum zaten...”

şeklinde ifade etmiştir. 23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela ise eşinden gördüğü şiddet nedeniyle 2 çocuğunu alarak evden ayrıldıktan sonra, eşi ve akrabaları tarafından nasıl eve geri döndürülmeye zorlandığını ve akrabalarının kendisine zor kullanarak eşine geri döndürmesinin arkasında yatan nedenleri fazla bir yorum yapmaya yer bırakmayacak şekilde ayrıntılarıyla anlatmıştır:

Bütün aile üstüme gelmeye başladı. Yedi tane dayım var, iki tane teyzem var, bunların hepsini eve topladı; ben boşanmak istemiyorum falan, dedi, dayım bana dedi ki, eğer sığınmaevine gideceksen dedi, arka kapıdan, dedi, insanları o... yapıyorlar, dedi. Onun için de beni vazgeçirttiler. Biz sana bakamayız, dedi; bundan başka kimsen yok, dedi, bir sürü şey dediler, vazgeçirttiler... Ben buraya geldiğimde, boşanmak istediğimde, kendi annem dayıma demiş ki, git öldür onu ne yapayım, demiş. [Niye demiş peki onu?] Boşanıyorum ya, namussuz oluyorum. 15 gün ben burada kaldım, işe girdim, çalıştım... Bir gün çıktım... Gittim dedim ki, çocukları almaya geldim, dedim... Her biri bir köşede bekliyor beni... Dayım, eşim... Her biri bir sokakta bekliyor, toplanmışlar. Büyük oğlanı durağa getirmişler, kızı da evde tutuyorlar. Dedim ki ben geldim çocukları almaya, dedim, eşyalarını verin, dedim. Yengem, dedi ki, dayımın karısı, dedi ki, içeri bir gir konuşalım, dedi. Ben konuşmaya gelmedim, çocukları alacağım, gideceğim,

dedim. Benim sizinle konuşacak hiçbir şeyim kalmadı. Siz bunu [kocasını] kendi aranızda aldınız, ben haklı olduğum halde. Ondan sonra böyle konuştuk yengemle biraz kapıda; gir içeri konuşalım, dedi; dayım geldi gir içeri konuşalım, dedi, eşim bırakmadı; hani çocukları verecektin, dedim, kimliklerini vermedi, çocukları aldığım gibi, ne eşyalarını aldım, hiçbir şeylerini almadım. Otobüs durağına geldim, ikisini de aldım kucağıma, direkt kendimi otobüse attım. Geldim telefon ediyorlar; eğer sen eve girseydin, seni dayın öldüresiye dövecekti, seni bırakmayacaktık, dedi, bağlayacaktık eve, dedi... Onların komşuları vardı, yengemle komşusu beni içeri koymaya çalıştılar... Sürüklemeye çalıştılar beni içeriye, ben yok, dedim girmeyeceğim içeriye, dedim, bırakın beni, dokunmayın bana, dedim, sesim çıktıkça bağırmağa başladım, bütün komşular toplanınca cesaret edemediler... Zaten eğer ben o eve girseydim bir daha çıkamazdım. Kendisi de [kocasını], dedi zaten, eğer sen, dedi eve girseydin dayın seni eşek sudan gelinceye kadar döverdi, dedi. [Peki, tehdit etti mi dayınlar seni?] Çok ettiler, yok bilmem ne, eşine dön, kötü kadın olursun, bizim yüzümüzü yere getirme. Çok şey konuştular ama hiç birine aldırmadım... Ailem zaten eşimi destekliyor, yüzde yüz yani beni haksız buluyor, nasılsa evden o çıktı, ben suçlu oldum, annem zaten ona çanak tutuyor resmen, onu destekliyor, ailede ilk boşanan ben oluyorum, bizim ailede daha önce boşanma olmadığı için herkes beni suçluyor, evi bırakıp kaçtı, yok başka birisi var, teyzem falan hep demiş ki hatta buraya geldiğinde, başkasıyla yatıp kalkıyordu demiş... Kendi ailem gidiyor eloğluna inanıyor... Dertleri ne, boşanmayacağım, çekeceğim... Onlar gerekirse nikâhsız bile oturttururlar onla yani, o derece benim ailem... Bilmiyorum ki tek dertleri çocuklar diye tehdit ediyorlar ama bilmiyorum, rezil oluruz, bizim şerefimizi, namusumuzu iki paralık ettin, onlar onu düşünüyorlar... Evet, ailem, ailen bozulmasın diyor, biz çektik sen de çekeceksin diyorlar... İlk başta onlara yük olacağımı düşündüler, ben hiç öyle düşünmedim, yük olmayı istemedim... Sadece kendilerini düşünüyorlar, acaba bizim başımıza kalır mı, ondan sonra, köy küçük yer, acaba bir şey derler mi, yok evlendi de boşandı da, bak kaçtı ailesi sahip çıkamadı, onları suçlayacaklar diye millet, onlar da beni suçluyor...”

Eşi tarafından kaçırılan ve resmi nikâhı olmayan 32 yaşındaki, hiç okula gönderilmemiş olan Ada, eşinden gördüğü şiddet nedeniyle evden kaçtığını, gidecek bir yeri olmamasına karşın ailesinin yanına dönmek istememesinin nedeni şöyle açıklamıştır:

“[Ailenle hiç bağlantı kurmadın mı?] Yok, ben onlarla hiç konuşmuyorum. [Neden konuşmuyorsun?] Korkuyorum. [Niye korkuyorsun, ne yaparlar kaçana?] Kaçana, bizim oralarda Z. töresi pis, öldürürler, kesin öldürürler, ben korkuyorum yani niye yalan diyeyim... Zaten namus deyince, orada duracaksın. Törede namus çok önemlidir, namusa leke geldiği zaman vurulur hemen. [Boşananlara iyi gözle bakarlar mı orada?] Yok, iyi gözle bakmıyorlar... Zaten boşandığı zaman bir iki ay kalıyor, hemen kocaya veriyorlar, orada öyle, fazla durdurmuyorlar, anne-baba evinde durdurmuyorlar fazla... Hemen zaten kocasından boşanıyor, kızım işte sana

koca buldum, zengindir, emekli biridir, sana iyi bakar, hemen veriyorlar. Bana da çok söylediler, ben evlilik yapmadım, benim dedim üç tane oğlum var dedim, niye evleneyim ki, bana ailem çok söyledi, çocuğunu yuvaya at, dedi, gel seni kocaya verelim, dediler. Ağabeylerim çok söyledi bana, hiçbirini de kabul etmedim ben, istemiyorum ben, dedim. Dışarıda da kaldım, parklarda da oturdum üç tane çocukla. Ben gene de çocuklarımı atıp da gitmedim, ailemin yanına dönmek istemedim ben... Çocuğu bırakacakmışım, ben çocuksuz oraya gidecekmişim, beni oraya öyle kabul edecekler... Ayrılmamı hiç istemiyorlardı, hep düzelir diyorlardı, hep düzelir diyorlardı...”

İkinci eşi tarafından tecavüze uğradığı halde kardeşlerinin kendisine destek olmadığını söyleyen 32 yaşındaki, lise mezunu Nur ise, yaşadığı olayları ve kardeşlerinin tutumunu şöyle anlatmıştır:

“Ben 3 ay onun [ikinci eşi] yanında kaldım, sonra kardeşimin yanına geldim, gece aradım, artık dayanamayacaktım, gelip götürdüler işte, ben, dedim, bu adamla benim ilişkim olmayacak artık dedim; bana tecavüz etti... Bundan dolayı rapor almak istedim, işte laf çıkartma, bilmem ne yapma, ne raporu, kocadan yana tecavüz mü olurmuş, benim kardeşlerim de cahildir... [İlk evliliğinde] kızımın babasıyla ayrılmadan önce ablalarım söyledi... Bizim gibi değilsin; sana baskısı yok; biz baskılı bir ortam içerisinde evliliğimizi geçirdik; benim ablalarım da ayrıldılar eşlerinden. Bizim gibi değilsin en azından, baskısı yok; bu kadar cık kusuru da görme, görmezden gel; bu gayet normal bir şey, sen niye bunu anormal olarak değerlendiriyorsun...”

Üç kez evlenen 24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar, ilk iki eşinden şiddet gördüğü için evden ayrılarak ailesinin yanına geri döndüğünü, ancak ailesinin evinden ayrılmasını uygun bulmadığını, bu nedenle üçüncü eşinden de şiddet gördüğü için evini terk ettiğinde ailesinin yanına dönmek istememesini şu şekilde açıklamıştır:

“Eşimden ben ayrıldığım zaman, ailemin evine geldiğim zaman boşanmadan önce, büyüklerimiz sakın boşanma, yuvanı kurtar, işte her şeye göz yum, boş ver, derdi... Hep evini kurtar, derdi... Çocuklar var, derdi... Ben ilk çocuğumu da diğer çocuklarımı da yanıma istedim ama ailem izin vermedi... Ben zaten küsüp geldiğim zaman ilk başta çocuklarımı getirmedi. Sonradan onları isteyince ailem hayır, dedi... O zaman ben çalışmıyordum, kim bakacak, dediler, besleyeceğiz, yedi yıl sonra baba tekrar alacak... Ailem çalışmama izin vermezdi... Annem bana, derdi, geleceksen onları getirme, derdi... Neden, dedim, dedi, biz besleyip büyüteceğiz, dedi paramız da yok, dedi onlara bakacak, maddi bakımdan biraz sıkıntılıydı; bakamayız, dedi, hayır, dedi annem; ben çalışırım, dedim, çalışırım yine bakarım, dedim ona da izin vermediler... Eşim eminim halen beni arıyordur, beni bulmak için, ailem de ondan haber bekliyordur...”

[Ailemle] bağlantı kuruyordur, eminim ki ailem diyordur ona, bulur bulmaz buraya geri gönder, annemin evine ve oraya gidersem iki haftadan beri dışarıda kaldığım için bana çok kötü davranacaklar, bunu adım gibi biliyorum. [Sonra kocana geri döndürmek isterler mi?] Olabilir... Evet. O yüzden ne ailemle ne eşimle görüşmek istiyorum..."

Eşinden gördüğü şiddet nedeniyle evden ayrılmak isteyen 25 yaşındaki, ilkokul mezunu Gizem, kayınvalidesinin evden ayrılmasına nasıl engel olduğunu ise;

"Kaynanam derdi ki, dur sen bizi rezil mi edeceksin, otur oturduğun yerde, ben de dayak yedim, dayak yiye yiye akıllandım, işte sizi de dövsün, X. diyordu; bak sakın odunu üzerlerinden eksik etme, kafalarını kaldırmaları, diyordu ki, işte bizi millete rezil edecekler, işte yeni kaçtığımda millet demiş ki, bu ailesinin yanında da durmadı, göreceksin kocanın yanında da durmaz, demiş. Diyordu ki, hakikaten doğrudur sen on kocaya da varsan, on kocanın yanında da durmazsın..."

şeklinde dile getirmiştir. Ailesi tarafından zorla evlendirildikten sonra, eşinden gördüğü şiddet ve anlaşmazlıklar nedeniyle ailesinin yanına gelen 57 yaşındaki, yükseköğretim mezunu Işıl, evliliğini yürütemediği için anne babasının kendisini suçladığını ve eşine geri döndürmeye çalıştıklarını;

"İşte sen bir hata yapmışsındır, sen de o kadar inatçı olma... Kalıp laflar hep yani, onlar [annem, babam] ne duyduysa... Kalıp laflar işte, muhakkak senin de hatan olmuştur, boşanmak kolay bir şey mi; Ali ne diyecek, Veli ne diyecek; bunlar, sürekli bunlar; bak bunun kızı nasıl götürüyor, ne kadar mutlu, ben onu duydukça zaten daha da geriliyordum."

sözleriyle anlatmıştır.

Aile içinde "farklı bir şiddete" maruz kaldığını söyleyen 44 yaşındaki, ortaokul mezunu Ezgi, yaşadığı olayın ailesi tarafından kapatılmaya çalışıldığını şöyle anlatmıştır:

"Kaçtım, kardeşime sığındım, geri getirdiler, teyzeme gittim, geri getirdiler... Evden ayrıldıktan sonra zaten direkt annemlerin yanına geldim. Annemler de işte benim yaşadığım olayı ört bas etmeye çalıştılar. Babam vefat etmiş, yani benim en büyük kayıbım oldu; babam vefat etmeseydi ben bugün buralarda da olmazdım... Ben orada direnmeye çalıştım ama ailem, işte çevrenin şeyinden bastırmaya çalıştılar, kapatmaya çalışanlar... [Bu aile derken kimler vardı başka, hani kapatmaya çalışanlar?] Annem vardı, eşim zaten vardı. [Onlar bir araya geliyor muydu, mesela iki aile?] Tabii destek oldular, o anda birbirine her iki aile destek oldu... [olayı]kapatmak için her iki aile birbirine destek oldu, ama ben de hurpalanıyordum, beni de itiyorlardı, ben dışarıdayım, sokaktayım, dışarıda kalıyorum; o bile

gözlerine batıyordu, gelen küfür ediyor, git buradan gözümüz görmesin, gelen giden aynı şeyi söylüyor, eşim de, ailem de; ben orada farklı bir kimliğe bürünüyorum artık. [Onlar için önemli olan]onlara leke gelmeyecek; benim olaylarım mahkemelik oldu, mahkemeye yansıdı, benim bütün ailem ifade verdi, delidir diye... Ben hastanede kaldığım zaman annem şey demişti, bir şey olmaz iyi ki gidiyor, iyi ki kalıyor demiş, zaten delirmiş belki biraz tedavi olur... Annem işte her gelene ay vah vah benim kızım cinlere karışmış... Bizim olay şey olunca gazeteye çıkmak zorunda kaldım çünkü ölümle tehdit ediliyordum ben, akıl hastanesine tıkaçacaklar, el birliğiyle ve ölümle tehdit ediliyorum ve beni şey yapacaklar ve meseleyi kapatacaklar. Ben de kardeşime sığındım, kardeşim de sonradan istemedi, evinde barındırmak istemedi, çünkü eşi tehdit ediyordu. Yani çıkar yolum yoktu, gazeteyi aradım, düşünüyorum ben ne yapabilirim diyorum, nereden yardım isteyebilirim, karşıma bir şey çıkmıyor ki, ben buraya geldim, ondan önce polisi çok aradım, o diyor ki biz bakmıyoruz... Benim annem beni feda etti, ben çocuğumu feda edemem hiçbir şekilde. [Annemiz sizi ne için feda etti sizce?]Annem beni kendi sözde onuru için feda etti, şerefi için feda etti, ama ben çocuğumun, her ne olursa olsun, Allah'ım benim çocuğuma öyle bir şey göstermesin, kesinlikle arkasında dururum; onun o yüreğindeki acıyı alabilmek için her şeyi yaparım..."

28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gülçin de ailesinin eşinden ayrılmasını istemediğini, onların yanına geri dönerse eşiyile barıştırmaya çalışacaklarını, bu nedenle ailesinin yanına gitmediğini;

"Ben yıllardır ayrılmak istedim, hep benim ailem engelledi... Ben iki aylık evliyken, o zaman hamile değildim, çocuk yoktu, ailemin yanına gittim, hemen iki gün sonra babam beni tekrar geri gönderdi, bunlar devam etti, altı ay sonra, bir yıl sonra... [Şimdi] onların yanında niye değilim, çünkü eşimin dükkânı hemen ailemin evinin karşısında; ister istemez göreceğim. Yani şu an ben şehir dışındayım ama hala ailemi rahat bırakmıyor, ben orada olursam hiç rahat bırakmaz ve babam da tekrar eskisi gibi yine barıştırmaya, hani artık böyle yorulur eve misafir gelmesinden, o da artık pes eder, hadi git evine. [Eşinin ailesi] şöyle derdi, boşansan kim alır seni, yetmiş yaşındaki bir adama, yaşlı dedeye verirler. Boşanırsan aileler birbirine girer, birbirlerini öldürürler, kan dökülür, sonra da senin yüzünden oldu derler..."

şeklinde dile getirmiştir. Annesinin ve kardeşlerinin eşinden ayrılmasına nasıl tepki gösterdiklerini ise 31 yaşındaki, ilkokul mezunu Meltem şöyle anlatmıştır:

"[Annem] kızım, derdi çocuğun var, işte bizi görüyorsun, ne hallerde büyüdünüz... Yuvan bozulmasın kızım, üvey baba elinde büyüdün, çocukların da öyle büyüsün mü istiyorsun falan, derdi... Zaten ağabeyim, ablalarım falan benimle küs. Ha neden, ilk kocamdan ben çok şiddet gördüm, haddinden fazla, ağabeyime diyordum, dayağını ye otur, ablalarım aynı şekilde. Dedim benim de canım var, ben de insanım. Ablalar diyordu

biz de dayak yiyoruz, biz çıkıp gidiyor muyuz, yani öyle tepki veriyordu... Ayrıldığım için hep dışlandım, dışlandım... Mesela ağabeyimler, yine ablamlar, oraya gelinlikle gittin, kefeninle geleceksin, bize bu yakışır, yani bak diğer kardeşlerin öyle yaptı mı, böyle yaptı mı gibi karşılaştırmalar yaptılar...”

Yukarıda bazılarında yer verilen açıklamalardan, araştırma kapsamında görüşülen kadınların büyük çoğunluğunun (%80,6) aileleri ve/veya akrabaları tarafından eşlerinden ayrılmalarına karşı çıkılmasının arka planında kültürel, sosyal ve ekonomik etmenlerin bulunduğu görülmektedir. Örneğin kadınların eşlerinden, şiddet görmeleri de dâhil olmak üzere, hiçbir koşulda ayrılmalarını uygun bulmayan, kültürel anlayış bu etmenlerden biridir. Buna göre “... Ailem, ailen bozulmasını diyor, biz çektik sen de çekeceksin diyorlar...”, “... Zaten namus deyince, orada duracaksın; törede namus çok önemlidir, namusa leke geldiği zaman vurulur...”, “... Laf çıkartma, kocadan yana tecavüz mü olurmuş...”, “... Sen bizi rezil mi edeceksin, otur oturduğun yerde, ben de dayak yedim, dayak yiye yiye akıllandım...”, “... Muhakkak senin de hatan olmuştur, boşanmak kolay bir şey mi...”, “... Annem beni kendi sözde onuru için feda etti, şerefi için feda etti...”, “... Boşanırsan aileler birbirine girer, birbirlerini öldürürler, kan dökülür...”, “... Oraya gelinlikle gittin, kefeninle geleceksin, bize bu yakışır...” gibi ifadelerin, birbirinden bağımsız ifadeler olmayıp, aksine bağlı olunan aile değerleri çerçevesinde şekillenen aile birliğini, bireysel hak ve özgürlüklere üstün tutan bir kültürel anlayışın dışı vurumu olduğu anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla, bu çalışmada bir kez daha ortaya çıktığı üzere, aile içi şiddet mağduru kadına ailesi, akrabaları ve/veya çevresi tarafından, egemen toplumsal cinsiyetçi anlayış doğrultusunda aile birliğini koruması yönünde baskı yapılması, telkinlerde bulunulması, kadına yönelik aile içi şiddetin nedenlerinden biri (AAK, 1995, s. 157; Yıldırım, 1998, s. 79; KSGM, 2009, s. 150) olmakla birlikte, söz konusu baskı ve telkinler aynı zamanda erkek egemenliğini esas alan değerler temelinde var olan ailenin korunmasına yönelik dayanışma örüntüleridir.

4) Ataerkil Terörizm ve Baskıcı Kontrol kuramları çerçevesinde değerlendirilmek üzere son olarak, eşlerinden bir şekilde ayrılarak anne-baba evine dönen kadınlara, orada bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik herhangi bir baskıyla karşılaşmış oldukları sorulmuştur. Buna göre görüşülen kadınlardan 16’sı eşlerinden

ayrıldıktan sonra anne-baba evine geri döndüklerini belirtmiştir. 16 kadından 14'ü anne-baba evinde çeşitli baskı ve kısıtlamalar yaşadığını, 1 kadın ailesinden herhangi bir baskı görmemekle birlikte, eşinden ayrılmış bir kadın olarak üzerinde baskı hissettiğini, 1 kadın ise anne-baba evine ailesi istediği için gittiğini, ancak anlaşamadıklarını ifade etmiştir.

Eşinden şiddet gördüğü için ayrılmayı düşündüğünü, ancak ayrılma gerçekleşmeden eşinin hayatını kaybettiğini söyleyen 31 yaşındaki, ortaokul mezunu Oya, eşinin ölümünden sonra ailesinin yanına döndüğünde maruz kaldığı baskıları ise şöyle anlatmıştır:

“[Ailem] sen dul kadınsın, dışarı çıkamazsın, üstünü giyinemezsin, çalışamazsın, evde oturabilirsin, pencereden bakamazsın, kimseye selam veremezsin, 9 yıldır aynı şeyler. Üç yıl bir çalışmam oldu benim... Ama üç yıl da burnumdan geldi. Neredeydin, kimleydin, ne yaptın, kimin yanındaydın, kimden geliyorsun, ben sanki işe değil de başka yere gidiyormuşum gibi muamele ediliyordu bana sürekli... [Ailemizin adını] kötüye çıkarıyorsun, çıkartmaya çalışıyorsun, sen dul kadınsın, biz senden korkuyoruz, kapıya, bakkala, çakkala çıkma, çıktığın zaman biriyle konuşursan işte bizim adımız lekelendi, benim ailem tamamen böyle namus abidesiydi... [Ailesinin yanından ayrıldıktan sonra] Zaman zaman korkularım oluyor, ansızın bir yerde karşılaşırsam bana zarar verebilirler diye düşünüyorum... Biz buluruz seni, oradan da bak ne yaparız, falan diye tehdit ediliyorum. Biz seni bak yolda bir yerde görelim, sıkacağız bacağına, sakat bırakacağız diyorlar...”

Kaçarak evlenen ve şiddet gördüğü için hamileyken eşinden ayrılan 19 yaşındaki, ortaokul mezunu Ece, ailesi ve akrabaları tarafından kendisine uygulanan baskıyı şöyle dile getirmiştir:

“Babam aradı gel, dedi, orada sahipsiz kalma, dedi. Ben hamileydim o zaman 2 aylık, gittim ben, doğum yapana kadar her şey gayet iyiydi, sanki hiç bir şey yaşanmamış gibi, sanki ben evden gitmemişim gibi, baba evinde kaldım, doğum yaptım... Bebeğim hastanedeydi gidip görmeme izin vermediler, bakkala bile annem gidiyordu, kapı hep üstümde kilitleniyordu... Annem demiş, bebeği istemiyoruz, babasını arayın babası da istemiyorsa yurda verin, demiş... Hastaneye gittim, her şeyi anlattım, boynumda bir altınım vardı, gittim onu bozdurdum, gittim bebeği hastaneden aldım, otogara gittim, buraya geldim... Annem, dedi, çok pişmanız, gel... Annem, diyor senin çocuğun, bizim de çocuğumuz, sen bizim canımız ciğerimizsin, o senin canın ciğerinse bizim de canımız ciğerimiz, tamam, dedim, ben inandım gittim, çocuğu aldım gittim; bu sefer duymadığım kelimelerin bin kat kötüsünü duydum, daha kötüsünü duydum... Çocuğumun aşısı vardı annem bırakmıyordu götürüyüm; el âlem görür ne

der... Onlar çevreye çok sahip çıkıyordu bana değil, bana sahip çıkıyor olsalardı ben burada olmazdım... Amcalarım, halalarım, açık açık söyleyeyim; sen o....sun, k....sin, bugüne kadar bizim evden giden olmadı; sen bizim aileyi böyle rezil ettin, kepaze ettin, bizim ailenin yüzünü yere eğdin...”

İlk iki eşinden ayrıldıktan sonra, çocuklarını bırakarak anne baba evine dönen 24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar ise, ailesinin ve akrabalarının, üzerinde nasıl bir baskı uyguladığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben boşandıktan sonra ailem benim dışarı çıkmama izin vermezdi; sen dulsun, işte görenler yanlış anlar, başka yere gidiyorsun diyerek benim evden dışarı çıkmama izin vermezlerdi... Annem, babam o kadar değil de annem daha çok konuşurdu; babam, derdi çıksın biraz, annem karşı gelirdi. Çünkü büyüklerimiz bizim biraz terstir. O yüzden annem de ondan korkuyor bir yandan, onların korkularından benim dışarı çıkmama izin vermezdi. [İkinci kez dönmüşsün eve, yine aynı şeyleri yaşadın mı?] Yine aynı şey oldu, yine dışarı çıkmama izin vermezlerdi, mesela markete gitmek istersin, hayır, illaki biri yanında gidecek, annem, babam, kardeşim falan, dışarı çıkmama izin vermezlerdi. [Büyükanne, dedeler, teyzeler, dayılar, amcalar herkes işin içine karışıyor muydu?] Evet, karışıyorlardı. Çıkma, işte bize laf gelir, bizi utandırma, derlerdi, sakın yalnız çıkma, çıkacaksın da biri senle beraber çıksın, öyle... Ailem bana, derdi; sakın böyle bir şey yapma, ailenin şerefi namusu çok önemli bizim için derlerdi. [Böyle bir şey yapma dedikleri neydi?] Mesela dışarı çıkıyorum, dışarı çıktığım zaman; yalnız çıkarsın bak biri takılır sana, derdi annem. Biri sana takılır, gider seni kandırır, senle oyun oynar, senle, af edersiniz, yatar, ailemizin şerefi namusu çok önemli, derdi bana, annem, büyüklerimiz...”

Ailesi tarafından istemediği bir kişiyle evlendirilen 57 yaşındaki, yüksekokul mezunu Işıl, eşinden ayrıldıktan sonra ailesinden gördüğü baskıyı;

“Boşandım, aman oraya gitmeyeceksin, buraya gitmeyeceksin ve ben olayı abarttım, ben gitmeye başladım, ondan sonra beni takip etmeye başladı babam, işte namusumuzu beş paralık ettin, diskotekti, başkalarının önünde dayak, yaptı yani, yapmadı değil...”

sözleriyle ifade etmiştir. Kendisine şiddet uygulayan eşinden ayrıldıktan sonra annesiyle birlikte yaşamaya başlayan 26 yaşındaki, ortaokul mezunu Duygu da annesinin kendisini nasıl kısıtlamaya çalıştığını şöyle anlatmıştır:

“Yani evdeyim, hep geziyorsun diyor, nerede geziyorum anne ev ortamından ev ortamına gidiyorum, bir kere de gezeyim diyorum... İşte bu ayrılmış, fazla gönderme, millet konuşur... Ne bileyim ortama mı güvenmiyor,

anlamadım, ayrıldım diye mi, yok birini mi buldun, ya anne saçmalama, dedim, sen beni tanımıyor musun, dedim, arkadaşlarına uyarısın, yaparlar, ederler... Çevrenin etkisinde kalıyor. Ayrıldığım için daha çok yapıyor... Orada mesela evli olup da gidip de başkasına kaçan kimseler var, hemen onları duyunca; onlar da öyle yapmış, diyor, bir şey yaparsın diyor, kalacak yerin olmaz diyor, oradan da yersin tekme, diyor daha da seni eve almaz falan... Tabii korumaya çalışıyor, çünkü annemde namus çok önde gelir; baban yok işte kimse bir şey demesin, ben kaldıramam... Sen diyor, benim başımı belaya mı sokacaksın, üzülüyorum ama bu saatten sonra ne anne ne kardeş... Ben ayrılmışım ben giyemezmişim, niye öyle geziyormuşum da; erkek istiyor, işte koca arıyor diye derler, dedi, koca arıyor diye söylerler, dedi...”

İlk eşinden ayrıldıktan sonra ailesinin yanına dönen 32 yaşındaki, ilkokul mezunu Mine de ailesinin kendisine uyguladığı baskıyı şöyle anlatmıştır:

“Baskı oluyordu, illaki, çıktığın gibi olmuyor yani, illaki bir baskı oluyor... Sigara kullanıyorsun, parasal konularda, özellikle de maddi konuda çok büyük sorun oluyor ailen, herkesin farklı bakışı, bizim sülalede işte ayrılmak yoktur, sen ayrıldın geldin, anlaşılmadın, gelinliğinde gittin, kefeninle çıkacaktın, o kadar çok büyük baskılar vardı ki... [Nasıl baskılar uyguluyorlardı size, hani dışarı çıkma, şununla görüşme...] İllaki, telefonla görüşme, çok dışarı çıkma, mesela terziydin kendim, erken gidiyorsun, geç geliyorsun, doğal olarak hani insanların işini yetiştirmek zorundasın, o saate kadar telefon ediyorlar kırk kez, nerede kaldın, nerede kaldın, kiminle görüşüyorsun, ne yapıyorsun, o kadar büyük baskılar oluyor ki, artık insan çok şey düşünemiyor yani. Ondan sonra bir doktorun yanında, muayenehanesinde temizlikçi olarak başladım... Erkeğin yanında çalışılır mı, çok yaşlı bir insandı, fark eden bir şey yoktu yani, onun yanında çalışılır mı, niye çalışıyorsun, onun yanından çıktım, ama paraya gelince para elinden alınıyor, yani hiçbir ihtiyacı var mı, çocuğuna bir şey alması gerekiyor mu diye sorulmuyor...”

Araştırmaya katılan kadınların anlattıkları çerçevesinde, eşlerinden ayrılarak anne baba evine dönen kadınların hemen hemen tamamının, bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen baskılara maruz kalmalarının temelinde de, kültürel ve sosyal etmenlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, boşanmış kadına yönelik toplumsal algı, kadının ailesi tarafından, tüm yaşamının kontrol edilmesine olanak tanıyacak şekilde baskı altında tutulmasına neden olabilmektedir. Buna göre, görüşülen kadınların “... Sen dul kadınsın, dışarı çıkamazsın”, “... Bugüne kadar bizim evden giden olmadı; sen bizim aileyi böyle rezil ettin, kepaze ettin, bizim ailenin yüzünü yere eğdin...”, “... Dışarı çıkma, işte bize laf gelir, bizi utandırma...”, “Namusumuzu beş paralık ettin”, “... Ben ayrılmışım ben

giyemezmişim, niye öyle geziyormuşum da; erkek istiyor, işte koca arıyor diye derler...”, “... Nerede kaldın, kiminle görüşüyorsun, ne yapıyorsun...” şeklinde dile getirdikleri, maruz kaldıkları baskıları anlatmaya yönelik ifadeler de, erkek egemenliğini benimsemiş anlayış ekseninde oluşan boşanmış kadına yönelik toplumsal algının yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, eşinden ayrılarak anne baba evine dönen kadınlara aileleri tarafından uygulanan baskılar; bireysel hak ve özgürlükler açısından ele alındığında toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddet; erkek egemenliği esasına dayalı aile değerleri temelinde kurulan ailenin korunmasını, bireysel hak ve özgürlüklere üstün tutan anlayış açısından ele alındığında ise, aileyi korumaya yönelik dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

3.2.2.5. Öğrenilmiş Çaresizlik

İstenmeyen bir duruma sürekli maruz kalınması ve bu durumu önleyebilecek kaynaklardan yoksunluk; maruz kalınan duruma karşı tepkisiz kalmayı ve bir şekilde kabullenmeyi beraberinde getirebilmektedir. Bu çerçevede, aile içi şiddete maruz kalan kadının da, maruz kaldığı şiddeti önleyebilecek kaynaklardan yoksun olması, şiddete karşı tepkisiz kalmasına ve kabullenmesine yol açabilmektedir. Nitekim konuyla ilgili farklı çalışmalar bu gerçekliği ortaya koymuştur (İçli, 1994, s. 15-6; AAK, 1995, s. 147-8; 174; Yıldırım, 1998, s. 97; Truninger, 1971, s. 260; Gelles, 1976, s. 661, 666; Dobash, 1992, s. 4; Walker, 1992, s. 325; Barnett ve LaViolette, 1993, s. 28-9; Walker, 1994, s. 66,79).

Bu çalışmada ise aile içi şiddete maruz kalan kadının, şiddetle baş edemediğini öğrendiği noktada yaşadığı duygu durumu, yani öğrenilmiş çaresizlik; genelde ataerkil toplum yapısını özelde ise ataerkil anlayış ekseninde şekillenen ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleriyle ilişkisi açısından ele alınmaktadır. Buna göre, araştırmaya katılan kadınlara maruz kaldıkları aile içi;

- 1) şiddete karşı nasıl tepki gösterdikleri,
- 2) şiddeti kader olarak değerlendirip değerlendirmedikleri,
- 3) şiddetten dolayı intihara teşebbüs edip etmedikleri

sorulmuştur.

1) Eşleri tarafından maruz kaldıkları aile içi şiddete karşı nasıl tepki gösterdiklerine ilişkin soruyu yanıtlayan 29 kadından 23'ü (% 79,3) daha fazla şiddet görmemek, çocuklarının olması, gidecek yerlerinin, ekonomik özgürlüklerinin bulunmaması gibi etkenlerden dolayı şiddet karşısında, en azından belirli bir süre, susmayı tercih ettiklerini, susmak zorunda kaldıklarını söylemiştir. 4 kadın ise eşlerine sözlü olarak karşılık verdiğini; 1 kadın en büyük tepkisinin evi terk ederek sığınmaevine gelmek olduğunu, 1 kadın da eşine küsüp uzun süre konuşmadığını ifade etmiştir.

Eşine tepki gösterirse daha fazla şiddet göreceğini bildiğini/öğrendiğini söyleyen 38 yaşındaki, üniversite mezunu Naz, maruz kaldığı şiddeti önlemeye yönelik nasıl bir yol izlediğini şöyle anlatmıştır:

“Tepkim geri çekilmek oldu ve artık anladım ki tartışmaya girdiğim zaman, bazen insan tabii ki hep sabır sabır olmuyor, bazen sizin de patladığınız bir yer oluyor ve cevap veriyorsunuz, anladım ki ben artık cevap versem bile o anda kendimi kaybedip, sonrasında kendimi toparlayıp onu düzeltmeliyim yani, öyle yapıyordum zaten. Kolay kolay zaten bir şey söylemiyordum ama söylediğim zaman da mutlaka arkasından hemen toparlayıp işte bir espri yaparak, bir şey yaparak böyle ortamı hemen ısıtmaya çalışıyordum. Yoksa biliyorum yani biraz daha, bir ötesi fiziksel şiddet... O yüzden direkt olarak tedbirlerimi aldım, tartışmaya girmemeye çalıştım, ortak mesela görüştüğümüz insanlar vardı, artık o ortak görüştüğümüz insanlarla da araya mesafe koymaya başladım, çok fazla görüşmemeye başladım, görüşürsem de eşimin evde olmadığı saatlerde bazı kişilerle görüşüyordum. Çünkü dediğim gibi, eşimin biraz üstüne giderseniz, hani orada bir aşağılama olayına girdiği anda siz de karşılık vermeye kalktığınız anda, gözünü karartıp o anda bile dövmeyle kalkabilir. O potansiyeli gördüm ben yani eşimde...”

Eşinin kendisine şiddet uygulamasına tepki göstermediğini söyleyen 34 yaşındaki, ilkokul mezunu Deniz, yaşadığı şiddet karşısında hissettiği çaresizlik duygusunu ise şöyle ifade etmiştir:

“Karşısına çıkıp da konuşma lüksün yoktu, çünkü orada kendini zaten yalnız hissediyorsun, ailene gitsen barıştırmaya çalışırlar korkusu var, daha kötü olacağını biliyorum gelince. Yani hepsine şöyle karşılık verirdim. En azından kendi kendime konuşmazdım, yemeğini hazırladım, bir kenara çekileyim oturayım derdim. Ama en fazla üç gün sürerdi; yanıma gelirdi, yaklaşırdı, uzamasın diye ben de yakınlık gösterirdim, o dayacağı yer

otururdum yani... Söz hakkım olduğuna inanıyordum da çaresizlik vardı, hep çaresizlik vardı ...”

Çocukları için eşinin şiddete katlanmak zorunda kaldığını söyleyen 27 yaşındaki ilkokul mezunu Esin de çaresizliğini;

“Eşime mi? [tepki] veremezdim. Tepki vermiyordum. Çünkü benim çocuklarımı annem istemiyordu, hiçbir zaman, ben eşimle kavga ettiğim zaman annemi arasam, annem kaçarak evlendim diye, kendin ettin, kendin buldun diyordu. O yüzden de, o da nasıl olsa gidemez diye evden... Ben hiçbir şey yapamıyordum, tepki vermiyordum, sonra daha fazlalaştı. Bunlar için yani ben dayandım; iki çocuğum sahipsiz kalmasın...”

şeklinde dile getirmiştir. Eşlerinden gördüğü şiddete katlanmak zorunda olduğunu düşündüğünü söyleyen 24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar, neden susmaya mecbur olduğunu ise şöyle anlatmıştır:

“Susardım, ağlardım sadece; çünkü elimden bir hiçbir şey gelmezdi... Çünkü sığınacak kimsem yoktu o zaman, mecburdum susmaya... Karşımdaki insan bana laf söyler, ağıza alınmayacak sözler söylediği halde, bana vurduğu halde susardım, bunu yapmak zorundaydım, çünkü karşılık verirsem daha çok kötü dövecek, daha çok kötü şiddet uygular diye susmak zorunda kaldım, üçünde de aynen öyle. Bir defa denedim ben; neden diye, sadece neden dedim diye oturduğu yerden kalktı beni dövdü. Bana ağıza alınmayacak sözler söylüyordu; sadece bunu neden yapıyorsun dedim diye kalktı beni dövdü; bunu yapan insana karşılık verirsem onu düşünemiyorum; bir de evde silah da vardı... Aileme söyleyemiyordum, çünkü ellerinden hiçbir şey gelmezdi. [Seni yanlarına alabilirlerdi mesela. Öyle bir şey yok mu sizin oralarda, hani evlenen kadın tekrar geri dönmez mi?] Dönse bile işte benim başıma gelen gelir; başkasına, yaşça büyük olan bir kişiye veriyorlardı anında...”

İki eşli bir erkeğin ikinci eşi olan ve kocasının hem kendisine hem de ilk eşine şiddet uyguladığını söyleyen 44 yaşındaki, ortaokul mezunu Ezgi, maruz kaldıkları şiddete karşı koyamamalarını;

[Karşılık] veremedik, verdiğimiz zaman ölümüne şey yapardı, gözü karaydı... Yanlışınız olursa döverim, parçalarım, keserim, kulağınızı keserim, ağzınızı keserim, burnunuzu keserim; bu şekilde; hani normal konuştuğumuz zamanlar, konuşmaya çalışıyorduk, ama sustururdu, konuşturmazdı, zaten bizim konuşmamız başlı başına; yeniden başlardık şiddet görmeye... Canımız yanıyordu, biz canımızın derdinde, söylenecek bir şey yok, kendi kendimize konuşuyorduk tamam da...”

şeklinde dile getirmiştir. 40 yaşındaki ilkokul mezunu İpek ise eşi kendisine şiddet uyguladığında suskun kalmayı tercih ettiğini şöyle anlatmıştır:

“Ben işe veririm kendimi, genelde işe veririm, işimi yaparım, yani vurayım, şöyle yapayım demem, işime veririm; yemekse yemek yaparım, çaysa çay yaparım, bulaşıksa bulaşık, ev temizliği... Susarım, ben susarım yani genelde...”

31 yaşındaki, ilkokul mezunu Gamze de maruz kaldığı şiddet karşısında suskun kalmasının nedenini şöyle açıklamıştır:

“Vallahi önceleri hiçbir şey söylemezdim, kesinlikle cevap vermezdim, eğer ki cevap versem o yediğim dayağın daha kaç katını yerdim, susardım, evimde, odama çekilirdim ağlardım, ağlardım, ağlardım...”

Araştırmaya katılan kadınların soruya verdikleri yanıtlardan, büyük çoğunluğunun (%79,3), maruz kaldıkları aile içi şiddete son vermeye yönelik değil, o anda maruz kalınan şiddetten daha fazla zarar görmemeye yönelik kendilerine göre geçici çözüm yolları bulmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bunlar genellikle şiddet karşısında sessiz kalmak, alttan almak ya da küsmek; bir süre konuşmamak şeklinde olmaktadır. Ancak maruz kalınan şiddete karşı koymaya yönelik başvuru bu tür yolların, erkeğin tekrar şiddet uygulamasını engelleyici yönde kalıcı bir çözüm üretmediği görülmektedir.

Kadınların bu soruya verdiği yanıtlardan ayrıca şiddeti sonlandıracak, şiddet ortamından uzaklaşmalarını sağlayacak kaynaklardan yoksun oldukları da anlaşılmaktadır. Örneğin ekonomik özgürlüklerinin olmaması, çocuklarının olması ve/veya ailelerinden destek görememeleri kadınları bir anlamda şiddet ortamının içine hapsedebilmektedir. Nitekim görüşülen kadınların maruz kaldıkları şiddet karşısındaki tutumlarına ilişkin olarak “... Tepkim geri çekilmek oldu... Yoksa biliyorum yani bir ötesi fiziksel şiddet... Ailem direkt olarak dön demez, ama dönmem için elinden gelen her şeyi yapar.”, “... Karşısına çıkıp da konuşma lüksün yoktu, çünkü orada kendini zaten yalnız hissediyorsun; ailene gitsen barıştırmaya çalışırlar korkusu var, daha kötü olacağını biliyorum gelince...” , “... Tepki vermiyordum, çünkü benim çocuklarımı annem istemiyordu... bunlar için yani ben dayandım, iki çocuğum sahipsiz kalmasın... ”, “... Susardım, ağlardım sadece; çünkü elimden bir hiçbir şey gelmezdi... çünkü sığınacak kimsem yoktu o zaman, mecburdum susmaya...”, “... Karşılık veremezdik, verdiğimiz

zaman ölümüne şey yapardı, gözü karaydı...”, “... *Susarım, ben susarım yani genelde...*” şeklindeki ifadeleri, daha fazla şiddete maruz kalmamak için buldukları geçici çözüm yolları hakkında fikir verdiği kadar, maruz kaldıkları şiddeti sonlandırabilecek kaynaklara sahip olmamalarının sonucunda öğrendikleri çaresizlik duygusunu da ortaya koymaktadır. Ayrıca, ekonomik özgürlüklerinin bulunmaması, çocuklarının olması ve/veya aile desteğinden mahrum olmalarının yanı sıra, araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun maruz kaldıkları aile içi şiddeti sonlandırmak amacıyla başvurdukları kolluk birimlerinden gerekli destek ve yardımı alamadıklarını belirtmiş oldukları da dikkate alındığında, şiddet ortamından uzaklaşamamaları ve kendilerini çaresiz hissetmeleri daha da anlaşılır olmaktadır.

Özetle, araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda, aile içi şiddete maruz kalan kadının, kendisine şiddet uygulayan kişiden ya da şiddet ortamından uzaklaşmasını sağlayacak, kurumsal destek de dahil olmak üzere ihtiyaç duyduğu kaynaklardan yoksun olduğu noktada ortaya çıkan çaresizlik duygusuyla, şiddetle mücadele etmek yerine şiddetle yaşamayı öğrendiği görülmektedir. Şiddete maruz kalan kadının, şiddeti hafifletici bazı yollar bularak katlanmaya devam etmesi durumunda da, aile birliği görünüşte korunmakta ancak kadına yönelik aile içi şiddet yeniden ve yeniden üretilmektedir. Bu noktada, aile içi şiddete maruz kalan kadının, maruz kaldığı şiddeti daha az zararla atlatmak için, çocukları için ve/veya gidecek bir yeri olmadığı için şiddete katlanması, ataerkil anlayış temelinde şekillenen toplum ve aile yapısının sürdürülmesine yönelik dayanışma örüntülerine eklemlenen davranış biçimleri olarak değerlendirilmektedir.

2) Araştırma kapsamında görüşülen kadınlara, bir önceki soruyla da bağlantılı olarak, maruz kaldıkları aile içi şiddeti kader olarak değerlendirip değerlendirmedikleri sorulmuştur. Soruyu cevaplayan 28 kadından 11’i, en azından bir süre, maruz kaldıkları şiddeti kader olarak değerlendirdiğini, 2 kadın kader olarak görmediklerini ancak yakınları tarafından bunun bir kader olduğuna inandırılmaya çalışıldıklarını söylemiştir. 15 kadın ise kadere inanmadıklarını ifade etmiştir.

Hem eşinden hem de ailesinden şiddet gördüğünü söyleyen 31 yaşındaki, ortaokul mezunu Oya, yaşadıklarının kader olduğunu düşündüğünü şöyle ifade etmiştir:

“Bu artık kaderim dedim... Yani kaçsam aileme yine şiddet var, eşimde kalsam şiddet var, kaçacak, gidecek bir yerim yok, mecbur dedim, eşimi çekmeye razıyım dedim, bir çocuğum vardı...”

Kendisine, eşi ve ailesi tarafından çeşitli şekillerde şiddet uygulandığını söyleyen 22 yaşındaki, lise mezunu Elif ise, bir anlamda kaderini yaşadığını şu sözle dile getirmiştir:

“[Kader olarak] düşündüm... kadere ne yazılıyorsa o...”

Maruz kaldığı şiddeti kaderi olarak gördüğünü söyleyen 27 yaşındaki, ilkokul mezunu Aslı da bu düşüncesini;

“[Kader olarak] düşündüm, bir tek ben de değil herkeste diyordum; çoğu insanda var...”

şeklinde açıklamıştır. Sığınmaevine gelene kadar yaşadıklarının kader olduğunu düşündüğünü söyleyen 34 yaşındaki, ilkokul mezunu Deniz, bu düşünceye kendisini çaresiz hissetmesinin neden olduğunu ise şöyle anlatmıştır:

“Şu ana kadar kader olarak düşündüm ama şu saatten sonra düşünmüyorum... Asla normal görmüyorsun ki, sadece bir şey yapamadığını hissettiğin için, oturup ağlıyorsun, ne olur yani geçer, yapabilir düşüncesi asla olmuyor bir kadın olarak da, çaresizlik gibi bir şey hissediyorsun, değilse normal olacak bir şey değil...”

Maruz kaldığı şiddeti kaderi olarak gördüğünü söyleyen 24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar da, böyle bir düşünceye sığınmasının nedenini şöyle açıklamıştır:

“Düşündüm evet, kader diye çok düşündüm... Teselli etmedim, bunu yapmak zorundaydım, çünkü ben 2-3 defa intihara kalkıştım... İlk eşim bana vurduğu zaman, kaldıramadım, çok ağır geldi bana; çünkü hayatımda hiç dayak yememişim, ağır geldi bana; öyle böyle de dövmedi, biraz ağır oldu, ilaç içtim, intihara kalkıştım, hastanelik oldum, midemi falan yıkadılar, ondan sonra yapmadım bunu; öyle, böyle yine dayak yedim; susmak zorunda kaldım... Bu bizim kaderimiz dedim...”

Eşinden ve eşinin ailesinden şiddet gördüğü için ölmek istediğini söyleyen 28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gonca da yaşadıklarının kaderi olduğunu düşündüğünü;

“Kader derdim işte... Derdim, dövüyorlar, sövüyorlar, bu kader derdim yani, Allah vere ki tez ölürüm diyordum. Sigara da bulurdum ha kendime. Bu sigarayı bir paket içeceğime, 2-3 paket sigarayı fazla içerdim, yemeği de az yedim. Belki ölürüm giderim derdim...”

şeklinde dile getirmiştir.

Aile içi şiddetin kader olarak düşünülmesi; bu düşünce ister genel kadercilik anlayışı çerçevesinde, isterse maruz kalınan şiddetin önlenemeyeceğine inanılan noktada benimsenmiş olsun, öğrenilmiş çaresizliğin tipik bir göstergesi niteliğindedir. Buna göre araştırma kapsamında görüşülen kadınların, şiddete maruz kalmalarını; “... *Bu artık kaderim dedim...*”, “... *Kadere ne yazılıyorsa o...*”, “... *Bir tek ben de değil herkeste diyordum; çoğu insanda var...*” gibi ifadelerle değerlendirmeleri ya da yaşadıklarının kaderleri olduğuna inandırılmaları da, maruz kaldıkları şiddeti sonlandırmaya yönelik çözüm yollarına başvurmamalarına ya da çözüm arayışlarından vazgeçmelerine yol açması durumunda öğrenilmiş çaresizlik olarak tanımlanabilir.

Araştırmaya katılan kadınların bu soruya verdikleri yanıtlar çerçevesinde ayrıca, şiddeti sonlandırabilecek kaynaklardan yoksun olma durumu ile kadercilik anlayışı arasında bir ilişki olduğu da görülmektedir. Zira soruyu yanıtlayan kadınlardan bazıları aile içi şiddete maruz kalmalarını önceden kader olarak görmelerine rağmen artık kader olarak değerlendirmediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin, kadının şiddet görmesini önceleri kader olarak gördüğünü söyleyen 34 yaşındaki, ilkokul mezunu Rana, bu düşüncesinin nasıl değiştiğini şöyle açıklamıştır:

“Kader olarak çok düşündüm. [Şimdi kader olarak düşünüyor musunuz, yani dayak yemek kadınların kaderidir diye düşünüyor musunuz?] Kaderi değildir kadınların, niye kaderi olsun ki, kaderi insan kendi eliyle yapıyor? [Bu düşünceye nasıl geldiniz, daha önce kader olarak katlanmışsınız çünkü uzun bir süre?] İnsan yaşadıkça her şeyi anlıyor, böyle toplu yerlere geliyor. Bir şeyleri insanın yaşaması lazım, böyle mantıklı düşünmek için...”

Eşinden ve eşinin ailesinden gördüğü şiddete dayanamayarak zaman zaman ölmek istediğini söyleyen 28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gonca ise, kendisine ve çocuklarına sahip çıkıldığını gördükten sonra da yaşadıklarını kader olarak değerlendirip değerlendirmedigine ilişkin soruyu;

“Ay abla yok, ben çok hata yapmışım...”

diyerek yanıtlamıştır. Dolayısıyla, araştırmadan elde edilen veriler çerçevesinde, aile içi şiddet mağduru kadınların, ekonomik özgürlük ve/veya aile desteğinden yoksun olsalar

da, sığınmaevi gibi şiddet ortamından uzaklaşabilmelerine olanak tanıyan yerlere erişebilmeleri durumunda, bireysel hak ve özgürlüklere dair oluşan farkındalığın da etkisiyle, maruz kaldıkları aile içi şiddetin nedenlerine ilişkin görüşlerini değiştirmelerinin mümkün olabileceği düşünülmektedir. Şiddeti önleyebilmenin mümkün olmadığı düşünülmesi durumunda ise, ortaya çıkan ve kader olarak adlandırıldığında şiddeti daha da kabullenilebilir/katlanılabilir kılabilen öğrenilmiş çaresizlik duygusu, kadına yönelik aile içi şiddete rağmen, aile birliğinin korunmasına öncelik veren dayanışma örüntülerine eklenerek, şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine olanak tanıyabilmektedir.

3) Öğrenilmiş çaresizlik kuramı çerçevesinde değerlendirilmek üzere araştırmaya katılan kadınlara son olarak maruz kaldıkları aile içi şiddetten dolayı intihara teşebbüs edip etmedikleri sorulmuştur. Soruyu yanıtlayan 28 kadından 13'ü intihara teşebbüs ettiğini, 4 kadın intihar etmeyi düşündüğünü ancak teşebbüs etmediğini, 11 kadın ise çocuklarını düşündükleri, inançlarına aykırı olduğu gibi nedenlerden dolayı intihar etmeyi düşünmediğini söylemiştir.

Hem eşinden hem de ailesinden gördüğü şiddet nedeniyle birkaç kez intihara teşebbüs ettiğini söyleyen 31 yaşındaki, ortaokul mezunu Oya yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

“Eşimle evliyken çok intihara kalkıştım, bir sürü haplar içtim, midemi yıkadılar. Ailemle yaşarken de çok intihara kalkıştım, ama hep bir şekilde kurtuldum... İlaç içiyordum. Başka onun dışında kesici aletlerle teşebbüs etmedim ama bir gün gerçekten boğmak istedim annemin yanında, o kadar çok bunaldım ki artık yeter ya ölmek istiyorum dedim, kendimi boğdum resmen, kendimi boğarken annem de çabaladı beni açmaya, öyle oldu...”

32 yaşındaki, hiç okula gönderilmemiş olan Ada ise eşinden gördüğü şiddete dayanamayıp intihara teşebbüs edişini;

“Bir ara beni dövdüğünde, ben zaten ne yaptığımı bilmiyordum; ilaç yutmuşum. İlaç yuttum, hastaneye gittim, midemi yıkadılar... Sordular da, beni tehdit ediyordu, seni öldürürüm diye, şöyledir, böyledir diye, ben de korkumdan söyleyemedim... Söyleyemedim, kim, niye, dedi, sen kendi başına mı ilaç aldın dedi. Dedim ne bileyim ben, dedim, ilaç yutarken fazla yutmuşum, dedim, bu hale geldim, dedim. [O anda gerçekten öldürmek istedin mi kendini?] Öldürmek istedim, öldürmeye çalıştım, boğmaya bile kalktım ben kendimi, yani artık yüreğime tak ediyordu, artık dayanacak gücüm kalmamıştı yani benim...”

şeklinde anlatmıştır. 25 yaşındaki, ilkokul mezunu Gizem de maruz kaldığı şiddete dayanamayıp çeşitli defalar intihara teşebbüs ettiğini şöyle anlatmıştır:

“Ailemin evinde haplar yuttum, antibiyotikti, ağrı kesiciydi... Çünkü ailem çok üstüme geliyordu, ben kaçmak istemiyordum, çünkü hayatımın iyi olmayacağını düşünabiliyordum. Yuttum bir anda, o sinirle; dayak yemiştım çünkü; hastaneye bile götürmediler tabii ki... Kocamın evinde de [intihara teşebbüs] ettim, kocam sonra çıkardı, dövdü. [Gerçekten canına kıymak istedin mi?] Tabii ki. [Vazgeçer misin böyle kolaylıkla canından?] Bazen insan bunalıma giriyor, hatta bir defa kendimi arabanın önüne attım, çok ağır sözler kullandı, öyle ağrıma gitti, öyle ağrıma gitti, ben kendimi arabanın önüne attım, kolumdan tutup çekti...”

Yaşadığı aile içi şiddetten dolayı ölümü tek kurtuluş olarak gördüğünü söyleyen 44 yaşındaki, ortaokul mezunu Ezgi ise neden ölmek istediğini şöyle ifade etmiştir.

“Ben aile içinde farklı bir şiddete maruz kaldım, ondan sonra depresyona girdim, işte ondan sonra ben evden kaçtım, kurtulmaya çalıştım, intihar girişimlerim oldu, çünkü kurtulma şansım yoktu, hani evden kaçmak da öyle kolay değildi, düşünüyorsun, düşünüyorsun, düşünüyorsun, kaçsam işte böyle olacak, toplum içinde bunu yaşayacağım... Ağırdı, çok ağır durumlar yaşadım, cinsel şiddet diyelim... 2 sene, 3 sene ben kendimi toparlayamadım, hayatla tüm bağım kopmuştu benim, yani hayat benim için hiçbir şey ifade etmiyordu, benim için önemli olan tek şey, yani güzel olan beni bütün sıkıntılarımın kurtaracak tek çıkış kapısı ölümdü, yani düşünebildiğim tek şey oydu, çünkü yani ölmüş olsaydım hiçbir sıkıntım kalmayacaktı; zaten başarabilecek gücüm yok...”

Maruz kaldığı şiddete dayanamayarak birkaç kez intihara teşebbüs ettiğini söyleyen 22 yaşındaki, ortaokul mezunu Çiğdem, intihar girişimlerini şöyle anlatmıştır:

“Ettim, iki kere; ilaç içtim, eşimin yanındayken ilaç içtim, hastaneye kaldırmışlar, bayılınca birisi götürmüş, midemi falan yıkamışlardı, bir de bileklerimi kestim, S. da eşimden kaçış için, bir nefes almak için, bir haftalığına yalvar yakar annemin yanına gelmişim, o zaman bileklerimi kestim, o zaman da işte dikiş attılar. [Gerçekten canına kıymak istemiş miydin? Yoksa biraz gözdağı vermek de var mıydı? Nasılsa beni kurtarırlar gibi?] Yok, ikisinde de yoktu, gerçekten bitsin dedim...”

28 yaşındaki, ilkokul mezunu Gülçin ise intihar etmeyi düşünmediğini ancak eşini korkutmak amacıyla intihara teşebbüs ettiğini ve eşinin tepkisini;

“Mesela bileğimi kesmişim, izi var hatta. Denedim ama benim niyetim; ölmek, intihar, gerçekten ölmek değildi. Benim yapma sebebim, hani belki görür, korkar, hani gerçekten ben bu kadını canından bezdirmişim, bir daha

yapmayayım, üzülür belki... [Ama yine de bileğini kestir, usturuplu kestir yani, Allah korusun can damarına gelirdi, kanadı mı?] Kanadı, hatta bir damara geldi, böyle kan sıçradı, kapatınca öyle gitti... Hiç ummadığım şeylerle karşılaştım; [kocasısı] bununla kesme ben sana satır getireyim satırla kes dedi..."

şeklinde anlatmıştır.

Kadına yönelik aile içi şiddet denildiğinde; ister intihar şeklinde, ister töre ya da namus adı altında işlenen cinayetler şeklinde gerçekleşsin kadın ile ölüm arasında yakın bir ilişki olduğu her zaman için akla gelmektedir. Çalışmanın gerçekleştirildiği süre içerisinde Türkiye’de hemen her gün yaşanan kadın cinayetleri de, bu gerçekliği, konuyla ilgili çalışmaları ayrıca referans göstermeye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kadına yönelik aile içi şiddet, ataerkil değerler karşısında kadının, yaşamı da dâhil olmak üzere, bireysel hak ve özgürlüklerinin değerli görülmediğinin de açık bir göstergesi niteliğindedir. Benzer şekilde, aile içi şiddet mağduru kadının da, maruz kaldığı şiddeti önleyebilecek kaynaklardan yoksun olmasının sonucunda ve/veya ataerkil değerlerin kendi davranışları üzerinden zarar gördüğü düşüncesiyle oluşan öğrenilmiş çaresizlik duygusuyla, yaşamına son verecek noktaya ulaşacak ölçüde bireysel hak ve özgürlüklerini feda etmesi söz konusu olabilmektedir.

Nitekim araştırma kapsamında görüşülen kadınların önemli bir bölümünün (%60,7), maruz kaldıkları şiddet karşısında intihara teşebbüs ettiklerine ya da en azından intihar etmeyi düşündüklerine dair açıklamaları, bireysel hak ve özgürlüklerine ilişkin farkındalıkları hakkında da bir fikir vermektedir. Aile içi şiddet mağduru kadınların yaşamlarını değersiz bulmalarında ise hem kadının erkek karşısında ikincil bir öneme sahip olduğu; gerekli görüldüğünde şiddet uygulanmasının ve hatta öldürülmesinin toplum düzeninin korunması açısından işlevsel bir yönünün bulunduğu anlayışının toplumdaki kültür olarak aktarımını sağlayan tarihsel sürecin hem de, bununla da bağlantılı olarak, kadının sosyal ve ekonomik durumunun etken olduğu düşünülmektedir. Bu noktada, kadınların yaşamlarını değersiz bulmasına hangi etkenler yol açmış olursa olsun; “... O kadar çok bunaldım ki artık yeter ya ölmek istiyorum dedim...”, “... Öldürmek istedim, öldürmeye çalıştım, boğmaya bile kalktım ben kendimi, yani artık yüreğime tak ediyordu, artık dayanacak gücüm kalmamıştı...”, “... ”

Benim için önemli olan tek şey, yani güzel olan beni bütün sıkıntılarımdan kurtaracak tek çıkış kapısı ölümdü...”, şeklinde dile getirdikleri, hayatlarına son vermeye yönelik eylemleri, öğrenilmiş çaresizliğin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Şiddetin önleyemeyeceğinin öğrenilmesi noktasında, intihar etmeye kadar uzanan çaresizlik duygusunun ise mevcut durumda, şiddeti sonlandırmak yerine şiddetle mücadeleye engel oluşturarak son kertede, toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddete rağmen ataerkil değerlerin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerine eklemlendiği düşünülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AİLE BİRLİĞİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÜRETİMİNİ SAĞLAYAN MEKANİZMALAR

Bu araştırma, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri ile kadına yönelik aile içi şiddet arasında bir ilişki olduğu savından hareketle; ailenin korunmasını sağlamaya yönelik dayanışma örüntüleri, bu hedefin gerçekleştirilme sürecinde kadına yönelik aile içi şiddet üretmekte ve/veya kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır şeklinde formüle edilen araştırma problemi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmasından elde edilen verilerin analizi ve değerlendirilmesi ise bu bölümde araştırmanın soru cümleleri çerçevesinde yorumlanmaktadır.

4.1. 1) AİLENİN KORUNMASINI SAĞLAYAN DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ HANGİ DURUMLARDA KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET ÜRETMEKTE VE/VEYA KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÜRETİLMESİNE ZEMİN HAZIRLAMAKTADIR?

Yayın organlarında hemen her gün en az bir kadın cinayeti haberinin yer alıyor olması, Türkiye’de toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddetin sosyal bir probleme dönüştüğünü gösteren başka kanıtlar aranmasına gerek bırakmamaktadır. Kadına yönelik şiddetin artmasına paralel olarak, genelde kadına yönelik şiddet, özelde ise kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele kapsamında hazırlanan politikalar, çıkarılan yasalar, düzenlenen toplantılar, yürütülen araştırmalar ve projelerin sayısında da bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre mevcut durumda şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Bir tarafta kadına yönelik şiddetin sebep ve sonuçları üzerine ve şiddetin önlenmesine yönelik tüm hızıyla sürdürülen çalışmalar silsilesi, bir tarafta ise hız kesmeden devam eden kadına yönelik şiddet vakaları.

Böyle bir tablo öncelikle, kadına yönelik şiddet gerçeği ile kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik çalışmalar arasında bir kopukluk olduğunu akla getirmektedir. Bu kopukluğa yol açan mekanizmaların neler olduğu, araştırma kapsamında elde edilen verilerle açıklanabilir olmamakla birlikte, şiddeti önlemeye yönelik çalışmalardan istenilen sonuçlar alınamamasının bir nedeninin; şiddetin salt şiddeti uygulayanlar tarafından değil, bizatihi şiddet mağdurları ve şiddetle mücadele edenler tarafından da sosyalizasyon sürecinde içselleştirilmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim araştırmadan elde edilen veriler, kadına yönelik aile içi şiddetin; gerekli olduğu düşünülen durumlarda uygulanabilir bulunarak haklılaştırılması, ailenin korunması adına aile içi ilişkilerin bir parçası olarak normalleştirilmesi ve maruz kalınan şiddetle mücadele edilemediği noktada yaşanan öğrenilmiş çaresizlik duygusu üzerinden içselleştirildiğini göstermektedir.

4.1.1. Haklılaştırma

Önceki bölümde ayrıntılı bir şekilde değinildiği üzere, araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğu (%90,32), gerekli olduğunu düşündükleri durumlarda, kadına aile içi şiddet uygulanmasını onaylamaktadır. Buna göre kadınlar yapmamaları gerektiğini düşündükleri bir davranışlarından dolayı aile içi şiddete maruz kalmalarını haklı bulabildikleri gibi, kendilerinin şiddete maruz kalmalarını hiçbir şekilde haklılaştırmamakla birlikte, uygun olmadığını düşündükleri bir davranışta bulunan bir kadının şiddet görmesini onaylamak suretiyle de şiddeti haklılaştırmaktadır. Örneğin, eşinden gördüğü şiddetin nedenini, ekonomik durumlarının bozulmasıyla açıklayan ve eşinin şiddete başvurmasını anladığını ve eşiyte tekrar bir araya gelmek istediğini söyleyen İpek, bir kadının kocasını aldatması durumunda kocasından şiddet görmesini de haklı bulduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani ben şöyle düşünürüm. O adam onu hak etmiş mi, onun yaptığı hareketi o eşi acaba hak etmiş mi, ilk kez onu soracaksın, ha eşin sana bakıyorsa, sana karşı görevlerini yaptıktan sonra neden başka bir erkeğe gideceksin, önemli olan bu noktayı bulacaksın zaten... [Hak etmiş midir yani kadın o noktada; hani ben de şiddet görüyorum, o da şiddet görüyor ben neden dolayı buraya geldim, o neden dolayı gelmiş. Hak etmiş diye düşünür müsünüz?] Hiç bir kadın şiddeti hak etmiyor, ama o an ki psikolojisi erkeğin onu yapmak zorunda bırakıyor o kadın için, ama şiddet

bence yanlış bir şeydir... [Yani öyle sadakatsizlik yapsa dahi, kocasının o şekilde dövüp de şiddet uygulaması, öldüresiye dövmesi mesela ya da ne bileyim dövüp atmış dışarıya, hak etmiştir gibi en azından içinizden öyle bir düşünce geçer mi?] Bilmiyorum valla, şöyle bir şey, o an ki tabii ki, o anlatırken iyi yapmış belki de derim, yani sen eşini niye aldatıyorsun, istemiyorsan boşansaydın diye içimden düşünürüm. Yani düşünürüm bunu. [Aklıma] gelir yani bir kadın olarak gelir... İstemiyorsan eşini, boşan, kimle oluyorsan ol; o adam da sana iyi yapmış derim, derim yani, ben bunu düşünürüm, bunu herkes düşünür, buradaki yani kime sorarsanız sorun aynı cevabı verir..."

İpek, hem kendisinin hem eşinin zaman zaman çocuklarına şiddet uyguladığını ise şöyle anlatmıştır:

[Eşi derslerini çalışmadıkları zaman çocuklara] bir iki tane atmak zorunda kalıyordu, onları da onlar yani kendileri istiyorlardı... [Normal miydi yani?] Normal değil ama yani o zamanki durumda öyle gözükür gibi oluyordu, çünkü laf dinlemiyorlar... [Siz çocuklarınıza şiddet uygular mıydınız?] Arada tabii ki bir iki tane atıyordum, ama dövmek vardır, bir de severek dövmek vardır, yani o tür... [Cezalandırmak amaçlı mıydı yani bu yaptıklarınız?] Evet, evet, evet bazen yani insanı çileden çıkaracak hareketler yapıyorlar, laftan sözden anlamıyorlar, ne kadar iyi konuşsan hep tersi oluyor, gene aynı, bu sefer kızılıyorsun yani ister istemez. Devamlı onlarla uğraşmak, mesela işe gidiyorsun, işten geliyorsun, sorunlar, kafa dinleyeceksin..."

Eşinin ve kayınvalidesinin şiddetine ve ekonomik sorunlara dayanamayarak çocuklarıyla birlikte sığınmaevine gelen ve eşine boşanma davası açan Gonca da, sığınmaevinde kaldığı süre içerisinde başka kadınların şiddet deneyimleriyle kendi yaşadıklarını karşılaştırarak, maruz kaldığı şiddeti doğrudan haklılaştırmamakla birlikte, çok da vahim bulmadığını; eşinin özellikle kayınvalidesiyle evlerini ayırdıktan sonra kendisini eskisi kadar dövmediğini ve eşine geri dönmeyi düşündüğünü şöyle anlatmıştır:

"... Gene dövüyordu beni ama az dövüyordu, böyle eskisi gibi değil, böyle çok az bir şeydi... Buna [kocasına] bir şans daha vereceğim. Şimdi tamamıyla koptu herkesten... Koptu, aileden de büyük darbe yedi. Çocuklarım da var şimdi üç tane. İşime de girince yani bir şans daha veririm diyorum... [En çok hangisi ağır bastı. Yani böyle üç çocukla hayat zor gibi mi düşündün?] Zor.[Çocuklar babasız büyümeyin diye mi düşündün, onu biraz sevdiğin için mi düşündün, ne ağır bastı bu kararı vermekte?] Ya şimdi şöyle bir şey, sevgim de var, çünkü bazen acıyordum, hani elinde olmayarak... Çocuklarımı yalnız büyütmemekten, hiçbir şeyden korkum yok; gücüm çok çünkü; 3 değil, 10 tane çocuğum olsa disiplinli, kurallı yetiştirdiğim takdirde, hepsi aynı uyumlu olacaktır; bu güç

bende var, çocuklarım için değil, ama babasıdır hani, zordur, düşkün çocuklarına. İkincisi; alkol, madde bağımlılığı bunlar kesinlikle yok, sevmez. Bir sigarası var, benim gibi, yani düzeltebiliriz. Bir de üçüncü olarak da bu kadın sığınmalara gelenlerin çoğunun hayat hikâyelerini dinlediğimde, çok ağır vakalarla, travmalarla gelmiş, onlara göre benim kocamın yaptığı yani gene iyiymiş diyebiliyorum. Hani bunu kocama demiyorum ama kendime diyorum ki, gene iyiymiş diyorum... Bir iki tokat gene ucuzmuş... [Onlarla, sığınmaevinde kalan kadınlarla, karşılaştırınca bir iki tokat neyse mi dedin yani?] Yani onlara göre, hani bilmiyorum size göre doğru mu ama... Ağır yaşamamışım, en azından beni çalıştırtmazdı, evine getirirdi. Kimine baktığında hem dışarıda eğlence olurdu, karı, kız, hani derler ya, bir de evine bakmama, bunlar yoktu; bir de, kimi içki içer gelirmiş bilmem ne, kimi kumar, kimi esrar, bilmem ne. Şimdi onlara baktım, bunların hiçbirisi yok..."

İpek ve Gonca'nın, kadına yönelik aile içi şiddeti çeşitli gerekçeler üzerinden haklılaştıran ya da maruz kaldıkları şiddeti önemsizleştiren ifadeleri, araştırma kapsamında karşılaşılan münferit ifadeler olmayıp; çalışmanın önceki bölümünde şiddetin, şiddet mağduru kadınlar tarafından bir şekilde haklılaştırıldığını gösteren ifadelerle örtüşmektedir. Dolayısıyla araştırma kapsamında görüşülen aile içi şiddet mağduru kadınların çoğunluğunun; temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali anlamına geldiği için kadına yönelik şiddetin hiçbir durumda olmaması gerektiği şeklinde bir algıya sahip olmadıkları düşünülmektedir. Buna göre kadına yönelik aile içi şiddetin, çeşitli gerekçelerle haklılaştırılarak ve/veya önemsizleştirilerek içselleştirildiğini gösteren "... O adam da sana iyi yapmış derim...", "... Bir iki tane atmak zorunda kalıyordu...", "... Benim kocamın yaptığı yani gene iyiymiş diyebiliyorum...", "... Bir iki tokat gene ucuzmuş...", "... Ağır yaşamamışım..." şeklindeki kalıp ifadelerin, mevcut durumda ailenin korunmasını sağlayan birer dayanışma örüntüsü oldukları ve bu örüntüler üzerinden de kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretildiği görülmektedir.

İpek örneğinde olduğu gibi "... Hiç bir kadın şiddeti hak etmiyor... Şiddet bence yanlış bir şeydir..." şeklindeki ifadelerin ise kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında yayınlanan şiddetle ilgili farkındalık yaratmaya yönelik, daha çok slogan düzeyinde kalan tanıtıcı programların ve sığınmaevindeki bilinç yükseltme çalışmalarının sonucunda söylenen cılız, yüzeysel, içselleştirilmemiş; bir anlayış olarak henüz benimsenmemiş ifadeler olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, eşine geri dönmek

istediğini söyleyen ve alan araştırmasının devam ettiği süre içerisinde eşiyle barışarak sığınaevinden ayrılan Gonca'nın; temel bireysel hak ve özgürlükleri kullanmak ile aile birliğini korumak arasında kaldığı izlenimi uyandıran ifadeleri de, farklı derecelerde de olsa benzer sıkışmışlığı yaşayan kadınların ruh hallerini yansıtması açısından önemli bulunmaktadır. Gonca, eşine bir şans daha vermek istediğini ve bunun gerekçelerini sıraladıktan sonra, eşiyle barışması durumunda, yeniden şiddet göreceğine dair ne tür endişeler taşıdığını şöyle anlatmıştır:

“Bir de en büyük şeyim işte kararsızlık. Ama bazen yeri geliyor, yalan söylemeyeyim, çok korkuyorum. Şöyle, eşimle konuşuyorum, konuşuyorum, ağlıyorum bazen, diyorum ki hani eski yaptıkları, her şey gözümün önüne geliyor, endişelerim oluyor, olmuyor değil. Diyorum ki, bak, diyorum yazık etme, burada iyiyim, düzeldim. Bir hata yapsam, bana bağırıyorlar; bir şey yapsam, çık gez diyorlar. Bir şey giyinsem, bu olmamış [demiyorlar], kötü söz söylemiyorlar, aferin çok yakışmış diyorlar... Yani çok iyi davranıyorlar. Bak bunları yapmayacaksan diyorum, hani şey yapma, diyorum. İşte o konularda biraz endişem oluyor. Bu [kocası] da yapmayacağım, tövbe falan diyor. Allah'a söz verdim, kendime söz verdim, tövbe ettim, bir insan düzelir mi ki diye şey yaptım, düzelebilir mi... ?”

Özetle mevcut durumda, araştırma kapsamında görüşülen kadınların büyük çoğunluğunun, aile içi şiddeti çeşitli gerekçelere dayandırarak haklılaştırmaları, şiddeti bir şekilde içselleştirdiklerinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın, temel bireysel hak ve özgürlüklere ilişkin düşüncelerinin ise, genel olarak aile içi şiddeti bireysel hak ve özgürlükler açısından değerlendirebilecek ölçüde köklü olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, bireysel hak ve özgürlükleri ile ailenin korunması arasında tercih yapmak durumunda kalan kadınların, tercihlerini şiddete maruz kaldıkları aile ortamından yana kullanarak ailenin korunmasını sağlamalarında, ekonomik özgürlük gibi temel kaynaklardan yoksun olmalarının yanı sıra, şiddetin hiçbir koşulda kabul edilemez olduğuna dair bir anlayışı benimsememiş olmalarının da etkili olduğu düşünülmektedir.

4.1.2. Normalleştirme

Alan araştırmasından elde edilen veriler, kadına yönelik aile içi şiddetin, aile içi ilişkilerin bir parçası olarak normalleştirildiğini ya da normalleştirilmeye çalışıldığını

ortaya koymaktadır. Buna göre araştırma kapsamında görüşülen kadınlara yakınları tarafından, maruz kaldıkları aile içi şiddete katlanmaları yönünde telkinlerde bulunulması, ayrıca maruz kaldıkları şiddet nedeniyle kolluk birimlerine başvuran kadınları, bazı kolluk görevlilerinin kendilerine şiddet uygulayan kişilerle barıştırma girişimleri, kadına yönelik aile içi şiddetin, aile içi ilişkilerin bir parçası olarak algılandığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların büyük çoğunluğu (%93,5), maruz kaldıkları aile içi şiddete katlanmaları için; bazı yakınları tarafından, kadına yönelik aile içi şiddetin, aile içinde yaşanabilen bir durum olduğuna ikna edilmeye çalışıldıklarını belirtmiştir. Maruz kaldıkları aile içi şiddet nedeniyle kolluk birimlerine başvuran kadınların çoğunluğu (%71,4) ise, bazı kolluk görevlilerinin “*aile içinde olur böyle şeyler*” mealinde ifadeler kullanarak; şiddet uygulayan kişiyle kendilerini barıştırmak için arabuluculuk yaptıklarını; hatta aile içi şiddet nedeniyle kolluk birimlerine başvurulmasının gereğinden fazla bir hassasiyet olarak değerlendirdiklerini ifade etmiştir.

Aile içi şiddet mağduru kadınların, maruz kaldıkları şiddete katlanmaları yönünde, şiddetin aile içinde yaşanabilen normal bir durum olarak gösterilmesi, öncelikle, şiddetin bir şekilde içselleştirilmiş olduğuna işaret etmektedir. Şiddetin içselleştirilmesi ise, şiddete hangi gerekçeyle başvurulmuş olursa olsun, o gerekçenin; şiddet uygulanan kişilerin bireysel hak ve özgürlüklerinin üzerinde tutulduğunu göstermektedir. Buna göre şiddeti, gerekli olduğu düşünülen durumlarda başvuru normal bir davranış biçimi olarak içselleştirmiş bir erkeğin eşine şiddet uygulaması, şiddeti uygulama gerekçesini temel bireysel hak ve özgürlüklerin üstünde tuttuğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde kadına yönelik aile içi şiddeti, aile içi ilişkilerde yaşanabilen normal bir durum olarak göstermek suretiyle kadına, şiddete katlanması yönünde telkinlerde bulunulması da, bu telkinlerin arka planındaki gerekçeler ne olursa olsun, temel bireysel hak ve özgürlüklerin göz ardı edildiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Bu çerçevede araştırma kapsamında görüşülen kadınlara, yakınları tarafından; “... *Bir şey olmaz, biz de dövülüyoruz ne olacak, her dediğini yap, köle de olacaksın, döverse de öldürse de kocan senin o...(ELA)*”; “... *Ayrılmak yok, ölene kadar çekeceksin bunu...*

(ADA)”; “ ... Biraz daha çek ne olur... (ASLI)”, “... Kadın dediğin çeker, düzelir, kim çekmedi ki... (ESRA)”, “Sakın boşanma, yuvanı kurtar, işte her şeye göz yum, boş ver, evini kurtar, çocuklar var... (PINAR)”, “...Oraya gelinlikle gittin, kefeninle geleceksin (MELTEM),” şeklinde kalıplaşmış ifadelerle verilen öğütlerin, kadına yönelik aile içi şiddete rağmen, ailenin korunmasına sağlayan dayanışma örüntülerine dönüştükleri görülmektedir.

Benzer şekilde, maruz kaldıkları aile içi şiddetten dolayı kolluk birimlerine başvuran kadınların, bazı kolluk görevlileri tarafından; “... Bizim de oluyor arada bir öyle kavgalar. Niye siz bu kadar abartıyorsunuz...(ELA)”, “... Evlenmişsin çekeceksin, şimdiki kadınlar bir tokatla bile kaçıyor... (ECE)”, “... İyi olmasanız ne yapacaksınız, sizin bir maddiyatınız mı var, bir desteğiniz mi var, tabii ki katlanacaksınız... (DENİZ)”, “... Yapma, yuvanızı yıkma, iki çocuğunuz var... (ESİN)”, “... Kocandır; döver de söver de; yarın gelir işte gönlünü alır; sen bu davadan vazgeçersin... (GÖNÜL)” şeklindeki kalıplaşmış ifadelerle eşleriyle barışmaları yönünde ikna edilmeye çalışılmaları da, aile birliğinin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla her iki durumda da kadına yönelik aile içi şiddetin, bireysel hak ve özgürlükler açısından değil, ailenin korunması açısından ele alındığı ve aile içi ilişkilerde rastlanan olağan bir durum olarak içselleştirildiği anlaşılmaktadır.

4.1.3. Öğrenilmiş Çaresizlik

Araştırmada, maruz kaldıkları aile içi şiddete nasıl tepki gösterdikleri sorusunu yanıtlayan kadınların çoğunluğu (%79,3) genellikle susmayı tercih ettiklerini ya da susmak zorunda kaldıklarını söylemiştir. Buna göre kadınlar, daha fazla şiddet görmemek için şiddet karşısında suskun kalmayı tercih ettikleri gibi, ekonomik özgürlüklerinin ve gidebilecek bir yerlerinin olmaması, çocuklarının olması gibi nedenlerden dolayı da şiddet karşısında susmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca, alan araştırmasından elde edilen veriler, görüşülen kadınların bir kısmının maruz kaldıkları aile içi şiddeti kader olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, maruz kaldıkları aile içi şiddeti kader olarak görüp görmediklerine ilişkin soruyu yanıtlayan

kadınların %39,3'ü en azından sığınmaevine gelinceye kadar yaşadıkları şiddetin kader olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Yaşadıkları aile içi şiddetten dolayı intihara teşebbüs edip etmediklerine ilişkin soruyu yanıtlayan kadınların ise yarıdan fazlası (%60,7) en az bir kez intihara teşebbüs ettiklerini ya da intihar etmeyi düşündüklerini söylemiştir.

Bu veriler, maruz kaldıkları aile içi şiddeti mevcut kaynaklarıyla önleyemeyeceğini öğrenen kadınların yaşadıkları çaresizlik duygusunun göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla kadınların maruz kaldıkları aile içi şiddeti önleyemedikleri durumlarda; suskun kalmalarına, yaşadıklarının kader olduğuna inanmalarına ve/veya yaşamlarına son vererek şiddetten kurtulmayı düşünmelerine yol açan öğrenilmiş çaresizlik duygusu sonucunda da şiddeti içselleştirmeleri olası görünmektedir. Şiddetin bu şekilde içselleştirilmesi durumunda ise temel bireysel hak ve özgürlüklerin tümüyle feda edilmesi, buna karşın aile birliğinin sürdürülmesi mümkün olabilmektedir.

Bu noktada sığınmaevleri, maruz kaldıkları aile içi şiddeti sonlandırabilecek kaynaklardan yoksun olan özellikle genç kadınlar için, şiddet ortamından uzaklaşmalarına olanak tanıyan yeni bir seçenek olarak görülmektedir. Sığınmaevlerinin mevcudiyeti, kadınların kendilerini şiddete karşı sessiz kalmak zorunda hissetmelerine neden olan koşulları ortadan kaldırdığı gibi, maruz kalınan şiddetin kader, şiddetten kurtulmanın tek yolunun ise intihar etmek olduğu düşüncesinden vaz geçilmesine de neden olabilmektedir. Böyle bir düşünce değişikliği ise, öğrenilmiş çaresizlik üzerinden üretilen kadına yönelik aile içi şiddet döngüsünün kırılmasını sağlayabilmektedir. Buna göre araştırma kapsamında görüşen kadınların; “... [*Şiddeti*] *şu ana kadar kader olarak düşündüm ama şu saatten sonra düşünmüyorum... (DENİZ)*”, “*Kader olduğunu aslında düşünmüyorum. Keşke böyle yerler olduğunu bilseydim, baştan gelseydim; şu ana kadar onu çektiğim için gerçekten çok pişmanım... (ESİN)*”, “... *Kader olarak çok düşündüm... İnsan yaşadıkça her şeyi anlıyor, böyle toplu yerlere geliyor. Bir şeyleri insanın yaşaması lazım, böyle mantıklı düşünmek için... (RANA)*”, “[*Halen kader olduğunu düşünüyor musun bu yaşananların?*] *Ay abla yok, ben çok hata yapmışım...*” şeklindeki ifadeleri de sığınmaevine geldikten sonra, maruz kaldıkları şiddetle ilgili görüşlerinin değişmeye başladığının göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Ancak mevcut durumda, çok az sayıda aile içi şiddet mağduru kadının sığınmaevini tercih ettiği ya da sığınmaevine erişebildiği dikkate alındığında, maruz kaldığı şiddet ortamından uzaklaşamayan ve maruz kaldığı şiddeti mevcut kaynaklarıyla önleyemediğini öğrenen kadınların yaşadıkları çaresizlik duygusunun bir sonucu olarak şiddeti içselleştirme olasılığının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Nitekim kadın akrabaların/yakınların, araştırma kapsamında görüşülen kadınlara, maruz kaldıkları aile içi şiddete katlanmaları için ikna etmeye yönelik; “... Bir şey olmaz, biz de dövülüyoruz ne olacak, ben babandan az mı dayak yedim...[ELA]”, “... Bizler de çektik, sizler niye çekmiyorsunuz... [RANA]”, “... Otur oturduğun yerde, ben de dayak yedim, dayak yiye yiye akıllandım... [GİZEM]”, “... Beni de çok dövdü, sırtımda odun bile kırdı, ama ben her şeye katlandım, şimdi güzel bir evliliğimiz var... [BURÇİN]”, “...beni ve kumamı saçımızı birbirine bağlardı da, döverdi de... [GÜLÇİN]” şeklindeki, şiddeti aile içi ilişkilerin olağan bir parçası gibi gördükleri izlenimi uyandıran ifadelerin, sahip oldukları kaynaklarla maruz kaldıkları aile içi şiddeti önleyememelerinin bir sonucu olarak öğrendikleri çaresizlik duygusunun bir yansıması olduğu da düşünülmektedir.

Özetle araştırma kapsamında elde edilen veriler ve ulaşılan bulgular doğrultusunda, kadına yönelik aile içi şiddetin;

- bizatihi aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından çeşitli gerekçeler gösterilerek haklılaştırılması,
- aile içi şiddet mağduru kadınların yakınları ve kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele etmekle görevli ve yetkili kolluk birimleri/görevlileri tarafından aile içi ilişkilerin bir parçası olarak normalleştirilmesi,
- aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından önlenemeyeceğinin düşünüldüğü noktada yaşanan öğrenilmiş çaresizlik duygusuyla kabullenilmesi ve hatta şiddetten kurtulmanın bir yolu olarak intihara teşebbüs edilmesi ya da en azından intiharın düşünülmesi

yoluyla da içselleştirildiği görülmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddetin bu yollarla içselleştirilmesi sürecinde ise temel bireysel hak ve özgürlüklerin; İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde belirtildiği gibi “yaşamak, özgürlük, kişi güvenliği, onur ve

haklar bakımından herkesin eşit olduğu” ve bu bağlamda “hiç kimseye işkence yapılamayacağı; insanlık dışı, onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı” ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla şiddetin haklılaştırılması, normleştirilmesi ve şiddetin önlenememesinden kaynaklanan öğrenilmiş çaresizlik duygusunun bir sonucu olarak, aile içi şiddet mağduru kadının şiddet ortamında kalmaya devam etmesi; bu araştırmanın çıkış noktası çerçevesinde temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali olarak değerlendirilse de, ailenin korunmasını sağlaması açısından başka bir toplumsal gerçekliğe daha karşılık gelmektedir. Buna göre, kadına yönelik aile içi şiddetin haklılaştırıldığı, normleştirildiği ve öğrenilmiş çaresizlik üzerinden kabullenildiğini gösteren ve “... Ben bunu biraz da hak ettim... [GAMZE], “... Kadın dediğin çeker, düzelir, kim çekmedi ki... [ESRA]”, “... “[Kader diye] düşündüm, bir tek ben de değil herkeste diyordum; çoğu insanda var... [ASLI]” şeklinde kalıplaşmış ifadelerle dile getirilen düşüncelerin, pratikte aile içi şiddet mağduru kadının şiddet ortamında kalmasını sağladığı ölçüde ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüsüne dönüşerek kadına yönelik aile içi şiddeti ürettikleri ve/veya kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine zemin hazırladıkları düşünülmektedir.

4.2. 2) AİLENİN KORUNMASINI SAĞLAYAN DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİNİN SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK DAYANAKLARI NELERDİR?

4.2.1. Sosyal Dayanaklar

1. Aile Odaklı Sosyal Politikalar

Aile, hemen her toplumda olduğu gibi Türkiye’de de toplumun temel kurumu olarak kabul edilmektedir. Bir kurum olarak ailenin korunması ise, yine birçok ülkenin olduğu gibi Türkiye’nin de genel geçer sosyal politikalarından birini oluşturmakta ve toplumsal değişmeye paralel olarak, çeşitli düzenlemelerle güncellenmektedir. Buna göre 1990 yılından itibaren belirli aralıklarla düzenlenen *Aile Şuraları*, 2010 yılında yapılan *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*, yine 2010 yılında düzenlenen *Aile Sorunlarına Bölgesel Düzeyde Bakış Çalıştayı* ve 2013 yılında gerçekleştirilen *Uluslararası Aile ve*

Sosyal Politikalar Zirvesi, ailenin korunması politikasının, günün koşullarına göre yeniden düzenlenmesini sağlayan çalışmalar arasında değerlendirilmektedir.

Bu çalışmalarda şiddet olgusuna, ailenin korunmasına yönelik bir tehdit unsuru olarak, özellikle 2000’li yıllardan itibaren geçmiş yıllara göre daha fazla yer verildiği, son yıllarda ise kadına yönelik aile içi şiddete ayrıca dikkat çekildiği görülmektedir. Örneğin, 1990 yılında ilk kez düzenlenen *I. Aile Şurası* kararlarında, şiddet ifadesine “Yaşanan sosyo-kültürel değişime paralel olarak, aile bireyleri arasında bulunması gereken sevgi-saygı ve hoşgörünün belli oranlarda da olsa zaafa uğradığı ve zaman zaman aile bireylerinin şiddete başvurdukları gözlenmektedir” şeklinde yer verilmiştir (I. Aile Şurası, 1990). 1998 yılında düzenlenen *III. Aile Şurası* kararlarında ise şiddet olgusu, aileden uzak tutulması gereken, aileye yönelik bir tehdit unsuru olarak ele alınmış, “aile içi şiddet” ifadesi ise sadece “aileyle bağlantılı sosyal problemler” ana başlığı altında bir alt başlık olarak kullanılmıştır (III. Aile Şurası, 1998). 2004 yılında yapılan *IV. Aile Şurası*’nda, şiddet olgusu aile içi şiddet açısından ve Şura’nın ana konusu çerçevesinde yoksullukla bağlantılı olarak ele alınmıştır (IV. Aile Şurası, 2004). 2008 yılında gerçekleştirilen *V. Aile Şurası*’nın raporları ve çözüm önerilerinde şiddet; daha çok kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddet açısından değerlendirilmiştir (V. Aile Şurası, 2008).

2010 yılında yapılan *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*’nda ise şiddet olgusu ayrı bir ana başlık altında ve ağırlıklı olarak kadına yönelik aile içi şiddet kapsamında ele alınmıştır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010b, s. 120) Aynı yıl düzenlenen *Aile Sorunlarına Bölgesel Düzeyde Bakış Çalıştay*’ında da şiddet; “Kadına Yönelik Şiddet”, “Şiddetle Mücadelede 4320 Sayılı Kanun” ve “Sığınmaevleri” başlıkları altında incelenmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010a, s. 1).

Söz konusu çalışmalarda şiddet olgusuna bir şekilde yer verilmesine, son yıllarda ise kadına yönelik aile içi şiddet sorununa ayrıca ve giderek daha fazla yer ayrılmasına karşın; şiddetin, *III. Aile Şurası* dışında, temel bireysel hak ve özgürlüklerle bağlantısından daha çok, ailenin korunmasını tehdit eden bir unsur olması noktasından değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin *I. Aile Şurası*’nda, aile bireylerinin şiddete

başvurduklarına ilişkin bir saptamada bulunulmasına karşın; insan hakları, temel haklar ve özgürlükler gibi ifadeler yer almamıştır (I. Aile Şurası, 1990). İnsan haklarının sıklıkla vurgulandığı *III. Aile Şurası*'nda ise, yazılı bir önergede; aile, kadın ve insan hakları arasındaki bağlantı şöyle kurulmuştur: *“Ailenin laik, demokratik ve çağdaş bir şekilde yapılanmasını sağlamak amacıyla, gündüz kuşağı ve kadına yönelik yayınların, kadının eş-anne vurgusundan önce, insan haklarının tümüne sahip bir birey-yurttaş bilinci ile geleneksel ve dinsel önyargılara yönelik hazırlanması gerekmektedir.”* Söz konusu Şura'nın *Teklifler* bölümünde ise aile içi ilişkiler ile özgürlük kavramı şöyle ilişkilendirilmiştir: *“İnsana saygı, özgürlük, eşitlik ve adalet düşüncesi aile ilişkilerinin odağında yer almalı, çoğunluk, katılımcılık, dayanışma, paylaşma, hoşgörü, sevgi, birlikte olma kültürünü kendi yaşamında üreten ve toplumsal ilişki ve etkileşimlere açılarak yaygınlaştıran bir dinamik yapıya işlerlik kazandırılmalıdır.”* (*III. Aile Şurası, 1998*).

IV. Aile Şurası'nda, aile içi şiddete maruz kalan aile bireylerinin korunmasına yönelik önlemlerin alınmasına ilişkin önerilerde bulunulmuş; aile içi şiddet ile temel hak ve özgürlükler arasındaki ilişkiye doğrudan değinilmemekle birlikte öneriler bölümünde; *“Eğitim kurumu değer üretecek bir işleyişe kavuşturulmalıdır. Bu çerçevede eğitimden beklenen, toplumsal değerlerimizle toplumsal değişimin yol açtığı yeni değerleri (birey, bilgi, demokrasi, insan hakları vs.) uzlaştırmaktır”* ifadesine yer verilmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2004). *V. Aile Şura*'sında ise aile içi şiddet, ağırlıklı olarak kadına ve çocuca yönelik aile içi şiddet açısından ele alınmış; *4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun*'a ilişkin değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur. Bu çerçevede, aile içi şiddetin önlenmesine yönelik değerlendirme ve öneriler; *“Aile içi şiddeti olağan gören toplumsal değer yargılarımız ve kabullerimiz şiddetle mücadeleyi olumsuz etkilemektedir. Bu etkilerin ortadan kaldırılması ve zihinsel dönüşümün sağlanmasına yönelik ilgili taraflarca eğitim programları ve farkındalık kampanyaları yapılması”* şeklinde ifade edilmiştir. Şura'nın *Genel Öneriler* bölümünde de, aile içi şiddetin önlenmesine yönelik getirilen önerinin, temel hak ve özgürlükler odaklı olmaktan daha çok, ailenin korunması odaklı olduğu görülmektedir. Buna göre, söz konusu öneri; *“Aile içi şiddetin önlenmesine yönelik bilinçlendirme ve farkındalık yaratmalı, ailenin sorun çözme kabiliyetini yükseltici ve*

aileyi destekleyici sair konulara ilişkin sosyal amaçlı vakıf, dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile işbirliği yapmalı, bunların sosyal alandaki çalışmalarına destek sağlamalı, müşterek projeler geliştirmeli ve uygulamalıdır” şeklinde ifade edilmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2008, s. 48, 50).

2010 yılında gerçekleştirilen *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*’nda da, şiddet ana başlığı altında genelde aile içi şiddet özelde ise kadına yönelik aile içi şiddet sorunu ayrıntılı olarak ele alınmış, ancak şiddetin temel bireysel hak ve özgürlüklerle bağlantısına değinilmemiştir. Bireyselleşme ve özgürleşmenin aile birliğini tehdit eder unsurlar olduğu ise çeşitli defalar vurgulanmıştır. Örneğin bireyselleşmenin ve özgürleşmenin, geleneksel aile yapısında çözümlere neden olduğu; *“Günümüz toplumlarında vurgusu yapılan bireyselleşme ve özgürlük söylemleri ile cinsler arasında farklı ilişki biçimleri ile evlilik dışı birliktelikler ortaya çıkmış, evlilik dışı çocuk oranı artmış, hatta ailenin yerini hızla bir arada yaşayan fakat evli olmayan çiftler almaya başlamıştır”* şeklinde ileri sürülmüştür. Araştırmada bireyselleşmenin aile direncinin kırılmasına yol açtığı ise; *“Popüler kültürün etkisiyle yaygınlaşan kapitalist toplum ilkelerinin dayattığı bireysel yaşam tarzları, toplumsal değerler, haz ve özgürlük eksenli kurgulanan insani varoluş ailelerin direncini kırmakta, hızla önemini azaltmaktadır”* şeklinde ifade edilmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010b, s. 29, 32)

2013 yılında düzenlenen *Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi*’nin açılış konuşmalarında aile-şiddet ilişkisine doğrudan değinilmemiş; ailenin karşı karşıya kaldığı sorunlar ise; *“Küreselleşen dünya, kentleşme, göç, bireyselliğin ve tüketimin özendirilmesi, yanlış özgürlük anlayışları, çekirdek aile özentisi, bilgi ve teknolojinin yaşadığımız çağdaki işbirliğiyle aile, bazen içinden çıkılmaz sorunlarla, çaresizlikle baş başa kalabilmektedir”* şeklinde ifade edilmiştir (Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi 2013).

Aile Sorunlarına Bölgesel Düzeyde Bakış Çalıştayı’nda da, şiddet başlığı altında kadına yönelik şiddete geniş bir yer verilmesine karşın, şiddetin bireysel hak ve özgürlükler açısından ele alınmadığı, kadınların güçlendirilmesi çerçevesinde, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yasal haklar konularına birer cümleyle değinildiği, bireyselleşme ve özgürlük

ifadelerinin ise hiç kullanılmadığı görülmektedir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010a, s. 62).

Özetle ailenin korunmasına yönelik politikaların güncellenmesinde yararlanılan söz konusu çalışmalarda, özellikle son yıllarda önemli bir sosyal problem olarak geniş yer verilen kadına yönelik aile içi şiddetin, temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali açısından değil, ailenin korunmasına yönelik bir tehdit oluşturması açısından değerlendirildiği düşünülmektedir. Nitekim kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında hazırlanan kanun isminin, TÜSİAD'ın itirazlarına rağmen, "*Ailenin Korunması*" ifadesi ile başlaması da, kadına yönelik şiddetle mücadelenin öncelikle ailenin korunması politikası ekseninde yürütüldüğünün bir göstergesi niteliğindedir. Bu noktada, ailenin korunması politikası ekseninde yürütülen kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele çalışmalarının öncelikle aile odaklı olmasının, söz konusu sosyal politikanın amacına uygun olduğu söylenebilir. Ancak kadına yönelik aile içi şiddetin, özellikle son yıllarda, hemen her gün en az bir kadının katledildiği kadın cinayetleri noktasına ulaşmış olması, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelenin salt ailenin korunması kapsamında yürütülmesinin yetersiz kaldığını da ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın çıkış noktası açısından ele alındığında ise kadına yönelik aile içi şiddet; her ne kadar bir kurum olarak ailenin korunmasını da tehdit eden bir unsur olsa da öncelikle temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali sorunudur. Dolayısıyla kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele çalışmalarında, şiddetin, temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali olduğunun da vurgulanması, soruna yönelik kalıcı çözümler üretilebilmesi açısından önemli bulunmaktadır. Zira kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele çalışmalarında, ailenin korunmasına, temel bireysel hak ve özgürlüklerden daha çok önem verilmesi, namus gibi ailenin korunması adına kadına yönelik aile içi şiddeti meşru gören geleneksel aile değerlerini de canlı tutabilmektedir. Nitekim hemen her gün işlenen kadın cinayetlerinin çoğunun, geleneksel bir aile değeri olan namus üzerinden gerekçelendirilmesi ve ayrıca araştırma kapsamında elde edilen bulgular böyle bir gerçekliğe işaret etmektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede, kadına yönelik şiddeti meşru gören geleneksel aile değerlerini sorgulamadan, ailenin korunması odaklı çözümler üretmeye yönelik çalışmaların ve bu çalışmalar çizgisinde hayata geçirilen politikaların, kadına yönelik

aile içi şiddete rağmen, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin sosyal dayanaklarını oluşturduğu düşünülmektedir.

2. Aile İçi Şiddetin Sosyalleşme Sürecinde Öğrenilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler, şiddetin sosyalleşme sürecinde öğrenilmesinin, kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesine olanak tanıyan, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin bir diğer sosyal dayanağını oluşturduğunu göstermektedir. Buna göre araştırma kapsamında görüşülen 32 kadından 21'inin (%65,63), anne-baba ailesinde şiddet olduğunu; 21 kadının 19'unun (%90,48) ise çocukluklarında aile içi şiddete maruz kaldıklarını belirtmesi, aile içi şiddet mağduru kadınların çoğunluğunun, şiddeti sosyalleşme sürecinde öğrenmiş olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

31 yaşındaki ortaokul mezunu Oya, anne-baba ailesindeki şiddeti şöyle anlatmıştır:

“Ben hayatım boyunca şiddet içindeydim zaten... Babamdan vardı, annemden vardı. Küçükken annem çok döverdi... Baba da anneyi çok döverdi... Onlara da [kardeşlere] uygulanırdı arada bir. Babam çok geçimsiz içkici bir şeydi, annemi döverdi. Annem de onun hürsünü bizlerden alırdı. Yani hep şiddetle büyüdüm, dayakla büyüdüm...”

37 yaşındaki ilkökul mezunu Bade de çocukluğunda anne-baba ailesinde şiddete maruz kaldığını şöyle ifade etmiştir:

“Evet, annem çok şiddet görmüş... Babam anneme ve bize de uyguluyordu şiddet... İşte o dönemlerde, işte yengemler, annemin anlatımına göre, çok şiddet görmüş annem babamdan... Şiddet tabii bize de uyguluyordu, en fazla babam uyguluyordu yani, ben çok kaçtım yani komşumuza babamdan... Bir defasında köyümüzün ebesinin evine kaçmıştım...”

28 yaşındaki ilkökul mezunu Gülçin ise, 4 yaşındayken babasının annesini dövmesine tanık olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

“Mesela ben şunu anlatıyorum, ben 4 yaşındayken, babamın annemin kafasına, bahçe kürekleri oluyor, onunla vurduğunu hatırlıyorum. Hatta 4 yaşından daha küçüktüm. Hatta annem bana diyor, nasıl hatırlıyorsun. Annemin kafasının dörde bölündüğünü hatırlıyorum...”

Ayrıca araştırma kapsamında görüşülen 32 kadının 22'si (%68,75), eşlerinin de anne-baba ailelerinde şiddet olduğunu; 22 kadının 20'si (%90,90) ise eşlerinin anne-baba ailesinde şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Bu veriler de eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin çoğunluğunun şiddeti sosyalizasyon sürecinde öğrenmiş oldukları düşüncesini güçlendirmektedir.

23 yaşındaki ortaokul mezunu Ela, eşinin çocukluğunda babasının şiddetine maruz kaldığını anlattığını şöyle ifade etmiştir:

“Onun [eşimin] anne babası ayrı; boşandılar. O da babasından çok dayak yemiştir, ta 17 yaşına kadar, hani 17 yaşında şey yapmış, babası bir dövmüş altına işemeye başlamış, 17 yaşına kadar. Onlar da bayağı dövüyormuş. Hatta benim eşimin yanağında şöyle iz var; babası döverken teneke girmiş...”

34 yaşındaki ilkokul mezunu Deniz de, eşinin çocukluğunda babasından şiddet gördüğünü ve babasının annesine şiddet uyguladığına tanık olduğunu, kayınpederinin kendisinin yanında da kayınvalidesini dövdüğünü şöyle anlatmıştır:

“[Eşim dayak] çok yemiştir ve onun için de zaten şey yapıyor ki... Benim babam annemi dövüyordu[diyordu], mesela gerçekten ben de gördüm canlı, canlı. Benim yanımda dövdü yani kadını. Niye, kadın, televizyonda bir tane kadını izledi, şikâyet etmiş diye kadın, hadi şikâyet etsin de göreyim diye kalktı, kadını, kayınvalidemi fena şekilde dövdü... Yani eşlerimize öyle bir örnek oldular...”

25 yaşındaki ilkokul mezunu Gizem, eşinin çocukluğunda babasının şiddet uyguladığına tanık olduğunu ve babasını model aldığını;

“[Eşim] çok [dayak yemiştir], en küçük karısını babası, kürekle başına vurmuş, kafası yarılmış, bayılmış, doktora götürmemiş, ölürse, kalırsa diye, şikâyet eder diye. Onlarda çok şiddet var. O da babasından örnek almış, babasının da boyalı bir odunu var, onunla kaynanamı döverdi, benim kocamın da boyalı bir odunu vardı onunla beni döverdi...”

şeklinde ifade etmiştir: 28 yaşındaki ortaokul mezunu Banu da eşinin kendisine şiddet uygulamasında, çocukluğunda babasından şiddet görmesinin ve babasını model almasının etkisi olduğunu şöyle anlatmıştır:

“[Eşim şiddete maruz]çok kalmış, çok kalmış... Yani babasından tarafa, eşim yani şu an bana uyguladığı şey, mesela çocuklarımı ya da beni

dövmesi, beni aşağılaması, sürekli küçümsemesi, hani babası da geçmişte kayıinvalideme yapıyormuş aynı şeyi. Ondan göre göre işte hani benim babam yapmış ben de yapabilirim erkek modeli, o şekilde... Şiddeti öğrenmiş tabii, amcalarından olsun, abisinden olsun, hala da aynı yani değişen bir şey yok aile yapılarında... Görmüş tabii, babasından da görmüş, abilerinden de görmüş, halen de dövüyorlar..."

Görüşülen kadınlara kendilerinin ve eşlerinin çocuklarına şiddet uygulayıp uygulamadıkları da sorulmuştur. 29 kadının 13'ü (%44,8) çocuklarına şiddet uyguladıklarını söylerken, 24 kadından 16'sı (%66,7) ise eşlerinin çocuklarına şiddet uyguladığını belirtmiştir. Kadınların ve eşlerinin çocukluklarında aile içi şiddete maruz kalıp kalmadıklarına ve kendilerinin ve eşlerinin çocuklarına şiddet uygulayıp uygulamadıklarına ilişkin yanıtlarına bakıldığında ise ortaya şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalan 19 kadının 10'u (%52,63) ve çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalan 20 erkeğin 14'ü (%70) kendi çocuğuna da şiddet uygulamaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların ve eşlerinin çoğunluğunun anne-baba ailelerinde şiddetin tanığı ve/veya mağduru olduklarını, kendi ailelerinde de şiddetin uygulayıcısı ve/veya mağduru olmaya devam ettiklerini gösteren bu veriler, şiddetin sosyalizasyon sürecinde öğrenilen bir davranış olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Nitekim görüşülen kadınlardan bazılarının, yukarıda da yer verildiği üzere, eşlerinin kendilerine ve çocuklarına şiddet uygulamasını, babalarını model almaları üzerinden açıklamaları da, şiddetin sosyalizasyon sürecinde öğrenilen ve içselleştirilen bir davranış olduğunu doğrulamaktadır.

Ayrıca, kadınlara; akrabalar, yakın çevre ve hatta kadına yönelik şiddetle mücadelede sorumlu ve yetkili kolluk görevlileri tarafından, önceki bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verildiği gibi, maruz kaldıkları şiddete katlanmaları yönünde önerilerde bulunulması da şiddetin sosyalizasyon sürecinde öğrenildiği ve içselleştirildiğinin göstergeleri olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada, şiddetin sosyalizasyon sürecinde öğrenilmesi ve bir şekilde haklılaştırılması, normalleştirilmesi ve içselleştirilmesinin bir sonucu olarak; kadına yönelik aile içi şiddetin, aile birliğinin bozulmasını gerektirecek bir unsur olarak görülmemesi durumunun, kadına yönelik aile içi şiddet de üreten, ailenin devamını

sağlayan dayanışma örüntülerinin önemli bir sosyal dayanağını oluşturduğu düşünülmektedir.

3. Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Anlayışı

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda, temel bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılması açısından, kadının aleyhine erkeğin lehine işleyen eşitsizlik durumu esasına dayanan toplumsal cinsiyet (Connell, 1998, s. 11; Ecevit, 2003, s. 83) anlayışının da, ailenin devamını sağlayan dayanışma örüntülerinin bir başka sosyal dayanağını oluşturduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, kadına yönelik aile içi şiddetin; geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı ekseninde normalleştirilmesi, son kertede ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirmektedir. Nitekim aile içi şiddet mağduru kadınların akrabaları, yakın çevreleri ve kadına yönelik şiddetle mücadele etmekle görevli ve yetkili kolluk görevlileri tarafından, maruz kalınan şiddeti normalleştirmeye yönelik kullanılan bazı ifadeler, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden ailenin devamını sağlayan dayanışma örüntülerine örnek teşkil eder niteliktedir. Buna göre kadına yönelik aile içi şiddetin; “... *Kocandır döver de sever de...[GÜLÇİN]*”, “... *Erkektir yapar, erkektir vurur...[SİNEM]*”, “... *Dişi yapıcı olması gerekir, yıkıcı değil... [GİZEM]*”, “... *Bizim de oluyor arada bir öyle kavgalar. Niye siz bu kadar abartıyorsunuz? Akşam kocan gelince iyi davran, yemeğini yap, önüne koy, yemekten sonra kahvesini götür, ne derdiniz var... [ELA]*” şeklindeki kalıp ifadelerle normalleştirilmesi, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden ailenin devamını sağlayan dayanışma örüntülerine dönüştüğü ve bu anlamda da geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının aile birliğinin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin bir başka sosyal dayanağını oluşturduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında ulaşılan veriler, geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının görüldüğü kadınlar tarafından da büyük ölçüde içselleştirilmiş olduğunu, dolayısıyla toplumsal cinsiyet anlayışının ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin sosyal dayanağını oluşturmasında aile içi şiddet mağduru kadınların da katkısının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin kadınların maruz kaldıkları aile içi şiddeti

haklı bulmadıklarını; “... Asla kendimi suçlamadım, hiç bir zaman suçlamadım çünkü yapıyordum, ediyordum... [ELA]; ” “... Hiç haklılaştırmadım, çünkü haklı değildi, çünkü her şey onun için bahaneydi ki, dört dörtlük biz, yani evde her şeyi dört dörtlük yapıyorduk ve hala onun gözünde hiç bir şey değildi... [EZGİ]” şeklinde ifade etmeleri, geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde hareket etmelerine rağmen şiddete maruz kaldıklarını düşündükleri ve bu noktada maruz kaldıkları şiddeti haklılaştırmadıkları izlenimi uyandırmaktadır.

Benzer şekilde, eşinden ayrılan kadınların tavır ve davranışlarına daha fazla dikkat etmeleri gerektiğini düşünen kadınların bu düşüncelerini; “... Şimdi evli olsam, yanımda eşim olmasa bile herkes sizin evli olduğunuzu biliyor, kimse size yan gözle bakamıyor... Ama şu anda evli de olmadığım için, çocuklar da yanımda olmadığı için açıkçası akşam altıdan yediden sonra çok dışarıda kalmak istemiyorum...[NAZ]”, “... Eee tabii ki, erkeksiz kadın olacaksın; attığın adımları daha dikkatli atacaksın... [RANA]”, “... Tabii ki; bir bayan boşandıktan sonra gerçekten oturduğu yeri, kalktığı yeri bilmeli... [PINAR]” şeklinde ifade etmeleri, geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışını benimsemiş olmalarının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca, görüşülen kadınlar arasında kadının toplumsal konumunun erkekten sonra olduğu düşüncesine sahip kadınların bulunması da, geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının söz konusu kadınlar tarafından büyük ölçüde içselleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Buna göre; “... [Kadın] her ağızdan çıkan erkeğin lafına car car atlamamalı... Onun dışında da bütün erkeklerin ağzından lafi alıp alıp da sadece kendini ortaya atmamalı; bence bilmeli biraz yerini... [GÖNÜL]”, “... “[Geride durmak, konuşmamak] o bir saygıdır çünkü erkeğe karşı bir saygıdır. Yani sen niye konuşuyorsun, adam burada dururken, erkeğin burada dururken sana söz düşmez bence... Genelde söz hakkı erkekte olur, kadının yanında, ailede falan... Şimdi kadın ailesinin yanında erkekten daha çok konuşursa, ailesi de kadın dışarı çıktığında, ailesi erkeğe der ki sen karına bu kadar mı yüz veriyorsun, bu kadar senden önce konuşuyor, senin vereceğin cevapları söylüyor, sen niye konuşmuyorsun der... Bence haklılar... [ELA]” şeklindeki ifadeler, geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının tipik göstergeleri olması noktasında, kadına yönelik aile içi şiddet üreten, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin sosyal dayanaklarından biri olarak kabul edilmektedir.

4.2.2. Kültürel Dayanaklar

Araştırmadan elde edilen veriler; kızların çocuk yaşta evlendirilmelerinin ve geleneksel bir aile değeri olarak namus anlayışının, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin kültürel dayanaklarını oluşturduğunu göstermektedir.

1. Kızların Çocuk Yaşta Evlendirilmeleri

Çocuk gelinler olarak da adlandırılan, kızların 17 ve daha küçük yaşlarda evlendirilmesi geleneğinin, toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik aile içi şiddet de dahil olmak üzere bir dizi sosyal probleme yol açtığı, bugün en azından kadın çalışmalarında kabul edilen bir gerçekliktir. Araştırma verileri de kadınların çocuk yaşta evlendirilmelerinin, aile içi şiddete maruz kalmalarında önemli bir etken olduğuna dair güçlü bulgular ortaya koymaktadır. Buna göre araştırma kapsamında görüşülen kadınların yarısı, 17 ve daha küçük yaşlarda evlendirilmiştir. Bu kadınlardan 7'si ailelerinin isteği, kendilerinin de bir şekilde ikna edilmeleriyle, görücü usulüyle evlendiklerini belirtmiştir. İradeleri dışında çocuk yaşta evlendirilen kadınlardan 5'i birden fazla evlilik yapmış, bu kadınlardan 3'ü ise ilk evliliklerinden olan çocuklarını bırakarak anne-baba ailesine geri dönmüş, sonrasında da ya aileleri tarafından yeniden evlendirilmiş ya da aile baskısından dolayı kendileri yeniden evlenmeyi tercih etmiştir.

Bu çerçevede kadınların çocuk yaşta, iradeleri dışında evlendirilmeleri, 17 yaşın altında gerçekleşen evliliklerin yasal olmaması bir tarafa, temel bireysel hak ve özgürlükler açısından kadına yönelik aile içi şiddetin tipik bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Kadınların evlendikten sonra da eşlerinin şiddetine maruz kalarak anne-baba ailelerine geri dönmeleri ve aileleri tarafından tekrar evlendirilmeleri ya da aile baskısından dolayı evlenmeyi tercih etmeleri ve yeniden aile içi şiddete maruz kalmaları ise ailelerinin yanına dönmek ya da yeniden evlendirilmek/evlenmek dışında başka seçeneği olmayan kadınlar için içinden çıkılması zor bir şiddet sarmalına dönüşmektedir. Araştırmaya katılan 32 kadından 7'sinin birden fazla evlilik yaptığı ve bu kadınların 5'inin çocuk yaşta evlendirilen, 1'inin ise üvey baba ve kardeşe birlikte yaşamak istemediği için

kendi isteğiyle çocuk yaşta evlenen kadın olduğu dikkate alındığında da, bu şiddet sarmalına çoğunlukla çocuk yaşta evlendirilen/evlenen kadınların girdiği görülmektedir.

Bu bulgular temel bireysel hak ve özgürlükler açısından ele alındığında; kızların çocuk yaşta evlendirilmeleri ve bununla bağlantılı olarak öğrenim görme ve ekonomik özgürlüğe erişim haklarından mahrum bırakılmaları, hem başlı başına kadına yönelik şiddet hem de kadınların bir dizi kadına yönelik şiddete açık ve şiddet karşısında savunmasız kalmaları şeklinde değerlendirilmektedir. Böyle bir gerçeklik söz konusuysa, kızların erken yaşta, iradeleri dışında, ailelerin anlaşmasıyla evlendirilmesi geleneğinin, kabul gören sosyal, kültürel ve ekonomik gerekçelere dayandırılarak sürdürülmesi, mevcut durumun kadına yönelik aile içi şiddetten daha çok aile birliğinin kurulması şeklinde algılanmasına neden olabilmektedir. Bu anlamda da kızların çocuk yaşta evlendirilmesi geleneğinin, ailenin korunmasına yönelik dayanışma örüntülerinin kültürel dayanaklarından birini oluşturduğu düşünülmektedir.

2. Geleneksel Bir Aile Değeri Olarak Namus Anlayışı

Bugün Türkiye’de namus kavramı, genellikle kadın ve kadın cinayetleriyle bağlantılı olarak, bir anlamda indirgemeci bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Hemen her gün yayın organlarında yer bulan, “*namus için*” işlenen kadın cinayeti haberlerinin yanı sıra dünya çapında en çok kullanılan arama motorlarından biri olan Google’a “*namus*” kelimesi yazıldığında, ağırlıklı olarak kadın ve kadın cinayetleriyle ilgili yazılı ve görsel sitelere ulaşılması da, Türkiye’de namus kavramının öncelikli olarak kadın ve kadın cinayetleriyle ilişkilendirildiğini ortaya koyar niteliktedir.

Bu noktada, kadını erkeğe göre ikincil konuma yerleştiren toplumsal cinsiyet anlayışı ile dar anlamda kullanılan namus kavramı arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Buna göre namus, hem toplum tarafından belirlenmiş; kadının sahip olması ve korunması gerektiği düşünülen değerlerin bir sembolü olmakta, hem de yine toplum tarafından kadın için belirlenmiş davranış kalıpları dışında hareket ettiği düşünülen kadınların bir şekilde cezalandırılmasının gerekçesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla namus kavramı, zamana ve içinde yaşanan toplumun geleneklerine, değer yargılarına, ön yargılarına, inançlarına göre farklı şekillerde anlamlandırılabilirdiğinden genel geçer bir davranış

biçimine karşılık gelmese de, genel olarak, toplum tarafından kabul gören ve görmeyen kadın davranışları üzerinden açıklanmaktadır.

Bu durumda örneğin karısını öldüren bir erkeğin, işlemiş olduğu cinayeti “*namusum için öldürdüm*” şeklinde ifade etmesi, kadının toplum tarafından uygunsuz kabul edilen bir davranışta bulunduğu gerekçesiyle cezalandırıldığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Kadının bir erkeği öldürmesi durumunda, işlediği cinayeti; “*namusum için öldürdüm*” şeklinde gerekçelendirmesi ise, toplum tarafından sahip olması gerektiği düşünülen değerleri korumaya yönelik, meşru müdafaa olarak değerlendirilebilecek bir davranışta bulunduğunu akla getirmektedir.

Alan araştırmasının verileri de, araştırma kapsamında görüşülen kadınların ve ailelerinin namus anlayışının genellikle yukarıda belirtildiği gibi, geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı çizgisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre eşlerinden ayrılan kadınların tavır ve davranışlarına dikkat etmesi gerekip gerekmediğine ilişkin soruya; “... Erkek çocuk namusuna çok düşkündür, ben şimdi bir hata yapsam, bunu ilerde çocuğuma söyleyecekler, duyacak; utanmasın diye daha dikkat etmem gerekiyor... [ELİF], “... Yani şu durumda da olsa, ben eşimden ayrılmış da olsam, eşimi bırakmış da olsam, kesinlikle ben eşimin namusuna, şerefine kesinlikle laf getirmem yani asla... [BANU]”, “... Namusum çok önemli benim için; aynı şekilde koruyacağım onu...[GÖNÜL]”, ... Ama kadın yani bu kadar kendini kısıtlamamalı, tamam tavırlarına dikkat etmeli, namuslu olduğu sürece kadın her şeyi yapsın, bence kısıtlamamalı özgürlüğünü... [OYA]” şeklinde verilen yanıtlar namusun; görüşülen kadınlar açısından, toplum tarafından kadının sahip olması ve koruması gereken değerlerin bir sembolü olarak kabul edildiğini gösterir niteliktedir.

Araştırma kapsamında görüşülen 3 kadının, eşlerinin kendilerine şiddet uygulamasını ya da şiddet uygulamakla tehdit etmesini namus üzerinden gerekçelendirdiklerini ifade etmeleri ise şiddetin ya da şiddet tehdidinin, kadınların toplum tarafından uygunsuz kabul edilen davranışlarda bulunmasıyla ilişkilendirilerek haklılaştırılmasına örnek teşkil eder niteliktedir. Buna göre 29 yaşındaki ilkokul mezunu Gül, evden ayrılmasını eşinin namus meselesi yaptığını ve kendisini terk ederse öldürmekle tehdit ettiğini şöyle anlatmıştır:

“Beni rezil ettin, işte millet diyecek ki, bak karısı bilmem ne yapıyor da, ben onun namusuyum ya... Öldürürüm, kafana sıkırım, mesela onu aldatırsam, ya da başkasıyla evlenirsem, ya da evi terk edersem kafama sıkarmış, beni öldürürmüş, sakat koyarmış...”

33 yaşındaki lise mezunu yabancı uyruklu Derya da eşinin ayrıldıktan sonra Türkiye’de kalmaması için kendisini öldürmekle tehdit ettiğini;

“Sen diyor, ayrılırsan diyor Türkiye’de kalmayacaksın diyor, Türkiye’de kalırsan diyor, seni öldürürüm diyor. İşte ben kötü bir şey yaparsam, o zaman beni öldürürmüş...”

şeklinde anlatmıştır. 34 yaşındaki ilkokul mezunu Deniz ise, eşinin kendisine uyguladığı şiddeti, karakolda “*namus meselesi*” diyerek gerekçelendirmesini ve kendisine böyle bir ithamda bulunulmasından duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade etmiştir:

“Kendini haklı göstermek istiyor ya; namusum için dövdüm diyor... Namus, şeref demek ne demek, bunlar kolay şeyler değil, seni yıkan o [namusuna laf söylenmesi] oluyor...”

Namus, kadının toplum tarafından uygun bulunan davranışlarının sembolü, uygun bulunmayan davranışlarının ise cezalandırılmasının gerekçesi olmasının yanı sıra, maruz kalınan aile içi şiddete katlanılmasına yönelik öneriler, telkinler ve tehditlerde de ikna edici güçlü bir unsur olarak kullanılmaktadır. Örneğin eşinden boşanma sürecini sığınmaevinde geçiren, 38 yaşındaki üniversite mezunu Naz, kayınvalidesinin eve geri dönmesi için kendisini nasıl ikna etmeye çalıştığını şöyle aktarmıştır:

“... Bir kadın olarak, sığınma evlerinde nereye kadar kalabilirsin? Çocuklarıyla geliyorsun, burada otellerde kalıyorsun, bunlar senin için uygun değil...”

23 yaşındaki, ortaokul mezunu Ela ise, eşinden ayrılmak istediğini ailesine söylediğinde;

“... Bak bizim namusumuza zeval getirme...”

diyerek ayrılma isteğine tepki gösterdiklerini söylemiştir. 34 yaşındaki ilkokul mezunu Rana da eşinden ayrılmasına ailesinin nasıl karşı çıktığını;

“... Ailem tarafından, ayıptır, gūnahtır, el ne der, el Őunu der, el bunu der; aŐabeyim Őyle, babama demiŐ ki, o gitti demiŐ, oralarda ne yapıyor, sahip ııkamadınız kızınıza... KŐtū oldum gŐziyle bakıyor... Kaynanam, yanlıŐ bir Őey diyor, el ālem ne der diyor, bir kadının evden ayrılması...”

Şeklinde aııkla mıŐtır. EŞinden ayrılırsa, yaşadığı ıevre tarafından rahatsız edileceği yönünde gŐzünün korkutulmaya ıalıŐıldığını söyleyen 28 yaşındaki, ilkokul mezunu GŐnŐl, eşinden ayrılmaması iıin nasıl ikna etmeye ıalıŐıldığını ŞÖyle anlatmıştır:

“... Ayrılırsan camını taŐlayandan geıilmez diyeni de ıok duydum, dokuz kŐyŐn o.su olursun derlerdi mesela; komşular dokuz kŐyŐn o.su olursun derdi, camına taŐ atmadan geıen olmaz derdi, gelen de atar, geıen de atar derdi...”

24 yaşındaki, ilkokul mezunu Pınar da aile bŐyŐklerinin, eşinden ayrılmasına engel olmak iıin, ailenin namusunu Öne sŐrerek kendisini ikna etmeye ıalıŐıklarını;

“... Ailem bana derdi, sakın böyle bir Şey yapma, ailenin Şerefi namusu ıok Önemli bizim iıin derlerdi...”

Şeklinde ifade etmiştir. Benzer Şekilde 24 yaşındaki ortaokul mezunu Sinem, ailesi tarafından eşinden ayrılmaması iıin nasıl ikna edilmeye ıalıŐıldığını ŞÖyle anlatmıştır:

“... Adın ııkar, Özellikle de kayınvalidem; adın ııkar, ŞÖyle olur, böyle olur... Hani bu kocayı bırakırsan başka bir kocaya varırsan adın ııkar, ikinci koca... Ondan da olacak bir ıocuk, oldu, bitti... Gene dedemler, gene ebemler; bundan boŐanacaksın, ayrılacaksın da ikincisi nasıl olacak, gelen gideni aratır... Laf gelir, söz gelir...”

Yukarıdaki aııkلامalardan, kadınların maruz kaldıkları Şiddete katlanmaları iıin; “... Namusumuza zeval getirme...”, “... Yanlış bir Şey, bir kadının evden ayrılması...”, “... Ailenin Şerefi, namusu ıok Önemli...”, “... Adın ııkar, laf gelir, söz gelir” gibi ifadelerle ikna edilmeleri, temel bireysel hak ve ŐzgŐrlŐkler aıısından kadına yönelik aile iıi Şiddetin yeniden Őretilmesine olanak tanıyan kalıp davranışlar; bir kurum olarak ailenin sŐrdŐrŐlebilirliĐi aıısından ise ailenin korunmasını sağlayan dayanışma ŐrŐntŐleri olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada aile iıi Şiddete katlanması yönünde namusun ya da namusu ıaĐrıŐtıran ifadelerin ikna gŐcŐ yŐksek bir unsur olarak kullanılması da, ailenin korunmasına yönelik dayanışma ŐrŐntŐlerinin Önemli bir kŐltŐrel dayanağı olarak kabul edilmektedir.

Araştırma verileri ayrıca, aile içi şiddet nedeniyle evlerinden ayrılan kadınların, namuslarına halel getirdikleri gerekçesiyle aileleri ve akrabaları tarafından dışlandıklarını ve bazen de aile içi şiddete maruz kaldıklarını da ortaya koymaktadır. Akrabalarının uygun gördüğü kişiyle evlenmek istemediği için, arkadaşlık ettiği kişiyle kaçarak evlenen 19 yaşındaki ortaokul mezunu Ece, eşinden de şiddet görmesi üzerine anne-baba ailesine geri döndüğünde, akrabalarının kendisini ne şekilde suçladıklarını şöyle aktarmıştır:

“Amcalarım, halalarım: sen o.sun, sen k.sin, bugüne kadar bizim evden giden olmadı; sen bizim aileyi böyle rezil ettin, kepaze ettin, bizim ailenin yüzünü yere eğdin...”

32 yaşındaki lise mezunu Nur, birlikte yaşadığı eşinin ailesinden şiddet görmesi üzerine evden kaçarak ayrılmış, eşyalarını ise jandarma refakatinde alabilmiştir. Nur eşinin, evden ayrılmasından daha çok, eve jandarma göndermesini kabullenemeyerek kendisine nasıl tepki gösterdiğini şöyle anlatmıştır:

“Tamam diyor, çıktın gittin, diyor. Eşyaların canı cehenneme, diyor... Senin o jandarmayı alıp getirmen işi berbat etti... Jandarmayı eve getirmek dışarıdan dostunu getirmek gibi bir şey; yani ben dışarı gittim, biriyle buluştum, adamı aldım eve getirdim; eşyalarımı aldım gittim; bu şekilde görülüyor...”

Töre cinayetini kurban gideceğini düşünerek evinden kaçan ve dini nikâhla evlenen 25 yaşındaki ilkokul mezunu Gizem, eşinden gördüğü şiddet nedeniyle evden ayrıldığında, ailesinin kendisini nasıl suçladığını;

“Senin yüzünden başımızı kaldıramıyoruz, milletin yüzüne[bakamıyoruz] senin yüzünden, senin kız kardeşlerin vardı onların adı da lekelendi, senin yüzünden hepsi bize nasıl bakıyor...”

şeklinde aktarmıştır. Yurtdışında büyüyen ve ilk eşiyle ailesinin zorlamasıyla çocuk yaşta evlendirilen 57 yaşındaki yüksekokul mezunu Işıl, eşinden şiddet görmesi üzerine anne-baba evine geri döndüğünde, namus gerekçe gösterilerek kendisine ailesi tarafından uygulanan baskıları şöyle anlatmıştır:

“Birinci eşte o da dile getirildi zaten, namus olayı, boşandın, aman oraya gitmeyeceksin, buraya gitmeyeceksin ve ben olayı abarttım, ben gitmeye başladım; ondan sonra beni takip etmeye başladı babam, işte namusumuzu

beş paralık ettin, diskotekti, başkalarının önünde dayak, yaptı yani, yapmadı değil; tabii namus kavgası...”

Eşinden ayrıldıktan sonra bir süre anne-baba evinde kalan, 34 yaşındaki ilkokul mezunu Nihan, namus adına kendisine uygulanan baskıları;

“Onlara [namusuna] dikkat et diye uyarılar aldım; işte komşular dedikodu yapıyorlar, Ahmet’in, Mehmet’in kızı eşinden ayrılmış gelmiş; davranışlarına çok çok dikkat et, oturduğun kalktığın yere dikkat, fazla gidip gezme, dolaşma, komşuya gitme gibi, işte bir şehir merkezine bile, kasabaya bile gidemezdik...”

şeklinde dile getirmiştir. Evliyken, eşinin bilgisi dâhilinde, başka bir erkek tarafından alıkonulan 32 yaşındaki ilkokul mezunu Mine ise, ailesinin kendisine sahip çıkmasının nedenini şöyle anlatmıştır:

“Ailem hep destek, hepsi, bütün sülalem destek yani... Sonradan anladılar, çünkü yenilir yutulur bir şey değildi, namus meselesiydi... Onlar öyle düşünüyor, benim hayatım değil, sadece namus... Benim hayatım değil, kimsenin içine çıkamıyoruz, kimse içini bilmiyor... [Orayı tam anlayamadım yani aile sizi korumaya çalışıyor bir yandan da değil mi?] Evet, destekçi bana, korumaya çalışıyor ama şimdi herkesi susturmak için, benim hayatım için değil, herkesi susturmak için, işte benim kızım kendisi ele gitmedi, kaçtı geldi, bizim namusumuz, şerefimiz, alnımız açık, onu dedirtmek için. [Bunu dillendiriyorlar mıydı?] Çok, çok; babam kahveye gidemedim, kimse yüzüme bakmıyor, kim gelse konuşamıyoruz, Mine nerede dediği zaman ne yaptığımızı bilmiyoruz, ne diyeceğimizi bilmiyoruz, kimsenin içine çıkamadık...[Annede de aynı tavır mı vardı?] Evet. [Erkek kardeşte?] Erkek kardeşim benimle hiç konuşmadı. Kız kardeşlerim destek verdi...”

Yukarıdaki açıklamalardan, araştırma kapsamında görüşülen kadınların aile içi şiddet nedeniyle evlerinden ayrılmalarının bir sonucu olarak, aileleri ve akrabaları tarafından dışlanmaları ve hatta yeni bir aile içi şiddet sarmalına girmelerinde, kadın davranışları üzerinden belirlenen geleneksel namus anlayışının büyük ölçüde etken olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla namus, aile içi şiddet mağduru kadının, şiddete katlanmasını sağlayan önemli bir ikna edici unsur olduğu kadar, kadının eşinden ayrılması durumunda, namusa hâlel getiren davranışlarda bulunduğu ya da bulunabileceği gerekçesiyle ailesi ve akrabaları tarafından dışlanmasının ve/veya şiddete maruz kalmasının meşru zeminini de oluşturabilmektedir. Bu noktada aile içi şiddete maruz kalan kadının eşinden/evinden ayrılmasının toplum tarafından uygun bulunmayan bir davranış olarak kabul edilmesi ve kadının bir şekilde cezalandırılması,

temel bireysel hak ve özgürlükler açısından kadına yönelik aile içi şiddet olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte mevcut durum ise; maruz kaldığı aile içi şiddet nedeniyle eşinden/evinden ayrılan kadının; “... *Sen bizim aileyi böyle rezil ettin...*”, “... *Senin yüzünden başımızı kaldıramıyoruz...*”, “... *Namusumuzu beş paralık ettin...*” gibi kalıplaşmış ifadelerle suçlanmasının, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin bir yansımasını, namus olgusunun da, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin kültürel dayanağını oluşturduğunu göstermektedir.

4.2.3. Ekonomik Dayanaklar

Araştırma verileri, kadının ekonomik özgürlüğe sahip olmamasının, kadına yönelik aile içi şiddete rağmen ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin önemli bir ekonomik dayanağını oluşturduğunu göstermektedir. Görüşülen kadınların yarısından fazlasının (%56,25) ilkokul ve altı öğrenime sahip olduğu, ayrıca ya hiç iş deneyimlerinin bulunmadığı ya da kısa süreliğine, düşük gelirli işlerde çalışabildikleri, kendilerine ait maddi varlıkları olmadığı dikkate alındığında; çocuklarıyla birlikte yeni bir hayata başlamalarının önündeki en büyük engellerden birisinin ekonomik yetersizlik olduğu açıkça görülmektedir. Nitekim kadının ekonomik özgürlüğe kavuşturulmasının, soruna yönelik temel çözüm yollarından biri olduğu, bugün en azından kadına yönelik şiddet çalışmalarında kabul edilen bir gerçekliktir. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi'nin, araştırmanın gerçekleştirildiği sürede bir dönem yöneticiliğini yapan Mürvet Çağlayan Gökmen'in görüşleri de bu gerçekliğe işaret etmektedir:

“Biz kadını birey olarak görüyoruz; bireyselleşmesi yönünde, tamam ailesini de korusun, biz ailesine dönmek isteyen hiçbir kadını geri çevirmiyoruz. Ama gönderirken de kadının kadın olarak, birey olarak gitmesi taraftarız. Yani en azından, en basitinden bir iş yaşamına başlamasını istiyoruz. Çünkü iş yaşamı kadını var ediyor... Kadının bireyselleşmesi çok önemli, kendi ayakları üzerinde durması çok önemli...”

Kadının ekonomik özgürlüğe sahip olmasının, aile içi şiddete maruz kalmasını önleyen etkenlerden biri olduğu görüşünden hareket edildiğinde, ekonomik özgürlüğe sahip olmaması da; yaşamını sürdürebilmesi için başkalarına bağımlı olmasının da bir sonucu olarak, aile içi şiddete maruz kalma olasılığını artıran bir etken olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede araştırma kapsamında görüşülen kadınların da,

sığınmaevine gelinceye kadar geçen sürede, maruz kaldıkları aile içi şiddete katlanmalarının bir nedeninin, ekonomik özgürlüklerinin bulunmamasıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Nitekim araştırma verileri, görüşülen kadınların ekonomik özgürlüklerinin bulunmamasının yanı sıra, ekonomik yetersizlik de dâhil olmak üzere çeşitli gerekçelerle ailelerinden destek alamamaları, aksine aileleri ve yakınları tarafından, maruz kaldıkları şiddete katlanmaları yönünde kendilerine önerilerde, telkinlerde bulunulması sonucunda, bir anlamda, şiddet ortamına tümüyle kapatıldıklarını göstermektedir.

Örneğin, düşük gelirli ve kısa süreli iş deneyimi bulunan, 31 yaşındaki ortaokul mezunu Oya'nın, eşinin şiddetine katlanmaktan başka çaresinin olmadığına ilişkin düşüncesini;

“... Kaçsam aileme yine şiddet var, eşimde kalsam şiddet var, kaçacak, gidecek bir yerim yok, mecbur dedim, eşimi çekmeye razıyım dedim, bir çocuğum vardı...”

şeklinde ifade etmesi, bu düşüncesinin ekonomik özgürlüğe sahip olmamasıyla da doğrudan bağlantılı olduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde, sığınmaevine gelinceye kadar herhangi bir iş deneyimi olmayan, ailesinin ekonomik durumu çok kötü olduğu için iki çocuğuyla birlikte onların da yanına gidemeyen, 27 yaşındaki ilkököl mezunu Aslı'nın, evine geri dönüp, çocukları büyüyünceye kadar şiddete katlanmayı bir seçenek olarak görmesi de, doğrudan ekonomik özgürlüğünün bulunmamasıyla açıklanabilir niteliktedir. Aslı görüşme sırasında, fazla bir seçeneği olmamasından kaynaklanan bu çaresizliğini şöyle ifade etmiştir.

“İki tane çocuğum olmasaydı belki daha farklı olurdu, belki anında... Yalnız olduğum için hiç böyle düşünmezdim, ne yapacağım ne edeceğim diye iki arada kalmazdım. Yapmak istediğimi yapardım; direkt ayrılıp kendi hayatıma yeni bir düzen verip, işe girip çalışmak istiyorum, çocuklar küçük olduğu için elimden bir şey gelmiyor, yapamıyorum... [Evden ayrıldığım için] hiçbir pişmanlığım yok da işte çocukları düşünüyorum, dönmek de istemiyorum daha doğrusu, çocukları düşünüyorum, o yüzden gene de diyorum şöyle birkaç sene daha dişimi sıksam diye düşünüyorum...”

Aslı'nın, başarılı bir öğrenci olduğu halde ailesinin öğrenimine devam etmesine izin vermediği ve ilk evliliğini ailesinin isteği üzerine çocuk yaşta yaptığı da dikkate alındığında, aile içi şiddet sarmalına çocukken girdiği ve bu şiddet sarmalından çıkması

için fazla bir seçeneği olmadığı görülmektedir. Bu durumda, en azından çocukları belirli bir yaşa gelinceye kadar şiddet ortamına geri dönmeyi kuvvetli bir seçenek olarak düşünmesi de anlam kazanmaktadır.

40 yaşındaki ilkokul mezunu İpek, eşinin maddi durumu bozuk olduğu için kendisine şiddet uyguladığını, ekonomik sorunların eşinin psikolojisini bozduğunu, eşi tedavi olmayı kabul ederse evine geri dönmeyi düşündüğünü söylemiştir. Öğrenimine babası izin vermediği için ilkokuldan sonra devam edemeyen İpek'in eğitim ve meslek sahibi olmakla ilgili görüşleri ise, maruz kaldığı şiddeti bu şekilde haklılaştırmasının ekonomik özgürlüğe sahip olmamasıyla da bağlantılı olduğunu akla getirmektedir.

“Ailem okutmadı beni. Ben okumak istedim. Öğretmenim de, dedi, dersleri güzel, dedi, okutun dedi. Onlar da okutmadılar. Etrafın şeyi yani, kız çocuğu okur mu? Eskilerden öyleydi yani. Babam okutmadı beni. Annem bir şey demiyordu. Annem uysaldı yani o konularda... Babam, şu an gerek yok, diyordu okumasına, diyordu, ben her şeyini karşılıyorum... O zaman ki onların şeyi öyleydi. Eee şimdi öyle değil ama bak yani o zaman okusaydım, elimde bilezik gibi bir şeyim olurdu yani... Bu halimle ben nerede iş bulabilirim, ya temizlikçilik yaparım, ya bulaşıkçılık yaparım, ne yapabilirim. Ama eğitilmiş bir insan olsaydım, gider bir muhasebeci olurum... Bir iş bulabilirdim...”

Kayınvalidesiyle geçinemediği, eşinin de şiddetine dayanamadığı için sığınmaevinde bulunduğunu, ancak eşini sevdiğini ve evine geri dönmeyi düşündüğünü söyleyen 31 yaşındaki, ilkokul mezunu Meltem'in, böyle bir düşünceye sahip olmasının bir nedeninin de, çocuk yaşta evlendirilmesinin ve öğrenimine devam edememesinin bir sonucu olarak ekonomik özgürlüğünün bulunmaması olduğu düşünülmektedir:

“Geri dönmek gibi niyetim var, çünkü nereye kadar buralarda kalabiliriz, sonuçta hepimiz bayanız, ayaklarımızın üzerinde durabiliriz ama bir yere kadar, yani insanın bazen kolu kanadı her şeyi kırabiliyor... Bu saatten sonra elim ayağım tutuyor Allah'a şükürler olsun, muhtaçlık hissetmiyorum ama barışmak da istiyorum yani, ne bileyim ne yardan geçiyorum ne serden hesabına dönüyorum... Eşimi seviyorum, sevmiyor değilim, yani hala kalbimde yeri var, her zaman... Annem okutmadı, okutsaydı bir şeyler olurum kesin. Kız çocuğu dedi, üvey baba dedi, gerçekten de çok zor şartlar altında büyüdüm, okutmadı... Benim en büyük idealim okuyup hemşire olmaktı, en büyük idealim oydu, ama nasip olmadı... Alt yapı da önemli benim için, mesela ağabeyimler olsun, ablamlar olsun, okusaydı, bir şeyler yapsaydı ben de onları kendime örnek alabilirdim. Ama şimdi ne

yapıyor, aile maile olmayınca, hemen bu kızı verelim. İnsan cahil oluyor, 14, 15 yaşında ne ki...

Özetle yukarıdaki açıklamalardan, kadınların sığınmaevine gelinceye kadar maruz kaldıkları aile içi şiddete katlanmalarının ve/veya sığınmaevine geldikten sonra tekrar şiddet ortamına geri dönmeyi düşüncelerinin temel nedenlerinden birisinin ekonomik özgürlüğe sahip olmamaları ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Buna göre; “... Kaçacak, gidecek bir yerim yok, mecbur dedim, eşimi çekmeye razıyım dedim, bir çocuğum vardı...”, “... Çocukları düşünüyorum, o yüzden gene de diyorum şöyle birkaç sene daha dişimi sıksam diye düşünüyorum...”, “...Bu halimle ben nerede iş bulabilirim, ya temizlikçilik yaparım, ya bulaşıkçılık yaparım...”, “...Nereye kadar buralarda kalabiliriz, sonuçta hepimiz bayanız, ayaklarımızın üzerinde durabiliriz ama bir yere kadar...” şeklindeki ifadeler, bireysel hak ve özgürlükler açısından, kadının ekonomik özgürlüğe sahip olmamasının da bir sonucu olarak, aile içi şiddete yeniden ve yeniden maruz kalmasına zemin hazırlayan kalıp düşünceler; ailenin korunması açısından ise kadının ekonomik özgürlüğe sahip olmaması üzerinden aile birliğinin sürdürülmesini sağlayan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

4.3. 3) ATAERKİLLİĞİN YENİDEN VE YENİDEN İNŞASINDA KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET ÜRETEN AİLENİN KORUNMASINI SAĞLAYAN DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ NASIL BİR ROL OYNAMAKTADIR?

“Ataerkilliğin biyolojik temele dayandığı kesinlikle kanıtlanamadığına göre, evrensel bir durumu salt inanca yaslayarak ya da sonradan edinilmiş bir değerler sistemine bağlayarak sürdüren bir toplumsallaştırmanın gücüne hayran kalmamak elde değil...”

Millett, 1987, s. 57

Erkeğin kadından üstün olduğu anlayışı temelinde gerçekleşen, erkekle kadın arasındaki güç ilişkisi; üzerinde kesin bir mutabakata varılamayan bir tarihten bu yana varlığını sürdüren ve gelişmiş ya da gelişmekte olan, geleneksel ya da modern tüm toplumsal yapılanmaları inşa edebilen önemli bir dinamiktir. Öyle ki, var olduğu kabul edilen bu üstünlüğün, erkekle kadının yaradılış özelliklerinden kaynaklandığı inancının bugün

geçerliliğini korumasında, erkek egemen anlayış esasına dayalı toplumsal yapılanmaların tarihinin çok eski zamanlara kadar uzanmasının önemli bir payı olduğu düşünülmektedir.

Erkekle kadın arasındaki güç ilişkisinin, kadının aleyhine işleyen; kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen, sınırlayan ya da ihlal eden eşitsiz bir güç ilişkisi olduğuna dair farkındalığın oluşmasının ise 200 yıldan biraz uzun bir tarihi bulunmaktadır. Buna göre Fransız İhtilali'yle birlikte açığa çıkan bireysel özgürlüğün korunması ve yüceltilmesine yönelik atılan adımlar, kadının özgürleşme sürecinin gecikmeli de olsa, başlamasına olanak tanımış, XX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan 2. dalga feminist hareketiyle de kadının özgürleşme süreci belirli bir ivme kazanmıştır (Somerville, 2000, s. 21, 25, 46). Bu süreçte, özellikle Batı toplumlarında kadınların temel bireysel hak ve özgürlükler açısından çeşitli kazanımlar elde ettikleri; son yıllarda ise, kadın çalışmalarına, yine bu sürecin bir sonucu olarak, gelişmiş Batılı ülkelerde olduğu kadar İran, Pakistan, Hindistan, Singapur gibi Doğulu ülkelerde de, disiplinler arası bir çalışma alanı olarak yer verildiği görülmektedir.

Erkek egemen kültürün kadim geçmişi, kadının özgürleşme hareketinin ise yakın tarihi göz önünde bulundurulduğunda, kadınların 200 yıllık sürede, temel bireysel hak ve özgürlükler açısından önemli kazanımlar elde ettikleri söylenebilir. Örneğin Millett, birinci aşama olarak tanımladığı özgürleşme hareketinin ilk yüzyılında kadınların elde ettikleri kazanımları şöyle yorumlamaktadır:

“Birinci aşama, kuramcılarının ve en ileri görüşlü yandaşlarının amaçlarını gerçekleştirmeyi başaramamışsa da, küçümsenmeyecek bir ilerleme göstermiş, bugün ve yarın bu alanda çalışacak olanların üzerine kurabilecekleri bir temel meydana getirmiştir. Birinci aşama ataerkil öğreti ve toplumsallaşmanın altyapısına yeterince işleyememekle beraber, politik, ekonomik ve yasal üstyapının en öndeki kurumlarına saldırmış; vatandaşlık hakları, kadın hakları, eğitim ve çalışma alanlarında büyük reformlar sağlamıştır. Tarihin bütün devirleri boyunca, en ufak uygar özgürlüklerden yoksun olan – kadınlar gibi – bir grup için, bu reformların başarılı olması, bir tek yüzyıl içinde ulaşılabilecek büyük bir başarı noktasıdır” (Millett, 1987, s. 110).

Ancak, kadının özgürleşme sürecinin, erkek egemen yapıların çözülmesi ve kadının temel bireysel hak ve özgürlükler açısından erkekle eşit konuma gelme yönünde

doğrusal bir çizgi izlemediği de görülmektedir. Millett'in bu konuyla ilgili yorumu ise şöyledir:

“Şurası kesinlikle kabul edilmelidir ki, cinsel devrimin savaş alanı, insan kurumlarından çok, insan bilinci içinde yer almaktadır. Ataerkillik öylesine kök salmış bir düzendir ki, her iki cinste yarattığı kişilik yapısı, bir politik sistem olmaktan öte, bir düşünce ve yaşam tarzı durumundadır. Birinci aşama gerek düşünce biçimine ve gerekse politik yapıya aynı zamanda karşı çıktığı için tutucu bir tepkinin patlak vermesi karşısında direnememiş ve devrimci görevini tamamlayamamıştır... Reaksiyoner dönemin hızla gelişimi sonunda, tıpkı yolunun ortasında engellenen hareket halindeki bir nesne gibi cinsel devrimin birinci aşaması da başlangıçtaki ilerleme gücüne ulaşamamıştır” (Millett, 1987, s. 109).

Sürecin karşı tepkilerle kesintiye uğraması ve hatta gerilemelerle gerçekleşmesinin (Millett, 1987, s. 110) yanı sıra, edinilen kazanımların büyük ölçüde Batılı toplumlarla sınırlı kaldığı da başka bir realitedir. Dolayısıyla, kadının özgürleşme sürecinin, tüm erkek egemen yapıların çözüleceği ve kadının erkekle eşit hak ve özgürlüklere sahip olacağı yönde ilerlediğine dair bir çıkarımda bulunmanın gerçekçi bir yaklaşım olmadığı; mevcut durumun daha çok, bir taraftan kadının özgürleşme sürecinin bir şekilde devam ettiği, diğer taraftan da ataerkilliğin, kadının özgürleşme sürecine bilinçli bir tepki ve/veya süreçten bağımsız olarak, yeniden ve yeniden üretildiği bir realiteye karşılık geldiği düşünülmektedir. Bu çerçevede, araştırma verileri ve veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular, ataerkilliğin;

- 1) ailenin korunmasını, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üstünde tutan bir anlayış üzerinden, kadına yönelik şiddetle mücadele eden kolluk görevlileri,
 - 2) kadına yönelik aile içi şiddet mağduru kadınların akrabaları/yakınları,
 - 3) erkeklere, egemen erkekliklerini eril şiddet üzerinden kurmalarına olanak tanıyan akrabalar/yakınlar,
 - 4) Kızların çocuk yaşta evlendirilmesini meşru gören, öğrenim görmelerini ise gerekli bulmayan kültürel anlayış,
- ve
- 5) bizatihi aile içi şiddet mağduru kadınlar,

tarafından da üretildiğini ortaya koymaktadır.

1) 6284 Sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun* uyarınca; kadına yönelik şiddeti önlemekle görevli ve yetkili kolluk görevlileri tarafından, aile içi şiddet gördükleri gerekçesiyle kolluk birimlerine başvuran kadınlara, şiddete katlanmaları yönünde, maruz kaldıkları aile içi şiddeti normalleştiren bir yaklaşımla; “... *Bizim de oluyor arada bir öyle kavgalar, niye siz bu kadar abartıyorsunuz... [ELA]*”, “... *Evlenmişsin çekeceksin, şimdiki kadınlar bir tokatla bile kaçıyor... [ECE]*”, “... *İyi olmasanız ne yapacaksınız, sizin bir maddiyatınız mı var, bir desteğiniz mi var, tabii ki katlanacaksınız, başka bir şeyiniz yok... [DENİZ]*”, “... *Evine dön, cinsel şiddet olmadığı sürece olabilir... [DERYA]*”, “... *[Evine]dön, belki bir an sinirlenmiş olabilir, bak çocuklarına yazık... [RANA]*”, “... *Kocandır döver de söver de; yarın gelir işte gönlünü alır; sen bu davadan vazgeçersin... [GÖNÜL]*”, “... *Kocanla barış, senin bir çocuğun var... Her evlilikte olur böyle şeyler... Akli başına gelmiştir artık, düzelir, yapmayacak... [BURÇİN]*”, “... *Olur, böyle şeyler, burası küçük bir yer, duyulmasın, ailesiniz, aranızda çözersiniz, gençsiniz... [ÇİĞDEM]*” şeklinde kullanılan kalıp ifadeler, münferit olmayan; en temelde bir kurum olarak ailenin korunmasını, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üstünde tutan ataerkil anlayışın ürünü örüntüler olarak değerlendirilmektedir.

Bu noktada kadına yönelik şiddeti önlemekle görevli ve yetkili kolluk görevlilerinin, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini korumaktan daha çok, ailenin korunmasına yönelik bu tür uygulamaları, ilk bakışta yürürlükteki kanunla çelişiyor gibi görünse de, ilgili kanunun adının *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun* olduğu dikkate alındığında, kolluk görevlilerinin kanuna aykırı uygulamalarda bulunmadıkları; kanunu ataerkil anlayış çerçevesinde, ailenin korunması adına uyguladıkları anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların çoğunluğu açısından mevcut durumun böyle bir gerçeklik içermesi ise; ataerkilliğin, kadına yönelik aile içi şiddet üreten, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri üzerinden de inşa edilebildiğine örnek teşkil etmektedir.

2) Araştırma verileri ayrıca, aile içi şiddet mağduru kadınların yakınları tarafından, kadına yönelik aile içi şiddetin, aile içi ilişkilerin bir parçası şeklinde gösterilerek

normalleştirilmesi durumunda da, ataerkilliğin; kadına yönelik aile içi şiddet üreten, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri üzerinden yeniden ve yeniden inşa edilmesinin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, araştırma kapsamında görüşülen kadınların yakınlarının, kadınların maruz kaldıkları aile içi şiddete katlanmaları için; “... *Sabret dayan, dayanmaya bak, bir çocuğun var... [OYA]*”, “... *Çoluk çocuğun var, idare et, ne yapacaksın, nereye gideceksin, gidecek bir yerin mi var, bizim elimizden gelen bir şey yok ki sana destek olsak... [GÜL]*”, “... *“Bir şey olmaz, biz de dövülüyoruz ne olacak... Döverse de öldürse de kocan senin o... [ELA]*”, “... *Biz kızımızın ayrılmasını istemiyoruz, zaten bize yanlış bir şey; gelinliğiyle girdi kefeniyle çıkar... [RANA]*”, “...*Susup oturacaksın çocuğun için, boşanmayacaksın... [PINAR]*”, “... *Senin bir çocuğun var, çocuğun için yuvanı kurtar... [GİZEM]*”, “... *Çocuğun var idare et, kaptan kapa dökülme, bir daha kocaya mı gideceksin, tekrar yıkılacak, bak çocukların ortada kalacak, dayan, katlan, bizler katlandık ya babana, bizler çekmedik mi, bizler yaşamadık mı... [NİHAN]*”, “... *Biz de zamanında böyle çektik, benim kocam beni kapıya attı, kolumu kırdı, bacağımı kırdı, bir şey olmaz... [GÜLÇİN]*”, “... *Ben de dayak yedim, tamam iyi bir şey değil, hoş bir şey değil, sonra düzelir, zamanla düzelir ...[DUYGU]*”, “... *Ne yapalım, hepimiz kadınız, hepimizin evi çok mu iyi... [İPEK]*”, “... *Erkektir yapar, erkektir vurur... [SİNEM]*” şeklinde kullandıkları kalıp ifadeler, kadına yönelik aile içi şiddetin, aile içi ilişkilerin bir parçası olarak normalleştirildiğine örnek oluşturmaktadır.

Kadına yönelik aile içi şiddetin bu şekilde normalleştirilmesinin sosyal, kültürel ve ekonomik dinamikleri ne olursa olsun; kadına maruz kaldığı şiddetin aile birliğini bozacak bir durum olmadığı yönünde öneri, telkin ya da tehditlerde bulunduğu noktada ise, ataerkilliğin, aile içi şiddet mağduru kadınların yakınları tarafından da, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri üzerinden inşası söz konusu olabilmektedir.

3) Araştırmadan elde edilen bulgular ayrıca, egemen erkekliği eril şiddet kullanmanın dışında inşa edebilecek kaynaklardan yoksun erkeklerin, eşlerine şiddet uygulayarak egemen erkekliklerini kurmaya çalışmalarının, akrabalar/yakınlar tarafından onaylanması durumunda da ataerkilliğin, kadına yönelik aile içi şiddet üzerinden üretilebildiğini göstermektedir. Buna göre, özellikle kendi ailelerinin yanında eşlerine

olduğundan daha kötü davranan erkeklerin, akrabaları/yakınları tarafından; “... *Niye bu kadar karının eline yuları verdin, niye bu kadar ipleri saldın, işte seni sanki karın mı yönetiyor...* [OYA], “... *Bak, bak, karısını dövüyor gördün mü, bak, bak, benim oğlum aslan...* [DENİZ], “... *Vur, öldür...* [GAMZE]” şeklinde, kadına yönelik aile içi şiddeti destekleyen ve onaylayan ifadelerin kullanılması da, kadına yönelik aile içi şiddet üzerinden, ataerkil toplum yapısını yeniden ve yeniden inşa eden dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

4) Ataerkil anlayışın tipik bir uygulaması olan, kızların çocuk yaşta evlendirilmesi geleneği, bugün temel bireysel hak ve özgürlükler açısından hem başlı başına kadına yönelik şiddet olması, hem de bir dizi sosyal probleme kaynaklık etmesi bakımından eleştirilmektedir. Bununla birlikte, genellikle ailelerin anlaşmasıyla gerçekleşen çocuk yaşta evliliklerin, içinde yaşanılan toplumda kabul gören kültürel, sosyal, ekonomik ve/veya siyasi gerekçelere dayandırıldığı noktada, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin ihlali olarak değil, toplum tarafından, aile birliğini kurmaya yönelik bir eylem olarak algılandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu noktada, araştırma kapsamında görüşülen kadınların aileleri tarafından, ataerkil anlayışın bir uygulaması olarak, zorla ya da bir şekilde ikna edilerek çocuk yaşta evlendirilmeleri; ataerkilliğin, kadına yönelik aile içi şiddet de üreten ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntüleri üzerinden yeniden ve yeniden üretilmesinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Benzer şekilde kız çocuklarının zorunlu eğitim dışında öğrenimlerine devam etmelerinin aileleri tarafından engellenmesi ya da öğrenim görmeleri yönünde desteklenmemeleri de ataerkil anlayışın tipik bir göstergesidir. Buna göre araştırma kapsamında görüşülen kadınların yarısından fazlasının (%56,25) ilköğretim ve altı öğrenime sahip olması, ataerkil anlayışın bir uygulaması niteliğindedir. Nitekim görüşülen kadınların öğrenimlerine devam etmemelerinin nedenlerine ilişkin; “... *Bizim zamanımızda öyleydi yani; kızlar okumaz mantığı vardı...* [RANA]”, “... “[Neden hiç okula gitmedin?] Bilmiyorum ki kız çocukları [bizim orada] okula gitmez... [ADA], “... *Ailem okutmadı beni. Ben okumak istedim... Onlar da okutmadılar. Etrafın şeyi yani, kız çocuğu okur mu...* [İPEK]” şeklindeki açıklamaları, ailelerinin öğrenim görmelerine yönelik tutumlarının, ataerkil anlayışın bir yansıması olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu noktada, ailelerin kız çocuklarının öğrenim görmelerini engellemeye yönelik ataerkil anlayış temelli tutumları, son kertede, kız çocuklarının öğrenim görmelerinin engellenmesi üzerinden ataerkilliğin yeniden üretilmesine olanak tanıyan dayanışma örüntüleri olarak değerlendirilmektedir.

5) Araştırma verileri ayrıca aile içi şiddet mağduru kadınların, kadına yönelik aile içi şiddeti bir şekilde haklılaştırmaları ve toplum içinde bir anlamda dışlanmamak adına ataerkil pazarlıklar yapmaları yoluyla da ataerkilliğin inşa edilebildiğini ortaya koymaktadır. Örneğin kadınların; “...*Hep şunu düşünüyordum, hatalı ben miyim acaba, hani hata bende de o sebepten mi hani bana böyle davrandı diye... [BADE]*”, “... *Bir şeye sinirlenmiştir, tabii ki maddi durumu yok ona sıkılmıştır, belki benim bir hatam vardır... [RANA]*”, “... *Hep kendimi suçladım...*”, “... *Haklı yere [dayak] yediğim işte ailemle, ondan habersiz ailemle görüşmemdi... [BANU]*”, “... *Yani susmayarak, benim görüşüme göre, iyice körükleyerek hak ettim, susmam gerekiyordu ama... [ÇİĞDEM]*” şeklinde maruz kaldıkları aile içi şiddeti haklılaştırmaları durumu, kadına yönelik aile içi şiddet üreten ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerine eklenerek son noktada ataerkilliğin yeniden ve yeniden inşa edilmesine olanak tanımaktadır.

Benzer şekilde, maruz kaldıkları aile içi şiddeti haklı bulmadıklarını söyleyen kadınların, kendilerine uygulanan aile içi şiddeti haklı bulmadıklarını gerekçelendirirken kullandıkları; “... *Asla kendimi suçlamadım, hiç bir zaman suçlamadım çünkü yapıyordum, ediyordum... [ELA]*”, “... *Ben düşünüyorum, ama düşündüğüm zaman da bir şey yapmadığım halde bir hata bulamıyorum ki yapmadığım bir şey yönünden suçlandığım zaman çok zor oluyor... [ASLI]*”, “... *O kimdi ki bana vuruyordu? Beni kız mı almadı veya genelevden mi getirdi, bunu yapmasının sebebi neydi?... Bir mantıklı neden aradım inanın ki ...[ESRA]*”, “... *Hiç haklılaştırmadım, çünkü haklı değildi, çünkü her şey onun için bahaneydi ki, dört dörtlük biz, yani evde her şeyi dört dörtlük yapıyorduk ve hala onun gözünde hiç bir şey değildi... [EZGİ]*” şeklindeki ifadelerden, kadının aile içi şiddet görmesinin haklı nedenleri olabileceği, ancak kendilerinin şiddeti hak edecek bir davranışta bulunmadıklarına inandıkları için, maruz kaldıkları şiddeti de haklılaştırmadıkları anlaşılmaktadır.

Nitekim araştırma kapsamında görüşülen bazı kadınların, kadının eşi dışında başka bir erkekle ilişkisinin olması durumunda, aile içi şiddete maruz kalmasını; “... [Kocanın karısını dövmesini]Oh, iyi etmiş derim... [ELA]”; “... Aslıncı bence dövülmeli, o dövülmeli bence, dövülmeli, rahatlık batmış ona... Orada düşünsenize, bir kıskançlık var, bir paylaşamama var. Yine dövmüş, yani yine dövmüş, çok şükretsin dövmüş, başka türlü yapabilir o kıskançlıkla. Bence dövülmeli ya...[GÖNÜL]”, “... Kendim samimi duygularım, [dayağı]hak etmişsin derim, yalan söylemeye gerek yok... [PINAR]”; “... Bence hak eder, niye aldatıyorsun ki; ben erkek olsam, ben de döverim, ağzını burnunu dümdüz ederim, fırlatırım kapının önüne, bir tane de bir şey vermem, niye aldatıyorsun ki... [DUYGU]” şeklinde, kadına yönelik aile içi şiddeti gerekli olduğu düşünülen durumlarda onayladıklarını gösteren ifadeleri de dikkate alındığında, araştırma kapsamında görüşülen kadınların çoğunluğu tarafından, kadına yönelik aile içi şiddetin, temel bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali olarak algılanmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda da ataerkilliğin; aile içi şiddet mağduru kadınlar tarafından da, kadına yönelik aile içi şiddetin bir şekilde haklılaştırılması yoluyla, kadına yönelik aile içi şiddet üreten ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerine eklenilerek yeniden ve yeniden inşası mümkün olabilmektedir.

Araştırma bulguları, aile içi şiddet mağduru kadının, toplum tarafından dışlanmamak ya da birtakım kazanımlar elde etmek için yaşadığı toplumla ataerkil pazarlık yapması durumunda da, ataerkilliğin bizatihi aile içi şiddet mağduru kadın tarafından üretilebildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim görüşülen kadınların, eşlerinden ayrıldıktan sonra ya da ayrılmaları durumunda çevreye karşı tavır ve davranışlarına daha fazla dikkat etmeyi düşünüp düşünmediklerine ilişkin soruyu, büyük ölçüde, tavır ve davranışlarına daha fazla dikkat ettikleri ya da etmeleri gerektiğini düşündükleri yönünde yanıtlamış olmaları bu saptamayı doğrulamaktadır. Buna göre, kadınların eşlerinden ayrıldıktan sonra tavır ve davranışlarına daha fazla dikkat etmeleri gerektiğini belirtirken kullandıkları; “... Dışardan bir baskı da hissettim kendime çok çeki düzen vermeye de çalıştım. Hatta şu anda bile hal ve hareketlerime elimden geldiği kadar çok dikkat etmeye çalışıyorum... [NAZ]”, “... Girdiğim çevrelerde tabii ağır olmam gerekiyor kadın olarak... Erkek çocuk namusuna çok düşkündür, ben şimdi bir hata yapsam, bunu ilerde çocuğuma söyleyecekler, duyacak; utanmasın diye daha

dikkat etmem gerekiyor... [ELİF]”, “... Eee tabii ki, erkeksiz kadın olacaksın; attığın adımları daha dikkatli atacaksın... [RANA]”, “... Evet, mutlaka; çalışıyorsun, işe gidiyorsun, bu duldur diye, söylemeyeyim diye çekiniyorsun, bazen tatlı yalan da olsa ben evliyim deme gereğini bile duyuyorsun ki zarar gelmesin, çevreden kötü gözle bakılmasın diye... [NİHAN]”, “... Tabii ki; bir bayan boşandıktan sonra gerçekten oturduğu yeri, kalktığı yeri bilmeli... [PINAR]” şeklindeki ifadelerden, ataerkil değerleri benimseyip benimsememiş olmalarından bağımsız olarak, yaşadıkları toplumla, toplumun beklentileri doğrultusunda bir ataerkil pazarlık içinde oldukları ve dolayısıyla ataerkilliğin bu pazarlıklar üzerinden yeniden ve yeniden üretilmesine olanak tanıdıkları düşünülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasının bir bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından, 23-25 Mayıs 2012 tarihleri arasında düzenlenen *1. Sosyal Bilimler Doktora Öğrencileri Çalıştayı* kapsamında, “*Aile İçi Dayanışma Örüntüleri ile Bir Aile Üyesi Olarak Kadının Bireysel Hak ve Özgürlüklerinin İhlal ve/veya Feda Edilmesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” başlıklı bildiri olarak sunulmuştur. Oturum Başkanı, sunulan bildirilerin ardından yaptığı konuşmada, bir hocasının; her tezin bir sonraki tezin taslağı olduğunu söylediğini belirterek, yapılan her çalışmanın sonraki çalışmalar için bir ön çalışma niteliği taşıdığı mealinde bir açıklamada bulunmuştur. Söz konusu konuşmadan da esinlenerek, bu çalışma öncelikle, konuyla ilgili ileriye dönük çalışmaların bir taslağı/ön çalışması olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, son söz olarak ise öncelikle araştırmanın, araştırma sonuçları açısından, kadına yönelik aile içi şiddet çalışmaları arasındaki yerine değinilmekte, sonrasında da araştırmadan elde edilen veriler ve bulgular ışığında, soruna yönelik kalıcı çözümler için, yapılması gerekli olduğu düşünülen çalışmalar üzerinde durulmaktadır.

5.1. ARAŞTIRMANIN, ARAŞTIRMA SONUÇLARINA GÖRE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET ÇALIŞMALARI ARASINDAKİ YERİ

Daha önce de belirtildiği üzere, başlı başına sosyal bir problem olan ve bir dizi sosyal probleme de kaynaklık eden kadına yönelik aile içi şiddet üzerine, bugün Türkiye’de çok sayıda çalışma gerçekleştirilmekte, bu kapsamda üniversitelerde kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyetle ilgili programların sayısı da giderek artmaktadır. Bununla birlikte, yapılan çalışmaların, kadına yönelik aile içi şiddetin azalmasına katkıda bulunduğu dair henüz somut sonuçlara ulaşamadığı, buna karşın kadına yönelik aile içi şiddetin son noktası olarak kabul edilen kadın cinayetlerinin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Örneğin, *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu* verilerine göre, 2014 yılının ilk altı ayında öldürülen kadınların sayısının 139 olması, sorunun

çözümüne yönelik gerçekleştirilen çalışmalara ve alınan önlemlere rağmen, kadına yönelik şiddetin ulaştığı boyutları gözler önüne sermektedir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, t.y.).

Buradan hareketle, kadına yönelik aile içi şiddet çalışmalarının, kadına yönelik aile içi şiddeti arttırdığına dair bir çıkarımda bulunulamayacağına göre, yapılan çalışmalar ile kadına yönelik aile içi şiddet gerçeğinin her zaman birebir örtüşmediği; çalışmaların mevcut gerçeklikten bir anlamda kopuk/bağımsız olduğu şeklinde bir değerlendirmede bulunmak daha gerçekçi görülmektedir. Çalışmaların, malumun ilanı sonuçları ortaya koymaktan öteye geçememesi durumunda ise kadına yönelik aile içi şiddetin, bir anlamda popüler kültürün nesnesine dönüşmesi de ayrıca mümkün görünmektedir.

Yukarıda çizilen tablo çerçevesinde bu araştırmanın sonuçları, ailenin korunmasını kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üstünde gören bir anlayış ekseninde sağlayan dayanışma örüntülerinin, kadına yönelik aile içi şiddeti yeniden ve yeniden ürettiğinin, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede göz önünde bulundurulması gereğine dikkat çekmesi açısından önemli bulunmaktadır. Buna göre, daha önceki çalışmalarda da ortaya çıktığı üzere bu çalışmada da;

- aile içi şiddet mağduru kadının maruz kaldığı şiddeti bir şekilde haklılaştırması,
- aile içi şiddet mağduru kadının, yakınları tarafından maruz kaldığı şiddete katlanması yönünde ikna edilmesi,
- kadına yönelik şiddeti önlemekle görevli ve yetkili kolluk görevlilerinin, görevlerini kadının şiddet gördüğü ortama geri dönmesi yönünde yerine getirmeleri,

kadına yönelik aile içi şiddetin yeniden ve yeniden üretilmesinin başlıca nedenleri olarak saptanmıştır. Ancak bu nedenler, aynı zamanda, aile birliğinin korunmasını, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin üstünde gören bir anlayış çerçevesinde gerçekleştiren dayanışma örüntüleridir. Bir diğer anlatımla, kadına yönelik aile içi şiddeti üreten etmenler ile ailenin korunmasını; kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini engelleyen, sınırlayan ya da bizatihi kadınlar tarafından temel bireysel

hak ve özgürlüklerin feda edilmesi üzerinden sağlayan dayanışma örüntüleri aynı unsurlardır. Dolayısıyla söz konusu dayanışma örüntüleri sorgulanmaksızın, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadeleden sonuç beklenmesi gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Bu noktada dayanışmanın, her ne kadar olumlu bir çağrışım uyandırsa da, bireyin özerkliğini, yaratıcılığını, farklı olmasını engelleyebilecek yönde bir tehdit unsuru da olabileceği gerekçesiyle eleştirildiğinin (Crow, 2002, s. 3), kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele çalışmalarında da dikkate alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Buna göre, ailenin korunmasını sağlayan dayanışma örüntülerinin; özgür ve eşit katılımcıların her birinin diğer katılımcıyı dikkate alan (Habermas, 1995, s. 117) ve dolayısıyla hem birey hem de topluluğun esenliğini sağlayan bir dayanışma tanımı (Cavalier ve Ess, 2001, s. 5) çerçevesinde yeniden yapılandırılması, kadına yönelik aile içi şiddetin önlenilmesinin bir gereği olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Ancak, ailenin korunmasını, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin engellenmesi ve/veya feda edilmesi üzerinden sağlayan, Giddens'in ifadesiyle, "*hasarlı dayanışma*" (Giddens, 1994, s. 12) örüntülerinin erkek egemenliğini esas alan sosyal ve kültürel dayanaklarının çok eski ve köklü olduğu dikkate alındığında, özgürlük ve eşitlik temelinde yeni bir yapılanmanın kolaylıkla inşa edilmesinin mümkün olamayacağı da açıktır. Bununla birlikte Giddens'in önerisini de dikkate alarak; bugüne kadar tarihte bir örneği bulunmamakla birlikte, kadına yönelik aile içi şiddet de üreten geleneksel aile değerlerini korumak yerine, uzlaşmacı özerklik ve karşılıklı bağımlılıkla sağlanan toplumsal dayanışmayı (Giddens, 1994, s. 14) inşa etmeye çalışmanın ütopya değil, ileriye yönelik gerçekleştirilebilir bir ideal olduğu düşünülmektedir.

5.2. KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET SORUNUNA KALICI ÇÖZÜMLER ÜRETİLEBİLMESİ İÇİN YAPILMASI GEREKLİ GÖRÜLEN ÇALIŞMALAR

1. Araştırma sonuçları, kadına yönelik aile içi şiddetin; kadın ve erkek arasında yaşanan kişiler arası bir şiddet olmanın çok ötesinde; sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi dayanakları bulunan ve bizzat aile içi şiddet mağduru kadın tarafından da üretilebilen, çok taraflı ve katmanlı kolektif bir şiddet türü olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla

kadına yönelik aile içi şiddet çalışmalarının salt aile içi şiddet mağduru kadın odaklı olmasının, sorunun boyutlarını kavrayabilmek ve soruna yönelik kalıcı çözümler üretebilmek için yeterli olmadığı, sorunun failleri/uygulayıcıları, uygulatıcıları, destekleyenleri, tanıkları ve çevre açısından da ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Buna göre, kadına yönelik aile içi şiddetin baş faili durumundaki erkekleri merkeze alan araştırmalarla; şiddetin, şiddet uygulayan erkeklerin bakış açısını yansıtan veri ve bulgulara ulaşılması, sorunun farklı bir boyutta anlaşılması açısından önemli bulunmaktadır. Ayrıca, kadına yönelik aile içi şiddetin kişiler arası bir şiddet olmadığı görüşünden hareketle, erkeğin kadına uyguladığı şiddetin bir anlamda uygulatıcıları ve/veya destekleyenlerinden elde edilen verilerin de, sorunun çözümüne yönelik nedensel açıklamaları zenginleştireceğine inanılmaktadır. Kadına yönelik aile içi şiddetin; çocuklar, yakın akrabalar gibi, tanıklarından edinilen verilerin ve şiddetin yaşandığı çevrenin özelliklerinin göz önünde bulundurulması da, kadına yönelik aile içi şiddetin tüm boyutlarıyla anlaşılması için önemli görülmektedir. Özetle kadına yönelik aile içi şiddete yol açan, ancak bir anlamda buz dağının altında kaldığı için kolaylıkla görülemeyen sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik temelli ilişkiler ağının, bilimsel çalışmalarla mümkün olduğu ölçüde ortaya çıkarılmasının, kadına yönelik aile içi şiddetin kalıcı bir şekilde önlenmesine yönelik çözüm seçeneklerini artıracığı düşünülmektedir.

2. Alan araştırması sürecinde, sığınmaevinde kalan kadınların çoğunluğunun çocuk sahibi olduğu belirlenmiştir. Nitekim araştırma kapsamında görüşülen 32 kadından 31'i en az bir çocuk sahibidir. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi; kreşi ve kreş ve etüd öğretmenleri bulunan sınırlı sayıdaki sığınmaevinden birisidir. Dolayısıyla çocuklarla sadece anneleri değil, uzman öğretmenler de ilgilenmekte, çocuklar belirli aralıklarla toplu olarak sinema, tiyatro gibi etkinliklere götürülmektedir. Ayrıca, araştırmanın devam ettiği süre içerisinde, sığınmaevindeki çocuklara ayırım yapılmaksızın, tüm çalışanlar tarafından sevgi, şefkat ve ilgi gösterildiğine yakından tanık olunmuştur.

Bununla birlikte bazı çocukların ciddi sağlık problemleri olduğu da gözlenmiştir. Örneğin 6 aylık doğan bir bebekte görme ve işitme kaybı olduğu, kalbinde de bir

rahatsızlık bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca bir çocuğun kalbinin delik olduğu, bir diğzerinin de bir göz ve kulağının normal gelişmediği söylenmiştir. Hamile bir kadın da, doktorların bebeğin normal gelişmediğini söylediklerini ifade etmiştir. Özellikle bazı erkek çocukların ise saldırgan davranışlar sergiledikleri ve çevreleriyle uyumlu olmadıkları hem anneleri tarafından dile getirilmiş hem de araştırma sürecinde araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Bazı annelerin çocuklarını hırpalamalarına da zaman zaman tanık olunmuştur.

Kısaca sığınmaevlerinin, her ne kadar araştırmanın gerçekleştirildiği sığınmaevi, çalışanların duyarlı yaklaşımları nedeniyle çocuklar açısından sevgisiz bir ortam olmasa da, özellikle fiziksel ve psikolojik sorunları olan çocuklar açısından uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle sığınmaevlerinde kalan çocukları esas alan araştırmalar yapılarak, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri yönünde gerekli önlemlerin alınması, en azından kadına yönelik aile içi şiddet kaynaklı bir dizi sosyal problemin başlamadan önlenmesi için önemli görülmektedir.

3. Bu araştırmada, kadına yönelik şiddetle mücadelede yasa ile görevli ve yetkili kılınmaları dolayısıyla, kolluk birimlerinden sıklıkla söz edilmiştir. Buna göre, araştırma kapsamında görüşülen kadınların çoğunluğu, bazı kolluk görevlilerinin, mağduriyetlerini temel bireysel hak ve özgürlüklerini koruyarak gidermek yerine, ailenin korunmasını merkeze alarak gidermeye çalıştıklarını; görev ve yetkilerini ailenin korunması yönünde yerine getirdiklerini belirtmiştir. Kolluk görevlilerinin tutumlarına ilişkin kadınların bu ifadeleri, sığınmaevleriyle ilgili başka çalışmaların sonuçlarını da doğrular niteliktedir (Sallan Gül, 2011, s. 156-7). Nitekim kamuoyuna yansıyan kadına yönelik aile içi şiddet haberlerinin bazılarında da, kolluk görevlilerinin, görevlerini kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini korumaktan daha çok ailenin korunması yönünde yerine getirdiklerine dair iddiaların yer aldığı görülmektedir.

Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği üzere, son yıllarda verilen hizmet içi eğitimlerle, kolluk birimlerinin aile içi şiddet mağduru kadına yönelik tutumlarının, ailenin korunmasından daha çok, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerinin korunması yönünde değiştiği de ifade edilmektedir (Sallan Gül, 2011, s. 196). Bu veri

doğrultusunda alan araştırması sürecinde görüşülen kadınlara, kolluk birimlerine ne zaman başvurdukları da sorulmuştur. Elde edilen veriler net bir değerlendirme yapmak için yeterli olmamakla birlikte, 2010'lu yıllardan itibaren özellikle büyük şehirlerdeki kolluk birimlerinin tutumlarının genellikle, kadının temel bireysel hak ve özgürlüklerini korumaya yönelik olduğuna dair bir izlenim edinilmiştir.

Aile içi şiddete maruz kalan kadının, maruz kaldığı şiddetten kurtulabilmek için, yakınları dışında başvurabileceği ilk mercinin kolluk birimleri olması dolayısıyla, kolluk görevlilerinin kadına yönelik aile içi şiddete ilişkin tutumlarının, kadının yeniden şiddete maruz kalıp kalmaması noktasında önemli bir belirleyici unsur olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle kolluk görevlilerinin, kadına yönelik aile içi şiddete ilişkin tutumlarının ve tutum değişikliklerinin ölçülebileceği araştırmaların belirli aralıklarla yapılmasının, soruna yönelik çözüm çalışmalarında önemli bir veri kaynağı oluşturacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abramson, L. Y. ve Seligman, M. E. P. (1978). Learned Helplessness in Humans: Critique and Reformulation. [Elektronik Sürüm]. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49-74.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2012). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015* [Elektronik Sürüm]. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Altınay, G. A. ve Arat, Y. (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet* [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Punto Baskı Çözümleri.
- Arendt, H. (2006). *Şiddet Üzerine*. (3. bs.). (B. Peker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arnold, G. (2009). A Battered Women’s Movement Perspective of Coercive Control [Elektronik Sürüm]. *Violence Against Women*, 15 (12), 1432-1443.
- Atay, T. (2004). “Erkeklik” en çok Erkeği Ezer. *Toplum ve Bilim, Sayı 101*, 11-30.
- Barnett, O.W. ve Laviolette, A.D. (1993). *It Could Happen to Anyone. Why Battered Women Stay*. Newbury Park, California: SAGE Publications.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları* [Elektronik Sürüm]. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet. Bilim Serisi 113*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2004). *IV. Aile Şurası Komisyon Raporları*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ağ Sitesi: <http://www.ailetoplum.gov.tr/tr/18526/Aile-Suralari>

- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2008). *V. Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri" Komisyon Kararları*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ağ Sitesi: <http://www.ailetoplum.gov.tr/tr/18526/Aile-Suralari>
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet* [Elektronik Sürüm]. Ankara: Dumat Ofset.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet* [Elektronik Sürüm]. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010a). *Aile Sorunlarına Bölgesel Düzeyde Bakış*. Erişim: 23 Ağustos 2014, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ağ Sitesi, <http://www.ailetoplum.gov.tr/tr/18542/Yurtici-calisma-raporlari>
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010b). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması, 145*. [Elektronik Sürüm]. Ankara: Manas Medya Planlama Reklam Hizmetleri Sa. Tic. Ltd. Şti.
- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (t.y.). *Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı*. Erişim: 21 Ağustos 2014, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ağ Sitesi: <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19149/Kitaplar>
- Bauman, Z. (2002). *Sosyolojik Düşünmek*. (2. bs.) (A.Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2000). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. (2. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Cambridge Public Health Department. (2013). *Domestic Violence and the Workplace*. Erişim: 21 Ağustos 2014, Cambridge Public Health Department Ağ Sitesi: <http://www.cambridgepublichealth.org/publications/>

- Casique, C. L. ve Furegato, A. (2006). Violence Against Women: A Theoretical Reflections [Elektronik Sürüm]. *Revista Latino Americana de Endermagem*, novembro-dezembro, 14 (6), 950-956.
- Cavalier, R. J. ve Ess. C. (t.y.). *Introduction to Habermas's Discourse Ethics*. Erişim: 18 Ağustos 2014, Carnegie Mellon University Ağ Sitesi: <http://caae.phil.cmu.edu/cavalier/Forum/meta/background/HaberIntro.html>
- Coleman, R. (2009). Battered Woman Syndrome [Elektronik Sürüm]. *The Georgetown Journal of Gender and the Law*, X (2), 333-349.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1987).
- Connell, R.W. ve Messerschmidt, J.W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept [Elektronik Sürüm]. *Gender & Society*, 19 (6), 829-859.
- Cooper, D. (1970). *The Death of the Family*. New York: Pantheon Books
- Crow, G. (2002). *Social Solidarities. Theories, Identities and Social Change*. Buckingham: Open University Press.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1995). *T.C. Resmi Gazete*, 22184, 27 Ocak 1995.
- De Beauvoir, S. (1976). *Kadın. Evlilik Çağı*. (4. bs.). (B. Onaran, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Dobash, R. E. (1992). *Women Violence and Social Change*. London: Routledge.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi. Sosyolojik Bir Değerlendirme*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 369.
- Durkheim, E. (1978). The Conjugal Family [Elektronik Sürüm]. In Traugott, Mark (Ed.), *Emile Durkheim on Institutional Analysis*, (s. 229-239). Chicago: University of Chicago Press (1892).

- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir? [Elektronik Sürüm]. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4) Özel Eki, 83-88.
- Ergil, D. (2001, Şubat). Şiddetin Kültürel Kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 399, 40-41.
- Ergüden, I. (1996). Örnek Bir Şiddet Mekânı: Hapishane. *Cogito Kış-Bahar*, Sayı 6-7, 109- 116.
- Ertürk, Y. (2010). 15 Mart 2006 Tarihli ve 60/251 Sayılı “İnsan Hakları Konseyi” Başlıklı Genel Kurul Kararının Uygulanması. (D. Orhun, Çev.). (G. Ayata, S. E. Dilek ve B. E. Oder, Der.). *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*. (s. 198-221). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fawole, I. O. (2008). Economic Violence to Women and Girls. Is it Receiving the Necessary Attention? [Elektronik Sürüm]. *Trauma, Violence & Abuse*, 9 (3), 167-177.
- Felson. B.R. (2009). Violence, Crime, and Violent Crime [Elektronik Sürüm]. *International Journal of Conflict and Violence*, Vol. 3 (1), 23-39.
- Flake, F. D. ve Forste, R. (2006). Fighting Families: Family Characteristics Associated with Domestic Violence in Five Latin American Countries [Elektronik Sürüm]. *Journal of Family Violence*, 21 (1), 19- 29.
- Freyer, H. (1963). *Sosyolojiye Giriş*. (2. bs.). (N, Abadan, Çev.). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Gelles, R. J. (1976). Why Do They Stay [Elektronik Sürüm]. *Journal of Marriage and Family*, 38 (4), 659-668.
- Gelles, R. J. ve Straus, M. A. (1985). Violence in the American Family. A. J. Lincoln ve M. Straus (ed.). *Crime and The Family* (s. 88-110). Springfield, Illionis: Charles Thomas.

- Gelles, R. J. (1980). Violence in the Family: A Review of Research in the Seventies [Elektronik Sürüm]. *Journal of Marriage and Family*, 42 (4), 873-885.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left And Right*. California: Stanford University Press.
- Giddens, A. (2001a). *Sosyoloji. Eleştirel Bir Giriş*. (Ü. Yıldız, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Giddens, A. (2001b). *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*. (2.bs.). (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2003). *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları. Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi*. (2. Bs.). (Ü. Tatlıcan ve B. Balkız, Çev.). İstanbul: Paradigma.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (H. Özel ve C. Güzel, Haz.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Goode, W. J. (1971). Force and Violence in the Family [Elektronik Sürüm]. *Journal of Marriage and Family*, 33 (4), 624-636.
- Habermas, J. (1995). Reconciliation Through the Public Use of Reason: Remarks on John Rawls's Political Liberalism [Elektronik Sürüm]. *The Journal of Philosophy*, 92 (3), 109-131.
- Hobart, M. (1996). Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru. (Y. Salman, Çev.). *Cogito Kış-Bahar*, Sayı 6-7, 51-64.
- Hombrecher, U. (2007). *Overcoming Domestic Violence: A Global Challenge*. [Elektronik Sürüm]. Stuttgart: Social Service Agency of the Protestant Church in Germany.
- İçli, T. (1994). Aile İçi Şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir Örneği [Elektronik Sürüm]. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (1-2), 7-20.
- İnam, A. (2001, Şubat). Şiddeti Anlamak. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 399, 46-47.

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1949). [Elektronik Sürüm]. *T.C. Resmi Gazete*, 7217, 27 Mayıs 1949.
- İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminolojik Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2003). *Suçla Mücadele Bağlamında Türkiye’de Aile İçi Şiddet. Ülke Çağında Kriminolojik ve Viktimolojik Alan Araştırması ve Değerlendirme*. İstanbul: Beta Basım.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi. (t.y.). Erişim: 23 Ağustos 2014, http://kadindanisma.izmir.bel.tr/Upload_Files/FckFiles/file/KadinSiginmaEvi_2011.pdf
- Johnson, P. M. (1995). Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence Against Women [Elektronik Sürüm]. *Journal of Marriage and Family*, 57, 283-294.
- Kadın Cinayetleri Durduracağız Platformu. (t.y.). Erişim: 23 Ağustos 2014, Kadın Cinayetleri Durduracağız Platformu Ağ Sitesi, <http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/1469/temmuz-ayi-kadin-cinayeti-gerceklerini-acikliyoruz>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). Cross-cultural Perspectives on Family Change [Elektronik Sürüm]. R. Liljestörm, E. Özdalga (Ed.). *Autonomy and Dependence in the Family* (s. 19-38). İstanbul: Numune Matbaası.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1984). Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler: Bir Aile Değişme Modeli Önerisi. T. Erder (Ed.). *Türkiye’de Ailenin Değişimi* (131-140). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği.
- Kalmuss, D. S. ve Straus, M. (1982). Wife’s Marital Dependency and Wife Abuse [Elektronik Sürüm]. *Journal of Marriage and Family*, 44 (2), 277-286.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy [Elektronik Sürüm]. *Gender & Society*, 2(3), 274-290.

- Kandiyoti, D. (2007). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. (2. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Keane, J. (1998). *Şiddetin Uzun Yüzyılı*. (B. Peker, Çev.). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Kıray, M. (1964). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kızmaz, Z. (2006). Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım [Elektronik Sürüm]. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 247-267.
- Kishor S. ve Johnson K. (2004). *Profiling Domestic Violence A Multi-Country Study* [Elektronik Sürüm]. Calverton, Maryland: ORC Macro.
- Maier, S.F. ve Seligman, M. E. P. (1976). Learned Helplessness: Theory and Evidence. [Elektronik Sürüm]. *Journal of Experimental Psychology: General*, 105 (1), 3-46.
- Martin, L. S.; Tsui, O. A.; Maitra, K.; Marinshaw, R. (1999). Domestic Violence in Northern India [Elektronik Sürüm]. *American Journal of Epidemiology*, 150 (4), 417-426.
- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (A. Gümüş ve M.S. Durgun, Çev.). Adana: Baki Kitabevi.
- Meadows, R. (2007). *Understanding Violence and Victimization*. Upper Saddle River: Pearson/Prentice Hall.
- Michaud, Y. (t.y.). *Şiddet*, (C. Muhtaroglu, Çev.). İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İletişim Yayınları.
- Millett, K. (1987). *Cinsel Politika*. (2. bs.). (S. Selvi, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.

- Moses, R. (1996). Şiddet Nerede Başlıyor? (A. Kul, Çev.). *Cogito Kış-Bahar*, Sayı 6-7, 23-27.
- Munir, Z. L. (2005). Domestic Violence in Indonesia [Elektronik Sürüm]. *Muslim World Journal of Human Rights*. 2(1), 1-37.
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2.* (4. bs). (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayınodası.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Öztürk, A. (2008). Bir Haklı Savaş Tartışması: Şiddet Meşru Olabilir mi? *Doğu-Batı*, Sayı 43, 115-128.
- Parsons, T. (1967). *Essays in Sociological Theory*. (4. bs.). New York: The Free Press.
- Parsons, T. ve Bales, R. T. (1964). (4. bs.) *Family Socialization and Interaction Process*. London: Routledge.
- Power and Control Wheel. (t.y.). Erişim: 22 Ağustos 2014, <http://www.theduluthmodel.org/pdf/PowerandControl.pdf>
- Rabbani F., Qureshi F., Rizvi, N. (2008) Perspectives on Domestic Violence: Case Study from Karachi, Pakistan [Elektronik Sürüm]. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 14 (2), 415-426.
- Rittersberger-Tılıç, H. (1998). Aile İçi Şiddet: Bir Sosyolojik Yaklaşım. O. Çiftçi (Ed.). *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı* (s. 119-129). Ankara: Orta Doğu Amme İdaresi Yayınları.
- Sallan Gül, S. (2011). *Türkiye 'de Kadın Sığınmaevleri. Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar mı?* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. (2.bs.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Sayer, A. (1992). *Method in Social Science. A realistic Approach.* (2. bs.). New York: Routledge.
- Somersan, S. (1996). Şiddetin İki Yüzü. *Cogito Kış-Bahar, Sayı 6-7*, 41-50.
- Somerville, J. (2000). *Feminism and the Family.* Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 6XS and London: MACMILLAN PRESS LTD.
- Stark, E. ve Flitcraft, A. (1996). *Women at Risk.* California: Sage Publications.
- Stark, E. (2009). Rethinking Coercive Control [Elektronik Sürüm]. *Violence Against Women, 15 (12)*, 1509-1525.
- Sümer, N. (1998). Kültür, Yasa ve Aile İçi Şiddet. O. Çiftçi (Ed.). *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı* (s. 131-136). Ankara: Orta Doğu Amme İdaresi Yayınları.
- Tanrıverdi, G. ve Şıpkın, S. (2008). Çanakkale’de Sağlık Ocaklarına Başvuran Kadınların Eğitim Durumunun Şiddet Görme Düzeyine Etkisi [Elektronik Sürüm]. *Fırat Tıp Dergisi, 13 (3)*, 183-187.
- The Economic Commission for Latin America and the Caribbean [ECLAC] and co-financed by UNICEF, UNIFEM and UNAIDS (Mart 2009). *The right of women to live a life free of violence in Latin America and the Caribbean* (Rapor No: LC/L.2808/Rev.1). Erişim: 20 Ağustos 2014, CEPAL Ağ Sitesi: <http://www.cepal.org/cgi-bin/getProd.asp?xml=/publicaciones/xml/4/32194/P32194.xml&xsl=/mujer/tpl-i/p9f.xsl>
- The Foundation for AIDS Research [amfAR]. (2005). Gender-Based Violence and HIV Among Women: Assessing the Evidence. *Women Sexual Violence and HIV, amfAR Symposium*, Rio de Janeiro. Erişim: <http://www.amfar.org/articles/on-the-hill/older/women,-sexual-violence,-and-hiv--an-amfar-monograph/>

- Theodorson, G. A. ve Theodorson A. G. (1979). *A Modern Dictionary of Sociology*. New York, Hagerstown, San Francisco, London: Barnes & Noble Books.
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi*. (H. Tufan), Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Truninger, E. (1971). Marital Violence: The Legal Solutions [Elektronik Sürüm]. *Law Journal Library* 23, 259-276.
- Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği (2012). *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Tasarısı Hakkında TÜSİAD Görüşü* (TS/SKD/KD/12-01). Erişim: 19 Ağustos 2014, TÜSİAD Ağ Sitesi: <http://www.tusiad.org/committees/social-policy-committee/position-paper/ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanun-tasarisi-hakkinda-tusiad-gorusu/>
- Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi. (2013). Erişim: 19 Ağustos 2014, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ağ Sitesi: <http://www.aile.gov.tr/tr/html/3065/Uluslararası-Aile-ve-Sosyal-Politikalar-Zirvesi>
- United Nations Children's Fund Innocenti Research Centre (2000). *Domestic Violence Against Women and Girls*. Erişim: 20 Ağustos 2014, UNICEF Ağ Sitesi: <http://www.unicef-irc.org/publications/213/#pdf>
- United Nations Children's Fund (2014). *Sayılarla Dünya Çocuklarının Durumu*. Erişim: 23 Ağustos 2014, <http://www.unicef.org.tr/bilgimerkezidetay.aspx?id=143>
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogito Kış-Bahar*, Sayı 6-7, 29-36.
- Vatandaş, C. (2003). *Aile ve Şiddet. Türkiye'de Eşler Arası Şiddet*. Ankara: Uyum Ajans.

- Walker, L. E. (1992). Battered Women Syndrome and Self-Defense [Elektronik Sürüm]. *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, 6, 321-334.
- Walker, L. E. (2006). Battered Woman Syndrome. Empirical Findings [Elektronik Sürüm]. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087, 142-157.
- Walker, L. E. (1981). Battered Women: Sex Roles and Clinical Issue [Elektronik Sürüm]. *Professional Psychology* 12(1), 81-91.
- Walker, L. E. (1994). *Abused Women and Survivor Therapy. A Practical Guide for the Psychotherapist*. Washington: American Psychological Association.
- Weisl, Jane Angela (1998) "Quiting" Eve: Violence Against Women in the Canterbury Tales. A. Roberts (Ed.). *Violence Against Women in Medieval Texts* (s. 115-136). Gainesville, Fla: University Press of Florida.
- World Health Organization. (2002). *World Report on Violence and Health* [Elektronik Sürüm]. Geneva.
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (3. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun. (1998) [Elektronik Sürüm]. *T.C. Resmi Gazete*, 23233, 17 Ocak 1998.
- 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012). [Elektronik Sürüm]. *T.C. Resmi Gazete*, 28239, 20 Mart 2012.
- 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği. (2013). [Elektronik Sürüm]. *T.C. Resmi Gazete*, 28532, 18 Ocak 2013.

I. Aile Şurası (1990). *Sosyal Yapı Komisyonu Kararları*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ağ Sitesi: <http://www.ailetoplum.gov.tr/tr/18526/Aile-Suralari>

III. Aile Şurası (1998). *III. Aile Şurası Kararları. Aile ve kitle İletişim Araçları Komisyonu Kararları*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ağ Sitesi: <http://www.ailetoplum.gov.tr/tr/18526/Aile-Suralari>

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu. (2001). [Elektronik Sürüm]. *T.C. Resmi Gazete*, 24607, 22 Kasım 2001.

EK 1:**YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU****1. DEMOGRAFİK SORULAR**

1. Yaşınız/Doğum tarihiniz?
2. Öğrenim durumunuz?
3. Kaç yaşında evlendiniz?
4. Çocuğunuz var mı?/Çocuk sayısı?
5. Eşinizin yaşı?
6. Eşinizin öğrenim durumu?
7. Ailenizin ekonomik durumu?/Düzenli bir geliriniz var mı?
8. Anne ve babanızın öğrenim durumu?
9. Eşinizin anne ve babasının öğrenim durumu?
10. Anne ve babanızın ekonomik durumu?/Düzenli bir gelirleri var mı?
11. Eşinizin anne ve babasının ekonomik durumu ?/Düzenli bir gelirleri var mı?

2. ARAŞTIRMA PROBLEMİNE YÖNELİK ARAŞTIRMANIN KAVRAM VE KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE HAZIRLANAN SORULAR**A. Şiddet**

1. Şiddet sizce nedir?/Şiddeti nasıl tanımlarsınız?
2. Kocanın karısına kötü/kaba söz söylemesi (küfür gibi), karısını başkalarının önünde küçük düşürmesi, aşağılayıcı sözler söylemesi; konuştuğu kişilere, giydiği kıyafetlere, gidip geldiği yerlere karışması, üzerinde baskı kurması size göre nedir, bunları da şiddet olarak tanımlar mısınız?
3. Kocanız tarafından bu tür davranışlara maruz kaldınız mı?

4. Anne-baba ailenizde, çocukluğunuzda/evlenmeden önce, şiddet olarak tanımladığınız davranışlara maruz kaldınız mı?

5. Eşiniz, anne-baba ailesinde, çocukluğunda/evlenmeden önce, şiddet olarak tanımladığınız davranışlara maruz kalmış mı?

6. Eşiniz tarafından ne tür şiddete maruz kaldınız?/Eşiniz size ne tür şiddet uygulardı?

Fiziksel (...) Cinsel (...) Sözel (...) Ekonomik (...)

7. Maruz kaldığınız şiddet karşısında ne yapardınız?/Eşiniz tarafından maruz kaldığınız şiddete nasıl tepki verirdiniz?

8. Eşinizin size yönelik şiddet içeren davranışlarını kader olarak değerlendirerek, bundan kurtulamayacağınızı hiç düşündünüz mü?

9. Eşiniz size şiddet uyguladığında bunun sizin bir kusurunuz/kabahatiniz yüzünden başınıza geldiğini hiç düşündünüz mü?/Şiddet gördüğünüz için kendinizi suçlu bulduğunuz olur muydu?/"O bana bunu yaptı ama ben de hak ettim" diye düşündüğünüz olur muydu?

10. Eşiniz çocuklarına şiddet uygular mı?

11. Siz çocuklarınıza şiddet uyguluyor musunuz?

B. Aile ve Ailenin Korunmasına Yönelik Dayanışma Örüntüleri

1. Sizce aile nedir?/Aileyi nasıl tanımlarsınız?

2. İdealinizdeki/Hayal ettiğiniz aile nasıl(dı)?

3. Nasıl evlendiniz?

Görücü usulüyle (...) Kaçarak (...) İsteyerek/anlaşarak (...)

4. Evlenmeyi istemenizde/tercih etmenizde, aile baskısının/ailedeki huzursuz ortamın/aile içi şiddete maruz kalmanızın bir etkisi oldu mu?

5. Maruz kaldığınız şiddeti annenize, babanıza/yakınlarınıza anlatır mıydınız?

6. Şiddete maruz kaldığınızı söylediğinizde ve/veya şiddete maruz kaldığınıza tanık olduklarında anneniz, babanız/yakınlarınız size ne derlerdi?
7. Eşinizin size yönelik davranışlarında, kendi annesinin babasının yanında bir farklılık olur muydu? Anlatır mısınız?
8. Eşinizin size şiddet uygulamasına bir şekilde destek veren, onaylayan ya da normal karşılayan kişiler var mıydı? Kimlerdi?
9. Şiddet nedeniyle eşinizden ayrılmanıza ailenizin tepkisi ne oldu?
10. Şiddet nedeniyle eşinizden/evinizden ayrılarak anne-baba evine geri döndüğünüzde, nasıl bir tutumla karşılaştınız?
11. Yeniden evlenmenizde, şiddet nedeniyle eşinizden ayrılarak anne-baba evine geri döndüğünüzde karşılaştığınız aile baskısının bir etkisi var mı? Anlatır mısınız?
12. Ayrıldıktan sonra, çevre baskısına maruz kaldınız mı/kalacağınızı düşündünüz mü? Neden?
13. Ayrıldıktan sonra tavır ve davranışlarınızı değiştirdiniz mi? Neler yaptınız?
14. Sizce eşinden ayrılan bir kadının tavır ve davranışları nasıl olmalı? Neden? Ne yapmalı?
15. Ailenin şerefi/namusu denilince ne anlıyorsunuz?
16. Sadakatsiz davranışlarından dolayı kocası tarafından şiddet gördüğü ve gidecek başka bir yeri olmadığı için sığınmaevinde bulunan bir kadınla karşılaşırsanız, o kadın hakkında ne düşünürsünüz?
17. Maruz kaldığınız şiddetten dolayı hiç kolluk birimlerine başvurduunuz mu/karakolluk oldunuz mu?
18. Kolluk görevlilerinin size karşı tavırları nasıldı?
19. Maruz kaldığınız aile içi şiddetten dolayı hiç intihara teşebbüs ettiniz mi/?İntihar etmeyi düşündünüz mü?

EK. 2:

**ÇANKAYA BELEDİYESİ KADIN SIĞINMAEVİ'NİN TARİHÇESİ, İDARİ
YAPISI VE YÖNETİM ANLAYIŞI ÜZERİNE SIĞINMAEVİ MÜDİRESİ
MÜRUVET ÇAĞLAYAN GÖKMEN İLE YAPILAN GÖRÜŞME**

Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi ne zaman açıldı?

8 Mart 2008 yılında açıldı.

Hiç kesintiye uğradı mı?

Hayır, hayır, hiç kapanmadı. Bir süreliğine, kısa süreliğine, şöyle üç aylık falan bir kapanma oldu; o da bir kadınla ilgili adli bir süreç başladı; problem olmuş, o dönem bir kapanma oldu ama onun dışında bilfiil hizmet verdi. Belki kapasite bu kadar yoğun değildi, 10 kişilik falan oldu ama devam etti.

Sığınmaevinin yönetim şeması nasıl?

Biz Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğüne bağlıyız, büroyuz daha doğrusu, bizdeki terim öyle; büroyuz biz. Kadın Danışma Merkezi (KDM) ve Sığınmaevi Bürosu olarak geçiyor. KDM, Belediye'nin içerisinde hizmet veriyor. Sığınmaevi de burası. Şemayı söyleyeyim: Birim sorumlusu, işte ben oluyorum veya bir başka kişi. Şu an 2'si KDM'de olmak üzere 5 uzmanımız, 7 gözetmenimiz, 8 de güvenlik görevlimiz var; 4'ü kadın, 4'ü erkek. Kadımlar iç güvenliği, erkekler dış güvenliği sağlıyor. 4 kreş ve etüd öğretmenimiz var; 1'i etüd öğretmeni, 1'i okul öncesi öğretmeni, 2'si de çocuk bakım yardımcısı var, onun dışında temizlik görevlimiz var, el işi öğretmenimiz var, mutfak görevlimiz var.

Uzman arkadaşların uzmanlık alanları nelerdir?

Ben hemşireyim, ayrıca bir psikoloğumuz var, uzmanlarımızdan ayrı olarak. Uzmanlarımızdan biri toplumsal cinsiyet alanında yüksek lisans yapmış. KDM'deki bir uzman arkadaşımız iletişim mezunu, diğer uzman arkadaşlarımız sosyolog. Psikolog arkadaşımız da ODTÜ mezunu, doktorasını yapıyor.

Her gelen kadın için bir uzman tayin ediyoruz, değil mi? Onu biraz anlatabilir misiniz?

Şimdi şöyle, kadınlar artık ŞÖNİM aracılığıyla geliyorlar bize. Eskiden KDM'ye başvuruyorlardı, alıyorduk ama şimdi bütün kadınların ilk durak yeri ŞÖNİM. ŞÖNİM'den bize ilk kabulden bize yönlendiriyorlar kadını veya nakillerde. KDM ilkönce bir görüşme yapıyor, olur yazısı çıktıktan sonra sığınmaevine geliyor. Sonra [kadının] özelliklerine göre uzman belirleniyor. Uzman kadınla detaylı bir görüşme yapıyor ve risk analizini yapıyor. Risk analizinde ihtiyaçlarını tespit ediyor. Ondan sonra genelde hukuki, eğitim, sağlık, nakdi şeyler oluyor, bunlar belirleniyor. Özellikle hukuki işlemlere daha öncelik veriliyor ve adli yazışmalar yapılarak avukat tahsis ediliyor. Ondan sonra eğer kadın can güvenliği riski olduğunu beyan ediyorsa koruma tedbir kararının çıkartılması sağlanıyor. Koruma tedbiri kararı olan kadınların da polis eşliğinde işlemlerini yapıyoruz; kaymakamlığa gidecekse, şuraya, buraya gidecekse polis eşliğinde göndermeye çalışıyoruz mümkün olduğunca. Onun dışında kadınların vasıflarını belirliyoruz. Sağlık sorunları varsa, sağlık sorunlarını... Bir süre uyum süreci için burada tutuyoruz, yani burada tutuyoruz derken bir işe yönlendirmiyoruz, ilk 2 hafta, 3 hafta kişinin uyumuna göre, uyum sürecine göre biraz bekletiyoruz. Ondan sonra vasıflarına göre ya mesleki eğitim kurslarına yönlendiriyoruz, özellikle özel güvenlik kursları çok revaçta ve daha kolay iş bulma olasılığı sağlamaya çalışıyoruz. Tekstil becerisi olan kadınları tekstil firmalarına yönlendiriyoruz. Onun dışında bir de yatılı hasta bakıyoruz, yaşlı ve yatılı hasta bakımına gönderiyoruz.

Uzmanlarımız, ara ara ya kadınların talebi ya da kendi talepleri doğrultusunda, ara ara görüşmeler yapıyorlar, durumu takip etmek için, gelişim sürecini ve aralarda oluşan sorunları da çözmeye yönelik...

Yönetim anlayışınız hakkında bilgi verebilir misiniz?

Aslında bu tür kurumlar biraz ideolojik yaklaşımlı ve kişilerin ideolojilerine yönelik çalışıyor. Örneğin şimdi Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)'e gidiyoruz, iyi sonuçta Bakanlığa bağlı. [ŞÖNİM] tamamen kadını ailesiyle, yani aile bütünlüğünü korumaya yönelik. Yani bizde şöyle söyleyeyim, bizde bu yok. Biz kadını birey olarak görüyoruz; bireyselleşmesi yönünde, tamam ailesini de korusun, biz ailesine dönmek isteyen hiçbir kadını geri çevirmedik. Ama gönderirken de kadının kadın olarak, birey olarak gitmesi taraftarıyız. Yani en azından, en basitinden bir iş yaşamına başlamasını istiyoruz. Çünkü iş yaşamı kadını var ediyor. Yani tarlada çalışanda bir, profesör de bir; iş yaşamı önemlidir. Bunlara özellikle önem veriyoruz. Kadının bireyselleşmesi çok önemli, kendi ayakları üzerinde durması çok önemli. Yani bir kadın eşiyile, çocuğuyla ya da yakın akrabalarıyla falan tamam bir bütündür ama kadın bizim için özeldir.

Başından bu yana aynı yönetim anlayışı mı var?

Aynı gibi geliyor bana. Şöyle söyleyeyim, Başkan'ın, Belediye Başkan'ının ideolojik yapısı değişmediği sürece burada çalışanların uygulamaları çok değişmez. Örneğin bizden önceki yönetici, feminist bakışlıydı. İşte daha kadının özgür yaşamıyla alakalıydı. Yani kadın istediği gibi yapsın, etsin; cinsel yaşam özgürlüğü sınırsız olsun. Ne bileyim ortalığı temizlemiş temizlememiş hiç önemli değildi... ama sonra biz Salime Hanım'la (bir önceki yönetici) kadının daha böyle kadının dış yaşamıyla; örneğin önceki yönetici kadının biraz daha iç yaşamıyla, iç sorgulamayla, iç özgürlüğe kavuşmasıyla ilgiliydi... Bizde tam tersine yani iç yaşamıyla birlikte dış yaşamının da olması önemliydi... Yani kadının gün boyu burada yatması hem psiko-sağlık olarak problem hem toplumsal olarak problem, yani gün boyu yatsın demiş. Yatsın da nereye kadar... Dediği şeydu ben de depresyona girdiğimde elim hiçbir işe gitmiyor. Bu kadınlar da depresyonlu, eli işe gitmesin. Yani bu doğru bir şey değil. Depresyon bir hastalıktır... Bunu anlatmak lazım. Belki Salime'de sağlıkçıydı, ben de sağlıkçıyım... Sağlıkçılar cidden çok farklı bakıyor olaya. Yani hem fiziksel hijyene bakıyor, hem de ruhsal iyilik hallerine bakıyor. O yüzden farklı diye düşünüyorum. Yani biz burada mümkün olduğunca psikolojik sorunları olduğunu düşünen kadınları direkt zaten

tedaviye yönlendiriyoruz ama şunun da algılanmasını istiyorum: Burası bir medikal değil, yani evet hepimiz insanız, biz öyle bakıyoruz, yani burası bir yaşam alanı, hastalık durumunda tedavi gereklidir, ama burası medikal değil, yani bütün kadınları hastaneye gönderiyoruz gibi bir anlayış yok.

Kadını belli bir süre, kuralları bozmamışsa, görevlerini yerini getirmişse, herhangi bir sorunu yoksa eğer, bir süre daha tutuyoruz. Para biriktirtiyoruz, sonra ev tutuyoruz, artık ev yaşamına alıştırıyoruz kadını, ev planları kurmasını sağlıyoruz. Evini bulduktan sonra ikinci el eşyayı buluyoruz, ondan sonra kira yardımı için yazışmalarını yapıyoruz, çocuk bakım parası için eğer boşanmışsa, çocuk bakım parası aldirttıyoruz.

Teşekkür ederim.